

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВІДКРИТИЙ МІЖНАРОДНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
РОЗВИТКУ ЛЮДИНИ “УКРАЇНА” (КИЇВ)
БІЛОЦЕРКІВСЬКИЙ ІНСТИТУТ ЕКОНОМІКИ ТА УПРАВЛІННЯ (БІЛА ЦЕРКВА)
АКАДЕМІЯ НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ КОМУНАЛЬНОГО ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО
ЗАКЛАДУ КИЇВСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ
(БІЛА ЦЕРКВА)
БІЛОЦЕРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
КАФЕДРА ІНОЗЕМНИХ МОВ
КАФЕДРА ФІЛОСОФСЬКИХ ТА ПОЛІТИЧНИХ НАУК
КЗ КОР “БІЛОЦЕРКІВСЬКИЙ ГУМАНІТАРНО-ПЕДАГОГІЧНИЙ ФАХОВИЙ
КОЛЕДЖ”
КАФЕДРА ПЕДАГОГІКИ І ПСИХОЛОГІЇ ДОШКІЛЬНОЇ ТА ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

Суспільство, наука, освіта: актуальні дослідження, теорія та практика

**Всеукраїнська
науково-практична конференція**

20-21 грудня 2022 року

м. Біла Церква

Рекомендовано до друку Вченою радою Білоцерківського інституту економіки та управління Університету «Україна» (протокол № 3 від 29 грудня 2022 року)

Організаційний комітет

Новак Я. В.	Білоцерківський інститут економіки та управління Університету «Україна», кандидат юридичних наук, доцент
Півторак М. В.	Білоцерківський інститут економіки та управління Університету «Україна», кандидат економічних наук, доцент
Пасічник Н.С.	Білоцерківський інститут економіки та управління Університету «Україна», кандидат історичних наук, доцент
Мельник Л.М.	Білоцерківський національний аграрний університет, кандидат політичних наук, доцент
Романченко І. Г.	Білоцерківський інститут економіки та управління Університету «Україна», кандидат історичних наук
Сидоренко В. В.	Білоцерківський інститут економіки та управління Університету «Україна», кандидат юридичних наук
Панченко Т.Л.	КЗ КОР «Білоцерківський гуманітарно-педагогічний фаховий коледж», кандидат психологічних наук

УДК 314/316:001:37

Суспільство, наука, освіта: актуальні дослідження, теорія та практика: тези доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції (20-21 грудня 2022 р.) / Білоцерківський інститут економіки та управління Університету «Україна»; за заг. ред. Я. В. Новака; наук. ред. Н.С. Пасічник. Біла Церква, 2022. 164 с.

РЕГЛАМЕНТ

Загальний порядок роботи

Початок роботи – 10.00

Кава-пауза – 11.00-11.30

Перерва на обід – 13.00-14.00

Завершення роботи – 18.00

Доповіді – 7-10 хв.

Місце проведення

Білоцерківський інститут економіки та управління Університету «Україна», Героїв Крут, 2-й пров., 42

ПЛЕНАРНЕ ЗАСІДАННЯ

ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ ОСВІТИ У ВИЩІЙ ШКОЛІ: ВИКЛИКИ СЬОГОДЕННЯ

*Цвид-Гром О.П., к.філол.н., доцент,
Білоцерківський національний аграрний
університет, м. Біла Церква*

Цифровізація освіти – об’єктивна закономірність розвитку сучасного суспільства в умовах сьогодення. Цифровізація сприяє гнучкості освітнього процесу, роблячи його пристосованим до реалій сучасного дня.

На сьогодні цифровізацію визначено пріоритетним напрям модернізації української освіти. Відповідно до Концепції розвитку цифрових компетентностей до 2025 року, затвердженого плану заходів щодо її реалізації, а також згідно законодавчих положень Міністерства та комітету цифрової трансформації України, система освіти є одним із ключових інститутів, у межах якого створюються умови для розвитку цифрової грамотності [1].

В освіті цифровізація спрямована на забезпечення безперервності процесу навчання, тобто *life-long-learning* – навчання упродовж життя, а також його індивідуалізації на основі *advanced-learning-technologies* – технологій просунутого навчання. Тенденції цифрової трансформації освітньої сфери вимагають високого рівня інформаційно-комунікаційної компетентності та глибоких знань у галузі відповідних технологій для ефективною реалізації професійної діяльності, а також практико-орієнтованої підготовки застосування інформаційно-комунікаційних технологій та сучасних освітніх технологій (онлайн-навчання (дистанційне), «змішане навчання» (*blended learning*), технології організації проектною діяльності для вирішення різних видів завдань).

Цифрові технології відкривають нові можливості: навчання в будь-який зручний час, безперервну освіту, можливість проектувати індивідуальні освітні маршрути, зі споживачів електронних ресурсів стати творцями. Таким чином, цифровізація освіти передбачає застосування студентами мобільних і інтернет-технологій, розширюючи горизонти їх пізнання, роблячи їх безмежними. Продуктивне застосування цифрових технологій, включення студентів у самостійний пошук, відбір інформації, участь в проектній діяльності формує у них компетенції XXI століття. Активно реалізується процес створення і застосування відкритих онлайн-ресурсів, починаючи від окремих завдань, тестів до повномасштабних курсів (модулів) із формування необхідних компетенцій [2].

Цифровізація вищої освіти – процес складний і неоднозначний. Цифровізація, на думку українських дослідників, має зворотний бік, що треба враховувати під час планування трансформацій. Зокрема, нівелюється функція соціалізації здобувачів освіти, які переважно випадають з мікросоціуму закладу вищої освіти та індивідуалізуються в цифровому середовищі. Виникають потенційні загрози руйнування традиційної моделі освіти, що відображається у знеціненні гуманітарного знання у процесах цифровізації освіти й економіки (Кіндратець, 2019; Симоненко, 2020).

Проте, переваги цифрової трансформації освіти очевидні. Зокрема, це забезпечення сприятливих умов для розвитку умінь навчатися самостійно;

виокремлення важливого матеріалу для саморозвитку; формування мобільності особистості, умінь швидко адаптуватися до умов, що змінюються; посилення мотивації до самоосвіти та саморозвитку; охоплення різноманітної аудиторії (контент стає персоналізованим), забезпечення співпраці та інтегративності; побудови індивідуальної освітньої траєкторії; навчання у зручних умовах – комфортному темпі, але з оптимальним використанням часу, виокремленого для виконання певних завдань.

Цифрове середовище вимагає від викладачів іншої ментальності, картини світу, більш досконалих способів і форм роботи зі студентами. На сьогодні перед закладами вищої освіти стоять завдання цифровізації, зокрема: забезпечення навчання та підвищення кваліфікації професорсько-викладацького складу щодо використання цифрових технологій в освітній діяльності; реалізація цифрових технологій в освітньому процесі; надання можливості колективного користування цифровими ресурсами і вільний доступ до них у хмарних сервісах; забезпечення підвищення рівня мотивації до професійного використання цифрових технологій викладачами та студентами; створення інноваційних умов розвитку через упровадження цифрових технологій; надання інформаційних в консультаційних послуг щодо використання цифрових і хмарних технологій із необмеженими ресурсами; – накопичення, систематизація та розповсюдження інформації щодо використання цифрових і хмарних технологій закладом вищої освіти [3].

Отже, цифрові трансформації зорієнтовані на зростання продуктивності освітнього процесу, вибудовування індивідуальних траєкторій навчання, управління власними результатами навчання, віртуальну і доповнену реальність та забезпечать суспільству впевнений перехід у цифрову епоху.

Література

1. Концепція розвитку цифрових компетентностей від 3 березня 2021 р. № 167-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/167-2021-%D1%80#Text> (дата звернення: 13.12.2022).
2. Гаврілова Л. Г., Топольник Я. В. Цифрова культура, цифрова грамотність, цифрова компетентність як сучасні освітні феномени. Інформаційні технології і засоби навчання . 2017. Т. 61. № 5. С. 1–14.
3. Кучерак І.В. Цифровізація та її вплив на освітній простір у контексті формування ключових компетентностей. Інноваційна педагогіка. 2020. Вип. 22. Т. 2. С. 91–94.

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ЗАСТОСУВАННЯ GR-ТЕХНОЛОГІЙ В ОСВІТІ

*Романченко І.Г., к.і.н., доцент,
Білоцерківський інститут економіки та управління
Університету «Україна», м. Біла Церква*

Сьогодні галузь освіти переживає системну та змістовну кризу, оскільки існуючі перешкоди не сприяють її ефективному розвитку та знижують результативність діяльності закладів освіти. Першочергово важливо надавати значення створенню з боку влади та бізнесу сприятливих умов для ефективного становлення та розвитку навчальних закладів. Тому на даний час актуальним є дослідження ролі GR-технологій (Government Relations) у розвитку освіти.

В сучасних реаліях пріоритетним є побудова взаємовигідного співробітництва між бізнес-спільнотою, комерційними організаціями, освітою та державою. Підвищення якості професійного застосування GR-технологій у системі освіти визначає високий рівень створення сприятливих умов для розвитку освіти.

В даний час дослідженню ролі GR-технологій у процесі розвитку освіти приділено недостатньо уваги. Більшою мірою дослідники та автори наукової спільноти акцентують увагу на широкому застосуванні GR-технологій у галузях фармацевтики, телекомунікацій, автомобілебудування, нафтової промисловості тощо.

Інституційна система GR базується на основі праць Е. Дюркгейма, а також М. Вебера, які вважали, що держава як інституція становить спільність людей, поведінка яких має ґрунтуватися на раціональних засадах.

Зарубіжні дослідники Г.Р., Дж. Адамс, Т. Грант, М. Грей порівнюють GR переважно з лобістською діяльністю бізнесу по відношенню до влади та менеджменту (та ін.).

Тема GR-технології у сфері розвитку освіти як сукупність інструментів, механізмів, методів, що використовуються у взаємодії бізнесу та органів державної влади, спрямованих на побудову взаємовідносин між ними з метою оптимізації інвестиційних процесів у розвиток системи освіти є малодослідженою.

У сучасному світі державна еліта та бізнес-еліта країни потребують діалогу. Останнім часом все більш актуальною сферою діяльності стають відносини з урядом (GR). Тому роль GR як для держави, так і для великих компаній, бізнесу малих і середніх компаній виходить на перший план. Відповідно, виникає необхідність налагодження взаємовигідної співпраці органів державної влади та бізнесу, удосконалення механізмів їх взаємодії з метою успішного соціально-економічного розвитку як організацій, що беруть участь у процесі взаємодії, так і держави в цілому.

Існує багато точок зору, які визначають GR. Розглянемо деякі підходи до тлумачення поняття «Government Relations (GR)». Термін «Government Relations» перекладається як «відносини з урядовими організаціями», що дозволяє зробити висновок, що GR-спеціаліст контролює лише органи виконавчої влади: уряд та міністерства, що мають відношення до своєї галузі. Однак сфера застосування GR значно ширша. «Поняття «Уряд» у зазначеному контексті слід перекладати не як «уряд», а як «управління державною системою» в цілому, що включає всі гілки державної та муніципальної влади».

«У широкому сенсі GR трактується як «взаємодія бізнесу та влади з метою забезпечення, захисту та просування інтересів бізнесу в системі державних органів». Ця взаємодія характеризується як взаємовигідна і передбачає як захист інтересів бізнесу в державних структурах, так і наявність необхідних форм і методів державного впливу на бізнес.

Варто звернути увагу на концепцію «GR-менеджменту», яка виступає як один із напрямків комунікаційного менеджменту, «метою якого є узгодження власних інтересів організацій з інтересами органів державної влади різних рівнів для зниження ризику та забезпечення сталого розвитку». У рамках цього підходу термін GR наближається до поняття «лобіювання», яке визначається як легалізована форма внутрішньодержавних комунікацій, закріплена у відповідних законодавчих актах країн Європи (Німеччина, Угорщина, Польща, Литва), Північна Америка (США, Канада). Для умов України такий підхід є неефективним через відсутність подібної нормативно-правової бази.

На думку багатьох дослідників GR, «у сучасній дійсності відносини між державою і суспільством як керуючими та керованими.

«За цих умов GR набуває іншої якості, насамперед під впливом того, що держава виступає як структура, яка своєю основною метою вважає не владу, а управління — регулювання, упорядкування соціальних, економічних та інших відносин між людьми». Таким чином, стратегія комунікації суспільства і держави базується на принципово новій концепції взаємодія. У цьому ключі основними завданнями діяльності держави у сфері зв'язку є:

- 1) сприяння демократизації державного управління,
- 2) забезпечення формування громадянського суспільства.

На думку американських дослідників У.Агі, Г.Камерона, Ф.Олта, Д.Вілкокса, GR – це «діяльність із побудови взаємовідносин між різними соціальними групами (бізнес-структурами, професійними спілками, волонтерськими організаціями тощо) та державними органами, які включає збір та обробку інформації про діяльність влади, навчання та розповсюдження інформації про позиції представлених груп, вплив на процеси прийняття політичних та адміністративних рішень (лобіювання)». На нашу думку, це визначення більш стисло розкриває сутність GR завдяки тому, що у визначенні автори максимально врахували суб'єкти взаємодії, предмет і зміст GR-діяльності. Проте в даному визначенні використовується термін «лобізм», який суттєво відрізняється від GR.

Таким чином, ефективна модель використання GR-технологій у розвитку системи освіти передбачає системне використання недержавними навчальними закладами під час взаємодії з владою всіх GR-технологій: державно-приватних, партнерство, експертне середовище, зв'язки зі ЗМІ та лобізм. Тоді підвищення якості професійного використання GR-технологій у системі освіти визначить високий рівень створення сприятливих умов для розвитку освіти. Крім того, найбільш часто використання бізнесом та суспільством, у взаємодії з владою, технологій державно-приватного партнерства у розвитку освіти свідчить про найбільшу ефективність цієї технології у розвитку освіти.

Література:

1. Romanchenko Inna, Vasylevska Olena, Haltsova Svitlana, Babicheva Hanna, Batsula Natalia, Kravchenko Hanna, Lytvyn Aelita. Theoretical Basis of Studying the Educational Environment with the Application of GR-Technologies. *IJCSNS International Journal of Computer Science and Network Security*. Vol. 21. № 4. April 2021. P. 28-32. URL : http://paper.ijcsns.org/07_book/202104/20210404.pdf. (DOI granted to all published Papers and indexed on the Web of Science. URL : <https://doi.org/10.22937/IJCSNS.2021.21.4.4>).

ЖИТТЄЗДАТНІСТЬ ТА ПСИХОЛОГІЧНА СТІЙКІСТЬ ПІДЛІТКІВ В УМОВАХ ВІЙНИ

Коваль В.С., директорка
Білоцерківського фахового коледжу
Університету «Україна», м. Біла Церква

У сфері аналізу наслідків впливу військових дій в Україні на суспільство особливої значущості набувають дослідження, пов'язані із зміною звичних для українців способів життєдіяльності. Це, перш за все, пов'язано із руйнуванням

форм сталого соціального становища українців, необхідністю адаптації до нових реалій життя, змінами у щоденній комунікації, сподіваннями та планами на майбутнє. Особливої актуальності в цьому контексті набуває життєздатність особистості, в основі якої лежить продуктивність суб'єктивної поведінки людини у процесі подолання травматичних ситуацій. В умовах військового часу, вагоме значення надається дослідженню життєздатності підлітків, на яких покладається важлива роль у тривалому процесі відновлення України.

Теоретичною основою поняття життєздатності є введена видатним філософом П. Тілліхом ідея життєвої мужності, тобто «мужність бути». Він визначив «мужність» як «силу розуму подолати все, що стоїть на шляху до найвищого блага» [1]. Концепція була запропонована американськими психологами Сьюзан Кобес та Сальвадором Маді і була розроблена на стику екзистенціальної психології, психології стресу та психології поведінки.

Життєстійкість особистості – це здатність бути ефективним перед обличчям життєвих перешкод і труднощів. Це здатність людини підтримувати баланс між адаптацією до нових вимог і бажанням жити гармонійним і повноцінним життям. Сталість – це не особиста якість, а система орієнтирів, що визначають взаємодію людини зі світом: це привабливість, вплив і виклик [2].

Людина, яка володіє великим контролем, відчуває, що вона самостійно вибрала свій шлях. Якщо особистість має видимий контроль, вона намагатиметься впливати на події [3]. Прийняття ризику - це переконання людини в тому, що все, що з нею відбувається, позитивне чи негативне, сприяє її розвитку завдяки знанням і досвіду. Людина, яка сприймає життя як спосіб набуття досвіду, готова робити це на власний ризик і покладається на бажання простого комфорту та безпеки, коли немає надійної гарантії успіху.

Основними механізмами стійкості є:

- здатність оцінювати менш стресові життєві зміни,
- розвивати мотивацію перемикавання,
- підвищення відповідальності за власне здоров'я,
- зосередженість на пошуку соціальної підтримки.

Успіх у подоланні стресу залежить від того, як ми сприймаємо життєві події. Якщо людина схильна сприймати події, що відбуваються з нею в негативному світлі, вона, швидше за все, сприйматиме життєві труднощі як катастрофічні і непереборні. Таке усвідомлення життєвих труднощів часто призводить до підвищення внутрішньої напруги і тривалої тривоги, що призводить до виникнення фізичних захворювань. Тому наші переконання відіграють вирішальну роль у сприйнятті подій як загрози. Психологічна стійкість (витривалість) — це здатність долати життєві виклики, зберігаючи психічне здоров'я та особисту цілісність. Представлена здатністю, уміннями та вмінням адаптуватися та підтримувати паритет.

Психологічна стійкість дозволяє нам вчасно реагувати на нові виклики та часті зміни шляхом оптимального зниження страху, тривоги та напруги у всіх сферах життя, психологічна стабільність, психологічна безпека та психологічна культура. Крім психологічних, фізіологічних, емоційних, когнітивних, поведінкових аспектів і професійної діяльності формується аспект стабільності в спілкуванні і підтримці.

Психологічна стійкість дає можливість психологічному процесу перетворюватися, удосконалюватися, не порушуючи єдності всієї діяльності й розвитку юнаків, і сприяє нагромадженню досвіду в процесі життя.

На думку Н. Ю. Максимової, психологічна стійкість - це синтетична властивість особистості, що забезпечує стійкість до дратівливих і стресогенних

впливів складних ситуацій. На думку А. О. Прохорова, А. В. Петровського, підкреслюється, що це сукупність якостей особистості. Психологічна стійкість є складною і суттєвою ознакою. Вона поєднує в собі цілий комплекс здібностей, широкий спектр явищ на різних рівнях. Існування особистості є багатограним, що відображається в різних аспектах її психологічної стійкості. На перший план виходять три аспекти психологічної стійкості: стійкість, стабільність; урівноваженість, домірність; опірність (резистентність).

Стійкість означає здатність протистояти труднощам і зберігати віру в складних ситуаціях. Урівноваженість — це адекватність реактивності, активності переробки сили подразника, важливості події. Опірність — це здатність до опору тому, що обмежує волю поведінки. Саме такі чинники психологічної стійкості є головними у наш час, які допомагають впоратися в теперішніх реаліях.

Отже, психологічна стійкість юнаків під час воєнного стану зумовлена сукупністю якостей та здібностей особистості, а саме стійкістю, опірністю та урівноваженістю. Щодо життестійкості під час воєнного стану, вона визначається, як змога адаптуватися у короткі терміни до нових реалій, вміти підтримувати баланс перед вимогами і випробуваннями та бажанням жити нормальним життям. Сукупність цих факторів допоможе подолати стресові ситуації юнакам та відновити гармонію у своєму теперішньому житті.

Література

1. Ларіна Т. О. Життестійкість як життєве завдання особистості. *Актуальні проблеми психології: Психологічна герменевтика* / [За ред. Н. В. Чепелевої]. К.: ДП «Інформаційно-аналітичне агентство», 2007. Том 2, вип. 5. С. 131–138.
2. Мадді Сальваторе Р. Теорії особистості: порівняльний аналіз. [Пер. з англ.]. СПб.: Мова, 2002. 539 с.
3. Титаренко Т. М. Потенціал. *Наукові студії із статей*. Вип. 13 (16). Київ, 2006.

СУРЖИК ЯК ПРОБЛЕМА СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

*Товт І.С., к.і.н., доцент,
КЗ КОР «Білоцерківський гуманітарно-педагогічний
фаховий коледж», м. Біла Церква*

Найперше значення терміну «суржик» — це суміш пшениці і жита, жита і вівса, вівса і ячменю, або борошно із цих сумішей.

Суржик є «невпорядкованою, безсистемною мовою», яка може хаотично та непередбачувано змінюватись. Кількість лексем, у яких замість української основи вживається відповідний іноземний субстрат для кожного мовця є індивідуальною і не прогнозованою. Таким чином відбувається постійне і хаотичне порушення мовних кордонів. Абсолютна більшість дослідників схильна вважати, що суржик є наслідком поросійщення в умовах міської комунікації з усім комплексом супровідних психічних і духовно-ментальних деструкцій особистості, яка пристосовує рідну говірку до «городської» престижної мови. Зросійщення полегшило процеси деградації сучасної української мови та використання в ній калюк з інших іноземних мов, перед

усім англійської. Суржик є «мовою інтелектуальних бомжів» та мовною патологією, це, власне, та форма змішаного мовлення, яка виникає внаслідок того, що російська, а тепер і англійська витісняє українську мову, і виникає цей покруч.

Ситуація у боротьбі з суржиком змінилась у зв'язку з вимогами і можливостями часу. Так на кількох радіо-станціях тривають проекти з очищення української мови від суржику. Перед усім йдеться про скетч-шоу «Лайфхак українською» на першому каналі суспільного мовника UA: Українське радіо. Вона ж дублюється на телеканалі UA: Перший і виходить в ефір україномовних радіостанцій кількох міст США (Чикаго, Портланд, Нью-Йорк, Сіетл). Також аналогічні програми існують на комерційних радіостанціях.

«Країна ФМ» (Антисуржик), «Хіт ФМ»(Українська – це просто! З доцентом філології О.В. Бас-Кононенко) У тізері до програми «Антисуржик» вказано наступне: ми трощимо мовним бульдозером суржик, яким, на жаль, часто послуговуємося. У тізері до програми «Українська – це просто!» вміщено наступне звернення: «Головне – говоріть, а помилки виправимо разом!» Метою усіх цих програм є вирішення нагальних мовленевих питань: Як правильно говорити? Як наголошувати? Як сказати українською поширені російські фразеологізми? Яке вжити слово у відповідності до контексту? Як позбавитися кальки з російської та багато інших правил та порад щогодини можна почути у таких програмах. Слід зауважити, що, на нашу думку, проблема використання кальок з російської має бути розширена до проблеми використання кальок взагалі, адже нашу мову масово заповнили кальки з англійської. Хто не чув і не використовує слова типу «шерити», «івент», «селфі», «лайкати», «сабж», «тегати», «факап», «лайтовий», «хейтер», «сарян», «фейк», «фоловвери», «чеканитися» і т.д. Ці слова так міцно увійшли до щоденного вжитку, що рідна мова стає незрозумілою для більшості носіїв цієї ж мови. Мало хто послуговується такими емоційними вигуками як «Ой» чи «Ай». Натомість їх в короткий час міцно витіснили «Упс» і «Вау!». Такі кальки засмічують мову, оскільки привносить слова, які вже існують в приймаючій мові і розділяють носіїв мови на тих, хто розуміє, і тих, хто – ні[1, С.22]. Причинами появи кальок і існування суржика загалом є сама людина. 90-ті роки ХХ століття стали часом збільшенням калькування та перших спроб боротьби із суржиком. Головною проблемою є використання суржика і кальок не тільки у сферах професійного вжитку, а й у рекламі та ЗМІ, адже це прямий шлях на потрапляння в стандарт мови.

Таким чином суржик є серйозною проблемою в сучасній українській мові. Досягнення і нововведення активно впливають на процес мовотворення. Рух за найменшим спротивом, тобто калькування іншомовних слів призводить до непорозумінь. Тому носіям мови важливо не лінуватися і шукати відповідники у рідній мові, більше читати друкованої продукції, а не дописів у соцмережах чи сайтах, постійно вдосконалювати свій мовленевий запас. Актуальним досі залишається вислів античного мислителя «Заговори до мене, щоб я тебе побачив», адже саме через мову відбувається ідентифікація та

самоідентифікація. Також важливим є докладання зусиль в реалізації напрямку «Говорити українською – модно!». Використання суржика, кальок, неграмотність є істотними показниками Інтернет-спілкування і тому у боротьбі з цими явищами на перше місце виходить самоконтроль, інакше мовна культура буде невпинно опускатися.

Переносне значення цього слова вказує на невмотивовані мовні запозичення. Суржик у цьому значенні – то збіднена мова, позбавлена і національного колориту, і виразності. Хоч письменники часто вдаються до вживання на сторінках своїх творів суржику задля стилістичної типізації персонажів.

Елементи суржику існують, починаючи з рукописних пам'яток української культури, а зафіксовані остаточно в таких пам'ятках ще з XVII-XVIII століть. У наступних століттях суржик набув значного поширення – це зафіксувала художня література і публіцистика тих часів. Існує ціла історія боротьби з існуванням суржику на українських просторах. Яскравих рис ця боротьба набула в 20-ті роки минулого століття, коли тривала коротка доба українізації. За новелами Г. Тютюнника та іншими авторами XX століття можна простежити психологічний механізм формування суржикомовної особистості. Намагання пристосуватися до іншої мови, яку раніше селянин переїхавши до міста, а тепер мешканець міста з більш великими статками вважає «вищою» за свою, успадковану від батьків, диктує й відповідну поведінку у стосунках з оточенням.

Суржик у масовій культурі, впроваджуваний через ЗМІ виконує завдання руйнації залишків природних монокультурних середовищ українських сіл та містечок. Якщо для приміської зони притаманний українсько-російський суржик, то у місті суржик забарвлюється англomовними елементами. В обох випадках суржик щедро збагачується російським матюччям[2,С.54].

Якщо людина з україномовного середовища потрапляє у велике місто, там немає середовища, де б вона могла спілкуватися своєю мовою, вона починає пристосовуватися до російської, ламаючи мову, так і відбувається мовна мішанина.

Суржик – як правило, є мовою одного покоління при некомпактному розселенні в місті людей, що приїхали з провінції. Діти таких людей вже переходять або на російську мову, або все-таки опановують українську літературну мову. Натомість суржик консолідується і взагалі стабілізується в приміських зонах.

Отже шляхом боротьби з суржиком є підвищення рівня індивідуальної освітченості і культури загалом. В сфері державної політики має впроваджуватись престижність і цінність спілкування українською.

Література

1. Савицька Л. Кровозмісне дитя двомовності. *Критика*. 2001. №10. С.22.
2. Труб В.М. Явище «суржику» як форма просторіччя в ситуації двомовності. *Мовознавство*. 2000. № 1. С.54-55.

СЕКЦІЯ
**“РОЗВИТОК СУЧАСНОЇ ОСВІТИ: ПРОБЛЕМИ, РЕЗУЛЬТАТИ,
ПЕРСПЕКТИВИ”**

**ПАРТНЕРСТВО ЗАКЛАДУ ОСВІТИ І СІМ’Ї -КЛЮЧОВИЙ
КОМПОНЕНТ ЕФЕКТИВНОСТІ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ**

*Семенова Т.М., доктор філософії
в галузі управління, м. Київ*

Розглядаючи урядові документи реформування освіти, мали змогу пересвідчитися, що Нова школа працюватиме на засадах педагогіки партнерства.

У Концепції «Нова українська школа» наголошується на необхідність удосконалення освітнього процесу, який би був спрямований на удосконалення демократизації стосунків між учителем, учнем і батьками. Безперечно, новий зміст освіти щодо співробітництва педагогів орієнтує вчителів, батьків на особистісний розвиток учнів, на поважне ставлення до дітей. Особливої уваги заслуговує те, що заклад освіти має ініціювати новий зміст та форми використання педагогіки партнерства, для того, щоб залучати родини до побудови освітньої траєкторії дитини[5].

Слід зазначити, що в концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року наголошується, що найбільш успішними на ринку праці в найближчій перспективі будуть фахівці, які вміють навчатися впродовж життя, критично мислити, ставити цілі та досягати їх, працювати в команді, спілкуватися в багатокультурному середовищі та володіти іншими вміннями[9].

Постановка проблеми. У концептуальних засадах «Нової української школи» зафіксовано основні принципи педагогіки партнерства: повага до особистості; доброзичливість і позитивне ставлення; довіра у стосунках; діалог-взаємодія-взаємодопомога; розподілене лідерство; принципи, що Нова школа працюватиме на засадах педагогіки партнерства.

Дані урядові документи радять педагогам долучитися до компетентності парадигми освіти й педагогіки партнерства. Варто зауважити, що в закладах освіти України назріла необхідність пошуку нових підходів конструктивної взаємодії батьків і освітніх організацій, для гармонійного розвитку особистості. Важливою складовою у розвитку особистості, відіграє педагогіка партнерства – це простір дитинства, який будується на засадах рівності, діалогу, співпраці. Саме педагогіка партнерства є довірою до освіти, одним із ключових компонентів концепції Нової української школи.

В Українському педагогічному словнику С. У. Гончаренка подано таке визначення даного терміну: «педагогіка співробітництва – це напрям педагогічного мислення і практичної діяльності, спрямований на демократизацію й гуманізацію педагогічного процесу» [2].

Розглянемо поняття партнер – це той, хто бере участь у певній справі разом із ким-небудь. Партнерство – добровільна співпраця двох або кількох осіб, це найвища форма співпраці. Термін «партнерство» переважно визначають як:

- система відносин, які складаються у процесі певної спільної діяльності;

- спосіб взаємодії та взаємин, організованих на принципах рівності, добровільності, рівнозначності та доповнюваності всіх її учасників;
- організаційна форма спільної діяльності, що передбачає об'єднання осіб на відповідних умовах розподілу праці та активної участі в її реалізації;
- спосіб відносин, за яких зберігаються права кожної зі сторін, чітко узгоджені й злагоджені дії учасників спільної справи, що ґрунтуються на засадах взаємовигоди та рівноправності[8].

Педагогіка партнерства – чітко визначена система відносин усіх учасників освітнього процесу учнів, батьків, учителів, яка:

- організовується на принципах добровільності й спільних інтересів;
- ґрунтується на повазі й рівноправності всіх учасників, дотримуючись визначених норм (права та обов'язки) і враховуючи ціннісні орієнтири кожної зі сторін;
- передбачає активне залучення всіх учасників до реалізації спільних завдань та готовність брати на себе відповідальність за їх результати[8].

З огляду на новітні потреби в умовах Нової української школи, освіта розглядається як процес, що формує й розвиває як індивідуальні здібності кожної дитини, її інтелект, здатності практично діяти саме на основі загальнолюдських і національних цінностей, які виявляються в налаштуваннях, ставленні, практичній діяльності, а цінності – це складник компетентності кожної особистості, що разом з іншими складниками виявляється в її життєдіяльності[7].

Вважаємо доволі важливим зміст освіти щодо партнерства, який орієнтує вчителів, батьків на особистісний розвиток учнів, на поважне ставлення до дітей. Реалізація зазначеної проблеми досить очевидна, оскільки заклад освіти має ініціювати новий зміст та форми використання педагогіки партнерства з батьками, учнями та вчителями.

Мета публікації: аналіз сутності та специфіки педагогіки партнерства, взаємодія і конструктивна праця закладу освіти, батьків та школярів у освітньому процесі в умовах НУШ.

Аналіз досліджень і публікацій. Зауважимо, що педагогіка партнерства поняття не нове, як співпрацю вчителя, батьків та учня розглядали А. Макаренко, В. Сухомлинський, Ш. Амонашвілі, В. Шаталов, С. Лисенкова, О. Савченко та багато інших науковців і практиків.

А. Макаренко у праці «Книга для батьків» зазначав, що «Виховання дітей – це велика, серйозна і дуже відповідальна справа, і ця справа, звичайно, важка. Відбутися тут легким трюком не можна. Ви повинні бути не тільки батьком і шефом своїх дітей, ви повинні бути ще й організатором свого власного життя, поза вашою діяльністю як громадянина, поза вашим самопочуттям як особистості не може існувати й вихователь» [6, с.15].

Важливою складовою класика педагогіки В. Сухомлинського є обґрунтування ідеї співпраці всіх суб'єктів виховання: сім'ї, школи та громади. У працях Василя Олександровича постійно наголошується, що дитина – це активний і самодіяльний індивід, який не вчиться на дорослого, а живе повноцінним життям, тому ставитись до неї слід доброзичливо і з розумінням. Учитель має бути другом, а родина – головним помічником вчителя у освітньому процесі. Видатний педагог стверджував, що співпраця вчителя і учня є добровільною і зацікавленою, адже вчитель бачить в ньому одностороннього, рівноправного учасника педагогічного процесу, турботливого і відповідального за його результати[1].

Велику увагу звертав Василь Сухомлинський на педагогізацію суспільства та сім'ї, відповідального ставлення батьків до дітей. Ще в 60 роках ХХ століття він першим вводить у практику організацію педагогічного просвітництва батьків, систему родинно-шкільного виховання. «Батьківська педагогіка – це, на мій погляд, педагогічна освіта батьків і матерів, освіта тих, кому завтра бути батьками й матерями!» [11, с. 410]. У книзі «Сто порад учителеві» В.О. Сухомлинський зазначає: «...шкільно-сімейне виховання не тільки дає змогу добре виховувати молоде покоління, а й одночасно є дуже важливою умовою вдосконалення морального обличчя сім'ї. Без виховання дітей, без активної участі батька і матері в житті школи, без постійного духовного спілкування і взаємного духовного збагачення дорослих і дітей неможлива сама сім'я як первинний осередок суспільства, неможлива школа як найважливіший навчально-виховний заклад і неможливий моральний прогрес суспільства» [12, с. 14].

Навчання без примусу розкрили у своїх працях Ш. Амонашвілі, В. С. Лисенкова, пропонуючи виключення всіх засобів примусу з арсеналу педагогічних засобів. В. Шаталов, І. Волков проголошували вільний вибір учня, надання йому самостійності у процесі навчання, створивши для особистості можливості для розвитку здібностей та нахилів.

О. Я. Савченко звертає увагу вчителів на те, що «слід пам'ятати, що кожна дитина неповторна, має від природи унікальні здібності, таланти та можливості. А місія школи – допомогти розкрити та розвинути ці здібності, таланти та можливості на підставі партнерства між учителем, учнем і батьками» [10, с. 7].

Окрім того, сучасні дослідники розглядають тісну співпрацю педагогів, учнів та батьків. У контексті педагогіки взаємодії розглядають педагогіку партнерства такі вчені: І. Бех, В. Кремінь, А. Мудрик, Л. Савенкова, М. Щевандрін, Л. Щербак, та ін. У працях О. Газмана, Н. Михайлова, С. Юсфіна та ін. педагогіку партнерства розглядають як педагогіку підтримки.

Важливо також наголосити, що педагогічною наукою доведено, що партнерство можливе лише при взаємодії, основою якої є діалог. Розглядаючи діалог за моделлю довіри – рівності – добровільності – відповідальності, що дасть можливість залучати батьків в освітній процес, навчить їх спілкуватись, відчувати себе потрібними у спільній діяльності закладу освіти. Співпраця школи та сім'ї передбачає освітньої взаємодії з родиною, залученні батьків до освітнього процесу школи шляхом, що сприятиме підтримки та супроводу дитини в закладі освіти. Адже педагогіка партнерства визначає істинно демократичний спосіб співпраці педагога і дитини, який не відкидає різниці в їхньому життєвому досвіді, знаннях, але передбачає безумовну рівність у праві на повагу, довіру, доброзичливе ставлення і взаємну вимогливість [5].

У сучасному закладі освіти потрібно створити толерантне середовище, партнерської взаємодії між учителем, учнем та батьками. Педагогічний колектив мотивує учнів до творчої самореалізації та доброзичливого, терпимого ставлення до оточуючих, взаєморозуміння та взаємодопомоги. Кожен вчитель повинен розвивати педагогічну творчість, що сприяє реалізації завдань педагогіки партнерства. Необхідно спрямовувати батьків та учнів до висловлення думок щодо сімейного виховання та використовувати методи та засоби для взаємодії батьків, дітей і педагогів.

У концепції НУШ передбачено виховання на загальнолюдських цінностях, гуманізмі та патріотизмі. Батьки й педагоги повинні привчати учнів до відповідальності, поваги до гідності, прав, свобод, законних інтересів людини, екологічної культури, доброти, милосердя, толерантності, терпимості,

шанобливого ставлення до сім'ї. Для цього потрібно створити атмосферу в закладі освіти, яка буде сповнена свободою, довірою та безпекою, що дозволить їм проявити свої творчі здібності[5].

Слід пам'ятати про те, що через конкретні дії учнівський, батьківський та педагогічний колективи можуть проводити різні акції, волонтерські та трудові десанти, конкурси, тематичні вечори, зустрічі із воїнами ЗСУ, екскурсії, козацькі забави, інтелектуальні ігри, вікторини та багато інших заходів. Це зумовлює формування нового українського покоління, впровадження найбільш актуальних форм інформаційної та просвітницької роботи з сім'єю.

Вважаємо доволі важливою організацію таких видів діяльності учнів, батьків, вчителів як проведення сімейних свят: «Я - родина Україна», «Ой, роде наш красний!», «Домашні обереги та символи», «З бабусиною скрині», «Без сім'ї, немає щастя на Землі», «Людина без Батьківщини – все одно, що людина без матері», де б батьки і учні формували історичну пам'ять, гордість за свою Батьківщину і родину, повагу до національних та родинних традицій, зміцнювали почуття патріотизму, гордість за славних лицарів та героїчні традиції свого народу. На таких сімейних святах учні мають змогу взаємодіяти з батьками та вчителями, вчитися з ними спілкуватися, радіти за їхні успіхи, допомагати їм, розвивати емоційно - почуттєву сферу.

Конструктивна праця закладу освіти, батьків та учнів формуватиме в учнівської молоді життєві, соціальні, і громадянські компетенції у їхньому ставленні до суспільства, природи, людей і до самих себе, розвиватиме моральні, вольові, ділові, комунікативні якості особистості, виховуватиме відповідальність за своє здоров'я, за вчинки[3].

Природно, щоб батьки стали одnodумцями, помічниками, вчителям необхідно правильно організувати їхнє навчання. Якщо педагог зможе належним чином упоратися із цим завданням, навчить батьків осмислювати дитинство з різних позицій, то якість виховання дітей значно підвищиться, зростуть реальні шанси активної участі батьків у життєдіяльності класу і закладу освіти.

На нашу думку, особливу увагу повинні звернути заклади освіти на просвіту батьків: формування педагогічної культури батьків, надання батькам систематизованих знань з теорії виховання, привернення їх уваги до актуальних проблем сімейного виховання.

Насамперед зауважимо, що формування педагогічної компетентності батьків щодо виховання й розвитку дитини ґрунтуються на принципах партнерської взаємодії, визначених Концепцією Нової української школи. Ефективність взаємодії вчителів з батьками забезпечуть такі складові: високу культуру спілкування батьків із педагогами, дітьми, доброзичливість, єдність прагнень і поглядів на освітній процес. Перш за все в умовах партнерства, виникають потреби батьків у спілкуванні, неупередженості у розв'язанні різних проблем і ситуацій, актуальність і конкретність спільних завдань[4].

Водночас, заняття можуть відбуватися у формі лекцій та семінарів, тестів, обговорення педагогічних ситуацій, перегляд презентацій, відео роликів, кінофільмів онлайн, тренінгів. Педагоги залучатимуть батьків до участі в обговоренні проблем, які стосуються вихованню їх дітей. Диспути, дискусії, дебати, консультації, обмін думками з наболілих питань виховання дітей у сім'ї, презентація матеріалів періодичної преси, педагогічно-батьківські консіліуми, сімейні тренінги, педагогічні лекторії, дні відкритих дверей, – все це є найцікавішими формами взаємодії педагога з батьками.

Вважаємо, що вартою уваги є формула Нової школи, яка складається з восьми ключових компонентів, одним із яких є педагогіка, що ґрунтується на партнерстві між учнем, вчителем і батьками. Освітнє середовище – це та модель, яка формує у дитині певну поведінку. Освітній процес за педагогікою партнерства, має застосувати комплексний підхід до навчання і виховання [13].

Не можна і обминути сьогоденішню ситуацію в країні, породженою російською агресією проти України. Це зокрема світоглядних, комунікативних, екологічних, патріотичних змінах у підходах до виховання в умовах російсько-української війни та наукових досліджень виховної проблематики у закладах освіти. Кожен заклад освіти повинен розробити свою формулу педагогіки партнерства.

Звичайно, у закладі освіти взаємини із сім'єю будуватимуться на співробітництві, взаємній допомозі, взаєморозумінні. В основі таких взаємин лежить тісний контакт із сім'єю, розуміння процесів, що відбуваються в сучасній сім'ї, використання позитивного виховного потенціалу, безмежних джерел народної педагогіки, пропаганда досвіду сімейного виховання.

Проведення соціологічних досліджень на різну тематику, не заперечують важливість і необхідність використання педагогічного партнерства у сучасних реаліях:

- батьки і діти: чому виникають конфлікти;
- позитивний та негативний вплив засобів масової інформації на розвиток та здоров'я дитини;
- сім'я і світ прекрасного;
- права дитини, дотримання їх у сім'ях;
- проблеми сімейного виховання;

Адже впроваджуються дієві форми налагодження партнерських взаємин учителя з батьками, здійснюється по - новому залучення родини у побудову освітньої траєкторії дитини, а також проведення діалогів між учителями, учнями та батьками.

Вважаємо, що головна мета місії НУШ полягає в тому, щоб допомогти кожному учневі розкрити, розвинути здібності, таланти та можливості на основі партнерства усіх учасників освітнього процесу: учителів, учнів і батьків. А саме головне, що педагогіка партнерства передбачає перехід від педагогіки вимог до педагогіки відносин. Це означає, що змінюється стиль відносин учителя та учнів: не забороняти, а спрямовувати; не управляти, а співкерувати; не примушувати, а переконувати; не командувати, а організовувати; не обмежувати, а надавати свободу вибору. При наявності таких умов дитина має право на помилку, власну точку зору, вільний вибір, відчуває зацікавленість вчителя у її долі, оптимістично береться за кожную справу[].

Сьогодні, в час інформаційних технологій, слід застосовувати різні шляхи партнерської співпраці школи та батьків, вести двостороннє спілкування, яке включає обов'язкову комунікацію, яка дозволяє вчасно реагувати на будь-які зміни та проблеми. Це створення чатів чи груп у соціальних мережах, проведення бесід, зустрічей, дискусій, неформальну взаємодію. Завдяки такому підходу батьки можуть повною мірою долучитися до навчального процесу та співпрацювати з учителем, брати участь у постійному діалозі, організовувати додаткову комунікацію в групах, в месенджерах, інформаційних розсилках, контактувати з іншими батьками для обговорення та поширення важливої інформації.

Задання вчителя, сприяти, щоб батьки стали активними учасниками освітнього процесу в закладі освіти: допомагали у виготовленні навчальних

матеріалів, долучалися до науково-дослідницьких та соціальних проєктів, розуміли свою роль і значущість у діяльності школи та родини.

Це дасть змогу підвищити ефективність роботи закладу освіти, зміцнити зв'язки із сім'ями, місцевими громадами, а учнівська молодь отримає відчуття захищеності, співпраці з батьками та вчителями у духовно-моральному, фізичному та розумовому розвитку.

Таким чином, зважаючи на важливість та необхідність впровадження педагогічного партнерства у сучасні заклади загальної середньої освіти, потрібно залучати батьків у освітній процес, щоб вони стали активними співниками закладу освіти, сприяли створенню позитивного контакту з дітьми та педагогами. Для формування нового українського покоління, потрібно налагоджувати партнерські взаємини учителя з батьками, які ґрунтується на спілкуванні, взаємодії, співпраці.

Отже, освіта в умовах НУШ має потужно формувати й розвивати партнерську педагогіку, виховувати батьківську компетентність у взаємодії з власною дитиною, організовувати просвіту батьків як у теоретичному плані так і у практичному.

Отож, виходячи із міркувань про партнерські взаємини між учнями, вчителями та батьками, відзначаємо, що партнерська педагогіка є однією з ключових засад якісного реформування української національної школи.

Література

1. Бондаренко Г. Л. Творча діяльність учителя як основна умова формування творчої особистості молодших школярів у педагогічній спадщині В.О. Сухомлинського [Електронний ресурс] / Г. Л. Бондаренко. – Режим доступу: www.psyh.kiev.ua
2. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. 375 с.
3. Гончар Л. Партнерська взаємодія школи і сім'ї як педагогічна умова формування у старшокласників готовності до відповідального батьківства. *Trends and directions of development of scientific approaches and prospects of integration of Internet technologies into society: Abstracts of VI International Scientific and Practical Conference (Stockholm, Sweden, February 23 – 26, 2021)*. Stockholm, 2021. P. 371–373.
4. Державний стандарт базової загальної середньої освіти / затверджений Постановою КМУ 898 від 30.09.2020 року. *Освіта.Уа*. URL: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/76886/
5. Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року. Постанова КМ України № 988 від 14.12.2016 р.
6. Макаренко А.С. Книга для батьків. Лекції про виховання дітей . К. 1973. 335 с
7. Про освіту :Закон України (Документ 2145-VIII, чинний; редакція від 10.07.2021, підстава – 1557-X). *Відомості Верховної Ради*. 2017. № 38-39. 380с.URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>.
8. Нова українська школа : poradnik dla vchytelja / за заг. ред. Н. М. Бібік. Київ : Літера ЛТД, 2018. 160 с
9. Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року. Режим доступу: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/54258/ (дата звернення: 10.02.2020).
10. Савченко О. Я. Початкова освіта в контексті ідей Нової української школи. *Рідна школа*. № 1–2. 2018. С. 3–7.
11. Сухомлинський В. О. Батьківська педагогіка / В. О. Сухомлинський // *Вибрані твори: В 5-ти т. Т. 5*. К.: Рад. школа, 1977. С. 410–414.
12. Сухомлинський В. О. Сто порад учителю / В. О. Сухомлинський. К.: Радянська школа, 1988. 310 с.
13. Шахрай В. Формування готовності старшокласників до відповідального батьківства: принципи, зміст, методи. *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наук. праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. 2021. Вип.42. Т. 2. С. 268-273.

ГРОМАДЯНСЬКА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ОСОБИСТОСТІ: ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ АСПЕКТ

*Панченко Т. Л., к.психол.н.,
КЗ КОР «Білоцерківський гуманітарно-педагогічний
фаховий коледж», м. Біла Церква
Панченко М. Г., викладач,
КЗ КОР «Білоцерківський гуманітарно-педагогічний
фаховий коледж», м. Біла Церква*

Процеси громадянського розвитку особистості набувають особливого значення в умовах реформування сучасного суспільства. Ця проблематика пов'язана також із зростанням громадянської активності населення України через активізацію процесів державотворення і захисту національних інтересів.

Одним з основних завдань української освіти є формування громадянської компетентності підростаючого покоління, виховання свідомого громадянина, патріота, професіонала, здатного до саморозвитку і розвитку демократичного громадянського суспільства в Україні.

Як зазначено у Законі України «Про освіту», «реалізація мети повної загальної середньої освіти забезпечує формування ключових компетентностей, необхідних кожній сучасній людині для її успішної життєдіяльності» [7]. Громадянські та соціальні компетентності, пов'язані з ідеями демократії, справедливості, рівності, прав людини, добробуту та здорового способу життя, з усвідомленням рівних прав і можливостей, також вважаються ключовими. Власне поняття компетентності визначається у Законі як «динамічна комбінація знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно соціалізуватися, провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність».

Проблема формування громадянської компетентності особистості ґрунтовно досліджується сучасними науковцями та практиками (Р. Арцишевський, О. Кучер, Т. Ладиченко, Ю. Олексін, О. Пометун, М. Боришевський, О. Сухомлинська, Т. Смагіна, Т. Ремех та багато інших).

Громадянську компетентність визначають як феномен і сукупність властивостей індивіда, що соціалізується під впливом громадянського суспільства. При цьому громадянська компетентність виступає у вигляді соціокультурних, ціннісно-ментальних, власне професійних, морально-етичних і інших знань, навичок та вмінь, що мотивують індивідуальну і групову активність особистості [8]. Громадянську компетентність особистості також трактують як сукупність готовності і здібностей, що дозволяють їй активно, відповідально і ефективно реалізовувати весь комплекс громадянських прав та обов'язків у демократичному суспільстві, застосовувати свої знання і вміння на практиці.

Суттєвим елементом громадянської компетентності особистості є емоційно-почуттєва складова (у своїй позитивній спрямованості), яка відображає почуття, настрої стосовно об'єктів громадського життя, зокрема символів держави. Емоційно-почуттєвий компонент громадянської культури також можна характеризувати і ступенем зацікавленості суспільним життям [9].

Загалом, громадянськість тлумачиться науковцями як результат виховного процесу, який реалізується на трьох рівнях:

- загальнодержавному – громадянськість виражається у конкретній орієнтації зовнішньої і внутрішньої політики конкретної держави;
- соціально-груповому – громадянськість формується у певних соціальних групах, які відповідно до свого місця і ролі в суспільстві вибудовують стосунки із державою;
- особистісному – на якому громадянськість виражається у психологічних проявах особистості, її ціннісних орієнтаціях тощо [2].

Громадянська компетентність, як здатність, спроможність людини активно, відповідально й ефективно реалізовувати громадянські права та обов'язки з метою розвитку демократичного суспільства, є інтегративною характеристикою особистості, складовими структури якої вважаються три компоненти: ціннісний (ставлення, ціннісні орієнтації, переживання і т. ін.), діяльнісний (уміння і навички) та процесуальний або особистісно-творчий (стосується сфери самореалізації). А отже, вона включає в себе і певний рівень психологічної готовності до активного здійснення суспільного життя – громадянськість, що розглядається як психологічне утворення [6].

Громадянськість вважається однією з тих людських якостей, які неможливо однозначно сформулювати назавжди. Зазначений феномен визнається особистою і змінюваною установкою людини на життя як творчість, що ґрунтується на індивідуальному сприйнятті, переживанні, обстоюванні певних, законодавчо закріплених і морально санкціонованих, громадянських цінностей (права людини, людська гідність, базові людські свободи, демократична законність, мирне співіснування, ненасильницькі способи вирішення конфліктів, солідарність, раціональний світогляд, рівність шансів, бережливе ставлення до природи, індивідуальна відповідальність) [5].

На думку вчених, громадянськість, як інтегративна якість в структурі спрямованості особистості формується під впливом зовнішніх (соціокультурних) і внутрішніх (психічних) чинників, проявляється в когнітивній, ціннісно-мотиваційній і поведінковій сферах особистості. Основними структурно-семантичними характеристиками громадянськості є відповідальність, патріотизм, громадянська позиція, громадянський обов'язок, громадянська самосвідомість, які утворюють систему ціннісних орієнтацій особистості і є критеріями визначення рівнів її розвитку [4].

Педагогічні аспекти вивчення громадянськості українськими науковцями часто тісно переплітаються з психологічними. Як зазначає О. Лукашевич, педагогічного підходу недостатньо для пояснення такого складного феномена, тому й виникає необхідність у поглибленні його психологічного змісту. Слід зазначити також, що громадянськість утворюється не лише під впливом громадянського виховання, вона є результатом складного соціально-психологічного процесу, який визначається як громадянський розвиток. Результатом і критерієм процесу якісних соціально-психологічних та особистісних змін і є утворення інтегральної психологічної якості особистості – громадянськості.

У пояснення психологічних закономірностей цієї якості вчені вкладають і педагогічний контекст. Сучасні педагоги [2] вважають, що у глобальному плані громадянськість включає в себе три складові: знання (раціонально-понятійний компонент); переживання (емоційний компонент); вчинки (діялісно-поведінковий аспект).

Психологічний підхід дає можливість розглядати проблему психологічного впливу на особистість під час формування громадянської компетентності. У межах цього підходу розглядається зв'язок процесу формування громадянської

компетентності з базовими психічними процесами особистості – пам'яті, уяви, мислення тощо.

Дослідники-психологи виокремлюють психологічні чинники розвитку громадянської компетентності учнів на трьох рівнях:

– макрорівень: особливості життєдіяльності територіальної громади, державна молодіжна політика, особливості соціально-економічної ситуації в країні, засобів масової інформації;

– мезорівень: особливості навчально-виховного процесу освітнього закладу, міжособистісне спілкування з однолітками; психологічні особливості учительського колективу, особливості взаємовідносин у сім'ї;

– мікрорівень: активність, відповідальність, толерантність, самовладання, самостійність [3].

Критеріями розвитку громадянської компетентності школярів виступають: наявність громадянської свідомості; прихильність до громадянських цінностей; здатність до громадянського переживання; прояв громадянської конкурентоздатності

Згідно з особливостями становлення громадянської активності учнів визначено відповідні рівні її розвитку:

– високий – притаманний учням, які вільно володіють комплексом правових і громадянських знань, чітко усвідомлюють необхідність дотримуватися громадянських обов'язків, мають здатність самостійно аналізувати та прогнозувати вирішення громадянських проблем, впевнені у собі, здатні до компромісу;

– середній – властивий учням, які частково володіють правовими та громадянськими знаннями, розуміють необхідність виконання громадянських обов'язків, проте частково готові до усвідомлення та внутрішнього прийняття громадянських цінностей, недостатньо впевнені та рішучі, відповідальність за громаду на себе беруть рідко;

– низький – характерний учням, які не виявляють правових і громадянських знань, не розуміють необхідності дотримуватися громадянських обов'язків, самостійно не орієнтуються у питаннях аналізу та прогнозу розв'язання ситуацій громадянського характеру, не готові усвідомлювати громадянські цінності, часто неадекватно поведуть себе у життєвих ситуаціях, невпевнені у собі та своїх вчинках, емоційно неврівноважені, пасивні, не здатні контролювати розвиток громадянських подій і ситуацій тощо [1].

Психологічними умовами розвитку громадянської компетентності учнів визнаються: володіння сукупністю знань про сутність і особливості громадянської активності особистості; наявність системи усвідомлених мотивів, від яких залежить вибір дій і спрямованість громадянської активності старшокласників; наявність позитивного ставлення до суспільних цінностей, громадянських якостей, оцінних суджень особистості до свого «Я-громадянин»; прояв сукупності вмінь і навичок, які забезпечують ефективне вираження громадянської активності та здійснення громадянської діяльності особистості раннього юнацького віку [3].

Таким чином, у діяльності з розвитку громадянської компетентності учнів важливими є як процеси поглиблення їхніх громадянських знань, так і процеси формування системи усвідомлених мотивів, які детермінують спрямованість їх громадянської активності, розвиток позитивного ставлення до суспільних цінностей, прояв умінь і навичок, що забезпечують доцільне й ефективне вираження громадянської активності.

Література

1. Боришевський М. Й. Громадянська спрямованість у контексті стратегій та цілей життєдіяльності особистості. *Психолого-педагогічні умови виховання громадянської спрямованості в юнацькому віці*. Наук.-метод. посіб. Київ : Міленіум, 2004. С. 5-16.
2. Виховання громадянина: психолого-педагогічний та народознавчий аспекти : навчально-методичний посібник / П. Р. Ігнатенко, В. Л. Поплужний, І. Н. Косарева, Л. В. Крицька. Київ : ІЗМН, 1997. 252 с.
3. Карікаш В. І., Руденко І.М. Психологічний супровід формування ключових компетентностей учнів старших класів загальноосвітнього навчального закладу відповідно до вимог нових державних освітніх стандартів: науково-методичний посібник. Черкаси : ОПОПП, 2014. 48 с.
4. Лукашевич О. М. Громадянськість як результат громадянського розвитку особистості : психологічний дискурс. *Проблеми сучасної психології: Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України* / За ред. С.Д. Максименка, Л.А. Онуфрієвої. Вип. 24. Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2014. С. 467-477.
5. Нестеренко Т. Громадянська компетентність учнів як складова громадянської освіти в початковій школі. *Наукові записки ТНПУ ім. В. Гнатюка. Сер. Педагогіка* / редкол.: М. Вашуленко, Я. Кодлюк, В. Кравець [та ін.]. Тернопіль, 2009. № 4. С. 180-183.
6. Пометун О. І. Формування громадянської компетентності: погляд з позиції сучасної педагогічної науки. *Вісник програм шкільних обмінів*. 2005. № 23. С. 18.
7. Про освіту : Закон України [Електронний ресурс]. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
8. Ремех Т.О. Сутність і структура громадянської компетентності учня нової української школи. *Український педагогічний журнал*. 2018. № 2. С. 34-41.
9. Шахрай В. М. Громадянська компетентність особистості як проблема сучасного суспільства. *Український соціум*. 2008. №2(25). С.123-134.

ОСВІТА В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ: ВИРІШЕННЯ АКТУАЛЬНИХ ПРОБЛЕМ

*Добренька Н.В., к.ю.н., доцент,
Білоцерківський інститут економіки та управління
Університету «Україна», м. Біла Церква*

Поширення інноваційних технологій в освітній галузі стало об'єктивною закономірністю, зумовленою новою філософією освіти.

Інновації варто розглядати як ефективні та результативні нововведення у змісті, методах, засобах і формах навчання та виховання особистості, в управлінні системою освіти, в організації освітнього процесу, у структурі закладів освіти. Особливої актуальності набули інновації з початком широкомасштабної війни, розв'язаної російською федерацією на території України, коли стало життєво необхідним приймати швидкі, нестандартні, по суті – інноваційні рішення.

Функціонування системи освіти в умовах воєнного стану характеризується інтенсивним пошуком нових підходів до навчання, інноваційних форм організації освітнього процесу, ефективних педагогічних та інформаційних технологій. Саме тому підтримка активного упровадження інновацій в освітню галузь під час війни стала одним із ключових напрямів роботи Міністерства освіти і науки України та його підрозділів [1].

Організація освітнього процесу залежить від безпекової ситуації в кожному населеному пункті. Структура та тривалість навчального тижня, дня,

занять і відпочинку, а також форми організації освітнього процесу визначаються закладом освіти в межах часу, передбаченого освітньою програмою відповідно до обсягу навчального навантаження.

Змішана форма поєднує очний і дистанційний режими. Таке поєднання підходить для різних занять: практичні та лабораторні заняття можуть проводитися в очному режимі, лекційні – дистанційно. У початковій школі бажано проводити заняття в очному режимі, адже діти потребують живого спілкування [2].

Форма може змінюватися впродовж навчального року в залежності від безпекової ситуації.

Варто зазначити, що в цей складний час і самі освітяни стали більш активно вести пошук шляхів вирішення проблем в організації навчання здобувачів освіти. Багато закладів освіти відкрили у вільному доступі платформи зі своїми навчальними матеріалами. На платформах є завдання, самостійні роботи, тести, які дозволяють студентам набрати необхідну кількість балів до заліку чи іспиту. Але, головним у цьому навчальному процесі, як ніколи, повинні відігравати працівники освіти, які заохочують та спонукають студентів до активної поведінки. Саме працівники освіти, у цей складний час, повинні, надихати студентів на позитивні результати. Адже, це покоління буде керувати нашою країною. Тому у нинішніх умовах ми повинні перемістити фокус уваги з академічних успіхів на підтримку і нормалізацію психічного студентів. Зараз це нормально. Ми всі можемо і повинні долучитись до цього в рамках викладання свого предмету.

- Демонстрація власного спокою та врівноваженості – це найбільш простий спосіб допомогти заспокоїтись.

- Надати студентам можливість висловитись: розповісти про свій настрій, розказати про свої справи. Коли людина називає (проговорює) свої емоції, у неї змінюється активність у відділах головного мозку і таким чином знижується тривожність.

-Дозвольте студентам говорити про свій сум чи злість, але обов'язково спрямуйте їх увагу на маленькі перемоги, сильні сторони, гарні новини. У кожному дні можна знайти щось позитивне! У нашому арсеналі повинно бути багато тем для розмов, які зможуть переключити емоції кожного.

Незважаючи, на воєнний час, працівники освіти намагаються зацікавити студентів навчальною програмою. Освіта почала відігравати роль не тільки, забезпечення знаннями, але в де якій мірі, здійснює вплив на психологічний стан студентів, шляхом відволікання їх від суворих реалій життя. Навчальний матеріал, завдання змушують, студентів витратити час на його засвоєння, підготовку. Це, відволікає та надихає більшість студентів до досягнення поставлених ними раніше цілей. Не аби якого, значення має вміння працівників освіти вмотивувати здобувачів освіти до навчання.

Варто, звернути увагу, на індивідуальний підхід до кожного здобувача освіти. Оскільки, війна по різному впливає на кожного індивіда.

Освітяни повинні пам'ятати, та обов'язково звертати увагу, на зовнішні обставини кожного студента, враховуючи можливість вимушених пропусків, їх борги, та відсутність на парах.

В такому разі не варто, застосовувати виховання, наприклад у вигляді догани чи тиску на психологічний стан студента. Найважливіше завдання працівника освіти показати, довести до відома студентів, їх можливість здавати завдання у різних формах, письмово, усно, шляхом здачі індивідуальних завдань, якщо про це просить студент. Необхідно, встановлювати особистий

контакт з кожним, враховувати, наявність світла, інтернету. Тому, розклад навчального закладу залежить в більшості від можливостей кожного.

Наразі головна мета навчального процесу надати матеріал та допомогти у його засвоєнні студентами. Це можливо, завдяки співпраці працівників освіти зі студентами. Саме співпраця, тобто, паралельні відносини між ними, а не відносини підпорядкованості. Це забезпечить максимальну співпрацю, результатом якої, буде активність в поведінці та зацікавленість більшості в навчанні. Варто, донести до кожного студента думку про те, що щодня, не зважаючи на хочу/не хочу, можу/не можу, ми всі маємо виконати декілька задач: соціальну, фізичну і когнітивну. Нам потрібен рух, особливо у стресі – це стабілізує, приводить до тями і надає сил для подальших дій. Хоча б три присідання або ходьба колами, будь-який активний і хоча б відносно інтенсивний рух. А ще нам потрібні наш мозок і здатність вчитись, запам'ятовувати і аналізувати. Тож вкрай важливо задіяти цю функцію.

Література

1. Закон України : Про правовий режим воєнного стану // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 28, ст.250
2. Закон України : Про вищу освіту // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2014, № 37-38, ст.2004
3. Закон України : Про освіту // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2017, № 38-39, ст.380
4. Постанова Кабінету Міністрів України Про затвердження Порядку переведення на навчання за державним замовленням окремих категорій здобувачів фахової передвищої, вищої освіти, які зараховані до закладів фахової передвищої, вищої освіти до 2021 року включно на місяць, що фінансуються за кошти фізичних та/або юридичних осіб від 28 жовтня 2022 р. № 1224

ІНКЛЮЗИВНА ОСВІТА В ЗВО В УМОВАХ ВІЙНИ

*Пасічник Н.С., к.і.н., доцент,
Білоцерківський інститут економіки та управління
Університету «Україна», м. Біла Церква*

В умовах війни сфера освіти в Україні, зокрема вищої освіти, постала перед новими викликами. Під час війни порушується базове право людини на освіту, яка перетворюється на об'єкт військової агресії – мішенями стають як учасники освітнього процесу (учні, вчителі, студенти, викладачі), так і освітня інфраструктура (будівлі закладів освіти усіх рівнів). Студенти з інвалідністю є найбільш вразливою категорією серед здобувачів вищої освіти, які в умовах воєнного стану потребують особливої підтримки та уваги.

За даними Звіту МОН, станом на 25.11.2022 р. пошкоджено 171 заклад фахової передвищої та вищої освіти, зруйновано - 21. Тимчасово переміщено 31 заклад вищої освіти, 65 відокремлених структурних підрозділів ЗВО, ЗФПО, 44 закладів фахової передвищої освіти. Значна кількість осіб з особливими освітніми потребами була тимчасово переміщена до інших регіонів України, або виїхала за кордон. За таких умов виникли проблеми в організації освітнього процесу даної категорії студентства. Важливо забезпечити продовження здобуття освіти такими студентами зі створенням всіх необхідних умов з наданням психолого-педагогічного супроводу та корекційно-розвиткових

послуг незалежно від місця їх перебування. Основним пріоритетом в умовах військових дій, безумовно, залишається безпека всіх учасників освітнього процесу.

У зв'язку з обставинами воєнного часу набрали чинності зміни до рішень Кабінету Міністрів України, що регулюють організацію інклюзивної освіти: Постанова Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо організації навчання осіб з особливими освітніми потребами» від 21 липня 2021 р. №765; Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти» від 15 вересня 2021 р. №957, Міністерством освіти та науки були розроблені «Методичні рекомендації щодо організації освітнього процесу дітей з особливими освітніми потребами у 2022/2023 навчальному році». Однак, дані документи стосуються переважно організації навчання дітей з інвалідністю у закладах загальної середньої освіти. Натомість забезпечення освітніх послуг для здобувачів вищої освіти, які мають інвалідність, в умовах воєнного часу покладається здебільшого на заклади вищої та фахової перед вищої освіти, самих здобувачів та їхніх батьків.

У цьому контексті важливим завданням ЗВО є забезпечення максимально сприятливих умов навчання здобувачів, а саме: надання індивідуального графіка навчання, дистанційного доступу до навчальних занять, підтримка академічної мобільності здобувачів тощо. Так, одним із способів організації навчального процесу є активізація роботи в рамках академічної мобільності, тобто студенти мають можливість вивчати окремі предмети за фахом і отримувати документ, що засвідчує завершення проходження навчання з окремого курсу. Різні країни на сьогодні пропонують академічні та стипендіальні програми, та інші можливості для учасників навчального процесу. Наприклад, країни Балтії запропонували студентам, які виїхали з України, навчатися в університетах Литви, Латвії та Естонії. У Польщі також українські студенти можуть продовжити навчання, а в університетах надана можливість працювати українським викладачам.

Виїхавши на навчання за кордон більшість здобувачів зіштовхується з трьома основними проблемами: мовний бар'єр; академічна різниця; дефіцит підготовлених до роботи з біженцями викладачів. Для мінімізації вищезазначених проблем в Україні заснована програма «Ukrainian Global University» (Український Глобальний Університет) (UGU) для координаційної допомоги щодо вступу вітчизняних здобувачів у закордонні заклади вищої освіти. Український Глобальний Університет - це глобальна мережа, яка об'єднує найкращі світові освітні заклади та має на меті надати до них, а також до нових стипендій та програм постдокторантури доступ українським студентам, стипендіатам, науковцям та викладачам. Платформа також підтримує тих, хто бажає навчатися або проводити дослідження за кордоном з подальшою перспективою повернення додому та відбудови України. Задекларована головна мета Українського Глобального Університету – подолання руйнівних наслідків російської агресії в Україні та залучення провідного світового досвіду для побудови нової України. Даний проєкт створений за підтримки Офісу Президента України та заснований консорціумом провідних українських освітніх закладів та організацій, зокрема, Київською школою економіки (KSE), організацією Ukraine Global Scholars, Українським католицьким університетом, програмою Emerging Leaders Program в Стенфордському університеті, Асоціацією «Професійний уряд», технологічним університетом SET University та Київським академічним

університетом. Стенфорд, Гарвард, Єльський університет та інші провідні навчальні заклади вже підтримали ініціативу та виділили конкретні ресурси та програми під стипендії та спільні заходи.

Міністерством освіти та науки України підготовлено та розміщено на вебсайті алгоритм визнання результатів навчання, здобутого шляхом неформальної та/або інформальної освіти закладами фахової передвищої, вищої освіти. Розпочато процес переведення на навчання за державним замовленням дітей загиблих захисників України, учасників бойових дій та осіб з інвалідністю внаслідок війни, їхніх дітей, а також жителів особливо небезпечних територій, які зараховані до закладів фахової передвищої та вищої освіти до 2021 року включно (постанова КМУ від 28.10.2022 №1224).

До вирішення проблем адаптації вищої освіти до воєнних умов долучилися й заклади вищої освіти. Так, на базі Центральноукраїнського національного технічного університету пройшла перша сесія Всеукраїнського онлайн форуму «Начасні практики забезпечення якості вищої освіти в умовах воєнного стану», під час якого представники закладів освіти України та Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти обмінялись досвідом подолання викликів сьогодення. На базі Західноукраїнського національного університету (16 - 17.11.2022) відбувся Всеукраїнський освітній форум «Нові виміри безпеки: виклики та рішення». Під час заходу було презентовано Екосистему психологічної допомоги у сфері освіти, яку запроваджує МОН, Інститут модернізації змісту освіти, Асоціація інноваційної та цифрової освіти в межах Національної програми психічного здоров'я та психосоціальної підтримки за ініціативи Олени Зеленської.

У липні 2022 р. стартував курс підвищення кваліфікації «Перша психологічна допомога учасникам освітнього процесу під час та після завершення воєнних дій» розроблений Державною науковою установою «Інститут модернізації змісту освіти» Міністерства освіти і науки України в рамках Національної програми психологічного здоров'я українців. Зазначений курс створено за моделлю змішаного навчання (blended learning), який включає 10 мультимедійних уроків у міжнародному форматі SCORM. Додаткові матеріали та практичні тренінги допоможуть підвищити професійний рівень педагогічних працівників закладів освіти та опанувати сучасними технологіями першої психологічної допомоги за методичними посібниками Save the Children, а також ознайомити педагогів з рекомендаціями щодо перенаправлення Міжнародного Постійного Комітету (IASC). Інститутом спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України розроблені рекомендації щодо організації навчального процесу для дітей із порушеннями зору, слуху та інтелектуального розвитку. І хоча останні орієнтовані на дітей шкільного віку, частина з цих рекомендацій може бути використана й у роботі зі студентами з інвалідністю.

Разом з тим, доводиться констатувати, що як на державному рівні, так і в наукових дослідженнях приділяється увага організації освітнього процесу для дітей з ООП шкільного віку, натомість питання забезпечення якості освіти для студентів з інвалідністю не отримують належного розгляду ні науковцями, ні високопосадовцями. Хоча саме здобувачі освіти з інвалідністю є однією з найбільш вразливих категорій, адже під час війни вони втрачають своє відчуття безпеки, часто гостріше реагують на зміни обставин, а це, своєю чергою, суттєво впливає на їхній настрій, емоційний стан, здатність навчатися та взаємодіяти з іншими. Наразі актуальними залишаються дослідження психологічної допомоги здобувачам освіти з інвалідністю, розробки та

впровадження заходів із забезпечення та підтримки освітнього процесу студентів з ООП.

Література

1. Кричківська О.В., Хренова В. В., Гончар Н. П. Інклюзивне навчання в умовах воєнного стану. *Наука і техніка сьогодні*. Київ : Наукові перспективи, 2022. № 6 (6). С. 188-198.
2. Огляд поточного стану сфери освіти і науки України в умовах російської агресії (за 26 жовтня - 25 листопада 2022) / Міністерство освіти та науки України. URL: <https://mon.gov.ua/ua/ministerstvo/diyalnist/mizhnarodna-dilnist/pidtrimka-osviti-i-nauki-ukrayini-pid-chas-vijni> (дата звернення: 11.12.2022)
3. Освіта України в умовах воєнного стану. Інноваційна та проєктна діяльність: Науково-методичний збірник/ за загальною ред. С. М. Шкарлета. Київ-Чернівці «Букрек». 2022. 140 с.
4. Про організацію освітнього процесу дітей з особливими освітніми потребами у 2022/2023 навчальному році: лист міністерства освіти і науки України від 06 вересня 2022 р. № 1/10258-22 / Міністерство освіти та науки України. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-organizaciyu-osvitnogo-procesu-ditej-z-osoblivimi-osvitnimi-potrebami-u-20222023-navchalnomu-roci> (дата звернення: 09.12.2022)
5. Український Глобальний Університет : веб-сайт. URL: <https://kse.ua/ua/ukrayinskiy-globalniy-universitet/> (дата звернення: 10.12.2022)
6. Шацька З. Я. Адаптація закладів вищої освіти України до умов воєнного стану. *Матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції «Проблеми інтеграції освіти, науки та бізнесу в умовах глобалізації»*: тези доповідей, м. Київ, 7 жовтня 2022 року. Київ : КНУТД, 2022. С. 53-54.

ПРОФЕСІЙНИЙ САМОРОЗВИТОК СУЧАСНОГО ПЕДАГОГІЧНОГО ПРАЦІВНИКА У СИСТЕМІ ВІДКРИТОЇ ОСВІТИ

*Карнов Г.П., викладач,
Державний професійно-технічний навчальний заклад
«Білоцерківський професійний ліцей», м. Біла Церква*

Сучасні тенденції розвитку галузі професійної освіти відзначаються певними особливостями: постійне ускладнення змісту освіти, підвищення рівня освітніх стандартів; ускладнення проблем виховання; розв'язання складних професійно-педагогічних проблем, які вимагають інтеграції знань, практичних умінь і навичок, широке впровадження інформаційних технологій у навчально-виховний процес. Тому, організація навчального-виховного процесу професійної школи повинна бути такою, щоб випускники могли не лише адаптуватися в швидко змінному світі, але й були здатними до перетворення цього світу, отже - володіли не лише знаннями, але й уміли застосовувати їх у процесі власної самостійної наукової, дослідницької й творчої діяльності.

Концепція педагогічної освіти України визначила своєю метою «формування вчителя, який здатний розвивати особистість дитини і зорієнтований на особистісний та професійний саморозвиток і готовий працювати творчо в закладах освіти різного типу». Тому особливого значення в наш час набуває проблема самоосвіти вчителів, спрямована саме на їхній професійний саморозвиток.

Поняття «професійний саморозвиток» є центральним у педагогічній психології і визначається як складний інволюційно-еволюційний поступ, у ході якого відбуваються прогресивні й регресивні інтелектуальні, особистісні, поведінкові, діяльнісні зміни в самій людині. Зокрема за Л.С. Виготським,

«розвиток є неперервним процесом саморуху, що характеризується передусім постійним виникненням утворенням нового, чого не було на попередніх етапах».

Професійний розвиток педагогічного працівника - це свідомий, цілеспрямований процес підвищення рівня своєї професійної компетентності й розвитку професійно значущих якостей відповідно до зовнішніх соціальних вимог, умов професійної діяльності та власної програми розвитку.

Професійна підготовка викладачів - спеціалістів здійснюється за різноманітними організаційними формами, моделями, системами і програмами, більшість із яких можна класифікувати за тривалістю, кількістю учасників та особливостями їх взаємодії, зв'язком із практичною діяльністю. Аналіз педагогічної практики переконує, що успадковане інформаційно-догматичне навчання, загострює суперечності між вимогами, що постають перед спеціалістами у сучасних умовах, та рівнем їх готовності до професійної діяльності.

Відкрита освіта виступає сьогодні змістовною складовою глобальної освіти і пов'язана у першу чергу з побудовою мережевих форм освітнього простору, застосуванням новітніх інформаційно- комунікаційних технологій, дистанційних форм навчання, опануванням відповідних вмінь, навичок та компетентностей.

Відкрита освіта – це складна соціальна система, яка характеризується гнучкістю, швидким реагуванням на зміни соціально-економічної ситуації, індивідуальних та групових освітніх потреб та запитів. Метою відкритої освіти є підготовка особи до повноцінної та ефективної участі у суспільному житті та професійній діяльності. Дистанційна структура навчання значно розширює навчальні можливості, форми, засоби, суб'єкти освіти. Особливо важливою є відкрита освіта як реалізація принципу навчання протягом всього життя. Кожний творчий педагог розуміє, що без постійної праці над собою, прагнення самовдосконалення та саморозвитку неможливо надихати дітей на навчання, розвивати в них потенціал креативності. Відкритість характеризує освіту як випереджаючий чинник суспільних змін. Застосування новітніх засобів і методів викладання і навчання дає змогу викладачам організувати ефективний навчальний процес у найбільш прийнятних для студентів формах, у тому числі – забезпечити можливість повноцінного навчання без необхідності вносити значні зміни у поточну діяльність.

Важливе значення у процесі саморозвитку викладача належить відкритим освітнім ресурсам, за допомогою яких педагоги можуть здійснити свій професійний фаховий саморозвиток. Відкриті освітні ресурси як освітні засоби, до яких є відкритий доступ переводяться у суспільне надбання за допомогою інформаційних та комунікаційних технологій.

Отже, з огляду на вищезазначене, ми доходимо попереднього висновку, що здійснення професійного саморозвитку сучасного педагогічного працівника у системі відкритої освіти відбувається за рахунок урізноманітнення форм, методів і змісту індивідуальної та науково-дослідної роботи, удосконалення її організації та розробки діагностичних засобів контролю її ефективності.

Література

1. Биков В. Ю. *Відкрита освіта в Єдиному інформаційному освітньому просторі* / В. Ю. Биков // Педагогічний дискурс: зб. наукових праць, ХГПА. – 2010. – Вип. 7. – С. 30-35.
2. Биков В. Ю. *Інноваційний розвиток засобів і технологій систем відкритої освіти* / В. Ю. Биков // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики у підготовці

- фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми: Зб.наук. праць: Редкол.: І.А.Зязюн (голова) та ін. – Випуск 29. – Київ-Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2012. – С. 32-40.
3. Биков В. Ю. Моделі організаційних систем відкритої освіти: монографія / В. Ю. Биков. – К.: Атіка, 2008. – 684 с.
 4. Бужиков Р. П. Дидактичний потенціал Інтернет-технологій в сучасній системі освіти / Р. П. Бужиков // Проблеми освіти – 2011. – № 66. – С. 40-44.
 5. Вдовичин Т.Я. Застосування технологій відкритої освіти для інформатизації навчального процесу / Т.Я. Вдовичин, А.В. Яцишин // Інформаційні технології в освіті: зб. наук. пр. – Вип. 16. – Херсон: ХДУ, 2013. – С. 134-140.
 6. Висоцька О. Є. Відкрита освіта як чинник випереджаючого розвитку суспільства [Електронний ресурс] / О.Є. Висоцька // Веб-кафедра менеджменту освіти та психології. – Режим доступу: http://virtkafedra.ucoz.-ua/el_gurnal/pages.pdf. – 28.05.13.
 7. Відкрита освіта: колективний розвиток освіти через відкриті технології, відкритий контент і відкрите знання / За ред. Торі Пійосі та М.С. Віджая Кумара; пер. з англ. А. Іщенко, А. Носика. – К.: Наука, 2009. – 256 с.
 8. Лещенко М.П. *Відкрита освіта у категоріальному полі вітчизняних і зарубіжних учених [Електронний ресурс]* / М.П. Лещенко, А.В. Яцишин // Інформаційні технології і засоби навчання. – 2014. – №1 (39). – С. 1-16. Режимдоступу:<http://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/view/985#.VIWxVdKsX4U>.

НАВЧАЛЬНІ СТРАТЕГІЇ ФОРМУВАННЯ ЛЕКСИЧНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ СТУДЕНТІВ-ФІЛОЛОГІВ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ ЯК ДРУГОЇ ІНОЗЕМНОЇ

*Резнік В.Г., старший викладач,
Білоцерківський національний аграрний
Університет, м.Біла Церква,
Носенко М.М., старший викладач,
Білоцерківський національний аграрний
Університет, м.Біла Церква*

Кожна мова складається зі слів і граматичних правил, згідно з якими слова з'єднуються, отримують певного значення тощо. Без знання лексики оволодіння іноземною мовою та спілкування нею абсолютно неможливі. Особливо у теперішній час, коли весь світ охоплений процесами глобалізації, зростанням ролі комунікації та багатомовності, а вивчення іноземних мов набуває більш потужного значення. Отже, у професійній підготовці майбутніх філологів знання іншомовної лексики та її адекватне використання у процесі комунікації, тобто, формування та розвиток лексичної компетенції, набуває особливої важливості. Це означає, що ... лексична компетенція є невід'ємною складовою іншомовної комунікативної компетентності, метою якої є формування здатності успішно вирішувати завдання взаєморозуміння і взаємодії з носіями мови, яка вивчається, відповідно до норм і культурних традицій в умовах прямого і опосередкованого контактів [2].

Метою роботи з лексикою на заняттях з німецької мови як другої іноземної повинна бути допомога студентам у процесі структуризації та усвідомлення основних принципів словотворення. Прямий переклад незнайомих слів рідною мовою має бути останнім засобом для розуміння значення слова. Зауважимо, що не лише переклад слів є важливим та цікавим для вивчення, але й граматичні, орфографічні та семантичні особливості їхнього вживання.

Отже, опрацювання лексики у процесі навчання німецької мови не повинно зосереджуватися лише на заучуванні студентами перекладу слова рідною мовою, але й на стратегіях роботи з лексикою, тобто необхідно враховувати всі аспекти вживання слова.

Слід зауважити, що методика формування лексичної компетенції у студентів-філологів вимагає детального дослідження. Але базовими стратегіями роботи з лексикою можна назвати наступні: пошук нового слова, його вивчення та запам'ятовування. Іншими словами це семантизація та мнемотехніки [5]. Джерелом нового слова має бути текст. Нову лексику потрібно розсортовувати за принципом продуктивності та/або частотності вживання. З цією метою найчастіше використовують словникові зошити та рідше – словникові картотеки. Картотеки зручніші для запам'ятовування нових слів: словникові картки можна сортувати за різними ознаками. Сучасні технології дозволяють створювати віртуальні картотеки, спеціальні програми, що дозволяють працювати з такими картотеками, допомагають швидше та продуктивніше запам'ятати нові слова, підраховуючи відсоток успіху та пропонуючи повторити ті слова, в яких було допущено помилку (наприклад, онлайн ресурс Quizlet). Хоча, ми вважаємо, що традиційна методика роботи з картками є також достатньо мотивуючою та стимулюючою для студентів.

Вивчаючи праці зарубіжних дослідників (В. Бьорнер, В. Кук), ми дійшли висновку, що процес засвоєння студентами лексики передбачає декілька кроків, а саме: сприйняття словоформи, засвоєння вимови та правопису слова, розуміння значення слів, запам'ятовування слова та комунікативне використання слова [4;5].

Ефективним інструментом для формування лексичної компетенції у сфері професійної комунікації може бути так звана стратегія інтенсивного читання, що має на увазі кропітку, детальну роботу над різними типами текстів [6]. Інтенсивне читання сприяє розумінню того, як лексика, граматики, когерентність тексту та його зміст спільно досягають комунікативної мети тексту. Метою інтенсивної роботи з текстом є детальне розуміння тексту та вивчення мовленнєвих явищ на прикладі тексту, розвиток мовленнєвого мислення, розширення словникового запасу [7].

Заслуговує на увагу також стратегія ключових слів, або «асоціативна стратегія». Вона створює так званий «місток» між мовами, знаходячи по можливості близькі за звучанням та змістом слова рідної та німецької мови. Аналіз механізмів пам'яті свідчить про підвищення ефективності запам'ятовування нового матеріалу, якщо його можна пов'язати з чимось вже відомим. Звідси, доцільною є відмова від заучування напам'ять слів та виразів за відсутності контексту, натомість корисними є знання і досвід, набуті при вивченні першої іноземної мови, а також врахування знань рідної мови [3].

Отже, успішне формування лексичної компетенції у студентів-філологів залежить не лише від відмінно розвинутих навичок використання вивченого набору лексики, але й від засвоєння структурних, граматичних, орфографічних особливостей вживання тієї чи іншої лексичної одиниці на письмі та в усному мовленні[1].

Література

1. Бойчевська І. Особливості вивчення німецької мови як другої іноземної у загальноосвітніх навчальних закладах України. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*. 2014. № 10(1). С. 25-30.

2. Методика формування міжкультурної іншомовної комунікативної компетенції: курс лекцій: навч.-метод. посіб. (для студ. мовних спец. осв.-кваліф. рівня «магістр») / О.Б. Бігич, Н.Ф. Бориско, Г.Е. Борецька та ін.; за ред. С.Ю. Ніколаєвої. К.: Ленвіт, 2011. 344 с.
3. Мукагасва Н.М. Організація навчально-виховного процесу з іноземних мов у 2013/2014 навчальному році (інструктивно-методичний лист). Миколаїв, 2013. 45 с.
4. Börne, Wolfgang Didaktik und Methodik der Wortschatzarbeit: Bestandsaufnahme und Perspektiven. In: Kühn, Peter (Hg.): Germanistische Linguistik 155-156. Studien zu Deutsch als Fremdsprache V. Wortschatzarbeit in der Diskussion / Börne Wolfgang. Hildesheim: Olms, 2000. S. 29–56.
5. Cook Vivian. Second Language Learning and Language Teaching. 3. Auflage / Vivian Cook. London: Arnold, 2001
6. Kilian J. Zur Förderung lexikalisch-semantischen Wissens und Könnens – am Beispiel des Fachwortschatzes der Unterrichtsfächer. *Der Deutschunterricht*. 2010. № 6. S.54-68.
7. Thornbury S. How to Teach Vocabulary. GB: Pearson Longman, 2002. 185 p.

ВИХОВАННЯ ПАТРІОТИЗМУ В СУЧАСНОЇ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ

*Плівачук К.В., к.пед.н., доцент,
заслужений вчитель України
КНЗ КОР «Київський обласний інститут
післядипломної освіти педагогічних кадрів», м. Біла Церква*

Проблема патріотичного виховання особистості, складає найважливішу ціннісну основу будь-якого суспільства і виступає чинником інтеграції української нації, її саморозвитком та розкриттям всіх потенційних можливостей кожного громадянина в усіх сферах життя суспільства.

Разом з тим, слід врахувати нові суспільно-політичні реалії в Україні, пов'язані з російською агресією, які усе більше актуалізують виховання в молодого покоління почуття патріотизму, відданості загальнодержавній справі зміцнення країни, активної громадянської позиції. Важливим документом для вирішення патріотичного виховання учнівської молоді є ухвалена Кабінетом Міністрів України державна цільова соціальна програма національно-патріотичного виховання. Мета новоствореного документа — удосконалення та розвиток цілісної загальнодержавної політики національно-патріотичного виховання шляхом формування та утвердження української громадянської ідентичності[6].

Патріотизм, як синтетична якість, охоплює емоційно-моральне, дієве ставлення до себе та інших людей, до рідної землі, своєї нації, матеріальних і духовних надбань суспільства. Плекання національної свідомості й самосвідомості, прищеплення моральних ідеалів та ціннісних орієнтирів починається з родини, дошкільного закладу освіти та школи.

Актуальність даної статті полягає у тому, що в урочній та позаурочній роботі вчителі мають сприяти вихованню в учнівській молоді почуття патріотизму, формуванню особистості на засадах духовності, моральності, толерантності, забезпечення створення умов для фізичного розвитку, а також свідомого ставлення учнів до здорового способу життя, розвитку духовності та зміцнення моральних засад у молоді.

Розвиток та формування патріотизму, національних цінностей в новому українському поколінні відображені в працях І. Беха, О. Вишневського, О. Захаренка, І. Зверєвої, В. Коваля, Л. Кірішко, П. Кононенка, О. Литовченко, А.

Москальової, П. Онищука, Я. Зорія, Л. Мазур, О. Савченко, В. Сухомлинського, О. Сухомлинської, К. Чорної та інших дослідників.

Також слід зазначити, що патріотичному вихованню у своїх творах приділяв велику увагу класик української педагогіки, письменник, публіцист Василь Олександрович Сухомлинський. Він наголошував на тому, що виховання молоді як патріотів України – важлива потреба держави. Василь Сухомлинський рекомендував забезпечувати поєднання громадянських знань і вмінь, громадянських якостей, досвіду соціально-політичного життя, усвідомлення демократичних норм та установок поведінки. Саме ці характеристики – основа культури особистості, яка є громадянином і формується в аспекті національних та загальнолюдських надбань громадянського суспільства.[2]. В. Сухомлинський стверджував, що «...в житті людини має бути щось найголовніше, що стоїть вище від усіх повсякденних турбот, тривог, пристрастей» [9,с.513]. Так на думку В. Сухомлинського «Ставлення до ідеї Батьківщини як до священного й найдорожчого облагороджує всі людські почуття, зближує, ріднить людей, очищає душі від усього, що принижує гідність» [8, с. 513].

Разом з тим слід врахувати, що визначний педагог вказував, що громадянське виховання передбачає вирішення таких завдань:

- виховання любові до Батьківщини, високої ідейності та патріотизму;
- виховання гуманного ставлення до людей і обов'язку перед ними;
- виховання турботливого ставлення до батьків, рідних, близьких;
- розуміння життя, добра і зла в ньому;
- виховання високих громадянських якостей.

Перш за все, Василь Сухомлинський зазначає, що майстерність виховання, на його думку, і полягає в тому, щоб громадянське, патріотичне життя починалося для людини з малих років. «Ми домагаємося, – писав він, щоб у дитини і підлітка боліло серце за те, що відбувається навколо неї й поряд з нею, щоб вона з дитинства пережила, відчула громадянські радощі, громадянські прикрощі» [9, с. 560], «щоб кожен вихованець... відчув особисту причетність до долі народу, пройшов урок громадського піклування про інтереси народу, перехворів, перестраждав за те, що особисто його ніби не стосується» [9, с. 146]. Важливо, що однією із серйозних проблем В. Оскільки відомо, що Василь Сухомлинський вважав, що патріотизм – сукупність політичних і моральних ідей, моральних почуттів, в основу яких покладено такі загальнолюдські та національні цінності: «любов до рідної землі, народу, Батьківщини та її минулого, любов до матері, батька, старших у сім'ї, любов до рідної мови, шанобливе ставлення до історії та культури українського народу, працелюбність» [1].

Вчений Кірішко Л.М. розглядає патріотизм як духовно-моральний принцип життєдіяльності особистості, який характеризується відповідальним ставленням людини до рідного краю, до Батьківщини, до народу, це активна праця на благо Вітчизни, примноження її багатств, розбудова науки та культури, захист свободи та честі своєї держави[5, с.270].

Очевидно, що О. А. Захаренко, який у своїй Сахнівській школі разом з учнями зумів створити чотиритомну «Енциклопедію шкільного роду» — літопис життя поколінь родин села за 50 років, випустив 140 збірників наукових праць, випусків 14, зауважує, що книга і пошукова робота, виховує патріотичні почуттів у дітей, гордість за свої родини, любов до своєї родини, свого народу.

Прикметно, що національно-патріотичне виховання учнівської молоді – це комплексна системна формування у молодого покоління високої патріотичної свідомості, почуття вірності, любові до Батьківщини, турботи про благо свого народу, готовності до виконання громадянського і конституційного обов'язку із захисту національних інтересів, цілісності, незалежності України, сприяння становленню її як правової, демократичної, соціальної держави[2,С.12].

Слід зазначити, що найважливішим пріоритетом національно-патріотичного виховання є формування ціннісного ставлення особистості до українського народу, Батьківщини, держави, нації.

Патріотизм(від грецького «Патріс») – це любов до Батьківщини, відданість Вітчизні, народу. Сьогодні національно-патріотичне виховання є головною складовою освітнього процесу підростаючого покоління, де головною метою якого є:

- набуття учнями соціального досвіду;
- готовності до виконання громадянських і конституційних обов'язків;
- успадкуванню духовних надбань українського народу;
- поваги до культурного та історичного минулого Батьківщини;
- досягнення високої культури взаємин;
- ставлення до воїна ЗСУ як до захисника Вітчизни, героя;
- культивування кращих рис української ментальності;
- формування особистісних рис громадянина Української держави;
- працелюбності, свободи, справедливості, доброти, чесності, бережного ставлення до природи;
- формування мовленнєвої культури;
- активної протидії українофобству, аморальності, сепаратизму, шовінізму, рашизму.

Зміст сучасної освіти залишився традиційно орієнтованим на передачу цінностей і досвіду попередніх поколінь. Як відомо, що у період становлення української державності гостро постає проблема патріотичного виховання особистості, адже патріотизм складає найважливішу ціннісну основу будь-якого суспільства і виступає не лише чинником інтеграції української нації, а й суттєвим внутрішнім мотивом для саморозвитку і розкриття всіх потенційних можливостей кожного громадянина в духовній, економічній і соціальній сферах життя суспільства. Зрозуміло, що заклад освіти несе особливу відповідальність за завтрашній день вільної й незалежної України. Виховання патріотизму в сучасному закладі освіти має величезне значення, адже учні повинні стати зрілими, духовно та інтелектуально багатими особистостями. Однією з важливих і складних проблем патріотичного виховання є формування патріотичних почуттів, виховання готовності до захисту Батьківщини, вивчення героїчного шляху та бойових традицій українського народу.

Варто зазначити, що у закладах освіти назріла необхідність пошуку нових підходів до формування патріотизму у молодих громадян України.

Для формування патріотизму бажано застосовувати різні методи.

Тут головним методом, спрямованим на прояв інтересу у учнів до оволодіння знаннями є метод проблемного навчання. Навчання полягає у створенні проблемної ситуації, в усвідомленні та вирішенні цих ситуацій у ході спільної діяльності учнів та вчителя.

Однією з нових форм навчання є кейс-технології, в основі яких міститься проблемно-ситуаційне навчання. Організаційною основою кейс-методів є активне навчання, а змістовною основою – проблемне навчання [7].

Метод заснований на аналізі конкретних ситуацій і призначений для вдосконалення навичок таких, як знаходження та вирішення проблем, робота з інформацією, її аналіз, робота з можливими варіантами рішеннями та аргументами до них, оцінювання альтернатив, прийняття фінального рішення, вміння працювати у групі.

Насамперед мета методу – проаналізувати ситуацію, взятої з практики, та виробити практичне рішення зусиллями групи. Його особливістю та відмінністю від інших відомих методів є ретельне опрацювання опису конкретної ситуації для кейсу. Саме завдяки цьому учні можуть побачити, як отриманими ними теоретичні знання допомагають у вирішенні поставлених практичних завдань.

Кейс-технології поєднують в собі і рольові ігри, і метод проектів, і ситуативний аналіз. Кожен кейс є маленькою історією, рішення якої не буде знайдено без оволодіння відповідними навичками.

Саме тому, на уроці української літератури, вчитель зачитує уривки з творів українських письменників про Другу світову війну. Наголошує, що пам'ять про воїнів-визволителів буде нашою вдячністю за мирне життя, за чисте небо, за біль за тих, хто віддав своє життя. Порівнює боротьбу нашого народу у той час і сьогодні, коли у війні з Росією гинуть наші воїни ЗСУ, гинуть діти, мирне населення. Діти аналізують ситуації, розповідають про героїзм і мужність українських воїнів у Другій світовій війні і сьогодні. А далі отримують завдання: написати твір на тему: «Ми завжди будемо пам'ятати».

Сучасному учневі не так треба подати тему, як навчити осмислювати її, навчити шукати інформацію з цієї теми. Сприяти вирішенню цього завдання учителю допомагає проектна технологія навчання, яка ґрунтується на пошуковій роботі, моделюванні ситуацій вибору, вільному обміні думками тощо. Метод проектів – педагогічна технологія, зорієнтована не на інтеграцію фактичних знань, а на їх застосування і набуття нових. Тільки за умови активного включення учнів у зміст тих або інших проектів, дає можливість засвоїти нові способи людської діяльності в соціокультурному середовищі.

Хотілося б звернути увагу, що у контексті патріотичного виховання, проект – це діяльність школярів, під час якої формується особистість громадянина патріота. Мета проекту – з'ясувати суть та методику проектної технології навчання, розглянути застосування цієї педагогічної технології на уроках та позаурочній діяльності.

Більше уваги потребує проектна робота у партнерській діяльності вчителя та учня, що сприятиме на мотиваційну природу розвитку особистості. Чим сильніше сьогоднішній школяр захоплюється роботою, тим більшу користь матимуть від її виконання. В цьому й полягає сенс проектної роботи, адже зроблене належить їм.

Однак саме проектне навчання має велику цінність як засіб відірватися від «знаннєвої» освіти та перейти до прагматичного, діяльнісного, особистісно зорієнтованого підходів у навчанні[4].

Хотілося б звернути увагу на «Метод проектів» з патріотичного виховання ,застосування якого значно розширює формування в учнів:

знань про свій родовід, усвідомлення себе членом сім'ї, родини, учнем, жителем міста (села), відчуття гордості за свій рід;

знань про мову, традицію, культуру українського народу, свій етнос;
шанобливе ставлення до релігій, культури, традицій;

участь у громадській діяльності з метою зробити свій внесок у розвиток рідного краю, оволодіння рідною мовою;

ініціативність, активність, участь у традиційних та сучасних святах.

У закладах освіти бажано проводити масові заходи з патріотичного виховання це: – це відзначення державних та релігійних свят, знаменних подій у житті школи, міста (селища), проведення читацьких конференцій, тематичних вечорів, вечорів запитань та відповідей, тижнів з різних навчальних предметів, зустрічей з видатними людьми, конкурсів, олімпіад, фестивалів, виставок, участь школярів в організації загальнодержавних свят – Дня Незалежності, Дня знань, Дня захисника Вітчизни, Свята Перемоги та ін.

У позаурочній роботі учителі організують учнів на проведення:

- краєзнавчо - пошукових експедиції, зустрічей, екскурсій, пошуково-дослідницьку діяльність МАН;
- робота в різних гуртках, клубах, об'єднаннях за інтересами, малих академій мистецтв;
- залучення батьків, родичів, дітей до спільної українознавчо - пошукової діяльності;
- творчі лабораторії.

Тематичним змістом національно-патріотичного виховання учнівської молоді можуть бути примірні заходи:

День Соборності України. Збережемо наш скарб – рідну мову. Українці за кордоном. Видатні вчені України. Україна – суверенна і незалежна держава. Трагедії українського народу. Я – громадянин і патріот держави. Україна – європейська держава. Ваш світлий подвиг незабутній. Ми – єдиний народ. Ніхто не забутий, ніщо не забуде. Державний гімн України . Символіка України. Традиції мого народу. Школа – наш дім , ми господарі в ній. Українська державність. Мова рідна – слово рідне. Тарасовими шляхами. Історія рідного краю. Народознавчий конкурс ерудитів. Козацький КВК. Україна від козацьких часів до сьогодення. Найвідоміші винаходи українців. Життя і побут українців. Патріотизм – нагальна потреба України й кожного українця. Права і свободи громадян – пріоритетні цінності демократії. Славетні постаті України. Історія та сучасність рідного краю. Захист Вітчизни – обов'язок громадянина. Видатні випускники нашої школи. Інтеграція України в сучасному світі. Моральні принципи досягнення успіху. Україна і Європа. Якби я був політиком... та інші.

Крім того, національне виховання базується на традиціях, звичаях, ментальності народу, його етнічній і національній самосвідомості. Процес національно-патріотичного виховання у навчальному закладі слід організовувати на основі особистісно-орієнтованого підходу до навчальної діяльності учнівської молоді, який передбачає проведення різноманітних конкурсів, прес-конференцій, усних журналів:

Конкурс сучасної патріотичної української пісні

Перегляд відеофільму “ Герої небесної сотні”.

«Діалог поколінь». Зустріч із воїнами ЗСУ.

Конференція науково - краєзнавча: «Голодомор, Голокост, ГУЛаг – три трагедії на українській землі в ХХ столітті».

«Тоталітарний режим проти народу і людини» та інші.

Вважаємо доволі важливою організацію таких видів заходів з патріотичного виховання з учнями, де б вони мали змогу взаємодіяти з старшими та молодшими дітьми, вчилися спілкуватися, розвивали емоційно-почуттєву сферу особистості.

Висновки. На підставі сказаного вище, важливо підкреслити, що в нашій країні створена ефективна система національного виховання молоді, однією із

головних напрямків якої є патріотичне виховання. Доцільним постає патріотичне виховання у сьогоденні, коли в учнівській молоді закладаються основи громадянської позиції членів українського суспільства. Національна гідність – це насамперед обов'язок кожного українця перед своєю нацією і державою.

Разом з тим, слід відзначити, що педагогами нашої країни поступово накопичується значний практичний педагогічний досвід патріотичного виховання. Ця робота ведеться на концептуальній основі українського патріотизму та національної ідеї з використанням новітніх технологій навчання і виховання підростаючого покоління.

Література

1. Бех І.Д. Виховання особистості: У 2 кн. Кн.1: Особистісно орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади. К.: Либідь, 2003. 280 с.
2. Бойченко В. Сучасний стан патріотичної вихованості молодших школярів. *Початкова школа*. 2005. №5. С.12-14.
3. Бризгіна, Н. А. Технологія проблемного навчання та кейс-методу на уроках. *Педагогічна майстерня*. Все для учителя 2012. № 7. С. 13-16.
4. Ісаєва Г. Метод проєктів – ефективна технологія навчання учнів сучасної школи. *Метод проєктів: традиції, перспективи, життєві результати*. Практико зорієнтований збірник. К.: Департамент, 2003. С. 207–211.
5. Кірішко Л. М. Патріотичне виховання учнівської молоді в умовах сучасного навчального закладу : методичний вісник. Кіровоград : Видавництво обласного інституту післядипломної педагогічної освіти імені Василя Сухомлинського. 2010. № 46. С. 270
6. Концепція національно-патріотичного виховання молоді. Затверджено спільним наказом Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту, Міністерства оборони України, Міністерства культури і туризму України та Міністерства освіти і науки України від 27 жовтня 2009 року.
7. Новіков, Н. Б. Співвідношення інтуїції та логіки у процесі породження нових наукових ідей. Інтелект і креативність у ситуаціях міжособистісної взаємодії: зб. наук. ст. М.: Інститут психології, 2000. С. 116.
8. Сухомлинський В. А. Проблеми виховання всесторонне розвиненої особистості. / В. А. Сухомлинський. Вибрані твори в 5 т. Т.1. К.: Рад. школа, 1976. 267 с.
9. Сухомлинський В.О. Народження громадянина / В.О. Сухомлинський // Вибр. твори: В 5-ти. К.: Рад. школа, 1997. Т. 3. – 670 с

ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ІНТЕРАКТИВНОГО НАВЧАННЯ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

*Сидоренко Ю.В., викладач,
КЗ КОР «Білоцерківський гуманітарно-педагогічний
фаховий коледж», м. Біла Церква*

Сучасні зміни, що відбуваються в усіх сферах життя суспільства, відповідно й в освіті, висувають нові вимоги до професійної підготовки майбутніх фахівців. Сьогодення потребує не тільки висококваліфікованих працівників, а й таких, які здатні самостійно, критично й творчо мислити, відповідальних, мобільних, конкурентоспроможних і професійно компетентних, здатних до саморозвитку і самореалізації [8]. Саме тому, теоретичне вивчення методології використання технологій інтерактивного навчання у закладах вищої освіти є актуальним питанням сьогодення.

Насамперед з'ясуємо, основні поняття основних термінів даної теми, адже термін «інтерактивний» у методичній літературі на сьогодні не є сталим. Зустрічаємо формулювання й трактування такі, як «інтерактивне навчання», «інтерактивна технологія», «технології інтерактивного навчання», «інтерактивні форми» тощо. Але головне, що мова тут іде саме про процес спілкування, в якому відбувається обмін інформацією, вміннями, досвідом між студентами та викладачем. Суть інтерактивного навчання (за О. Пометун) полягає в тому, що «навчальний процес відбувається за умови постійної, активної взаємодії всіх учасників освітнього процесу: це співнавчання, взаємонавчання (колективне, групове навчання співпраці), де всі учасники заняття є рівноправними, рівнозначними суб'єктами навчання, розуміють що вони роблять, рефлексують з приводу того, що вони знають, уміють і здійснюють. Термін «інтерактивна педагогіка», або «інтерактивне навчання» введено у науковий обіг Г. Фріцем. Отже, інтерактивний – здатний до взаємодії, діалогу. Інтерактивне навчання – спеціальна форма організації пізнавальної діяльності, що передбачає створення комфортних умов навчання, за яких студент відчуває свою успішність та інтелектуальну спроможність. Інтерактивність є характерологічною особливістю сучасного освітнього процесу з використанням комп'ютерних технологій, що сприяє встановленню суб'єкт-суб'єктної взаємодії викладача і студентів, студентів між собою на основі активізації процесів емпатії, рефлексії, відчуття співдіяльності тощо. Інтерактивність передбачає: діалогічність, висвітлення та аналіз кожної проблеми під різним кутом зору, відмову від стереотипу та шаблону (множинність логіки); наявність «незавершеності» як природної властивості пізнання; зміну традиційної активності викладача активністю студентів, спрямування студентів на самостійний пошук інформації (відкритість до перетворень, доповнень), обмін знаннями, діями, формування навичок роботи з науково-педагогічною літературою; взаємодію мікрогрупи, студентської аудиторії, віртуального партнера. Вона виявляється у максимальному використанні й розвитку особистісного досвіду кожного студента, в якому разом з досвідом набуття й реалізації знань, способів діяльності відображено досвід пошуку змісту, вибору, рефлексії, відповідальності, вольової саморегуляції, та базована на співтворчості, повазі до думки кожного, свободі вибору власних рішень [1].

Щодо питання групування інноваційних технологій в літературі немає єдиної точки зору. А. Моцак розглядаючи педагогічні технології, що використовуються у вищій школі, пропонує їх поділяти на традиційні та інноваційні, до останніх він зараховує активні та інтерактивні [5, С.26–34]. Н.Мачинська, Ю. Камарова до інноваційних технологій зараховують проблемні технології, ігрові, колективної та групової діяльності [4, с. 141]. Авторський колектив під керівництвом О. Огієнка пропонує до інноваційних технологій зараховувати технологію модульного навчання, проектні, інтерактивні, ігрові, дослідницькі, тренінгові, мультимедійні технології, технологію контекстного навчання, технологію критичного мислення, технологію кейс-стаді [3, с. 18].

Саме технологія інтерактивного навчання належить до сучасних інноваційних педагогічних технологій. Під час застосування технології інтерактивного навчання в освітньому процесі закладів вищої освіти проводиться переважно з використанням групових форм роботи. Тому багатьма авторами відбувається ототожнення інтерактивної технології з груповою діяльністю студентів, та це твердження є не вірним, тому що групова робота передбачає навчання викладача з групою над одним завданням. А технологія

інтерактивного навчання спрямована на кооперативне навчання, за умови, якщо індивідуальні завдання переходять у групі. Це дає змогу кожному студенту розкрити свою точку зору. Дослідники О. Гай та Є. Захарова, аналізуючи праці американських вчених, зробили наступний висновок, що інтерактивне навчання є ефективнішим у порівнянні з традиційним, тому що «під час лекції студент засвоює лише 5% матеріалу, під час читання –10%, роботи з відео чи аудіоматеріалами –20%, демонстрації –30%, у ході дискусії –50%, під час практики –75%, а коли студент навчає інших чи відразу застосовує знання –90%». До основних методів інтерактивного навчання вчені визначають бесіди, дискусії, «мозковий шторм», «casestudies» [2, с. 37].

Технологія інтерактивного навчання як система містить такі компоненти: чітко сплановані цілі навчання; інтерактивні форми, методи і прийоми; адекватні цілям, формам і методам засоби навчання; розумові і навчальні дії та процедури у вигляді системи пізнавальних завдань, за допомогою яких студенти можуть досягти запланованих результатів; організаційні та психолого-педагогічні умови, що дозволяють ефективно спланувати та реалізувати інтерактивне навчання. Також, важливо зазначити, що єдиної класифікації технологій інтерактивного навчання не існує. Науковці об'єднують їх у різні групи, наприклад І. Підласий пропонує наступну класифікацію: 1) Технології з вузьким спектром можливостей (розв'язання та складання різного виду цікавих завдань, кросвордів, ребусів тощо): сприяє розвитку інтелектуальної сфери, однак практично не впливає на емоційну та мотиваційну сфери особистості; 2) Технології із середнім спектром можливостей (змагальні ігри): впливає на комунікативну, гностичну і моральну сфери особистості, але залишає без уваги мотиваційну сферу; 3) Технології з широким спектром можливостей (дискусії, диспути, рольові ігри): дають можливість комплексного впливу на інтелектуальну, емоційну і мотиваційну сфери особистості [1].

До діалогічно-дискусійних технологій відносять діалог, бесіду, диспут, дискусію. В процесі діалогу учасники освітнього процесу мають можливість висловити свою думку. Бесіда проходить за допомогою запитань – відповідей, та реалізується за чотирма типами дидактичного діалогу: «викладач–студент», «студент–комп'ютер», «студент–студент», «студент–підручник». Диспут, міркування, сперечання, дає можливість вільно висловлювати свої думки, набуття студентами досвіду конструктивного розв'язання, сприяє формуванню світогляду учасників як системи поглядів, переконань, їхньої комунікативної компетентності. Під час дискусії студенти навчаються сперечатися, доводити, аргументувати, відстоювати свої погляди, адекватно оцінювати себе, поважати думки інших. Форми дискусії: круглий стіл, форум, симпозіум, судове засідання, сократівська дискусія, дебати тощо [1].

На даний час в закладах вищої освіти ефективною формою дискусії є мозковий шторм або «брейнстормінг», особливістю якого є організація процесу висловлення найрізноманітніших ідей, які можуть сприяти вирішенню проблеми забороняється критикувати пропозиції інших та все ж критичне зауваження не забороняється, а навпаки, вітається. Під час реалізації діалогічно-дискусійних технологій навчання доцільним є застосування таких методів: «прес» метод, метод SCAMPER, «Мікрофон», «Ток-шоу», «метод синектики», «метод багатовимірних матриць», «метод рецензій», «метод ідеї тендера», «метод Кіплінга», «метод «Проблемне коло» тощо.

До технологій, які активізують навчальний процес, побудований на основі аналізу ситуацій, відносять: метод традиційного аналізу конкретних ситуацій (АКС) – ситуаційні завдання (СЗ), ситуаційні вправи (СВ); метод ситуаційного

навчання – кейс-стаді, метод кейсів, метод інциденту; метод розігрування ролей.

Розповсюдженими технологія є ігрові технології навчання, до яких відносять: ділові (форма моделювання професійної дійсності, імітації конкретних професійно спрямованих ситуацій), рольові, сюжетно-рольові (імпровізоване розігрування заданої ситуації), інтерактивні (базовані на досвіді, отриманому в результаті спеціально організованої соціальної взаємодії учасників з метою зміни індивідуальної моделі поведінки), ситуативні (подання обраного для розігрування фрагмента професійно спрямованої ситуації та презентація студентами професійних або посадових обов'язків її учасників), соціально-психологічні ігри (ігри з уявними ситуаціями, що передбачають відтворення складних ситуацій, які були реальною проблемою для певної кількості осіб) [1].

За допомогою технології навчання у співробітництві, студенти разом оволодівають знаннями, уміннями, навичками за допомогою обміну інформацією, постановки питань, взаємостимулювання, усвідомлення відповідальності за результати навчання не лише власні, а й своїх колег. Під час занять за даною технологією, може здійснюватися: робота у парах (діадах), трійках, квадратах, групах (мікрогрупах), бригадах: «навчання в команді», «пазл», «пазл-2», «діади», «займи позицію», метод «Один залишається / три йдуть», метод «Акваріум», метод «Чотири кути», «метод 635», метод «6 капелюхів мислення» тощо.

Серед поширених є метод проекту – технологія організації освітніх ситуацій, під час вирішення яких студенти розв'язують значуще для їхньої майбутньої професійної діяльності завдання. Проаналізувавши літературу, можемо виділити різні підходи до класифікації проектів: складом учасників: індивідуальні; колективні (парні, групові); характером партнерських взаємодій: кооперативні; змагальні; конкурсні; за тривалістю: короткі; тривалі; довгострокові; за метою та характером проектної діяльності: інформаційні; дослідницькі, ознайомлювальні; науково-пошукові, дослідний проект, ігровий проект тощо.

Тренінгові технології розглядають у контексті діяльнісного навчання, які будуються на основні принципи ігрового моделювання (вправи, асоціації, спілкування, досягнення очікуваних результатів тощо). Вибір виду тренінгу залежить від цілей, особливостей групи учасників (вікових, професійних тощо), тематики занять, рівня складності проблем. Наведемо деякі види тренінгів: Тренінг презентації; Соціально-психологічний тренінг; Тренінг комунікації; Тренінг особистісного зростання; Методичний тренінг; Робота з навчально-тренувальною групою; Практично-професійний тренінг тощо.

Технології фасилітаційного навчання, де фасилітатор в педагогіці це людина, яка допомагає (стимулює, актуалізує, полегшує, супроводжує інших) в процесі висловлення думки, ідеї, хто не тільки досконало володіє матеріалом і вміє передавати нові знання, а й розвиває навички і вміння, допомагає учасникам зробити узагальнення, висновки, спираючись на їхній досвід, створює ситуацію успіху та працює на розвиток групи і кожного індивідуально. Найпоширенішими методами фасилітації є: «Світове кафе», «Відкритий простір», «Аналіз поля сил Курта Левіна», «У той же час наступного року», «Пошук майбутнього», «Парадигма позитивних змін», «Антимозковий штурм», «Динамічна фасилітація» та інші [1].

Досить актуальними мив даний період час в Україні є інформаційно-комунікаційні технології, гейміфікація. За допомогою даних технологій є

можливість створення атмосфери взаєморозуміння, довіри та взаємної вимогливості викладача та студентів, що сприяє організації необмеженого діалогу із суб'єктами комунікації, новим діловим контактам, аналізу вирішення спільних завдань та досягнутих результатів. Комунікація в даний час більше зосереджено через мережу Інтернет, в літературі та практиці виділяють наступні методи та форми даної технології: технології синхронної (онлайнової – чат і ICQ) та асинхронної (офлайнової) комунікації (електронна пошта, телеконференції); вебінари, технологія чату (Чат-заняття, Веб-заняття), комп'ютерні ігри, комп'ютерна ділова гра, інтерактивні мультимедійні вправи тощо. Гейміфікація у вищій школі дозволяє створити таке інформаційно-навчальне середовище, яке сприяє самостійному, активному прагненню студентів до набуття знань, професійних навичок і вмінь, таких як критичне мислення, вміння приймати рішення, робота в команді, готовність до співпраці; допомагає розкрити творчі здібності і мотивує до самоосвіти [1].

Отже, виходячи з аналізу наукової літератури та практичного досвіду, найпоширенішими інтерактивними методами, які зараз використовуються в ЗВО є: майстер-класи, кейси, прес-конференції, тестування, навчання через гру, круглі столи, мультимедійні лекції та практичні заняття та електронні навчальні посібники, тренінгові технології, робота в парах, трійках групах, технологія проєктів, діалогічно-дискусійних технологій. Також важливо зазначити, що вміле використання викладачем різноманітних технологій інтерактивного навчання під час організації навчального процесу у вищій школі, їх гармонійне поєднання з іншими активними і традиційними дидактичними методами знімають нервові напруження, дають змогу змінювати «звичні» форми діяльності, зосереджуватися на вузлових проблемах, які потребують повсякденної уваги. Тому, використання технологій інтерактивного навчання у поєднанні з іншими інноваційними технологіями дозволяють розвивати критичне мислення, творчі здібності, самоосвіти, відстоювання власної думки, взаємонавчання здобувачів вищої освіти.

Література

1. Волкова Н. П. Інтерактивні технології навчання у вищій школі : навчально-методичний посібник. Дніпро : Університет імені Альфреда Нобеля, 2018. 360 с.
2. Гай О., Захарова Є. Інтерактивні методи викладання економічних дисциплін у вищих навчальних закладах в контексті забезпечення якості підготовки вітчизняних фахівців. *Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Серія: Економічні науки*, 2015. Вип. 27. С. 36–42
3. Інноваційні педагогічні технології : монографія/ за ред. О.І.Огієнко. Київ, 2015. 314 с.
4. Мачинська Н., Комарова Ю. Упровадження інноваційних технологій навчання у вищій школі. *Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету*, 2015. № 1(14). С. 240–246.
5. Моца А. А. Інноваційні технології навчання у вищій військовій освіті України. *Інтернаука : міжнародний науковий журнал*, 2017. № 5. С. 26–34. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/mnj_2017_5_8 (дата звернення: 18.12.2022).
6. Остапчук Д., Мирончук Н.М. Інтерактивні методи навчання у вищих навчальних закладах. *Модернізація вищої освіти в Україні та за кордоном : збірник наукових праць / за заг. ред. д.п.н., проф. С. С. Вітвицької, к.п.н., доц. Н. М. Мирончук. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка*, 2014. С. 140-143.
7. Ситнік Т.. Місце й роль інтерактивного навчання у системі інноваційних технологій в закладах вищої освіти. *Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького. Серія: "Педагогічні науки"*. 2021. № 4., с. 11–18. URL: <https://doi.org/10.31651/2524-2660-2021-4-11-18> (дата звернення: 18.12.2022)
8. Ягоднікова В. В. Інтерактивні форми і методи навчання у вищій школі : навч.-метод. посіб. Київ : ДП «Вид. дім «Персонал», 2009. 80 с.

НАУКОВО-ПРАКТИЧН АСПЕКТИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ СИСТЕМИ ОСВІТИ В УМОВАХ ВІЙНИ

*Рейда О.А., старший викладач
Білоцерківський національний аграрний
університет, м. Біла Церква*

Сутністю постіндустріального інформаційного суспільства стали суттєві зміни в усіх сферах людського життя. Поширення інноваційних технологій в освітній галузі стало об'єктивною закономірністю, зумовленою новою філософією освіти. Інновації варто розглядати як ефективні та результативні нововведення у змісті, методах, засобах і формах навчання та виховання особистості, в управлінні системою освіти, в організації освітнього процесу, у структурі закладів освіти.

Особливої актуальності набули інновації з початком широкомасштабної війни, розв'язаної російською федерацією на території України, коли стало життєво необхідним приймати швидкі, нестандартні, по суті – інноваційні рішення. Функціонування системи освіти в умовах воєнного стану характеризується інтенсивним пошуком нових підходів до навчання, інноваційних форм організації освітнього процесу, ефективних педагогічних та інформаційних технологій. Саме тому підтримка активного упровадження інновацій в освітню галузь під час війни стала одним із ключових напрямів роботи Міністерства освіти і науки України та його підрозділів.

Освітній процес тільки тоді може вважатися досконалим, якщо він забезпечує не лише успішне задоволення суспільних запитів сьогодення, а й визначає загальні підходи щодо вирішення майбутніх проблем. Формування інтелектуальної еліти нації – вчених, дослідників, суспільних діячів, інноваторів-підприємців – є ще одним базовим компонентом розвитку освіти, це підтримка майбутніх лідерів світової науки.

Інновацію в освіті розглядають як реалізоване нововведення у змісті, методах, прийомах і формах навчальної діяльності та виховання особистості (як методики, технології), у змісті та формах організації управління освітньою системою, а також в організаційній структурі закладів освіти, у засобах навчання та виховання і у підходах до соціальних послуг в освіті. Це суттєво підвищує якість, ефективність та результативність освітнього процесу, тому педагогічна інноватика відповідно до особливостей новітніх процесів в освіті повинна охоплювати певні теоретичні блоки понять і принципів, а саме: створення нового в системі освіти та педагогічної науки, сприйняття нового соціально-педагогічним співтовариством, застосування педагогічних новацій, система рекомендацій для теоретиків і практиків щодо пізнання інноваційних освітніх процесів в освіті та керування ними.

Отже, сьогодні залишається ще досі відкритим питання щодо розв'язання нагальних проблем української освіти та науки, у зв'язку із запровадженням воєнного стану в Україні. Не припиняється обговорення актуальних питань та пріоритетних напрямків забезпечення функціонування української освіти в післявоєнний період, обмін знаннями і досвідом щодо розвитку перспективних цифрових технологій та інформаційних систем для забезпечення науково-освітньої діяльності в умовах війни.

Література

1. Закон України про вищу освіту. Офіційний веб-сайт Верховної ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (дата звернення: 09.10.2020). 36. Закон

ОРГАНІЗАЦІЙНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ПОЗИТИВНОЇ МОТИВАЦІЇ ДО ЗАНЯТЬ ФІЗИЧНОЮ КУЛЬТУРОЮ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ ЗАКЛАДІВ ПРОФЕСІЙНОЇ (ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ) ОСВІТИ

*Карпов Г.П., викладач,
Державний професійно-технічний навчальний заклад
«Білоцерківський професійний ліцей», м. Біла Церква*

Актуальність. Здобувачі освіти, особливо на початковому етапі навчання, є найбільш вразливою частиною молоді, тому стикається з низкою труднощів, пов'язаних із збільшенням навчального навантаження, невисокою руховою активністю, відносною свободою студентського життя, проблемами в соціальному та міжособистісному спілкуванні. У зв'язку з цим величезну роль відіграє вивчення мотивів, інтересів і потреб сучасної молоді в заняттях фізичними вправами.

Постановка проблеми. Низький рівень мотивації до занять фізичною культурою серед здобувачів освіти набуває важливого значення і направляє на пошук нових організаційних форм, засобів та методів, що дозволяють більш ефективно реалізовувати належний напрям в ЗП(ПТ)О.

Мотив - це внутрішня рушійна сила, що спонукає людину до діяльності. Мотиви перебувають в залежності від зовнішніх спонук, які сприяють або не сприяють здійсненню активної діяльності. Спонуками до діяльності можуть бути матеріальні, духовні та культурні потреби, які в свою чергу породжують інтереси, тобто спрямованість особистості на певні об'єкти з метою пізнати їх, оволодіти ними.

Аналіз досліджень і публікацій. М.Я. Віденський, який вивчав питання формування у здобувачів освіти ЗП(ПТ)О потреби фізичного удосконалення, вважає цей напрямок принципово важливим у вирішенні завдань фізичного виховання. Він бачить мету цього виховання у досягненні суб'єктом фізичного удосконалення, тобто такого стану, який спонукає людину шляхом регулярних занять фізичною культурою домагатися всебічного розвитку. Основою реалізації здобувачами освіти цієї мети виступає самовиховання, зрозуміле в тій позиції, що визначає ставлення людини до свого фізичного розвитку і стану здоров'я. Крім цього, автор розширив тлумачення проблеми предметного змісту потреби такими сферами як відпочинок, релаксація, спілкування, виділив внутрішні й зовнішні фактори. Серед зовнішніх факторів провідне місце надається особистості викладача фізичного виховання, методів викладання, змісту матеріалу, умовам і ситуаціям занять, а також впливу оточення. З внутрішніх факторів автор виділив мотиви, інтереси, ціннісні орієнтації, установки і ставлення, серед яких на перше місце поставлено самооцінку [1, 2].

А.П. Внуков розглядає проблему формування у здобувачів освіти потреби фізичного самовдосконалення з психолого-педагогічних позицій. У своїх роботах він показує, що фізичне самовдосконалення в умовах професійного навчання є необхідністю. Єдність навчальних та позанавчальних занять

фізичними вправами сприяє соціальному та професійному становленню особистості, раціональній організації навчання, побуту відпочинку здобувачів освіти. Потреба фізичного самовдосконалення формується успішніше у тих здобувачів освіти, у яких краща освіченість і вищий рівень розвитку інших потреб [4].

А.В. Царик обґрунтував процес формування потреби фізичного вдосконалення їх специфічний елемент виховання людини. В основу вивчення передумов активних занять фізичною культурою і спортом покладено розгляд усвідомленої потреби людини з цих заняттях, як основної спонукальної сили. Автором виявлені компоненти, які сприяють формуванню потреби фізичного вдосконалення:

- умови і можливості для занять фізичною культурою і спортом;
- особиста участь у процесі занять;
- позитивні емоції, що викликаються заняттями (відчуття радості, піднесений настрій, бадьорість);
- впевненість у необхідності занять фізичною культурою і спортом; вироблення звички щоденно займатися фізичними вправами [5].

Мета статті - науково обґрунтувати і визначити ефективні засоби формування мотивації до занять фізичною культурою у здобувачів освіти ЗП(ПТ)О.

Завдання статті:

1. Визначити умови, що впливають на формування у здобувачів освіти потреби до занять фізичною культурою.
2. Визначити мотиви, що викликають інтерес до занять фізичною культурою у здобувачів освіти.

Результати дослідження. На основі теоретичного аналізу ми встановили, що здобувачів освіти хочуть, щоб освітня установа сприяла насамперед, комунікативної культури, зключаючи впевненість у взаєминах з людьми, вміння добре говорити і легко висловлювати свої думки, мати власну думку. Разом з тим здобувачів освіти цінують установку, що викликає позитивні емоції і можливість формувати свою тілесність.

Багато здобувачів освіти не сприймають фізичне виховання як навчальну дисципліну, яка має своє науково-практичний зміст, поняття, принципи, закономірності, методи, правила і способи діяльності. Вони не набувають досвіду її творчого використання. Для багатьох здобувачів освіти фізична культура асоціюється з діяльністю чисто механічного характеру.

Провідними факторами, що стимулюють інтерес студентів, є покращення якості та змісту занять з фізичної культури. Це складається з ефективності і цілеспрямованості занять, фізичного навантаження, самостійності, вимогливості, індивідуального підходу гарної організації, особистості викладача, його зацікавленості в роботі і відносини до здобувачів освіти, динамічності, емоційності, новизни вправ. Для залучення здобувачів освіти до занять варто звернути увагу на їхні уподобання у виборі форм занять та їх змісту. Побудова навчального процесу в рамках нормативного підходу, де важливі чисто зовнішні показники, а не самі здобувачів освіти, викликає небажання займатися фізичним вихованням і нерозуміння сутності занять [4, 6].

За результатами анкетування - дівчата віддають переваги вправам для зміцнення постави, на розтяжку, хотіли б займатися шейпінгом, фітнесом, атлетичною гімнастикою. Юнаки обирають єдиноборства, спортивні ігри.

Так як основний мотив у здобувачів освіти - це своєчасна атестація з занять фізичною культурою. Через цей мотив також можливо приступити до

формування оздоровчих мотивів. Проте варто обережно підходити до оцінювання успішності. Здобувачів освіти зі слабкою фізичною підготовленістю відчувають психологічну напругу, яке виражається в пасивному відношенні до занять, відчуження від фізичної культури взагалі.

Слід відзначити відсутність у здобувачів освіти спеціальних знань про способи рухів, фізичному навантаженні, особливості впливу певних видів навантаження на організм людини, яке тісно корелює з невмінням планувати самостійні заняття фізичними вправами і здійснювати самоконтроль в процесі їх проведення. Знання становлять раціональну основу переконання здобувачів освіти, а загальноосвітня спрямованість занять є способом впливу на формування у здобувачів освіти потреби в заняттях фізичними вправами у вільний час. Існує специфічна, сторона знань, яка обґрунтовує реальний особистісний та соціальний зміст занять. Знання впливають через такі компоненти мотивації, як переконання і потреби, в сукупності з ними воно утворює спільне когнітивно-мотиваційну ланку системи залучення дітей до занять фізичною культурою. У процесі формування потреби до занять фізичною культурою можна виділити три фази:

- 1) формування знань, стосовно до конкретного явища-це вербальні знання, вони не застосовуються у власних заняттях, швидко зникають;
- 2) формування практичних умінь;
- 3) формування культурної потреби. На даному етапі в багатьох навчальних закладах основна увага приділяється не заняттям, а зовнішнім кількісними показниками рівня фізичної підготовленості, виконання нормативів і вимог, що веде до утворення шкідливих мотивів, пов'язаних з отриманням заліку (актуальних).

Висновки. Таким чином, збереження інтересу до рухової активності відповідає психології сучасної молоді. Оскільки здоров'я і навчання здобувачів освіти взаємопов'язані і взаємозумовлені, то важливо підтримати інтерес і позитивне мотиваційно-ціннісне ставлення до фізичної культури, потреба в регулярних заняттях фізичними вправами, у фізичному самовдосконаленні. Для цього слід зміщувати акцент уваги з нормативних показників фізкультурно-спортивної діяльності і ж можна частіше різноманітні практичні заняття шляхом включення в них сучасних засобів фізичної культури і форм занять.

Література

1. Бех І. Д. Виховання особистості. К. : Либідь, 2003. Т.2. С. 215-225.
2. Віденський М. Я. Студент як суб'єкт фізичної культури. Теорія і практика фіз. культури. 1999. №10. С. 2 – 5.
3. Круцевич Т. Ю. Фізичне виховання як соціальне явище: Підручник : Теорія і методика фізичного виховання / під ред. Т. Ю. Круцевич. К. : Олімпійська література, 2008. Т. 1. С. 27 – 46
- 4 Матвеев Л.П., Новиков А.Д. Теория и методика физического воспитания. М: ФиС, 1976.-С. 15-18.
5. Маслоу А. Мотивация и личность. СПб : Пи – тер, 2009. 352 с.
6. Шиян Б. М. Теорія і методика наукових і педагогічних досліджень у фізичному вихованні і спорті : навч. посіб. Тернопіль : Навч. книга-Богдан, 2008. 270 с.

ПРАВОВІ КОЛІЗІЇ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ У ПРОЦЕСІ МОДЕРНІЗАЦІЇ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ОСВІТНЬОЇ ДИСЦИПЛІНИ „ПРАВознавство”

*Дем'янчук Ю.В., д.ю.н., доцент,
спеціаліст вищої кваліфікаційної
категорії, викладач-методист,
КЗ КОР «Білоцерківський гуманітарно-педагогічний
фаховий коледж», м. Біла Церква*
*Дем'янчук А.В., здобувачка 2 курсу
першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
КЗ КОР «Білоцерківський гуманітарно-педагогічний
фаховий коледж», м. Біла Церква*
*Заверталюк І.С., здобувачка 3 курсу
першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
КЗ КОР «Білоцерківський гуманітарно-педагогічний
фаховий коледж», м. Біла Церква*
*Іванова Д.М., здобувачка 3 курсу
початкового (бакалаврського) рівня вищої освіти
КЗ КОР «Білоцерківський гуманітарно-педагогічний
фаховий коледж», м. Біла Церква*
*Халаняк Т.В., здобувачка 2 курсу
першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
КЗ КОР «Білоцерківський гуманітарно-педагогічний
фаховий коледж», м. Біла Церква*

Вступ. Нині, нездатність і небажання слідувати кращим світовим практикам в освітньо-науковій діяльності призводить до порушень у виконанні професійних обов'язків. Усе це шкодить процесам, погіршує відносини між членами університетської спільноти, підриває довіру до якості освіти та досліджень та їх авторитетності, призводить до марної витрати зайвих ресурсів і може завдати втрати іміджу університету. Підвищення авторитетності диплому про здобуття освіти та конкурентоспроможності випускника на ринку праці можливе лише за умови надання освітніх послуг і набуття компетентностей із дотриманням принципів академічної доброчесності й етики академічних взаємовідносин, виключення можливості створення умов для отримання неконкурентних переваг здобувачам вищої освіти при навчанні. Якість й авторитетність результатів наукових досліджень можлива лише за умови чесної реалізації дослідницького процесу без застосування неприйнятних у науковій спільноті практик із фактами порушення академічної доброчесності.

Виклад основного матеріалу. Дотримання академічної доброчесності педагогічними, науково-педагогічними та науковими працівниками передбачає: посилення на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей; дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права; надання достовірної інформації про методика і результати досліджень, джерела використаної інформації та власну педагогічну (науково-педагогічну, творчу) діяльність; контроль за дотриманням академічної доброчесності здобувачами освіти; об'єктивне оцінювання результатів навчання.

Дотримання академічної доброчесності здобувачами освіти передбачає: самостійне виконання навчальних завдань, завдань поточного та підсумкового контролю результатів навчання (для осіб з особливими освітніми потребами ця вимога застосовується з урахуванням їхніх індивідуальних потреб і можливостей); посилення на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей; дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права; надання достовірної інформації про результати власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використанні методики досліджень і джерела інформації.

У статті 50 Закону України „Про авторське право і суміжні права” визначено як публікація (видання) чужого твору повністю або частково від імені, особи, яка не є автором цього твору. Останнім часом набув поширення так званий „замаскований” плагіат [4]. Компіляція – несамоцїйна або неоригїнальна лїтературна чи наукова праця, побудована на використаннї чужих лїтературних або наукових творїв. Твір, скроєний зї шматкїв їнших книг, текстїв або чужих творїв. Перефразування – це формулювання чужої думки своїми словами. Зрозумїло, що це порушення авторських прав, проте українське законодавство чїтко не закрїплює вїдповїдальностї за такий вид дїй. Згїдно з ч. 3 ст. 8 Закону України „Про авторське право і сумїжні права” правова охорона поширюється тїльки на форму вираження твору та не поширюється на будь-якї дїєї, теорїї, принципи, методи, процедури. Дослїдники в галузї їнтелектуального права, пропонують таку класифїкацїю видїв плагїату: повний, частковий, прямиї, опосередкований і смисловий. Повний плагїат – це зумисне привласнення авторства на твір у повному обсязї; частковий – використання в усїх працях частин або уривкїв з чужих творїв без зазначення їменї автора або без оформлення уривку вїдповїдно до вимог цитування; прямиї – передбачає привласнення на чужий твір або уривки, що використанї без змін; опосередкований – привласнення авторства на чужий твір або його уривки, що попередньо були вїдозмїненї плагїатором; смисловий – переказ авторського тексту їншими словами. Вїдповїдальностї за порушення авторських прав, а саме плагїату визначається Законом України „Про авторське та сумїжне право”, „Кодексом України про адмїнїстративнї правопорушення”, Цивїльним та Кримїнальним кодексами України. Зокрема, у ст. 512 „Кодексом України про адмїнїстративнї правопорушення” закрїплює норму: „Нїхто не має права опублїкувати твір без згоди автора, крім випадкїв, встановлених цим Кодексом та їншим законом” [2, 3], а ст. 176 Кримїнального кодексу України передбачає: „незаконне вїдтворення, розповсюдження творїв науки, лїтератури і мистецтва, комп’ютерних програм і баз даних, а так само незаконне вїдтворення, їнших носїях їнформацїї, або їнше умисне порушення авторського права і сумїжних прав, якщо це завдало матерїальної шкоди у значному розмїрї, – караються штрафом вїд двохсот до тисячї неоподатковуваних мїнїмумїв доходїв громадян або вїправними роботами на строк до двох рокїв, або позбавленням волї на той самий строк, їз конфїскацїєю та знищенням всїх примїрникїв творїв, матерїальних носїїв комп’ютерних програм, баз даних, виконань, фонограм, вїдеограм, програм мовлення та знарядь і матерїалїв, якї спецїально використовувались для їх виготовлення” [1].

Висновок. На основї вищевказаного можна дїйти висновку, що всї зусилля унїверситетської спїльноти повиннї бути спрямованї на запобїгання, перешкоджання та зупинення проявїв академічної недоброчесностї шляхом навчання, керївництва та наставництва, а також завдяки створенню

позитивного, сприятливого й добродесного освітнього та наукового середовища.

Література

1. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. Дата оновлення: 06.11.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 12.12.2022).
2. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України від 07.12.1984 № 8073-X. Дата оновлення: 06.11.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text> (дата звернення: 12.12.2022).
3. Дем'янчук Ю. В., Суббот А. І., Годяк А. І. Науково-практичний коментар до Глави 12 Кодексу України про адміністративні правопорушення (Адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією). Київ: Юрінком Інтер, 2020. 792 с.
4. Demianchuk Yu., Savchenko L., Subbot A. Influence of corruption on the economic development of Ukraine in terms of reformation: a retrospective analysis. *Baltic Journal of Economic Studies*. Riga: Publishing House „Baltija Publishing”, 2018. Vol. 4, № 3 June. P. 276–282. URL: <http://www.baltijapublishing.lv/index.php/issue/article/view/456/pdf>.

СЕКЦІЯ
**«АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ БІБЛІОТЕКОЗНАВСТВА,
ДОКУМЕНТОЗНАВСТВА ТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ»**

**HR МЕНЕДЖМЕНТ ЯК СУЧАСНИЙ НАПРЯМ ДІЯЛЬНОСТІ
ІНФОРМАЦІЙНИХ УСТАНОВ**

*Безугла Ж.С., кандидат наук із соціальних комунікацій,
Київський університет культури, м. Київ*

Зростання конкуренції на інформаційному ринку спонукають інформаційні установи до надання актуальних, якісних інформаційних продуктів і послуг та їх диверсифікації. Тому роль HR менеджменту в сучасних умовах полягає у забезпеченні необхідними кадровими ресурсами, розвитку, навчанні і мотивації персоналу установи. Пріоритетним завданням інформаційних установ – ЗМІ, PR-агенцій, інформаційних служб, бібліотечних, музейних, архівних установ й організацій є підвищенні ефективності їх роботи в умовах діджиталізації, що безпосередньо впливають на інформаційну діяльність та на задоволення інформаційних потреб громадян, юридичних осіб і держави.

Сьогодні головними напрямками розвитку систем управління в умовах діджиталізації менеджменту мають стати: сприяння прискоренню інноваційних ініціатив, прогностичний моніторинг ринкового середовища, оцінка чинників впливу на конкурентоспроможність установи. Разом із цим має відбуватися формування якісного кадрового потенціалу, комплексна синхронізація всіх видів діяльності, розвиток культури та компетенцій інформаційного обміну, модернізація ІТ-систем[2].

Під управлінням персоналом, управлінням людськими ресурсами (англ. human resources management, HRM, HR-менеджмент) розуміється – практика управління людьми та стосунками між людьми в установі. HRM конкретно займається плануванням персоналу, наймом, відбором, просуванням по службі, мотивацією, винагородою, використанням, професійним розвитком, етикою, дисципліною та звільненням. Він має справу з окремими особами та групами і відносинами, що існують між ними. Сучасний HRM зосереджується на м'яких методах, таких як зміцнення командного духу, підвищення задоволеності співробітників, формування солідарності між співробітниками та, коли це можливо, запобігання конфлікту або його розрядка до його ескалації. Стає все більш очевидним, що м'які аспекти управління людськими ресурсами відіграють значну роль у загальній ефективності установ[1].

Дослідження показали, що діджиталізація управління персоналом передбачає зміни, що відбуваються у трьох напрямках:

1) цифрова робоча сила (залучення працівників з інноваційним типом мислення, ліквідація цифрового розриву у навичках, забезпечення постійного удосконалення знань, вмінь, навичок за допомогою сучасних технологій);

2) цифрове робоче місце (створення робочого середовища, що забезпечує високу продуктивність праці, можливості збору інформації щодо виконання завдань, використовує сучасні засоби комунікацій та підтримує зворотній зв'язок з працівниками);

3) цифровий HR (трансформація функцій управління персоналом на основі новітніх комп'ютерних технологій, використання цифрових інструментів, програмних продуктів)[2].

Необхідною відповіддю на сучасні виклики є знання, вміння та навички фахівців планувати, впроваджувати, супроводжувати, адмініструвати та удосконалювати будь-які інформаційно-документні системи та бази даних[4]. Побудова нових бізнес-моделей, в основі яких буде соціальний капітал та створення організаційних структур на основі ролей в команді і моделі потребуватиме чіткого знання можливостей співробітників - від виконання вузьких функцій до крос-функціональних завдань. Окрім того, розуміння керівниками установ основних засад формування системи мотивації та вміння управляти компетенціями працівників дадуть змогу найбільш ефективно використовувати здібності кожного працівника відповідно до цілей розвитку установи та забезпечити встановлення відносин взаєморозуміння і взаємодопомоги у колективі[3].

Отже, втілення інновацій в інформаційній установі характеризується якісними змінами у стратегічному менеджменті, корпоративній культурі, маркетингу, виробництві та наданні інформаційних послуг, діджиталізації, забезпеченні HR процесів. В сучасних умовах потрібен принципово новий тип інформаційного працівника: висококваліфікований, ініціативний, схильний до інновацій, медіаграмотний, зі свідомою громадянською позицією, готовий самостійно приймати рішення і нести за них відповідальність, орієнтований на довгострокову співпрацю. Тобто колектив професіоналів, односторонців які зможуть не лише вистояти в реаліях сьогодення та в умовах зовнішніх викликів і загроз, а й успішно застосовувати набуті компетенції у подальшому в Україні та світі. Саме ці фактори є визначальними для процесів HR менеджменту в сучасній діяльності інформаційних установах.

Література

1. Glossary of human resource management 2021 in the Public Sector [електронний ресурс]. URL : https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2021/4/pdf/210401-bi-gloss-hrm-ps-en.pdf (дата звернення: 15.12.2022).
2. Засторожнікова І. Управління розвитком кадрового потенціалу аграрних підприємств в умовах діджиталізації : Автореферат. Харківський національний технічний університет сільського господарства імені Петра Василенка Міністерства освіти і науки України. URL : <https://ontu.edu.ua/download/dissertation/abstract/2021/Abstract-Zastrozhnikova.pdf> (дата звернення: 12.12.2022).
3. Іляш О, Блохін П. Майбутнє HR менеджменту: тенденції, ризики, мотивація : Міжнародний університет фінансів, Київський політехнічний університет імені Ігоря Сікорського. URL : http://www.economy.nauka.com.ua/pdf/10_2018/5.pdf (дата звернення: 10.12.2022).
4. Філіпова Л, Галенко Д. HR-Менеджмент як сучасний напрям інформаційно-документної діяльності : Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. 2021. № 1. С. 21–27. URL : <http://elib.nakkkim.edu.ua/bitstream/handle/123456789/3447.pdf> (дата звернення: 15.12.2022).

**БІБЛІОТЕЧНІ РЕСУРСИ ПЕРІОДИЧНИХ ВИДАНЬ –
ДЛЯ ОСВІТИ І НАУКИ
(ЗА МАТЕРІАЛАМИ ДОСЛІДЖЕНЬ ПУБЛІЧНИХ БІБЛІОТЕК)**

*Прокопенко Л. С., к.іст.н., доцент,
головний бібліотекар науково-дослідного відділу,
Національна бібліотека
України імені Ярослава Мудрого, м. Київ*

Від середини 1970-х рр. Національна бібліотека України імені Ярослава Мудрого здійснює аналітичні огляди науково-дослідної роботи (НДР) публічних бібліотек та закладів вищої освіти України у галузі бібліотекознавства, бібліографознавства і книгознавства. Раз на п'ять років науково-дослідний відділ бібліотеки у форматі реферативної інформації узагальнює дані про основні напрями і тенденції НДР бібліотек України, тематику та основні результати загальнодержавних, регіональних і локальних досліджень [4].

Джерельною базою цих оглядів є матеріали бібліотекознавчих, бібліографознавчих, історико-книгознавчих, соціологічних, історичних та інших досліджень, автореферати дисертацій, представлених на здобуття наукових ступенів докторів і кандидатів наук за профільними спеціальностями, публікації національних, державних, наукових та обласних бібліотек різної відомчої підпорядкованості, закладів вищої освіти сфери культури, щорічні звіти обласних універсальних наукових бібліотек (ОУНБ) тощо [3, с. 36].

Серед широкого кола загальних питань функціонування публічних бібліотек, вивчення бібліотечно-інформаційного обслуговування та користувачів, використання нових інформаційних технологій у бібліотеках, розроблення теоретичних засад і дослідження прикладних аспектів фахової освіти, питань кадрового забезпечення бібліотек України, особливостей розвитку бібліотечної професії, а також історико-бібліотекознавчих, історико-бібліографознавчих та книгознавчих досліджень, важливе місце займають дослідження бібліотечних ресурсів (фондів, каталогів, національної бібліографії). Йдеться, зокрема, про вивчення формування фондів, їх поповнення за державними програмами, моніторинг надходжень до бібліотечних фондів обов'язкового примірника документів, дослідження збереження бібліотечних ресурсів, стану та використання фондів краєзнавчої тематики, галузевих розділів фондів, фондів рідкісних і цінних видань тощо [4].

У цьому масиві виокремлюються бібліотекознавчі дослідження, спрямовані на удосконалення бібліотечно-інформаційного забезпечення науки, організаційну, технологічну та управлінську модернізацію бібліотечних ресурсів в умовах інформатизації, розвиток суспільства знань. Саме ці розвідки є важливою складовою НДР багатьох ОУНБ України і характеризуються багатоаспектністю проблем і різноманітністю тематики.

Впродовж декількох десятиліть однією з провідних тем, актуальних для досліджень бібліотек різних рівнів, залишається питання комплектування фондів науковими журналами, які є основним засобом наукової комунікації, інструментом проведення наукової політики, мобілізації наукової спільноти на розв'язання актуальних дослідницьких завдань, засобом виховання молодих науковців.

Однією з найбільших цінностей для користувача є оперативність публікації наукових розвідок у періодичних виданнях. Важливим завданням

бібліотеки є виважений підхід до відбору та своєчасного опрацювання наукових журналів, а також постійний моніторинг повноти їх надходження, своєчасне виявлення та заповнення лакун.

Національна парламентська бібліотека України (нині – Національна бібліотека України імені Ярослава Мудрого) у 2005 р. у чотирьох регіонах України в ОУНБ, центральних міських та районних бібліотеках провела дослідження «Комплектування фондів публічних бібліотек вітчизняними науковими та виробничими журналами у галузі економіки, права».

Встановлено, що коло періодики, передплачуваної бібліотеками всіх рівнів, є традиційним: це переважно офіційні, науково-практичні, науково-виробничі та інформаційно-аналітичні видання.

Стан комплектування фондів бібліотек вітчизняними журналами з економіки та права погіршується, що зумовлено і неналежним фінансуванням передплати, і постійним зростанням передплатних цін на видання.

Вивчення відповідності репертуару періодичних видань потребам користувачів та аналіз стану їх використання показав, що перевагу мають наукові та виробничо-практичні видання з економіки та права. Зазвичай, особливим попитом користуються журнали, видані впродовж останніх двох років.

Ця розвідка дала поштовх для аналізу передплати періодичних видань, відповідності попиту та пропозиції, сприяла покращенню якісного складу фонду періодичних видань у бібліотеках України [2, с. 69-71].

У 2011–2012 рр. Одеська національна наукова бібліотека (ОННБ) реалізувала локальне дослідження «Моніторинг повноти надходження наукових періодичних видань до ОННБ ім. М. Горького за 2005–2010 рр.». Його метою було вивчення повноти надходження зазначених видань, виявлення та подальша ліквідація лакун. Встановлено, що періодичні видання становили 38% від загального фонду ОННБ. Найбільша частина наукової періодики в ОННБ представлена виданнями, заснованими в період незалежності України: 45,5% видань – у 2000–2010 рр., 33% – у 1990–1999 рр. За мовною ознакою фонд періодичних видань ОННБ розподілений так: 92,3% – україномовні видання, 6,7% – російськомовні, 1% – іншими іноземними мовами. Вивчення фонду за галузевою ознакою показало, що 46,4% видань – це часописи суспільного характеру, 19,4% – з природничих наук і медицини, 18,2% – з технічних наук, 6,6% – з мовознавства і літературознавства, 5,5% – з сільськогосподарських наук, 3,2% – з мистецтва і спорту, 0,7% – з поліграфії, бібліотечної справи, бібліотекознавства [1, с. 106-107].

Вивчення галузевої періодики традиційно є об'єктом досліджень Державної науково-педагогічної бібліотеки України. Так, у 2017-2019 рр. тут реалізовано фундаментальне дослідження «Відображення розвитку національної освіти і педагогічної думки у друкованих та електронних виданнях», об'єктом якого були друковані та електронні видання, у т. ч. періодичні, на сторінках яких розкриваються питання сутності, змісту і напрямів розвитку історії української педагогіки і освіти у період з 1917 по 2017 рр. Мета цієї НДР – оприлюднення матеріалів про розвиток національної педагогіки і освіти в різні періоди існування Української державності задля їх наукового осмислення і впровадження в активний науково-інформаційний обіг.

Серед основних отриманих ґрунтовних результатів розвідки, зокрема, є й укладання каталогу «Періодичні видання 1917–1945 рр. у фонді Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського»

(упорядники: Бондарчук О. Б., Іващенко В. М., Палійчук Р. І. та ін.), виданого у 2019 р.

Основні положення, багатий фактичний матеріал розглянутих розвідок можуть бути використані у подальших наукових дослідженнях з питань формування та використання таких бібліотечних ресурсів як фонди періодичних видань, упровадження інноваційних технологій у роботу бібліотек у контексті їх використання для ефективного інформаційного забезпечення освіти і наукових досліджень в Україні.

Література

1. Огляд науково-дослідної роботи бібліотек та закладів вищої освіти сфери культури України за 2011–2015 роки / М-во культури України, Нац. б-ка України ім. Ярослава Мудрого ; авт. кол. : Л. Любаренко, Ю. Новальська, О. Мастіпан [та ін.] ; наук. ред. Н. Розколупа. Київ, 2019. 296 с.

2. Огляд науково-дослідної роботи наукових бібліотек та вищих навчальних закладів культури України у галузі бібліотекознавства, бібліографознавства і основ книгознавства за 2001–2005 роки / Нац. парлам. б-ка України ; склад. : Т. Богущ, С. Зворський, Л. Любаренко, О. Мастіпан, Т. Швачка ; відп. ред. З. Савіна. Київ, 2009. 231 с.

3. Прокопенко Л. С. Видання науково-дослідного відділу Національної бібліотеки України імені Ярослава Мудрого у системі інформаційного забезпечення бібліотекознавчих досліджень (на прикладі Оглядів науково-дослідної роботи бібліотек та закладів вищої освіти). *Удосконалення інформаційно-ресурсного забезпечення освіти і науки в умовах євроінтеграції* : тези доп. XX Міжнар. наук.-практ. конф. 24–26 трав. 2018 р. / МОН України, Відкритий міжнар. ун-т розвитку людини «Україна» (Київ), Білоцерків. ін-т економіки та упр. (Біла Церква) [та ін.] ; за заг. ред. Я. В. Новака ; наук. ред. Т. М. Косач. Біла Церква, 2018. С. 35–37.

4. Швачка Т. О. Огляд науково-дослідної роботи бібліотек та закладів вищої освіти сфери культури України (видання) / Українська бібліотечна енциклопедія / Нац. б-ка України ім. Ярослава Мудрого. URL: [https://ube.nlu.org.ua/article/Огляд_науково-дослідної_роботи_бібліотек_та_закладів_вищої_освіти_сфери_культури_України_\(видання\).](https://ube.nlu.org.ua/article/Огляд_науково-дослідної_роботи_бібліотек_та_закладів_вищої_освіти_сфери_культури_України_(видання).) (Дата звернення: 14.12.2022).

ЕЛЕКТРОННА ЧИ ТРАДИЦІЙНА КНИГА?

*Єрмакіна Н.В., головний бібліотекар,
Національна бібліотека України
імені Ярослава Мудрого, м. Київ*

Електронні книги почали з'являтися ще на початку 70-х років ХХ століття, проте широкого розповсюдження вони набули лише в ХХІ столітті. Паперові книги стали поступово втрачати свою популярність. Одна з причин, це те що багато інформації можна отримати в мережі Інтернет, що суттєво скорочує час на її пошуки. Електронні книги теж зіграли в цьому свою роль. Зрозуміло, що бібліотеки почали активно працювати з електронними текстами.

Варто зазначити, що у роботі з електронними книгами є багато нюансів. Тому було проведено ряд наукових досліджень, організовано ряд конференцій та семінарів, опубліковано ряд статей та видань присвячених шляху книги в бібліотеці [1].

Одним з питань, що викликало занепокоєння було можливе зникнення паперових книг. Але чи так це насправді?

Для того щоб відповісти на це питання поглянемо на плюси та мінуси електронних та паперових книг.

Плюси електронної книги:

- компактність – великі обсяги інформації можна зберігати на носіях невеликого обсягу;
- екологічність – для виробництва електронних книг не потрібно вирубувати дерева, щоб виготовити папір;
- освітлення – читати книги можна без світла, адже в електронних читанках є підсвічування;
- можна робити позначки на полях та закладки, знаходити потрібні ділянки тексту або розділи тощо. В електронній книзі є безліч можливостей для роботи з текстом. І головне це не приведе до псування книги, на відміну від паперової;
- можна міняти шрифт та розмір букв, яскравість екрану тощо. Це дозволяє кожній людині зробити налаштування зручні саме для неї (особливо це стосується людей з поганим зором);
- книгу можна швидко скачати з Інтернету.

Мінуси електронної книги:

- ненадійність – при поломці пристрою для читання можна втратити всі збережені книги.
- низька якість – книги в Інтернеті часто ніхто не вичитує, тому може зустрітися неякісний переклад чи нечитабельний текст тощо;
- втома очей, що може призвести до погіршення зору;
- пристрій для читання потрібно постійно заряджати;
- неможливість завантажити улюблений твір через відсутність його в електронному вигляді;
- відсутність естетичного задоволення. Всі книги в пристрої для читання виглядають однаково.

Плюси паперової книги:

- індивідуальність – за рахунок барвистого оформлення, правильно підбраного шрифту, текстури сторінок прочитана книга викликає приємні емоції та запам'ятовується на тривалий час;
- робота з паперовим виданням для багатьох залишається більш зручною. Є дослідження, що підтверджують перевагу традиційних книг у швидкості читання та глибині запам'ятовування інформації. Це пояснюється тим, що при читанні мозок створює певні зачіпки. Для паперової книги цими зачіпками виступають колір обкладинки, формат видання, характеристика палітурки, вигляд сторінок, розташування тексту, наявність картинок. На пристроях для читання всі тексти виглядають однаково і мозку не має за що зачепитися;
- процес читання паперової книги приносить більше естетичного задоволення, ми яскравіше переживаємо емоції. Вчені довели, що при читанні традиційних книг активність нервової системи була майже в два рази вище ніж при читанні електронних;
- домашня бібліотека дає можливість перечитувати улюблені книги. Викликає більший інтерес у дітей для читання тому що використання гаджетів часто асоціюється у них з іграми та соціальними мережами;
- паперова книга при падінні на підлогу не розіб'ється, її не потрібно заряджати;
- будь яке книжкове видання можна купити в книжковому магазині або знайти в бібліотеці.

Мінуси паперової книги:

- паперові книги часто важкі, що не дає можливості взяти їх с собою в дорогу;
- для зберігання традиційних книги потрібно досить багато місця;
- для читання паперових книг потрібно гарне освітлення;
- екологічність – для виробництва паперу здійснюється вирубка дерев, а це негативно впливає на навколишнє середовище;
- безповоротна втрата – є вірогідність, що позичену книгу можуть просто не повернути;
- паперова книга може мати досить високу ціну, в той час як у вільному доступу є досить багато безкоштовних електронних книг [2].

Електронні та паперові книги мають як недоліки так і переваги. Не можна сказати які з них кращі, а які гірші. Кожна з них має право на існування. А тому вони все більше зустрічаються у бібліотеках.

Створено безліч проєктів направлених на оцифрування книг, тобто переведення паперових книг в електронний формат. Прикладом може слугувати проєкт «Гутенберг» – це найстаріша у світі універсальна електронна бібліотека.

В сфері освіти електронні книги, також, набувають все більшої популярності. Цьому сприяють і створені електронні версії підручників. Всі вони знаходяться у вільному доступі. І учні можуть безкоштовно завантажити їх у свої гаджети.

Аналіз показав, що найближчим часом паперові книги все ще будуть користуватися попитом. Інтерес до електронних книг буде й далі зростати, але поки що вони не можуть стати повноцінною заміною паперових видань.

Література

1. Електронні книжки та електронні читанки (рідери) в бібліотеці: з чого почати? / Укр. бібл. асоц., Нац. парламент. б-ка України, Наук. б-ка нац. ун-ту "Києво-Могилян. акад." ; [уклад.: Пашкова В. С., Ярошенко Т. О.]. Київ: Самміт-Книга, 2013. 63, [1] с. : іл., табл. Бібліогр.: с. 44-46. URL: https://ula.org.ua/fileadmin/uba_documents/publications/E-book-verstka-250113_new.pdf. (дата звернення: 18.12.2022).

2. Що краще – електронна книга чи звичайна? Які переваги однієї над іншою? / Київська обласна бібліотека для юнацтва. Е URL: <https://www.kobu.kiev.ua/%D1%89%D0%BE-%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%89%D0%B5-%D0%B5%D0%BB%D0%B5%D0%BA%D1%82%D1%80%D0%BE%D0%BD%D0%BD%D0%B0-%D0%BA%D0%BD%D0%B8%D0%B3%D0%B0-%D1%87%D0%B8-%D0%B7%D0%B2%D0%B8%D1%87%D0%B0%D0%B9%D0%BD%D0%B0/>. Назва з екрану. (дата звернення: 18.12.2020).

ОСОБОВА КОЛЕКЦІЯ СТ. СІРОПОЛКА У ФОНДАХ НАЦІОНАЛЬНОЇ БІБЛІОТЕКИ УКРАЇНИ ІМЕНІ ЯРОСЛАВА МУДРОГО

*Неліна Г.П., головний бібліотекар,
Національна бібліотека України
імені Ярослава Мудрого, м. Київ*

Влітку цього року виповнилось 150 років Степанові Онисимовичу Сірополку (27 серпня, 15-го – за старим стилем, 1872 р., Прилуцький повіт Полтавської губернії, нині – Чернігівська область) – 21 лютого 1959 р., Прага) –

видатного українського культуролога, педагога та бібліолога, політичного і громадського діяча. За радянських часів його ім'я замовчувалось, через що він був майже невідомим не тільки широкому загалу, а й багатьом фахівцям, у тому числі в царині бібліотечної справи та бібліографії. Діяльність Ст. Сірополка за доби Української Центральної Ради (УЦР) та Української Народної Республіки (УНР) була вагомою підставою для того, щоб за тоталітарного режиму його наукові праці або знищувались або, в кращому випадку, переміщувались до «спецховів».

Середню освіту Ст. Сірополко здобув у Прилуцькій гімназії, де вчителював тоді відомий книголюб О. Лебедев, який пробудив у юнака любов до книжки. Після закінчення гімназії він записався на правничий факультет Московського університету. Як студент брав активну участь у житті українського земляцтва, членами якого були, зокрема, український поет М. Філянський, український сенатор у часи Центральної ради О. Хруцький та визначний хімік О. Чичибабін. По закінченні університету (1897) Ст. Сірополко розпочав активну педагогічну та просвітницьку працю. Ще під час перебування в Москві (від 1908-го по 1917 р.) він брав безпосередню участь у діяльності всіх українських організацій: був головою української секції Товариства слов'янської культури, членом редакційної комісії збірника «На спомин 50-х роковин смерті Т. Шевченка» тощо, а також входив до складу редакційних колегій просвітянських журналів, писав до українського учительського часопису «Світло», що виходив у Києві [4].

Із початком Української революції 1917–1921 рр. на запрошення Київської міської управи Ст. Сірополко переїхав до Києва, де здійснював керівництво народною освітою, сприяв організації бібліотек та книгорозповсюдження, загалом демократизації й українзації позашкільної освіти в нових умовах. За пропозицією Генерального секретаря освіти УЦР І. Стешенка став також дорадником у справах народної освіти при Генеральному секретаріаті УЦР. Ст. Сірополко багато уваги приділяв розвитку мережі закладів позашкільної освіти в Україні, насамперед загальнодоступних книгозбірень. У Києві за його участю були відкриті безкоштовні бібліотеки-читальні з дитячими відділами в кількох історичних районах міста – на Шулявці, Куренівці та Печерську. Вчений співпрацював з Бібліотечно-архівним відділом Міністерства народної освіти УНР – державним органом управління бібліотечною і архівною справою в Україні, який формував державну політику в галузі бібліотечного будівництва. У програмі, розробленій Ст. Сірополком до 1-го Всеукраїнського з'їзду бібліотекарів, було накреслено головні напрями бібліотечної політики молодій державі: заснування Національної бібліотеки та Книжкової палати; розвиток і впорядкування бібліотечної мережі; залучення читачів до керівництва книгозбірнями; надання доступу до іноземної літератури, розширення прав бібліотек при їхньому комплектуванні; запровадження класифікації при розстановці фонду; вироблення та застосування фахової термінології. Особлива увага приділялася правовому і матеріальному стану бібліотекаря, фаховій підготовці, а також утворенню об'єднань, спілок, проведенню з'їздів, що сприяло б запровадженню демократичних засад у бібліотечній справі. Коли Директорія УНР під наступом більшовиків змушена була переїхати до Кам'янець-Подільського – нової столиці Директорії (липень 1919 р.), Ст. Сірополко став радником Міністерства народної освіти й водночас директором бібліотеки Кам'янець-Подільського державного українського університету та його викладачем. Після поразки визвольного руху в Україні разом з Урядом УНР Ст. Сірополко змушений був емігрувати. Він оселився

спочатку в Польщі. Найбільш ґрунтовною його працею цього періоду є «Короткий курс бібліотекознавства. Історія. Теорія і практика бібліотечної справи» (Львів, 1924) – перший український підручник з бібліотекознавства.

У 1925 р. Ст. Сірополко переїхав до Праги, де згодом став професором Українського високого педагогічного інституту ім. М. Драгоманова. Він вів курси зі школознавства, позашкільної освіти та бібліотекознавства (від 1 листопада 1925 р. до 1933-го, оскільки цей навчальний заклад було ліквідовано), а також викладав в Українській господарській академії у Подєбрадах. Наукова діяльність вченого, особливо у передвоєнні роки, була надзвичайно активною: ним було створено кілька курсів лекцій зі шкільництва та позашкільної освіти, які він публікував у численних органах преси – не тільки в українською мовою, а й французькою, чеською та ін. Дослідник написав низку нарисів про визначних діячів освіти і культури – М. Драгоманова, С. Петлюру, І. Стешенка, П. Холодного та ін.

У Польщі та Чехословаччині Ст. Сірополко не тільки приділяв пильну увагу науковим працям та творам художньої літератури, що з'являлися в емігрантських колах; до кінця свого земного життя він ретельно збирав та аналізував радянську видавничу продукцію. Учений високо оцінював діяльність Українського наукового інституту книгознавства (УНІК) та його періодичного органу – журналу «Бібліологічні вісті», на сторінках якого було вміщено кілька інформацій дослідника. Він підтримував наукові контакти з директором УНІКу Ю. Меженком, а також зі співробітником інституту Я. Стешенком, допомагаючи укладати репертуар української книги. Водночас Ст. Сірополко першим серед закордонних дослідників окреслив тенденцію політизації та русифікації бібліотечної діяльності в радянській Україні 1930-х рр. Він акцентував увагу на впровадженні політичної цензури й тотальний контроль панівної партії в книжковій сфері, поширюючи серед європейської професійної спільноти правдиву інформацію про переслідування та гоніння діячів культури, зокрема бібліологів [3].

Багаторічна наукова і громадська діяльність вченого, творчий доробок якого становить близько 500 статей, монографій, рецензій, підручників з проблем позашкільного виховання, шкільництва, народної освіти, бібліотекознавства, книгознавства й бібліографії, зумовила створення особистої бібліотеки та архіву, які становлять неабияку наукову й культурну цінність. Ст. Сірополко належав до того покоління українських інтелігентів, для яких наявність особистої бібліотеки була першорядною потребою, книги – невід'ємною частиною інтелектуального життя. Збирання книг відповідало його прагненню до удосконалення знань, допомагало здійсненню науково-дослідної роботи. Коло його інтересів було досить широким – не тільки праці наукового змісту, а й художня література.

Великий особовий архів унікальних документів – книг з історії України та української культури кінця ХІХ та першої половини ХХ ст. та рукописів праць дослідника – довгий час зберігала у Празі його донька, професор педагогіки Олександра Сірополко. З її волі духовний скарб було безоплатно повернуто в Україну з Праги. До вивчення наукової спадщини Ст. Сірополка долучилася д-р іст. наук, професор Київського національного університету культури і мистецтв Таїсія Ківшар, яка для цього неодноразово виїжджала до Праги [1, 2]. Вона, а також Національна комісія з питань повернення в Україну культурних цінностей та співробітники Посольства України в Чеській Республіці, доклали багато зусиль для повернення бібліотеки та архіву на батьківщину вченого. Особовий архів Ст. Сірополка зберігається в Центральному державному архіві

вищих органів влади і управління України (фонд 4433). Особиста бібліотека дослідника стала колекцією у фондах Національної бібліотеки України імені Ярослава Мудрого: та частина особистої бібліотеки Ст. Сірополка, де містяться книжки та продовжувані видання українською та російською мовами, налічує 3278 документів; крім того, 1,5 тис. документів – чеською, польською, французькою, німецькою та іншими мовами. З метою наукового опрацювання колекції та ознайомлення з її вмістом широкого кола користувачів у 2007-му і 2009 рр. було укладено друковані каталоги – окремо для українських і російських видань, окремо – для джерел іноземними мовами.

Література

1. Ківшар Т. І. Бібліологічна спадщина Степана Сірополка (1872–1959). Київ, 2015. 531 с.
2. Ківшар Т. І. Бібліотекознавча діяльність С. Сірополка у 1908–1917 роках. *Українська біографістика* : зб. наук. пр. / Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Ін-т біогр. дослідж. Київ, 2010. Вип. 7. С. 192–249.
3. Ківшар Т. І. Становлення Степана Сірополка як бібліотекознавця. *Українська біографістика* : зб. наук. пр. / Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Ін-т біогр. дослідж. Київ, 2010. Вип. 6. С. 103–124.
4. Колекція Степана Сірополка : кат. кн. укр. і рос. мовами / [уклад. та авт. вступ. ст. Л. Ніколенко]. Київ, 2007. 247 с. (Колекції Національної парламентської бібліотеки України).

ПРОЄКТНА ДІЯЛЬНІСТЬ ПУБЛІЧНИХ БІБЛІОТЕК ЯК ЕФЕКТИВНИЙ НАПРЯМ ПРОМОЦІЇ ЧИТАННЯ

*Швачка Т. О., головний бібліотекар,
Національна бібліотека
України імені Ярослава Мудрого, м. Київ*

Дослідження промоції читання та інформаційних потреб користувачів є важливим напрямом розвідок у публічних бібліотеках України. У 2021 р. Національна бібліотека України імені Ярослава Мудрого провела соціологічне дослідження «Роль публічних бібліотек у промоції читання», одним із завдань якого було виявити та проаналізувати досвід роботи вітчизняних бібліотек з популяризації читання за матеріалами сайтів, соціальних мереж, публікацій у фахових періодичних виданнях за останні п'ять років.

Результати дослідження показали, що задля підвищення ефективності роботи з промоції читання та формування культури читання у користувачів публічні бібліотеки використовують як традиційні (презентації книг, зустрічі з авторами, книжкові виставки, проведення конкурсів), так і сучасні форми й методи роботи (реалізація проєктів та програм; створення буктрейлерів, відеооглядів, відеопрезентацій; проведення соціокультурних акцій, флешмобів; задоволення інформаційних потреб читачів в онлайн-форматі, шляхом використання сайтів, блогів, сторінок у соціальних мережах тощо) [3].

Одним із ефективних напрямів роботи з промоції книги та читання є проєктна діяльність, яка стала рушійною силою для розвитку публічних бібліотек, сприяла впровадженню у їхню діяльність нових інформаційних технологій, створенню центрів вільного доступу до офіційної інформації, запровадженню нових бібліотечних послуг з доступом до мережі інтернет і як результат – залучення нових користувачів до бібліотеки. Проєктна діяльність

змінює професійну свідомість бібліотечних працівників, спонукає їх до пошуку реальних можливостей вирішення нагальних проблем, освоєння нових знань, умінь та навичок.

У бібліотечній практиці створюються проекти різні за масштабами (монопроекти, мультипроекти, комплексні регіональні проекти, мегапроекти (цільові програми розвитку); за змістом (навчально-освітні, дослідницькі, інноваційні, інвестиційні, комбіновані) та терміном реалізації (короткострокові (1-2 роки), середньострокові (3-5 роки), довгострокові (більше 5 років)) [1, С. 6].

Важливим завданням, яке стоїть перед дитячими бібліотеками, є підтримка та розвиток дитячого читання. З 2010 р. Національна бібліотека України для дітей (у регіонах – обласні бібліотеки) успішно реалізовувала Національний проєкт «Україна читає дітям». Метою проєкту стало відродження традиції читання у родинному колі, заохочення дітей і молоді до систематичного читання, а також підняття престижу, створення позитивного образу книги, залучення до бібліотек нових читачів. Основою цього проєкту були зустрічі з відомими людьми краю, міста – політиками, письменниками, видавцями, журналістами та спортсменами, які розповідали дітям про роль книги у становленні їх як особистості, ділилися спогадами та враженнями про першу прочитану книгу або про героїв, які вплинули на їхній життєвий вибір. У регіонах розроблялися обласні та міські проєкти («Буковина читає дітям», «Все Закарпаття читає дітям», «Відомі рівняни читають дітям», «Відомі городяни читають дітям» (Миколаїв), «Хмельницький читає», «Читай, Кіровоград!» тощо).

Регіональний проєкт «Читаємо разом» ініційовано громадською організацією «Дніпропетровська бібліотечна асоціація». Координацію та методичне забезпечення реалізації проєкту з 2012 р. здійснювала Дніпропетровська ОУНБ. Його метою стало стимулювання населення Дніпропетровщини до читання художньої літератури, привернення уваги до творчості письменників-земляків та сучасних українських авторів. Проєкт передбачав використання різноманітних бібліотечних форм і засобів для залучення користувачів публічних бібліотек до читання (книжкові виставки та відкриті перегляди літератури, тематичні літературні вечори, голосні читання); підготовку методичних, бібліографічних та інформаційних видань, розробку плакатів та буклетів; організацію конкурсів, вікторин, квестів тощо.

Цікавим є кроссекторальний проєкт Рівненської ОУНБ «Рівне читає «Пригоди Тома Соєра» Марка Твена» (у межах програми «Велике читання» (The Big Read), ідея якого полягала в промоції читання та читацької культури серед громади міста, заохоченні до читання якомога більше соціальних груп населення, відродженні традиції сімейного читання, об'єднанні міської спільноти навколо обговорення питань загальнолюдських цінностей, що піднімаються в книзі Марка Твена «Пригоди Тома Соєра». У 2014 р. цей американський формат популяризації читання був ініційований Посольством США в Україні у межах проєкту «Вікно в Америку» та підтриманий ГО «Рівненське обласне відділення Української бібліотечної асоціації». Навколо цієї книги об'єднувалися всі учасники проєкту: читачі, бібліотекарі, студенти-перекладачі (пропонували свої переклади твору), аматорські та професійні театри (запрошували на вистави за сюжетом твору) та ін. Проєкт був націлений на створення позитивного іміджу бібліотеки як установи, що формує читацьку та комунікаційну культуру в громаді [2].

У 2017 р. Львівська обласна бібліотека для юнацтва імені Романа Іваничука за підтримки Департаменту з питань культури, національностей та релігій ЛОДА започаткувала проєкт «Літературний десант». Його метою стала популяризація творчості сучасних українських (зокрема, західного регіону) письменників та особисте знайомство з ними читачів районних та сільських бібліотек області. Було організовано творчі зустрічі з письменниками, поетами та літературознавцями для мешканців 17 містечок та сіл області. На цих заходах автори презентували дітям свій літературний доробок.

З метою розвитку творчого потенціалу миколаївців та популяризації творчості місцевих літераторів Миколаївська ОУНБ з 2018 р. реалізує локальний проєкт «Будь на хвилі – читай, думай, дискутуй!», у рамках якого відвідувачі бібліотеки долучаються до інтерактивного обговорення сучасного літературного процесу. У межах проєкту започатковані акції «Вільний мікрофон» та «Миколаїв, що читає», які проходять у форматах творчих зустрічей, презентацій та обговорень книг. Під час цих заходів відомі поети та письменники Миколаєва мають змогу презентувати свої твори, ділитися думками та творчими планами, надихаючи на творчість читачів.

Проєкт «Схід читає» – це спільна ініціатива Благодійного фонду Сергія Жадана та Українського інституту книги (УІК), що здійснювався за підтримки Міжнародного фонду «Відродження» та мав на меті привернути читацьку увагу до бібліотек Донецької і Луганської областей, як центрів громадського і культурного життя. Для цього у 2019 р. було започатковано серію зустрічей з відомими українськими письменниками та авторами дитячих книжок (С. Жадан, А. Курков, І. Андрусак, Є. Положій, М. Кідрук, А. Любка, О. Короташ, Г. Крук, С. Дерманський, Д. Мельникова, Т. Стус та ін.) в бібліотеках та культурних центрах, а також презентації найцікавіших книжкових новинок для бібліотекарів і читачів східних регіонів. Цей проєкт допоміг привернути увагу до бібліотек Сходу, які опинилися у найбільш скрутних умовах. Бібліотеки не тільки отримали нові видання, закуплені УІК, та подаровані видавцями, які долучилися до цієї ініціативи, а й змогли долучити своїх користувачів до великих публічних презентацій цих видань, за участі видавців та відомих українських письменників з усіх регіонів України.

Проєктна діяльність є пріоритетним напрямом у роботі Публічної бібліотеки імені Лесі Українки. На сайті бібліотеки до уваги користувачів розміщена актуальна інформація щодо усіх проєктів, які вона успішно реалізовує, зокрема це проєкти «Бібліотека для кожного», «Бібліотерапія: твоя книга щастя», «Видима бібліотека», «Дорога до Лесі», «Красзнавчі читання», «Що читає бібліотекар?» тощо.

Публічні бібліотеки, використовуючи в своїй практиці традиційні та сучасні форми й методи роботи, успішно працюють над створенням та реалізацією проєктів, які сприяють промоції читання. Проєктна діяльність допомагає підвищити авторитет та імідж бібліотеки й бібліотечних працівників, популяризувати твори сучасних українських письменників, підтримувати інтерес до книги у користувачів, піднімати рівень читацької грамотності, сприяти розвитку критичного мислення, креативності тощо.

Література:

1. Білоус В. С. Проєктна діяльність – важлива складова розвитку бібліотеки та професійного зростання бібліотекарів : методичні рекомендації. Вінниця, 2014. 80 с.
2. Волкова С. О. Інтерактивний проєкт «Рівне читає...». *Промоція читання та реалізація кроссекторальних літературних проєктів у бібліотеках області* : зб. ст. / Рівнен. обл. універс. наук. б-ка ; відп. за вип.: О. Л. Промська. Рівне : [б. в.], 2020. С. 28–32.

3. Швачка Т. Зустрічі з авторами як одна із форм промоції читання в бібліотеках. *Культурологія та соціальні комунікації: інноваційні стратегії розвитку* : матер. міжнар. наук. конф. (18–19 листопада 2021 р.) / Під ред. проф. В. М. Шейка та ін. Харків : ХДАК, 2021. С. 151–153.

БІБЛІОТЕРАПІЯ У СУЧАСНИХ УКРАЇНСЬКИХ РЕАЛІЯХ

*Шаройкіна І.В., здобувач
другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа»,
Білоцерківський інститут економіки та управління
Університету «Україна», м. Біла Церква*

Майже рік українці живуть в умовах широкомасштабного вторгнення рф. Інформаційний простір заповнили хвилі різноманітної інформації (і не завжди позитивної). Для того, щоб відволікти, заспокоїти і розвантажити психіку від болю втрат, страху перед змінами, на допомогу приходить бібліотерапія, методика, яка надає можливість допомогти собі і членам родини, особливо дітям і підліткам, у сучасних реаліях.

Бібліотерапія – комплексна наукова дисципліна, що вивчає закономірності смислового та емоційного сприйняття текстів і розробляє методи психологічної корекції особистості за допомогою читання (або прослуховування) спеціально підібраних текстів із книжок та інших носіїв інформації. Як міждисциплінарна галузь наукового знання бібліотерапія використовує досягнення бібліотекознавства і книгознавства (особливо соціології бібліотечної справи, бібліотечної психології, психології читання), літературознавства (історії літератури та літературної критики), педагогіки, психології і медицини (переважно психіатрії та психотерапії) та ін. Як порівняно молода наука бібліотерапія вирізняється недостатньою систематизованістю та термінологічною нечіткістю [1].

Ідея щодо лікування і коригування настрою та емоційного стану за допомогою книг може бути простежено в історії з часу виникнення перших бібліотек Єгипту та Греції. Ще у стародавньому Єгипті над входом у книгосховище фараона Рамзесса Другого красувався напис «Аптека для душі». У Стародавній Греції література асоціювалася з душевним здоров'ям. Починаючи з Платона, для зміцнення душевного стану, лікарі пропонували пацієнтам, такий чудовий засіб, як книги. У Біблії говориться про життєдайну влади слова: «Послав Слово Своє і зцілив їх, і позбавив їх від могил їх». З поширенням літератури і лікарі, і самі пацієнти починають використовувати читання в лікувальних цілях: для відволікання від важких переживань, отримання інформації, зміни стереотипів мислення та ін. [3, с. 38].

Сьогодні бібліотерапія використовується для роботи з широким колом психологічних проблем, зокрема при лікуванні різних залежностей, травм, психічних захворювань, емоційної лабільності. Рекомендується для людей, які залишили своє звичне оточення і вимушені пристосовуватися до змінених умов життя (до прикладу, це вимушені переселенці, час лікування в санаторії, перебування у в'язниці), тяжкохворих, інвалідів тощо. Усі ситуації, в яких допомагає лікування книжковим словом, можна об'єднати в декілька основних груп:

– складні ситуації, у дітей це, наприклад, переїзд, нова школа, нове середовище, однокласники, у дорослих – сімейні проблеми;

– кризові періоди – розлучення, смерть у родині, важка хвороба;

– психічні проблеми – занепокоєння, депресія, залежність, розлади настрою;

– у профілактичних цілях бібліотерапія проводиться в дитячих будинках, будинках для людей похилого віку, групах підтримки, тощо;

– при фізичних дефектах, комплексах [2, с. 221].

Але найголовнішу увагу нині потрібно приділяти дітям і підліткам через вразливість їх психіки. «На сьогодні українські бібліотеки для дітей мають майже всі умови для впровадження у практику бібліотерапевтичного процесу з дітьми та підлітками, які потребують допомоги в процесі реабілітації після важких потрясінь [4, с. 63]».

Таким чином, методику використання бібліотерапії (спеціальний коректувальний вплив на клієнта за допомогою читання спеціально підібраної літератури в цілях нормалізації або оптимізації його психічного стану) у сучасних українських реаліях необхідно застосовувати для всіх верств населення, хто потребує психологічної допомоги, але особливу увагу необхідно приділяти дітям і підліткам.

Література:

1. Бібліотерапія / Українська бібліотечна енциклопедія. URL: <https://ube.nlu.org.ua/article/%D0%91%D1%96%D0%B1%D0%BB%D1%96%D0%BE%D1%82%D0%B5%D1%80%D0%B0%D0%BF%D1%96%D1%8F>. (дата звернення: 12.11.2022).

2. Марценюк М.О. Терапевтичні можливості бібліотерапії як сучасного методу психологічної допомоги. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Психологія*. 2020. Т. 31 (70), № 4. С. 218-223.

3. Неформальна освіта людей поважного віку : навчально-методичний посібник / за ред. доктора педагогічних наук, професора М. М. Букача. Миколаїв : МОППО та ГО ОЦ УТВ, 2019. 537 с.

4. Цюра М. А. Роль бібліотерапії в соціально-психологічній адаптації дітей і підлітків у новітніх умовах. *Інтегровані комунікації*. 2017. С. 58-64.

СУТНІСТЬ ПОНЯТТЯ «ЦИФРОВЕ СУСПІЛЬСТВО»

*Горобей І.В., здобувач
другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа»,
Білоцерківський інститут економіки та управління
Університету «Україна», м. Біла Церква*

Розвиток суспільства можна характеризувати як організований соціально-економічний та науково-технічний процес, призначений для забезпечення оптимальних умов задоволення інформаційних потреб громадян, органів влади, організацій та різних об'єднань, основою яких є формування та використання інформаційних ресурсів.

Цифрове суспільство – це суспільство, яке інтенсивно та продуктивно використовує цифрові технології для власних потреб (самореалізація, робота, відпочинок, навчання, дозвілля кожного), а також для досягнення та реалізації спільних економічних, суспільних та громадських цілей. Ціль цифровізації

полягає у прагненні до покращення якості життя людей за рахунок збільшення продуктивності та полегшення умов праці [3, с.79].

Поява та розвиток цифрових технологій є складовою самого процесу становлення цифрового суспільства. При цьому цифровізація суспільства є однією із закономірностей сучасного соціального прогресу. При інформатизації суспільства основну увагу приділяється комплексу заходів, спрямованих на забезпечення повного використання достовірного, вичерпного та своєчасного знання у всіх видів людської діяльності.

Основною метою цифровізації є досягнення цифрової трансформації існуючих та створенні нових галузей економіки, а також трансформації сфер життєдіяльності у нові більш ефективні та сучасні. Приріст можливий тоді, коли ідеї, дії, ініціативи та програми, які стосуються цифровізації, будуть інтегровані в національні, регіональні, галузеві стратегії і програми розвитку.

В основу дефініції «цифрове суспільство» покладено положення про те, що кількісні зміни у сфері діджиталізації інформації привели до виникнення якісно нового типу соціального устрою. Основні характеристики цифрового суспільства зводяться до такого:

- у технічній сфері – впровадження цифрових технологій у всі сфери виробництва, економічного і ділового життя, у систему освіти та побут;
- у соціальній сфері – під впливом діджиталізації інформації формується нова, інформаційна свідомість, змінюється якість життя;
- в економічній сфері – діджиталізація перетворюється в основний ресурс, стає джерелом доданої вартості і впливає на трансформацію зайнятості;
- у політичній сфері – свобода доступу до цифрової інформації стає основою політичного процесу, принципів плюралізму і демократії;
- у культурній сфері – формування відповідних норм і цінностей, які відповідають вимогам окремого індивіда і демократії [1]

Характерними особливостями цифрового суспільства є зростаючі темпи еволюції знань спільно з ростом кількості залучених в поширення та відтворення знання людей і виникнення технологічних новинок, які забезпечують постійну трансляцію потоків інформації [2].

Таким чином, на етапі переходу до якісно нового стану інформаційного забезпечення є правомірним використання кожного з термінів для характеристики певних процесів, від універсального «інформаційне суспільство», заснованого на широкому спектрі технологій - від традиційних до цифрових, до терміну "цифрове суспільство", що виходить із вже наявних ресурсів цифрової інформації, відповідних технологій та соціальних структур суспільства. Перспективи такого суспільства залежатимуть надалі від суспільних запитів на розвиток, від наявного інформаційного ресурсу, розвитку технологій інформаційних обмінів у суспільстві та можливостей узгодження із цими процесами його соціальної структури.

Література

1. Кириченко М. О. Вплив цифрових технологій на розвиток людського і соціального капіталу в умовах діджиталізованого суспільства. *Humanities studies*. 2019. Вип. 1. С. 108-129. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/humst_2019_1_12 (дата звернення: 23.11.2022).
2. Крилова Ю. І. Інформаційне (цифрове) суспільство політико-правовий аспект упровадження. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 22 : Політичні науки та методика викладання соціально-політичних дисциплін. 2020. Вип. 27. С. 75-83. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_022_2020_27_13 (дата звернення: 28.11.2022).

3. Нікітін Ю. О., Кульчицький О. І. Цифрова парадигма як основа визначень: цифровий бізнес, цифрове підприємство, цифрова трансформація. *Маркетинг і цифрові технології*. 2019. Т. 3. № 4. С. 77-87.

ДЕРЖАВНА ІНФОРМАЦІЙНА ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

*Затишна І.В., здобувач
другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа»,
Білоцерківський інститут економіки та управління
Університету «Україна», м. Біла Церква*

Інформація в сучасному світі вже стала засобом і метою повноцінної життєдіяльності та набуває чітких рис реальної влади, яка тісно вплетена в усі сфери функціонування суспільства та всі інші види влади. Людство таким чином невинно рухається до нової ери свого розвитку – ери, де найвищими цінностями виступають інформація та знання.

Енциклопедичний словник з державного управління зазначено, що інформаційне суспільство – це концепція постіндустріального суспільства, нова історична фаза розвитку цивілізації, у якій головними продуктами виробництва є інформація та знання. Його основними ознаками є: підвищення ролі інформації і знань у житті суспільства; зростання частки інформаційних комунікацій; створення глобального інформаційного простору, що забезпечує ефективну інформаційну взаємодію людей та їх доступ до світових інформаційних ресурсів [1, с. 359].

Вдосконалення інформаційного простору і доступність різних видів інформації виступають позитивними чинниками демократизації суспільства та розвитку ринкових відносин, а зрештою, і сталого розвитку країни. В умовах сьогодення будь-яка країна світу повинна знаходити та використовувати ефективні ресурси та засоби, які незабаром дадуть змогу покращити внутрішні показники її розвитку і зміцнити геополітичне положення [2, с. 7].

На сьогодні державна інформаційна політика спрямована на розвиток та вдосконалення національного інформаційного суспільства, що є запорукою політичного та соціально-економічного руху України в напрямку європейського співтовариства, зміцнення її статусу як незалежної держави. Значну кількість питань щодо розвитку інформаційного суспільства не врегульовано на законодавчому рівні. Це стосується проблем діяльності ЗМІ, інформаційно-аналітичних установ, розвитку мережі Інтернет та її поширення на всю територію України тощо. Суттєвим недоліком чинного інформаційного законодавства є те, що воно носить надто загальний характер та врегульовує питання під час використання інформаційного простору.

Процес трансформації України в інформаційне суспільство – складний і тривалий, тому нам необхідно використовувати весь накопичений світовий досвід щодо формування інформаційного суспільства та державного врегулювання національних інформаційних процесів та адаптувати його до українських реалій, зокрема менталітету українського народу і нинішнього стану нашої економіки [3].

На сьогодні основними стратегічними цілями розвитку інформаційного суспільства в Україні є: прискорення розробки та впровадження новітніх

конкурентоспроможних інформаційних технологій в усі сфери суспільного життя, зокрема в діяльність органів державної влади та органів місцевого самоврядування; забезпечення комп'ютерної та інформаційної грамотності населення, зокрема шляхом створення системи освіти, орієнтованої на використання новітніх інформаційних технологій у формуванні всебічно розвиненої особистості; розвиток національної інформаційної інфраструктури та її співпраця зі світовою інфраструктурою; збереження культурної спадщини України шляхом її електронного документування; державна підтримка використання новітніх інформаційних технологій засобами масової інформації; використання інформаційних технологій для вдосконалення державного управління, відносин між державою і громадянами, становлення електронних форм взаємодії між органами державної влади та органами місцевого самоврядування і фізичними та юридичними особами; досягнення ефективної участі всіх регіонів у процесах становлення інформаційного суспільства шляхом децентралізації та підтримки регіональних і місцевих ініціатив; захист інформаційних прав громадян насамперед щодо доступності інформації, захисту інформації про особу, підтримки демократичних інститутів та мінімізації ризику інформаційної нерівності; покращення стану інформаційної безпеки в умовах використання новітніх інформаційних технологій та в умовах ведення війни.

Варто звернути увагу на те, що успішний розвиток будь-якої країни в умовах розвитку інформаційного суспільства вимагає переосмислення, в окремих випадках і розроблення нових механізмів регулювання відносин, що виникають між громадянами, їх об'єднаннями та державою під час формування інформаційного суспільства. Всі суб'єкти інформаційних відносин повинні усвідомлювати і виконувати свою роль в даному процесі. Але в той же час саме держава має активно впливати на якісну сторону відносин в інформаційній сфері, залучаю до співпраці політиків, науковців, громадськість. Результатом даної співпраці має стати визначення ключових стратегічних завдань щодо розвитку інформаційного суспільства та заходів щодо їх реалізації, а також встановлення існуючих та потенційних інформаційних загроз та заходів щодо їх подолання й попередження.

Зміст державної інформаційної політики впливає з нових політичних і соціально-економічних умов розвитку країни і накопиченого досвіду реалізації окремих заходів державної політики в галузі створення, поширення та використання інформації.

Вивчення кращого світового досвіду та необхідність інтеграції України в європейський інформаційний простір дозволило визначити такі головні стратегічні завдання держави щодо розвитку інформаційної сфери:

- адаптація українського законодавства до європейських стандартів;
- розвиток інформаційно-телекомунікаційних технологій;
- ефективне формування та використання національних інформаційних ресурсів;
- забезпечення потреб громадян в інформації зокрема через створення умов для розвитку незалежних ЗМІ.

Особливу увагу державі потрібно звернути на безпеку інформаційного середовища країни і вплив на нього інших країн та суб'єктів. Як показує досвід

сьогодення інформаційний простір нашої країни є не захищеним а населення не в змозі фільтрувати всю ту інформацію, яка з'являється в ЗМІ, Інтернеті та інших доступних джерелах отримання і розповсюдження інформації. Російсько-Українська війна, стала лакмусовим папірцем для перевірки держави в захисті свого інформаційного простору й показала де саме треба змінювати й вдосконалювати підходи в формуванні державної інформаційної політики.

Державна інформаційна політика повинна бути спрямована на вирішення фундаментальних завдань розвитку суспільства, головними з яких є формування єдиного інформаційного простору України та її входження у європейський та світовий інформаційний простір, гарантування інформаційної безпеки особистості, суспільства й держави. Велику увагу варто приділяти формуванню демократично орієнтованої масової свідомості, становленню галузі інформаційних послуг, законодавчому регулюванню суспільних відносин, у тому числі пов'язаних з одержанням, поширенням і використанням інформації. Окремо слід зосередити увагу на формуванні «інформаційного імунітету» та інформаційної грамотності суспільства.

Література

1. Ковбасюк Ю.В., Трощинський В.П., Сурміна Ю.П. *Енциклопедичний словник із державного управління*. Київ : НАДУ, 2010. 820 с.
2. Ковбасюк Ю. В. *Електронне урядування*. Київ : НАДУ, 2014.
3. Коваленко С. Ю. Характерні риси та проблеми розвитку інформаційного суспільства.
URL: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Nvek/2008_4/8.pdf (дата звернення: 18.11.2022).

СЕКЦІЯ
«АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЕКОНОМІКИ, ПІДПРИЄМНИЦТВА,
ФІНАНСІВ ТА СТРАХУВАННЯ»

**РИЗИКОВИЙ АСПЕКТ ПЛАНУВАННЯ ПОДАТКОВИХ ПЕРЕВІРОК
ПІДПРИЄМСТВ**

*Бойко С.В., к.е.н., доцент,
Національний університет
харчових технологій, м. Київ*

Планування податкових перевірок в Україні відповідає загальноприйнятій в ЄС практиці країн-членів Внутрішньоевропейської організації податкових адміністрацій (ІОТА), що свідчить про надання переваги під час здійснення податкових перевірок системі ризик-аналізу. Зокрема, найбільша увага приділяється відбору для податкових перевірок платників податків, що мають високий ступінь ризику порушень податкового законодавства. Оцінка податкових ризиків підприємств регламентується чинним податковим законодавством. Ретроспективний аналіз вказує на наявність нормативних актів, що у певні періоди регламентували процес оцінки податкових ризиків підприємств:

- Методичні рекомендації з моніторингу податкових ризиків, затверджені наказом ДПА України від 23.10.2001 р. № 428,
- Порядок оцінки показників діяльності суб'єктів господарювання для розподілу платників податків за категоріями уваги, затвердженим наказом ДПА України від 24.07.2006 р. №430,
- Методичні рекомендації щодо складання плану-графіка проведення документальних планових перевірок суб'єктів господарювання від 27.06.2012 р. № 553

Дані нормативні акти втратили свою чинність, тому детальний аналіз буде наведено чинного законодавства.

Державна податкова служба України для потреб адміністрування податків здійснює розподіл платників податків на ступенем ризику: високий, середній та незначний. Наприклад, платники податків з незначним ступенем ризику включаються до плану-графіка документальних планових перевірок не частіше, ніж раз на 3 роки, середнім ризиком - не частіше ніж раз на 2 роки, високим - не частіше одного разу на рік [1]. Підставами для присвоєння платнику податків певного ступеня ризику відповідно Наказу Міністерства фінансів України «Про затвердження Порядку формування плану-графіка проведення документальних планових перевірок платників податків» від 02.06.2015 № 524 є 186 ознак, з яких 80 високого ступеню ризику [2]. Для юридичних осіб визначено 67 критеріїв (27 – високого ступеню), банків – 25 критеріїв (11 - високого ступеню), небанківських установ – 32 критеріїв (11 - високого ступеню), представництв – 10 критеріїв (4 - високого ступеню), фізичних осіб – 30 критеріїв (18 - високого ступеню), юридичних осіб (у частині ПДФО, ЄСВ та військовий збір) – 22 критеріїв (9 - високого ступеню).

Для юридичних осіб визначено, що високий ступінь податкового ризику полягає переважно у невідповідності темпів зростання податкових зобов'язань та доходів платника податків, невідповідність податкового навантаження платника податків і галузі, відносини з контрагентами, які знаходяться в

розшуку або ліквідовані, або визнані банкрутами, зареєстровані у офшорах, реалізація продукції нижче собівартості, значні розміри дебіторської заборгованості тощо [2]. Адаптація основних ознак ризику до транспортних підприємств наведено у табл. 1.

Таблиця 1

Основні ознаки податкових ризиків підприємств

Високий степінь ризику	Середній ступінь ризику
1	2
рівень зростання податку на прибуток нижчий на 50% та більше за рівень зростання доходів	декларування збитку до оподаткування протягом 2 кварталів або 1 податкового року
рівень сплати податку на прибуток, ПДВ нижчий на 50% та більше за рівень сплати податку транспортними підприємствами	нетиповий експорт у сумі понад 5 млн грн або понад 5% загальних обсягів постачання, але не менше ніж 100 тис.грн
відносини з контрагентами, які знаходяться в розшуку або ліквідовані, визнані банкрутами, якщо сума таких операцій перевищує 5% загальних обсягів постачання, але не менше 100 тис.грн	податковий кредит у сумі понад 1 млн грн або понад 5% загального обсягу податкового кредиту, але не менше ніж 100 тис.грн
зовнішньоекономічні операції через нерезидентів - засновників та нерезидентів, зареєстрованих в офшорних зонах, за непрямыми поставками у сумі понад 5 млн грн або понад 5% загальних обсягів постачання, але не менше ніж 100 тис.грн	нарахування та виплата доходів 101 (заробітна плата) та/або 102 (виплати за ЦПД), без утримання, перерахування до бюджету ПДФО та/або ЄСВ
	зменшення нарахованого ЄСВ більше ніж на 20%
	купівля-продаж та інші способи відчуження ЦП, емітенти яких мають ознаки фіктивності
інформація правоохоронних органів, органів ДПС про ухилення від оподаткування та/або щодо взаємовідносин із платниками податків, які мають ознаки фіктивності та ін.	відносини з платниками податків, які обрали спрощену систему оподаткування та є керівниками, засновниками або співробітниками цього підприємства, у сумі понад 5 млн грн або понад 5% загальних обсягів постачання, але не менше ніж 100 тис.грн
інші операційні витрати перевищують 30% загальних витрат операційної діяльності	
збиток від операційної діяльності	
зменшення фінансового результату до оподаткування на різниці понад 30%	різниці, що виникають при формуванні резервів (забезпечень), та різниці, які зменшують фінансовий результат, становлять понад 30% різниць, на які збільшується фінанс. результат
реалізація продукції за ціною нижче собівартості	
різниця між собівартістю реалізованої продукції та чистим доходом від реалізації продукції не перевищує 10% собівартості	зменшення фінансового результату до оподаткування на різниці від 20% до 30%
зростання удвічі та більше кредиторської заборгованості за продукцію протягом 2 років при зростанні запасів	виплата доходів за ознакою 157 (дохід, виплачений самозайнятій особі) у сумі понад 5% загального обсягу доходу
сума інших операційних витрат, витрат на збут та адміністративних витрат перевищує собівартість реалізованої продукції	інші операційні витрати більші за інші операційні доходи
інші операційні витрати перевищують суму матеріальних затрат та витрат на оплату праці	зниження суми сплати рентних платежів порівняно з попереднім роком на 50% та більше
рівень сплати податку на прибуток знизився на 50% та більше	декларування податкових зобов'язань на рівні податкового кредиту з ПДВ протягом 3 місяців
дебіторська заборгованість перевищує	декларування протягом 3 періодів до

кредиторську більше ніж у 2 рази	відшкодування ПДВ у розмірі понад 500 тис.грн за відсутності зовнішньоекономічних операцій
	декларування експортних та/або імпорتنних операцій без фактичного здійснення таких операцій
	сплата податку на прибуток за відповідний рік в обсязі менше 1,5% від обсягу відшкодованого ПДВ у розмірі понад 10 млн грн впродовж року

Таким чином, для визначення ступеня ризику підприємств як окремих суб'єктів господарювання потрібно здійснювати постійний моніторинг та контроль за такими фінансовими показниками:

- обсяги сплати податку на прибуток, ПДВ, ПДФО, єдиного соціального внеску;
- обсяги податкового кредиту та податкових зобов'язань з ПДВ;
- обсяги контрактів з контрагентами, які знаходяться в розшуку або ліквідовані, визнані банкрутами, зареєстровані в офшорних зонах, обрали спрощену систему оподаткування
- обсяги фінансового результату до оподаткування або від операційної діяльності, а також обсяги негативних різниць;
- обсяги інших операційних витрат, інших операційних доходів та загальних витрат операційної діяльності, а також витрат на збут та адміністративних витрат, матеріальних затрат та витрат на оплату праці;
- обсяги собівартості реалізованої продукції та чистого доходу від реалізації продукції;
- обсяги дебіторської та кредиторської заборгованості тощо.

Література

1. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17?find=1&text=%D1%80%D0%B8%D0%B7%D0%B8#w1_6
2. Про затвердження Порядку формування плану-графіка проведення документальних планових перевірок платників податків: Наказ Мінфіна України від 02.06.2015 № 524. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0751-15#n905>

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СПІЛЬНОГО ЛІДЕРСТВА В ОРГАНІЗАЦІЇ

*Хахула Л.П., к.пед.н., доцент,
Білоцерківський національний аграрний
університет, м. Біла Церква
Хахула Б.В., доктор філософії
в галузі економіки, доцент
Білоцерківський національний аграрний
університет, м. Біла Церква*

Методологічно у сучасній соціально-психологічній та економічній літературі спільне лідерство розглядається як управлінська практика, мета якої - вивести менеджерів, керівників та персонал із рутини для спільної роботи. На

робочих місцях спільної роботи інформація розподіляється органічно, і кожен несе відповідальність за ціле. Так, в нашому суспільстві, яке в даний момент переживає переломний етап, зміст феномену лідерства змінюється. Тому постає необхідність розглянути різні напрямки в науковому вивченні лідерства з позицій сучасності.

Виникнення і розвиток спільного лідерства визначається об'єктивними потребами організації суспільного виробництва і соціального життя в цілому, що відбиті в цілях, інтересах і задачах різних соціальних груп і колективів суспільства. Сутність проблеми спільного лідерства, на думку науковців, полягає в тому, що в різних соціальних системах змінюється, насамперед, їх зміст. Термін спільне керівництво вперше з'явилася у середині 1990-х років у відповідь на подвійні тенденції зростання стратегічних альянсів між приватними корпораціями та на укладення довгострокових державно-приватних партнерських контрактів для відновлення державної інфраструктури. Співпраця потребує іншого типу лідерства; їй потрібні лідери, які можуть охороняти процес, сприяти взаємодії та терпляче справлятися з високим рівнем фрустрації.

Дослідження показують, що майбутнє спільного керівництва залежить від уміння лідерів взаємодіяти та співпрацювати з бізнесом, урядом та соціальними секторами. Співпраця – це цілеспрямовані відносини, в яких усі сторони стратегічно вирішують співпрацювати, щоб досягти спільного результату [1].

Спільне лідерство – це те, як ми узгоджуємо та інтегруємо інтереси в організації. Спільне лідерство насправді визначається процесом, а не тим, що роблять лідери. Воно має багато спільного як з керівництвом службовців, так і з трансформаційним керівництвом. Спільне керівництво може бути використане практично в будь-якій ситуації, і воно дійсно практикується в деяких підприємствах з великим успіхом, але воно частіше зустрічається в коаліціях та ініціативах громад, у громадських організаціях або в альтернативній освіті.

Люди часто вважають це особливо корисним у ситуаціях, коли "ніхто не керує", коли існують проблеми або проблеми настільки складні, що жодна особа чи організація не має ні інформації, ні сили змінити їх. Це не означає, що ніхто не несе відповідальності, а скоріше, що розподіл відповідальності за це питання необхідний для успішного вирішення цього питання, хоча це можна практикувати різними способами.

Вчені, які працювали в цьому напрямку, вважали, що відшукування рис, необхідних лідеру, є головною задачею, і прагнули знайти деякі універсальні риси, що характеризують керівників (це, наприклад, такі якості: почуття гумору, такт, уміння передбачати, здатність привертати до себе увагу, енергія, сильний характер тощо). Науковці визначають, що здатність бути лідером є уродженою, лідер наділений певними рисами споконвічно, вони перейшли до нього генетично; що здатність керувати властива обмеженому колу людей, які визначають суспільно-історичний процес. У такий спосіб виявилось, що лідер і лідерство є продуктом не конкретних соціальних умов, ситуацій, відносин, а уродженого комплексу, біопсихічних властивостей, що забезпечують владу людині, наділеній цими властивостями [2]. Гарне спільне керівництво майже завжди також характеризується деякими специфічними рисами, найважливішими з них є:

1. Спільне вирішення проблем та прийняття рішень. Не робота лідера вирішувати, що робити, а потім розповідати групі. Скоріше група розглядає проблему, вирішує, що робити, і розраховує на лідера, який допоможе їм зосередити свої зусилля.

2. Відкритий процес. Спільне керівництво означає, що процес прийняття рішень є дійсно спільним і не має встановленої кінцевої точки, коли він починається. Кінцевий результат опрацьовується серед усіх учасників: це співпраця.

3. Лідерство є процесом, а не групою. Метою спільного лідерства є сприяння роботі процесу співпраці, а не підштовхування залучених людей до чогось, наприклад, до певного рішення чи у певному напрямку [3].

Відповідно до цього можна виділити шість основних, відмінних характеристик:

а) Збалансовані мотивації. Бажання створити суспільну цінність незалежно від того, де вони працюють, поєднуючи їх мотивації впливати (часто в уряді), мати соціальний вплив (часто в некомерційних організаціях) та створювати багатство (часто у бізнесі).

б) Передаються навички. Набір відмінних навичок, які цінуються в різних секторах, таких як кількісна аналітика, стратегічне планування та управління зацікавленими сторонами.

в) Контекстуальний інтелект. Глибоке співпереживання відмінностям всередині та між секторами, особливо у мові, культурі та ключових показниках ефективності.

г) Інтегровані мережі. Набір відносин у різних секторах, на які можна спиратися під час просування своєї кар'єри, створення найкращих команд або скликання осіб, які приймають рішення з певного питання.

д) Підготовлений розум. Готовність продовжувати нетрадиційну кар'єру, яка зигзагоподібно проходить по різних секторах, та фінансова готовність час від часу зменшувати потенційні зарплати.

е) Інтелектуальна нитка. Цілісна експертиза з конкретної міжгалузевої проблеми шляхом розуміння її з точки зору кожного сектору [4].

На основі аналізу визначено п'ять якостей спільного лідера: готовність ризикувати; нетерплячі слухачі; пристрасть до справи; оптимізм щодо майбутнього; вміє ділитися знаннями, силою та кредитом.

Нами також виділені основні характеристики лідера співпраці: розуміє різні мотивації; не керує мікроуправлінням; має широкий спектр талантів та навичок; вибудовує відносини між командами; заохочує до ризику; велике почуття співпереживання; прозорість цінностей; підвищує моральний дух співробітників; оптимізує процес включення та забезпечує наймання найкращих кандидатів; покращує перехресне навчання співробітників; оптимізує постановку цілей; оптимізує операції; розуміє конфлікт; створює комплекс добре сформованих навичок і міцну мережу. Саме це, на нашу думку, істотно впливає на ефективність лідерських процесів.

Резюмуючи, ми можемо сказати: спільні лідери визначаються як особи, що впливають на діяльність групи. Існують принаймні три важливих наслідки такого формулювання, повз які часто проходять при вивченні проблеми лідерства. По-перше, приймаючи це визначення, ми допускаємо, що всі члени групи якоюсь мірою лідери, оскільки кожний її учасник певною мірою й у якомусь відношенні (навіть мимо своєї волі) впливає на дії інших членів групи. Тому потрібно врахувати, що спільне лідерство є кількісною змінною, а не змінною, яка характеризується наявністю (чи відсутністю) визначеної якості. Вірніше було б говорити не про наявність, а про обсяг здатності (потенціалу) лідерства, не розділяючи фатально членів групи на лідерів і послідовників. Отже, тих членів групи, що в істотному ступені впливають на діяльність групи, можна (хоча і дещо довільно, тому що вони відрізняються тільки сумою

впливу) назвати лідерами. По-друге, прояв спільного лідерства є актом взаємодії між особистостями: не тільки лідер впливає на послідовника, але й послідовник впливає на лідера. Поведінка лідерів у значній мірі обумовлена установками (ціннісними орієнтаціями) членів групи. По-третє, ми повинні враховувати різницю між лідером, як особою, що має значний вплив, і офіційним керівником колективу, чий вплив іноді може бути набагато меншим. Адже не всі формальні керівники є фактичними спільними лідерами.

Отже, спільне лідерство – це соціально необхідний процес самоорганізації, самоврядування, реалізований у груповій діяльності і такий, що являє собою різні форми взаємодії суб'єктів.

Література

1. Комарова К.В., Коляда С.П. Лідерство: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Дніпро: 2017. 452 с.
2. Д. Гоулман. Емоційний інтелект у бізнесі / Д. Гоулман; пер. з англ. Ю.Шекет. Х.: Віват, 2021. 528 с.
3. Нежинська О. Лідерство та керівництво. Психологічний дискурс. Олді- Плюс, 2020. 264 с.
4. Рубенштейн Д. Бути лідером. Мудрість від тих, хто змінив правила гри. Лабораторія, 2021. 448 с.

ІННОВАЦІЇ ТА УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНИМ РОЗВИТКОМ ГОСПОДАРЮЮЧИХ СУБ'ЄКТІВ

*Хахула Б.В., доктор філософії
в галузі економіки, доцент
Білоцерківський національний аграрний
університет, м. Біла Церква*

Процеси соціально-економічного розвитку провідних країн світу свідчать про те, що вони ініційовані інноваціями та інноваційною діяльністю. В останні роки саме інновації стали основними факторами, які забезпечують економічне зростання і національних економік, і окремих господарюючих суб'єктів.

Для забезпечення економічного зростання суб'єкта господарювання важливо знаходити свої порівняльні конкурентні переваги та налагоджувати ефективну систему управління інноваціями.

Термін «інновація» був введений у науковий обіг Й. Шумпетером, який визначив його як втілення в життя нової комбінації продуктивних сил, що здатна задовольняти нові потреби і розрізняв п'ять типів інновацій: 1) новий або вдосконалений продукт; 2) новий метод виробництва; 3) новий ринок збуту; 4) нові методи управління; 5) нова сировина, матеріали чи комплектуючі.

Ряд економістів вважає, що інновація – це процес: техніко-економічний, суспільно-економічний або комплексний. Так, Д.Черваньов і Л.Нейкова визначають інновацію як техніко-економічний процес, який, завдяки практичному використанню продуктів розумової праці – ідей і винаходів, приводить до створення кращих за властивостями, нових видів продукції та нових технологій, які, з'явившись на ринку у якості нововведень, можуть принести додатковий дохід [1].

На думку О. Лапко, інновація – комплексний процес, котрий включає створення, розробку, доведення до комерційного використання і

розповсюдження нового технічного або якогось іншого рішення, що задовольняє певну потребу [2].

Н. Краснокутська вважає, що «інновація – це кінцевий метод, принцип, новий порядок, винахід, новий продукт, процес, якісно відмінний від попереднього аналога, що є результатом інтелектуальної діяльності, закінчених наукових досліджень і розробок» [3].

Вітчизняними та зарубіжними дослідниками було проведено велику кількість досліджень поняття «інновація». Різні тлумачення цього терміна, можна об'єднати у дві групи: інновація, як процес, що передбачає саме розробку, виготовлення і просування новації на ринок; інновація, як результат, що передбачає діяльність з розробки, виготовлення і просування новації на ринок [4].

Інновації покликані забезпечувати суспільний прогрес шляхом підвищення рівня ефективності організаційних структур, в яких ці інновації розробляються чи застосовуються. Для того, щоб забезпечити досягнення інноваційних цілей, будь-яка організація повинна налагодити ефективну систему інноваційного менеджменту.

Інноваційний менеджмент – самостійна галузь економічної науки та професійної діяльності, яка спрямована на формування і забезпечення досягнення будь-якою організаційною структурою шляхом раціонального використання матеріальних, трудових, інтелектуальних та фінансових ресурсів [5].

До основних функцій управління інноваційним розвитком на рівні підприємства належать:

1. Аналіз зовнішнього середовища і прогнозування його розвитку. Аналізується поточна кон'юнктура ринку і визначальні її фактори, складається прогноз розвитку кон'юнктури.

2. Аналіз внутрішнього середовища підприємства. Виконують аналіз сильних і слабких сторін діяльності підприємства, аналізують підсумки минулої діяльності, ефективність функціонування підприємства, тенденції його розвитку та інше.

3. Виділення і вибір напрямків, а в їхніх рамках варіантів інноваційного розвитку ринкових можливостей на основі зіставлення можливостей і небезпек, що виходять із зовнішнього середовища, а також сили і слабкості підприємства, наприклад, методом SWOT-аналізу.

4. Формування цільового ринку для реалізації проєктів інноваційного розвитку передбачає формування та вибір цільових ділянок ринку (сегментів чи ніш) для реалізації відібраних варіантів інноваційного розвитку суб'єктів господарювання, розроблення підходів до формування цільового ринку на базі виділених ділянок.

5. Аналіз і кількісна оцінка ризику на етапах інноваційного розвитку всього процесу в цілому, коригування робіт етапів за результатами аналізу.

6. Виділення пріоритетних напрямків діяльності. На основі аналізу відібраних варіантів інноваційного розвитку ринкових можливостей, з урахуванням даних сегментації формують систему цілей на поточний і довгостроковий періоди діяльності, визначають пріоритетні завдання, вирішення яких веде до досягнення поставлених цілей.

7. Формування організаційної структури управління інноваційним розвитком. Відповідно до системи цілей і складу завдань, які потрібно вирішити, формують матричні організаційні структури для управління процесами інноваційного розвитку ринкових можливостей.

8. Планування виробничо-збутової і фінансової діяльності за обраними пріоритетними напрямками. Розробляють перспективні і поточні плани, у тому числі планують бюджети проектів і визначають джерела їхнього фінансування, формують оптимальну структуру інвестицій.

9. Контроль за виконанням заходів, спрямованих на реалізацію потенціалу інноваційного розвитку. Виконується збір і аналіз інформації, що характеризує процеси, які відбуваються у зовнішньому середовищі, процеси всередині самого підприємства, хід виконання запланованих науково-дослідних, дослідно-конструкторських і виробничо-збутових заходів. Виявляються причини відхилень фактично реалізованої програми від наміченої.

10. Підготовка рішень про своєчасну зміну пріоритетів і пошук нових напрямів інноваційної діяльності. За підсумками контролю готують рішення про коригування і зміну пріоритетів діяльності, аж до припинення робіт над неефективними варіантами розвитку, ухвалюють рішення про розроблення нових варіантів інноваційного розвитку.

Основними проблемами в управлінні інноваціями на підприємствах є: скорочення затрат на інновації, що спричинене практично повною відсутністю інвестицій не тільки на наукову сферу, але й на технічне переоснащення виробництва і продукції; зростання темпів відставання від свого рівня науково-технічного прогресу в широкому спектрі якісних параметрів розвитку техніки; різке скорочення чисельності науково-дослідних груп кооперативів, шкіл та інститутів; відсутність гнучкості у роботі існуючих матеріально-технічних, виробничо-економічних і соціально-організаційних структур; надмірна тривалість інноваційних процесів у часі (особливо на заключній стадії життєвого циклу інновацій); обмеження розповсюдження інновацій (введення на одному-двох підприємствах); надзвичайно низька питома вага радикальних інновацій у загальному обсязі; практично повне припинення інноваційної підтримки програм технічного переоснащення і модернізації виробництва.

Управління інноваційним розвитком повинне орієнтуватися на завоювання більшої частки ринку, збільшення прибутку в поточному періоді чи в перспективі, забезпечення високих темпів сталого економічного розвитку і т. ін.

Для забезпечення досягнення поставлених цілей при управлінні інноваційним розвитком підприємства менеджмент повинен дотримуватися наступних принципів [5]:

1) адаптивності – прагнення до підтримання певного балансу зовнішніх і внутрішніх можливостей розвитку;

2) динамічності – динамічне приведення у відповідність цілей і спонукальних мотивів діяльності підприємства;

3) самоорганізації – самостійне забезпечення підтримки умов функціонування, тобто самопідтримка обміну ресурсами між елементами виробничо-збутової системи підприємства, а також між підприємством і зовнішнім середовищем;

4) саморегуляції – коригування системи управління виробничо-збутовою діяльністю підприємства відповідно до змін умов функціонування;

5) саморозвитку – самостійне забезпечення умов тривалого виживання і розвитку підприємства.

Отже, головними особливостями застосування інновацій є забезпечення економічного зростання, а також високий ступінь ризику для суб'єкта господарювання. Для того, щоб мінімізувати ризики і забезпечити економічні

вигоди від впровадження інновацій необхідно розробити систему управління інноваційним розвитком суб'єкта господарювання.

Література

1. Черваньов Д. М. Менеджмент інноваційно-інвестиційного розвитку підприємств України / Д. М. Черваньов, Л. І. Нейкова. К. : Знання. 1999. С. 25.
2. Лапко О. Інноваційна діяльність в системі державного регулювання / О.Лапко / Ін-т екон. прогноз. НАН України; Івано-Франківський держ. техн. ун-т нафти і газу. К. 1999. С. 38.
3. Краснокутська Н. В. Інноваційний менеджмент: Навч. посібник / Н.В. Краснокутська К. : КНЕУ. 2003. С. 14.
4. Зянько В. В. Інноваційне підприємництво: сутність, механізми і форми розвитку. Монографія. / В.В. Зянько. Вінниця: УНІВЕРСУМ. Вінниця. 2008. С.38.
5. Ілляшенко С. М. Управління інноваційним розвитком промислових підприємств : монографія / С. М. Ілляшенко, О. А. Біловодська. Суми : Університетська книга. 2010. 281 с.

РОЛЬ АГРАРІВ ТА ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА У ЗМІЦНЕННІ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

*Хахула В.С., кандидат с.-г. наук, доцент
Білоцерківський національний аграрний
університет, м. Біла Церква*

Продовольча безпека України є складовою частиною соціально-економічної політики держави, яка спрямована на зміцнення національного суверенітету і статусу її на міжнародній аграрно-продовольчій арені. Наразі продовольча безпека – це наша національна безпека, що забезпечує незалежність держави від інших країн. Тобто це такий стан економіки країни, за якого населенню гарантований доступ до якісних повноцінних продуктів харчування, необхідних для фізичного й соціального розвитку особистості, забезпечення здоров'я людей і розширеного відтворення населення.

Сільськогосподарська діяльність провадиться майже на всій території нашої держави. У сільській місцевості проживає третина загальної кількості населення. Сільське господарство сприяє розвитку інших галузей, які поставляють засоби виробництва та споживають продукцію сільського господарства як сировину, а також надають транспортні, торгівельні та інші послуги.

Проблема забезпечення людей продуктами харчування у світі останнім часом є надзвичайно актуальною, оскільки вона пов'язана з недостатнім виробництвом рослинного білка для значної частини людства. Швидкий розвиток провідних країн світу обумовлений революційними технологічними змінами в аграрному секторі, інтелектуалізацією виробництва, небаченими темпами інновацій. У цих країнах саме інноваційні технології забезпечують 70–90 % валового внутрішнього продукту, а у США приріст національного доходу на душу населення за рахунок технологічних інновацій сягає 90 % [2].

Забезпечення внутрішнього ринку продовольством, створення умов для імпортозаміщення та заходи з економічної доступності населення до продуктів харчування є однією із складових продовольчої безпеки будь-якої держави. Сільськогосподарське виробництво більшості розвинутих країн є дотаційним. Дотації аграрному сектору не лише мають на меті підтримання їх

конкурентоспроможності, але спрямовані також на забезпечення сталого розвитку сільської місцевості та створення умов для життя та роботи на селі. Частка аграрної галузі в зведеному бюджеті нашої країни за останні роки становить у середньому 20%, а в товарній структурі експорту – понад чверть, забезпечуючи провідні місця на світовому ринку олії соняшникової, друге місце – за експортом зернових. Україна впевнено посідає одне з провідних місць в аграрному секторі економіки світу, постійно нарощуючи як обсяги виробленої сільськогосподарської продукції, так і обсяги її експорту з дотриманням стандартів безпечності харчових продуктів [3].

Цьому сприяло поступове вдосконалення державної аграрної політики, дерегуляція, зміна та перегляд підходів до підтримки аграріїв, а також перехід на середньострокове бюджетне планування.

Основною рушійною силою економічного зростання України в аграрному секторі є розвиток прогресивних ресурсозберігаючих інноваційних технологій вирощування сільськогосподарських культур. Вони повинні враховувати досягнення науки і передового досвіду кращих вітчизняних аграрних підприємств та світові тенденції розвитку аграрного виробництва. Отримання високих і стабільних врожаїв можливе лише за високої культури землеробства з використанням новітньої техніки вітчизняного виробництва та провідних фірм світу, адаптивних сортів та гібридів, необхідного комплексу добрив і системи засобів захисту рослин.

За останні 20–30 років урожайність зернових культур зросла у світі у два рази, третину приросту з них отримано за рахунок впровадження високопродуктивних сортів. Використання гібридів підвищує врожай культур на 10–20%. Одним із основних незамінних чинників підвищення продуктивності сільськогосподарських культур є удосконалення системи насінництва, що забезпечує розмноження і виробництво насіння сортів і гібридів рослин. Сучасна система насінництва заснована на тісній взаємодії науки з виробництвом та має бути узгоджена з потребами ринку у посівному матеріалі. Інноваційні технології виробництва насіння повинні бути спрямовані на забезпечення аграрного виробництва новими сортами і гібридами з високою продуктивністю. Відомо, що серед причин зниження повної реалізації потенційної урожайності сучасних сортів і гібридів сільськогосподарських культур є втрати від шкідників, хвороб та бур'янів, що можуть бути на рівні 30–40 %. А відтак, слід удосконалювати підходи до внесення пестицидів та технології їх застосування, особливо у посівах стратегічних і малопоширених культур. Середня врожайність сільськогосподарських культур у минулому 2021 р. була у господарствах усіх категорій України наступною: зернові та зернобобові – 55,0 ц/га; пшениця озима – 46,5; пшениця яра – 42,6; кукурудза – 80,1; ячмінь ярий – 35,3; ячмінь озимий – 43,7; жито озиме – 36,0; овес – 27,9; гречка – 13,0; просо – 25,2; рис – 55,3; горох – 24,3; соя – 26,8; ріпак озимий – 29,7; соняшник – 25,2; буряк цукровий – 462,6; картопля – 166,3; овочі – 207,1; буряк кормовий – 296,2; кукурудза кормова – 310,1 ц/га. Наведені показники врожайності свідчать, що в нашій країні ще не повністю реалізований біологічний потенціал основних польових культур, який можливо збільшити за рахунок інтенсифікації процесу фотосинтезу рослин шляхом удосконалення інноваційних елементів технології вирощування. Досягненням науки у напрямку генної інженерії є розробка новітніх препаратів для посилення біологічної фіксації азоту небобовими рослинами (асоціативна азотфіксація). Високою потенційною продуктивністю характеризуються сорти злакових культур, що мають листки з гострим кутом відходження від стебла, гібриди

буряків цукрових і кукурудзи з більшою хвилястістю поверхні листків, напівбезлисті і безлисті сорти гороху [1].

Важливим стимулом виробництва сільськогосподарської продукції в корпоративному секторі аграрної економіки слід вважати ефективну державну підтримку. Очевидно, що за ускладнених умов розвитку сільського господарства країни, внаслідок прояву різних негативних чинників, недоцільно скорочувати обсяги державної підтримки сільського господарства. Зважаючи на існуючу в країнах ЄС державницьку політику підтримки сільгоспвиробників, в Україні повинна бути не менше 1 % випуску продукції у сільському господарстві. Тобто, коли обсяг валової сільськогосподарської продукції у 2019 році перевищив 680 млрд. грн., то відповідно у 2020 році підтримка мала б бути на рівні 6,8 млрд. грн., а не 4 млрд. грн. Проте на 2021 рік закладено менше 1% від аграрного ВВП – лише 4,5 млрд. грн., а програми держпідтримки АПК розділені на дві частини – вже діючі (сума фінансування за ними – 4 млрд. грн.) та нові (500 млн. грн.) [4].

Напрями державної підтримки розвитку тваринництва та переробки сільськогосподарської продукції, фінансової підтримки розвитку фермерських господарств та фінансової підтримки розвитку садівництва, виноградарства та хмелярства фінансуються за піднапрямами, обсяг коштів за якими розподіляється окремими наказами Мінагрополітики.

Воєнна агресія з боку Росії суттєво вплинула на розвиток аграрного сектору України. З іншого боку, всіма гілками законодавчої та виконавчої влади було оперативнo консолідовано зусилля на перегляд підходів до формування та реалізації державної аграрної політики, державної політики у сферах продовольчої безпеки та земельних відносин. Разом з тим, після закінчення воєнного стану Україна потребуватиме зміни цілісних підходів до розвитку агросектору, зміни як до системи управління та прийняття рішень, так і до інструментів та механізмів, спрямованих не тільки на підтримку виробника сільськогосподарської продукції, а й на сільський розвиток як невід'ємну складову політики держави.

Отже, враховуючи вищезазначене, нинішній етап розвитку аграрного сектору, формування конкурентоспроможності, становлення економічної та продовольчої безпеки країни суттєво залежить від науково-інноваційної складової аграрного сектору економіки.

Література

1. Інноваційні агротехнології : монографія / Д. І. Мазоренко та ін.; Харк. нац. техн. ун-т сіл. госп-ва ім. П. Василенка. Харків, 2007. 385 с.
2. Верзун А., Войнич Л. Державне регулювання агропромислового виробництва: досвід Львівської області. Аграрна економіка. 2021. Т. 14, № 3-4. С. 3-12.
3. Утенкова К. О. Державна підтримка аграрного сектору у контексті зміцнення його економічної безпеки. Modern economics. 2021. № 26. С. 152-159.
4. Павленко С. Огляд поточного стану системи/програм державної підтримки у сільському господарстві. Зміни під час воєнного стану. Пропозиції щодо розвитку після закінчення війни. К.: 43 с.

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІКИ В ДІЯЛЬНОСТІ ГОСПОДАРЮЮЧИХ СУБ'ЄКТІВ УКРАЇНИ

*Самойленко Л.Я., кандидат наук з державного управління, доцент,
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького, м. Черкаси*

Ринкова система є ефективною за використання та розподілу ресурсів, що мають грошову оцінку й дає збої через використання ресурсів із заниженою ціною або зовсім безкоштовних, до яких належать природні ресурси. Вони утворилися в природному середовищі мешкання та виробничої діяльності людини внаслідок природних процесів.

Головна проблема будь-якої економічної спільноти полягає в тому, щоб знати, як поєднати те, що зветься виробничими чинниками, тобто запаси сировини (нафта, природний газ, метали, землі сільськогосподарського призначення тощо), робочу силу та її знання для виробництва максимальної кількості товарів, які потрібні членам відповідної спільноти. Це проблема надзвичайної складності, а відповідно – актуальності. Водночас ринкова економіка має щодня продукувати ефективні рішення для розв'язування цієї проблеми. Постійне прагнення прибутку підприємцями відіграє в цьому процесі одну з провідних ролей.

Державне регулювання економіки становить систему опосередкованого впливу на діяльність господарюючих суб'єктів, а відповідно й на економіку в цілому шляхом зміни законодавства, системи оподаткування, митних зборів, валютних курсів, застосування інших інструментів обмеження або, навпаки, мотивації відповідної діяльності. Державне регулювання вирішує різні завдання, що актуалізуються у відповідний період, наприклад, стимулювання економічного зростання, регулювання зайнятості, заохочення позитивних зрушень у галузевій і регіональній структурах.

Реформи громадського сектора безсумнівно зажадають кваліфікованих рішень щодо масштабів і структури публічно-правових функцій держави. Належить оцінити, наскільки держава може «посунутися» на користь приватного сектора, не завдаючи шкоди виконанню своїх суверенних прав.

На суспільно-політичному рівні межі прийнятеного скорочення і перегруповання суверенних прав і обов'язків держави можна виявити за допомогою моніторингу настроїв різних груп населення. В економічній сфері вирішальну роль буде грати розвиток всіляких форм державно-приватного партнерства. Наочним прикладом конструктивного перерозподілу функцій та повноважень між державою і приватним сектором служить реформування природних монополій, що розгорнулися в багатьох країнах. Концесії та угоди про розподіл продукції дозволяють, не втрачаючи суверенного контролю з боку держави, залучати чималі приватні капітали в досить дорогі проекти.

Одним із найважливіших завдань державного регулювання економіки є усунення збоїв функціонування ринкового механізму на мікрорівні, створення умов для подолання кризових явищ у діяльності відповідних підприємств. Таке завдання вирішується шляхом вироблення й реалізації заходів державного антикризового регулювання.

Держава забезпечує сталий (стійкий) розвиток економіки, реалізуючи власні управлінські функції у сферах: організації управління підприємствами,

що перебувають у державному підпорядкуванні, здійснює управління майном (майновими комплексами), а оперативне керівництво (управління) виробництвом – галузеві міністерства та інші відповідні центральні органи виконавчої влади; участь в управлінні підприємствами з державною часткою власності, що здійснюється шляхом включення (виборів або призначення) в органи управління відповідних підприємств представників держави; держава володіє нерухомим майном («золотий» фонд державної власності), правильне використання та управління яким сприяє запобіганню або ліквідації наслідків кризових ситуацій; у власності держави перебуває переважна частина земельних угідь, в тому числі сільгоспугіддя й лісовий фонд, де вона має право безпосереднього впливу на процеси, що відбуваються за участі земельних ресурсів; держава має право контролю відносин власності в регіонах, у тому числі переведення власності з регіональної до республіканської.

Саме це дає можливість державі безпосередньо управляти станом економіки, соціальної сфери та іншими важливими соціально-економічними й суспільно-політичними процесами.

Сучасне державне регулювання економіки є непрямим впливом держави на товаровиробників, що має на меті: стимулювання позитивних соціально-економічних процесів; обмеження можливих антисоціальних наслідків гри стихійно-ринкових сил, «страхування» суспільства від них.

Таким чином, у основі економічної стратегії держави покладене досягнення сталого (стійкого) розвитку країни шляхом технологічної модернізації та диверсифікації галузей економіки, що сприяє зростанню конкурентоздатності й відходу від сировинної спрямованості, підготовка умов для переходу в довгостроковій перспективі до постіндустріальної економіки.

До сфери державного регулювання входить і все економічно активне населення країни.

Реалізація цілей державного регулювання економіки на практиці забезпечується шляхом застосування різних методів (економічних прийомів, форм і способів цілеспрямованої діяльності). Вони постійно розширюються. Це обумовлено двома основними причинами:

1. Постійне зростання масштабів і ускладненням структури економіки як народногосподарського комплексу.

2. Необхідністю передбачати (прогнозувати) й адекватно (відповідно) реагувати на вплив множини складно передбачуваних факторів, що впливають на розвиток національної економіки. Власне реагування на зміну економічної ситуації має бути, за можливості, випереджаючим.

Зважаючи на це, конче доцільним і необхідним є вирішення таких завдань: віднайдення найбільш вдалих і мудрих комбінацій, методів впливу, що відповідають специфіці відповідних сфер національної економіки; урахування можливих негативних наслідків у суміжних сферах економіки.

МЕНЕДЖМЕНТ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

*Півторак М.В., к.е.н., доцент
Білоцерківський інститут економіки та управління
Університету «Україна», м. Біла Церква
Оверченко П.А., здобувач
другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності «Фінанси, банківська справа та страхування»,
Білоцерківський інститут економіки та управління
Університету «Україна», м. Біла Церква*

Розвиток аграрних підприємств є основою прогресивної динаміки національної економіки будь-якої держави. В Україні сільське господарство є однією з базових галузей, зокрема від розвитку аграрної сфери залежить розвиток інших галузей.

В умовах кризових змін в економіці на перший план виходять виробники, оскільки реальний сектор економіки має найбільший вплив на її ефективність. В умовах ринку вирішення завдання стабілізації становища аграрних підприємств вимагає зваженої оцінки їх розвитку.

В умовах світової економічної кризи завдання підтримки конкурентоспроможності та ефективного розвитку аграрних підприємств стає особливо актуальним у зв'язку з тим, що негативні наслідки в значній мірі ослабили їхні позиції на внутрішньому і зарубіжному ринках. Практичне вирішення проблем, пов'язаних з необхідністю забезпечення існування і розвитку підприємства у довгостроковій перспективі, залежить від ступеня засвоєння керівниками і персоналом методології і методів управління виробничою діяльністю. Управління виробничо-господарською діяльністю аграрних підприємств є важливим фактором розвитку національної економіки та стабілізації України. Сьогодні важко виділити більш важливу і необхідну сферу діяльності людини, ніж управління, так як від нього залежить і ефективність виробництва, і якість обслуговування населення.

Розвиток підприємства проявляється через поліпшення параметрів виробничих або бізнес-процесів чи управління ними, внаслідок чого підвищується ефективність діяльності підприємства. Виробнича діяльність аграрних підприємств зумовлена постійним рухом різних видів ресурсів, які зазнають перетворення та набувають нових форм. Всі процеси перетворення, забезпечення та використання ресурсів відображаються в єдиній системі виробничої діяльності.

В даному випадку, виробничу діяльність аграрних підприємств слід розглядати як складну систему, яка забезпечує взаємоузгодженість всіх складових, які її формують: - живу працю людей як активну частину виробництва, що становить основу трудового процесу; 11 - предмети праці, над якими працює людина для перетворення їх у проміжний чи кінцевий продукт з метою задоволення потреб споживачів; - засоби праці – частину засобів виробництва, за допомогою яких людина впливає на предмети праці.

Управління виробничою діяльністю аграрних підприємств передусім потрібно розглядати як складну систему, яка об'єднує персонал підприємства, засоби та предмети праці, технологію виробництва, організаційно-економічні елементи й є безперервним процесом цілеспрямованих організаційних, та соціально-економічних впливів на виробничу систему для досягнення поставлених цілей. Основними завданнями при цьому буде підвищення

ефективності виробничої діяльності, вдосконалення якісних характеристик продукції та розширення або зміни її асортименту, а також упровадження у виробництво нових видів продукції, підвищення продуктивності праці та рівня використання всіх виробничих ресурсів.

Процес управління аграрними підприємствами повинен врахувати також специфіку сільськогосподарського виробництва, вплив природних факторів, склад і структуру виробничих витрат, особливість технологічного процесу, стан забезпеченості сільськогосподарською технікою тощо. Подібної точки зору дотримується і В. Ільїн, який вважає, що в умовах глобалізації аграрного бізнесу значна увага надається проблемам якості товарів та послуг, що є вирішальним критерієм конкурентоспроможності.

Вибір тієї чи іншої стратегії необхідно поєднувати з комплексом заходів, які дають змогу підприємству стати конкурентоспроможним, а його працівникам отримувати не тільки моральне, а й матеріальне задоволення від виконаної роботи. Першочерговим завданням на шляху не тільки збереження, а й розвитку аграрного сектору, є формування такої державної підтримки аграріїв, що враховує особливості сільськогосподарського виробництва, яке має меншу прибутковість, ніж інші галузі.

Специфіка його зумовлює сезонність використання ресурсів, грошових надходжень, повільніший оборот капіталу і т. д. Тобто дана галузь на відміну від інших вітчизняних секторів економіки вважається менш привабливою для потенційних інвесторів. Водночас саме підприємствами аграрного сектору забезпечується виробництво, переробка і реалізація сільськогосподарської продукції, отримання населенням продуктів харчування, що, своєю чергою, є стратегічним завданням, життєво важливою проблемою національної безпеки. Одним із найважливіших напрямів державної аграрної політики повинна бути робота з підвищення якості управління підприємствами галузі, що дасть змогу керівникам ефективно управляти як своїм виробництвом, так і персоналом, тобто раціональніше використовувати як основні, так і фінансові ресурси. Це повинна бути різноманітна робота з навчання персоналу основним методам фінансового і виробничого менеджменту та маркетингу. ¹² У переважній більшості аграрних підприємств відсутні планові відділи, неналагоджена система внутрішнього контролю. Найчастіше процесом планування і контролю займається особа, яка не має сучасної економічної освіти, тоді як відділ планування повинен включати фахівців в області менеджменту, маркетингу, бухгалтерського обліку та аналізу господарської діяльності, а також фахівців, які знають особливості технологічного процесу в сільському господарстві не теоретично, а практично. Управління підприємством, і виробництвом зокрема, передбачає управління з позиції відповідності його діяльності планам, найбільш успішним прикладам раніше досягнутих економічних результатів, а також перспективам розвитку. Тому, значний вплив на виробничо-господарську діяльність мають такі фактори, як фінансово-економічне планування та стимулювання зниження витрат. Це не тільки безперервне забезпечення необхідними ресурсами, а й постійний контроль за поточною діяльністю підприємства, оперативне корегування управлінських рішень з метою досягнення планових результатів. Однак, у більшості вітчизняних аграрних підприємств основна увага керівників приділяється виробничим, а не економічним і фінансовим показникам, відсутні планові відділи, не використовуються прийоми бюджетування, неналагоджена система внутрішнього контролю. Таким чином, сфера аграрного виробництва як об'єкт

управління дуже складна. І це пов'язано не тільки з критичним станом аграрного сектору у даний час.

Існує низка важливих і значимих особливостей сільського господарства, які більшою мірою визначають особливості управління аграрними підприємствами. Тому, управління виробничою діяльністю підприємств доцільно зосередити на управлінні капіталом як категорії, яка поєднує у вартісному виразі всі складові виробничої діяльності. Виробнича діяльність аграрних підприємств зумовлена впливом зовнішніх (сприятливе підприємницьке середовище, створене державою, яке забезпечує ефективну діяльність суб'єктів господарювання) і внутрішніх (фінансове забезпечення, внутрішньогосподарські економічні відносини) чинників, що необхідно враховувати в процесі розробки системи управління виробничою діяльністю підприємства.

ФОРМУВАННЯ НАПРЯМІВ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ

***Півторак М.В.**, к.е.н., доцент*

*Білоцерківський інститут економіки та управління
Університету «Україна», м. Біла Церква*

***Овсянніков О.О.**, здобувач*

*другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності «Фінанси, банківська справа та страхування»,
Білоцерківський інститут економіки та управління
Університету «Україна», м. Біла Церква*

Оптимізації та реструктуризації системи управління аграрним підприємством на стратегічному рівні є одним із найбільш актуальних 13 завдань в умовах якісних змін економіки України на мікро- та макроекономічному рівнях. Це диктує необхідність розробки комплексного підходу до формування операційної стратегії підприємства, що є базовим елементом його системи управління, з урахуванням факторів внутрішнього і зовнішнього середовища, встановлення взаємозв'язків між обсягами виробництва, попитом та цінами реалізації продукції. Аграрне підприємство є складною системою, що використовує операційні ресурси для перетворення введеного фактору виробництва («вхід») в певну продукцію або послугу («вихід»). Тому операційна стратегія, на нашу думку, повинна безпосередньо визначати спосіб і рівень використання виробничої потужності підприємства, а механізм її формування обґрунтовуватися загальними стратегічними цілями розвитку підприємства. Вимога сучасності полягає в тому, що одним з основних завдань аграрного підприємства є забезпечення виживання в ринковому середовищі, що характеризується високим рівнем динамічності і невизначеності. При цьому, під невизначеністю розуміється вплив конкурентного середовища на операційну діяльність аграрного підприємства, який включає фактори ринкової природи та потребує врахування природно-кліматичних умов. Забезпечення виживання в умовах жорсткої конкурентної боротьби є можливим лише в тому випадку, якщо аграрне підприємство формує стратегію власного розвитку відповідно до ситуації, що склалася на ринку. Для

розробки системи стратегічного планування на аграрному підприємстві слід використовувати залежність «структура-поведінка-результат», яка відображає узгодженість конкурентного середовища і тієї стратегії, яку доцільно вибрати підприємству у відповідних умовах. При розробці системи стратегічного управління аграрним підприємством центральним є етап формування стратегічних цілей розвитку, у відповідності з інтересами керівництва, а також обмежувальними факторами, виявленими на етапі аналізу зовнішнього і внутрішнього середовища підприємства. В основі функціонування механізму формування операційної стратегії аграрного підприємства лежить загальна стратегія, що є комплексним планом діяльності підприємства, забезпечує реалізацію його місії та цілей і орієнтований переважно на підвищення довгострокової ефективності. Операційна ж стратегія є комплексом певних положень, які пов'язані головною ідеєю та спрямовані на досягнення конкретної мети. Вона повинна базуватися на поєднанні ринкових та ресурсних підходів, акцентуючи увагу на специфіці ринку, технологічних новаціях виробництва продукції, розширенні торговельних відносин тощо. Необхідно зазначити, що формування операційної стратегії повинно мати системний характер, тобто всі елементи механізму взаємопов'язані та цілеспрямовано функціонують на досягнення поставленої мети, а саме забезпечення конкурентоспроможності операційної діяльності підприємства. Ефективна реалізація механізму формування операційної стратегії 14 визначається наявністю відповідного забезпечення цього процесу, що включає в себе такі складові, як нормативно-правове, організаційне, інформаційне, ресурсне. Поряд із зазначеними складовими забезпечення механізму формування операційної стратегії розглядаються функції управління, серед яких – планування, організація, мотивація, контроль, регулювання. Аналіз можливих стратегічних цілей розвитку підприємства і відповідних критеріїв ефективності свідчить, що при формуванні системи стратегічного управління операційною діяльністю в умовах динамічного конкурентного середовища в якості критерію ефективності в загальному випадку найбільш доцільним є застосування максимуму прибутку від реалізації продукції. Даний критерій стимулює використання всіх джерел зростання і вдосконалення виробництва – величина прибутку залежить від обсягу реалізації, якості продукції, цін реалізації і рівня витрат на виробництво. Інші критерії можуть застосовуватися в індивідуальних або виняткових випадках. Алгоритм моделювання стратегій операційної діяльності аграрного підприємства та вибору їх оптимальних варіантів в умовах змінного попиту і змінної рентабельності реалізованої продукції пропонується розглядати як п'ять етапів: 1. На першому етапі здійснюється побудова вихідної економікоматематичної моделі (ЕММ) формування виробничої програми в умовах кожного типу конкурентного середовища для всіх видів продукції, що виробляється. У разі використання загальних ресурсів і браку виробничих потужностей проводиться їх перерозподіл між групами продукції (метод декомпозиції). 2. На другому етапі здійснюється реалізація ЕММ, формується оптимальний виробничий план і розраховується відповідне йому значення цільової функції – сукупного маржинального прибутку. 3. На третьому етапі аналізуються прогнози надходження маржинального прибутку протягом періоду планування і, в разі, якщо величина сумарного прогнозованого одержуваного прибутку менше заданого, розробляється сценарій дій щодо оптимізації сформованої виробничої програми – комплекс організаційно-економічних міропідприємств щодо поліпшення обраного цільового критерію – маржинального прибутку. 4. На четвертому етапі здійснюється покрокова

реалізація ЕММ обраних сценаріїв, визначаються нові оптимальні значення обсягів випуску і цін на продукцію. 5. На п'ятому етапі здійснюється аналіз отриманих результатів, приймається рішення про вибір найкращих сценаріїв поліпшення виробничого плану, будується модифікована ЕММ формування виробничої програми, що якнайповніше відповідає факторам зовнішнього середовища – попиту на продукцію і внутрішнім можливостям підприємства. Найпростішою ситуацією при формуванні виробничої програми 15 аграрного підприємства є випадок, коли відсутні проблеми, пов'язані зі збутом продукції, і обсяг попиту на неї стабільний. Однак, у разі недостатнього попиту на продукцію і при ризику невиконання планового значення прибутку від реалізації продукції необхідний перегляд пріоритетів операційної стратегії підприємства для забезпечення виконання планового показника – величини сукупного прибутку від реалізації продукції. Тому необхідно формувати моделі стратегій щодо оптимізації структури виробничої програми на основі аналізу рентабельності виготовленої продукції, а також враховувати динаміку попиту на продукцію. Показник рентабельності має ключове значення при аналізі оптимальності виробничої програми з погляду обраного в роботі цільового критерію – маржинального прибутку від реалізації продукції, тому комплекс заходів щодо вдосконалення виробничого плану пропонується розпочинати з аналізу саме даного індикатора. Показник рентабельності зручний, також, і для класифікації на першому етапі заходів щодо оптимізації виробничої програми: за тими видами продукції та послуг, за якими рентабельність вище запланованого значення, й існує незадоволений попит, необхідно здійснювати стратегію нарощування обсягів виробництва, а для продукції з низькою рентабельністю і низьким попитом слід проаналізувати можливості зниження виробничих витрат та доцільності подальшого виробництва даних видів продукції і послуг. Для кожного варіанту повинні бути розроблені моделі формування структури виробничої програми і відповідні алгоритми їх реалізації. Формулювання множини операційних стратегій пропонується здійснювати шляхом визначення місця підприємства на ринку – його частки, типу конкурентної переваги та перспективних дій на ринку. Одним із ключових процесів формування операційної стратегії аграрного підприємства є її вибір, який доводить той факт, що підприємство дуже рідко стикається з однією стратегією, тому потрібні конкретні критерії, щоб виявляти та аналізувати інші стратегії. Останній етап здійснюється на основі сукупності критеріїв, а саме: унікальності, невизначеності, адекватності, інтенсивності, швидкості. Використання системи стратегічного управління операційною діяльністю дозволить, на нашу думку, сформулювати алгоритм організації та використання в роботі управлінських і виробничих підрозділів аграрного підприємства системи стратегічного планування на основі оптимального використання наявних ресурсів в умовах змінного попиту на продукцію, що, у свою чергу, забезпечує управління динамікою планування структури виробничої програми і ціноутворенням на перспективу.

ЗАГРОЗИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ

Півторак М.В., к.е.н., доцент

*Білоцерківський інститут економіки та управління
Університету «Україна», м. Біла Церква*

Ткач С.О., здобувач

*другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності «Фінанси, банківська справа та страхування»,
Білоцерківський інститут економіки та управління
Університету «Україна», м. Біла Церква*

Сучасні економічні процеси вимагають від підприємств формування як ринкової стратегії, так і системи забезпечення економічної безпеки. Під економічною безпекою аграрного підприємства розуміють такий стабільний стан аграрного підприємства, який забезпечує розширений тип протікання відтворювальних процесів за стабільності організаційно-управлінських процедур доступу та поєднання ресурсів та отримання адекватних економічних результатів. Знаходження переважної більшості підприємств-товаровиробників в такому стані дозволяє досягти задоволення необхідного мінімуму потреб суспільства у продукції сільськогосподарського виробництва, сировині для інших галузей економіки, включаючи потреби соціального, продовольчого забезпечення та формування страхових запасів та під час дії внутрішніх і зовнішніх загроз.

На економічну безпеку впливають різні фактори, які можуть бути об'єктивними і суб'єктивними, внутрішніми та зовнішніми. Існують три головних зовнішніх джерела загрози для підприємства. Перша загроза – несприятлива економічна політика держави. Так, держава може суперечити виробничій, комерційній або фінансовій стратегії підприємства за допомогою різних методів, серед яких найпоширенішими є: зміна ставок митного тарифу; податкових ставок; коливання валютного курсу тощо. Серйозну загрозу для підприємства із боку держави представляють і певні дії по згортанні чи обмеженні економічних зв'язків. Економічні санкції, з боку держави мають досить негативний вплив і призводять до взаємної недовіри, дестабілізують безпеку в галузі економіки на міждержавному рівні.

Другим джерелом зовнішньої загрози для підприємства є дії інших суб'єктів господарювання. Підприємства-конкуренти мають безліч методів, які здатні негативно вплинути на діяльність та безпеку підприємства, до них належать: порушення прав конкурентів на промислову власність (несанкціоноване відтворення продукції конкурента, розкриття секретів виробництва конкурента, промислове шпигунство); дезорганізація виробництва конкурентів, яка здійснюється шляхом підкупу та заманювання їхніх робітників та службовців з метою заволодіння секретами виробництва та торгівлі; підривання репутації конкурента (невідповідна реклама, поширення хибних та неправдивих зведень, що дискредитують підприємство) та інші, такі як демпінг, бойкот тощо. Третім джерелом становлять кризові явища в світовій економіці, оскільки вони надходять із країни в країну через канали зовнішніх економічних зв'язків.

Такі явища як структурна перебудова, падіння попиту та цін на енергоносії породжує залежність вітчизняних підприємств від процесів, що відбуваються у світі. До інших зовнішніх загроз можна віднести наступні: – рівень інфляції; – брак коштів для інвестування підприємства; – законодавча нестабільність; –

корупція; – несприятливі макроекономічні умови (криза, війна, загальноекономічна ситуація в країні). Внутрішні загрози – це загрози, які залежать від діяльності власне підприємства.

До них відносяться: – дії чи бездіяльність працівників, які суперечать інтересам комерційної діяльності підприємства; – низький рівень кваліфікації персоналу; – слабе маркетингове опрацювання ринку; – порушення правил використання технічних засобів; – підрив ділового іміджу підприємства; – неконкурентна цінова політика; – невизначеність цілей та стратегій. Всі ці загрози створюють проблеми для економічної безпеки 31 підприємства і порушують його функціонування на ринку. Тому управлінському персоналу необхідно постійно здійснювати пошук нових шляхів забезпечення безпеки для підприємства. Головною метою заходів по забезпеченню економічної безпеки підприємств аграрного сектора повинно стати досягнення реального економічного зростання.

Для цього необхідно проводити економічну політику, яка б створила сприятливі умови для росту виробничих інвестицій, розширення виробництва, збільшення доходів від трудової діяльності, стимулювання інноваційної активності і технологічного прогресу. Як зазначають у своїй праці Н. Б. Паліга та Ю. В. Світлична [1], існує три складові економічної безпеки підприємства для боротьби із внутрішніми загрозами. Техніко-технологічна – аналізує ступінь ефективного та раціонального використання ресурсів та основних засобів. Фінансова складова відповідає за найбільш ефективне використання капіталу, прав та інформації підприємства.

Кадрова складова забезпечує створення належних умов для праці та ефективне управління персоналом. Слід зазначити, що шляхи запобігання внутрішнім та зовнішнім загрозам економічній безпеці відрізнятимуться.

Основні заходи для реалізації шляхів запобігання внутрішнім загрозам техніко-технологічної складової можна розділити за основними та оборотними засобами. Запобігання внутрішнім загрозам техніко-технологічної складової в розрізі основних засобів стає можливим за умов підвищення ефективності використання основних фондів підприємства, а саме: шляхом звільнення підприємства від зайвого обладнання, машин та інших основних засобів або здачі їх в оренду з метою отримання додаткового прибутку для підприємства, забезпечення його новітнім обладнанням та висококваліфікованими працівниками, своєчасне оновлення основних засобів з метою недопущення морального і фізичного зносу; підвищення рівня механізації й автоматизації виробництва тощо.

Якщо розглядати у розрізі оборотних засобів, то необхідне економічне та раціональне розпорядження матеріальними та товарними цінностями, потрібно мінімізувати витрати та створити виробничі запаси, забезпечити оптимальне співвідношення між обсягом оборотних коштів та їх виробничою потребою, а також здійснити заходи, які нададуть максимальну можливість самофінансування потреб в оборотних коштах. Запобігання загрозам у фінансовій ланці можливе шляхом збільшення кількості ліквідних активів, що дасть змогу вчасно оплачувати борги і уникнути банкрутства.

Підвищення ефективності управління капіталом пропонується забезпечити шляхом: примноження величини власного капіталу через збільшення отриманого чистого прибутку; збільшення суми чистого прибутку за рахунок ефективної податкової політики, спрямованої на підвищення частки чистого прибутку в загальній сумі валового прибутку. Оптимізацію зобов'язань необхідно проводити за такими напрямками: рефінансування дебіторської

заборгованості та оптимізація інвестування оборотного капіталу в дебіторську заборгованість [2].

Боротьба із загрозами у кадровій ланці відбувається завдяки проведенню відповідних заходів, які забезпечать підвищення кваліфікації персоналу, скороченню частки працівників пенсійного віку і залучення на підприємство нового покоління працюючих із профільних навчальних закладів, а також за допомогою мотивації персоналу шляхом винагород та надання відпусток (однак потрібне зменшення кількості вимушених відпусток персоналу). Щодо зовнішніх загроз, то у техніко-технологічній складовій велике значення має впровадження та використання інноваційних технологій у виробничому процесі. Це не тільки покращить якісь продуктів та послуг, а й зробить підприємство більш конкурентоспроможним та дасть можливість вийти на нові ринки. Впровадження технологій енергозбереження дозволить підприємству зменшити собівартість продукції та залежність від постачальників енергоресурсів. Фінансова ланка дасть можливість активізувати маркетингову діяльність підприємства.

Нова реклама дозволить індивідуалізувати продукцію, що в свою чергу позитивно вплине на формування громадської думки про фірму і товари. Диверсифікація ринків збуту та освоєння нових видів продукції дасть можливість вийти підприємству на нові ринки торгівлі (в тому числі міжнародні), а також збільшить прибуток. Кадрова ланка забезпечить активізацію діяльності в напрямку посилення соціального захисту працівників (рівна винагорода за рівну працю, право на безпеку та гігієну праці, збереження здоров'я тощо). Необхідність наукового вивчення та подолання загроз економічній системі сформувався у підході визначення економічної безпеки, яка активно досліджується як цілісна система. Економічна безпека підприємства відображає його рівень, місце на ринку серед конкурентів та його стійкість до загроз діяльності в майбутньому. Тому, дослідження економічної безпеки є досить важливим, оскільки без неї неможливе нормальне функціонування підприємства в цілому. Завдяки ухваленню правильних стратегій і рішень можливе зменшення впливу як зовнішніх, так і внутрішніх загроз на підприємство, що в свою чергу забезпечить зміцнення рівня економічної безпеки.

Література

1. Паліга Н. Б. Шляхи запобігання зовнішнім та внутрішнім загрозам економічній безпеці промислового підприємства. *Економіка промисловості*. 2011. № 1. С.197-202.
2. Чаленко Н. В., Химич А. В. Шляхи запобігання внутрішнім загрозам фінансово-економічній безпеці підприємства. *Міжнародний науковий журнал*. 2015. №9. С.171-174.
3. Варналій З.С. Економічна безпека : навч. посіб. К.: Знання, 2009. 647 с.

МЕХАНІЗМ АНТИКРИЗОВОГО УПРАВЛІННЯ НА ТРАНСПОРТНОМУ ПІДПРИЄМСТВІ

*Півторак М.В., к.е.н., доцент,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України, м. Київ
Дяченко Є.М., здобувач
другого (магістерського) рівня вищої освіти
Національний університет біоресурсів і
природокористування України, м. Київ*

В сучасних умовах господарювання здійснення господарської діяльності підприємством характеризується активним розвитком кризових явищ, що зумовило виникнення великої кількості збитковопрацюючих підприємств, зростання швидкими темпами кредиторської та дебіторської заборгованості, збільшенням кількості справ про банкрутство. Тому, сьогодні, зростає необхідність здійснення антикризового управління на транспортних підприємствах у формі спеціальних механізмів і процедур, спрямованих на підвищення ефективності їх господарської діяльності, подолання кризових явищ та недопущення банкрутства і ліквідації.

Антикризове управління є визначальним фактором економічного розвитку та виживання підприємств в умовах ринкових відносин та є стратегічно важливим як для конкретних регіонів, так і для всієї країни.

Даний вид управління створює необхідні умови для стабілізації, подальшого розвитку та активізації діяльності підприємств на вітчизняному та зарубіжних ринках.

Антикризове управління – це різновид управління, яке спрямоване на вирішення завдань інтенсивного розвитку підприємства завдяки мобілізації та інтенсифікації всіх ресурсів на протипагу екстенсивному розвитку. Воно становить систему управлінських заходів щодо діагностики, подолання кризових явищ та причин їх виникнення. Основною метою антикризового управління є швидке поновлення платоспроможності й відновлення достатнього рівня фінансової стабільності підприємства для запобігання його банкрутству, забезпечення стійкого фінансового стану внаслідок своєчасного реагування на зміни, спричинені зовнішнім середовищем через введення в дію антикризових інструментів [1].

Формування механізму антикризового управління господарюючим суб'єктом передбачає здійснення таких заходів [2]: - періодичне дослідження фінансового стану підприємства з метою раннього виявлення ознак його кризового розвитку, що засвідчують загрозу банкрутства; - визначення масштабів кризового стану підприємства; - вивчення основних факторів, що зумовили кризовий розвиток підприємства; - формування цілей і вибір основних механізмів антикризового управління підприємством у разі загрози банкрутства; - запровадження внутрішніх механізмів фінансової стабілізації підприємства; - вибір ефективних форм санації підприємства; - забезпечення контролю результатів розроблених заходів щодо виведення господарюючого суб'єкта з кризового стану.

З огляду на заходи формування механізму антикризового управління розрізняють такі види систем антикризового управління [3]: 1. Управління функціонуванням підприємства, спрямоване на запобігання виникнення

фінансової кризи. 2. Антикризове управління при розгортанні фінансової кризи.

Спрямовується на стабілізацію майнового стану, раціоналізації структури активів та оптимізацію фінансової структури капіталу. 3. Антикризове управління з елементами фінансової санації при гострому прояві фінансової кризи. Спрямовується на підвищення ліквідності та платоспроможності підприємства, реструктуризацію активів та боргів. 4. Антикризове управління при усуненні наслідків фінансової кризи. Передбачає реабілітацію та адаптацію підприємства до нових внутрішніх і зовнішніх умов господарювання в посткризовому періоді.

Успіх антикризового управління визначається ефективністю безпосереднього протистояння кризі та рівнем своєчасних профілактичних заходів. Впровадження механізму антикризового управління в практику господарювання вітчизняних підприємств є необхідним заходом виходу їх з кризи.

Отже, транспортне підприємство здійснюючи господарську діяльність, не може досягти бажаних результатів без ефективного антикризового управління, тому що втрати, які воно зазнає в наслідок кризи, значно перевищать витрати, які були понесені на створення антикризового апарату управління.

Література

1. Щербань І.О. Теоретичні основи механізму антикризового управління діяльністю посередницьких підприємств. *Актуальні проблеми України*. 2007. №4 (70). С. 54–60.
2. Щербань І.О. Форми, методи і структури антикризового управління посередницькими організаціями. *Актуальні проблеми України*. 2007. №8 (74). С. 143–148.
3. Гріщенко І.М. Системний підхід до проблем управління посередницькими організаціями. *Актуальні проблеми України*. 2007. №11(77). С. 46–52.

ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

*Півторак М.В., к.е.н., доцент,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України, м. Київ*

*Жутник І.В., здобувач
другого (магістерського) рівня вищої освіти
Національний університет біоресурсів і
природокористування України, м. Київ*

Особливість публічного управління сільськими територіями стосується його сутності як територіального управління. Територіальне управління – тип управлінської діяльності, за якою об'єктом управління є не окрема галузь виробництва, виробничий комплекс чи сфера суспільного життя, а певна територія. За такого підходу територія виступає як інтегральний ресурс, просторовий базис життєдіяльності, місце залягання корисних копалин (мінеральних ресурсів), що забезпечує комплексний розвиток об'єкта управління, дає можливість поєднати відомчо галузеві інтереси та інтереси кожної конкретної території, реалізувати загальнодержавні, регіональні та місцеві цілі розвитку.

В такому контексті територіальне управління можна ідентифікувати як горизонтальний тип управління, за якого домінують партнерські відносини між суб'єктами управлінської діяльності, що відповідає сучасній тенденції до децентралізації влади та демократизації публічного управління. Сільські території є складною гетерогенною за структурою системою, в якій центральне місце у внутрішньосистемних міжкомпонентних зв'язках посідає характер взаємопов'язаності сільського господарства (базова галузь 38 економіки) та соціалізованого простору, які належать до різних форм суспільного відтворення. Тому управління сільськими територіями має одночасно ознаки галузевого і територіального управління.

Ще одна особливість управління сільськими територіями є необхідною від перетину (поєднання) потреб, інтересів і цілей управлінських суб'єктів – органів державної влади, органів місцевого самоврядування, громадських організацій, бізнес-структур та інших суб'єктів господарювання, їх поведінки, яку можна визначити як територіальну щодо цих природних та соціально-просторових утворень [2].

Слід відмітити, що розвиток сільських територій – це процес стабільного і збалансованого забезпечення розвитку сільської поселенської мережі і аграрного виробництва на основі реалізації комплексу державного і місцевого рівнів економічних, соціальних і екологічних заходів, спрямованих на збереження й збагачення людського потенціалу села – першооснови розвитку сільських територій.

На сучасному етапі сільську територію розглядають як складову соціально-економічної територіальної системи, розвиток якої визначається переважно ступенем зрілості внутрішньосистемних інтеграційних зв'язків, економічної та соціальної сфер і органів управління. Розв'язання проблем низької ефективності аграрної політики, дефіциту коштів у бюджеті країни на соціальні витрати, повільного становлення сільського самоврядування, віддаленості селян від риків збуту сільськогосподарської продукції, обмеженості доступу до матеріально-технічних, фінансових та інформаційних ресурсів вимагає значного посилення державного впливу на сільські території.

Сільські території перебувають у процесі системного реформування, від результатів якого значною мірою залежить подальша доля української держави. Це потребує підвищеної уваги до такого складного об'єкта політичного впливу збоку вищих органів державної влади, а також наукових установ. Безумовно, останніми роками прийнято низку нормативно-правових актів, цільових програм, у яких наголошується на необхідності вдосконалення державного регулювання розвитку сільських територій [1-2].

Нині вирішення питань розвитку села покладається на два міністерства – Міністерство аграрної політики й продовольства України, яке розглядає село скрізь призму аграрного виробництва і Міністерство регіонального розвитку, будівництва й житлово-комунального господарства України, яке формує спроможні територіальні громади в межах адміністративно-територіальної реформи, що ним проводиться, але залишає поза увагою розвиток економіки цих громад.

На сьогодні Міністерство аграрної політики й продовольства України розробило концепцію розвитку сільських територій. Мета концепції – диверсифікація економічної діяльності та збільшення реальних доходів від сільськогосподарської діяльності, тобто в ній ставляться акценти на підтримку АПК, виробників, власне розвиток села підміняється підвищенням зайнятості агровиробників. Проте сьогодні фермерські господарства в Україні і великі

аграрні підприємства, які розвиваються й без державної підтримки, не є соціально відповідальними і фактично не розвивають сільські території, які формують близько 40% валютної виручки держави, понад 60% внутрішнього споживчого попиту і 16% ВВП [3].

Слід відмітити, що на сьогодні єдиного концептуального бачення процесів, які відбуваються у сільській місцевості немає. Нині все більше уваги приділяють розвитку територіальних громад, у тому числі і сільських.

У центрі уваги політиків і аналітиків є їх активи: земля, інфраструктура, людський ресурс, фінансовий капітал, повноваження громади та створених нею органів. Виходячи з оцінки цих активів пропонуються різні стратегії, наприклад, залучення інвестицій ззовні.

Проте, в результаті інвестування виробництва на сільських територіях, ні інженерна, ні соціальна інфраструктура сільської місцевості не поліпшилися, натомість якість життя людей погіршилася. Сільське господарство для багатьох із них є основним джерелом отримання доходу.

Література

1. Малік М.Й., Горай А.О. До питання сталого розвитку сільських територій. *Економіка АПК*. 2008. № 5. С. 51-58.
2. Попова О.Л. Основи гармонізації аграрного і сільського розвитку в сучасній аграрній політиці. *Економіка України*, 2014. № 2. С. 32-43.
3. Талавиря М.П., Горай А.О. Розвиток сільських територій в умовах децентралізації. *Економіка АПК*. 2018. № 11. С. 75.

ПРИНЦИПИ УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ В КОНТЕКСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ТРАНСПОРТНОГО ПІДПРИЄМСТВА

*Півторак М.В., к.е.н., доцент,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України, м. Київ
Кравцов А.М., здобувач
другого (магістерського) рівня вищої освіти
Національний університет біоресурсів і
природокористування України, м. Київ*

За умов впливу глобальних економічних чинників актуальною проблемою є контроль за витратами підприємства та застосування механізмів антикризового менеджменту. Управлінням витратами є динамічним процесом, який включає управлінські дії, спрямовані на досягнення стратегічних підприємницьких цілей, зокрема в сфері антикризового менеджменту.

Економічну сутність витрат пов'язують із вартісним вираженням величини використаних факторів виробництва для здійснення виробничо-господарської діяльності підприємства і досягнення ним поставленої мети [1; 2]. Серед принципів управління витратами слід виділити такі: - системний підхід до управління витратами; - управління витратами на всіх стадіях життєвого циклу товару; - єдність методів, які використовуються на різних рівнях управління витратами; - поєднання методів зниження витрат із важелями підвищення продуктивності праці та засобами управління якістю продукції; - пошук шляхів мінімізації непродуктивних витрат; - широке використання ефективних методів зниження трансакційних витрат; - інформаційно-аналітична підтримка

управління витратами; - застосування методів мотивації економії витрат в межах структурних підрозділів.

Управління витратами передбачає виконання всього комплексу функцій управлінського циклу, спрямованих на підвищення ефективності використання ресурсів на підприємстві. Своєчасна координація і регулювання витрат дозволяє підприємству досягти наміченого економічного результату підприємницької діяльності та уникнути кризових явищ.

Механізм антикризового менеджменту підприємства повинен охоплювати такі етапи [2]: 1. Діагностика системи менеджменту на підприємстві. 2. Виявлення проявів кризових явищ. 3. Розробка заходів антикризового менеджменту. 4. Оцінка можливостей економії витрат та відповідних організаційних змін. 5. Втілення в життя планів щодо економії витрат та організаційних змін. 5.1. Подолання опору змінам. 5.2. Визначення рівня ризику запровадження організаційних змін. 6. Моніторинг витрат в процесі антикризового менеджменту.

Перед менеджером постійно постає проблема вибору оптимальних рішень, які стосуються ціни реалізації, асортименту і обсягів виробництва продукції, номенклатури, інвестиційної і кредитної політики. Ефективне управління витратами сприяє обґрунтованості економічних рішень, оптимальному вибору інноваційних проектів серед альтернативних варіантів.

Інформація щодо витрат може бути використана: - при прогнозуванні, окресленні шляхів розвитку підприємства, плануванні обсягів прибутку і рівня рентабельності;

- в процесі економічного обґрунтування рішень щодо виробництва нових видів продукції, розробки організаційно-технічних заходів, впровадження нових технологій; - при нормуванні, визначенні оптимального розміру витрат матеріальних, фінансових і трудових ресурсів при виробництві запланованої продукції; - в процесі калькуляції собівартості продукції; - при аналізі витрат і собівартості продукції шляхом порівняння фактичних показників з плановими, даними підприємств-конкурентів, а також у динаміці; - в процесі контролю показників господарсько-фінансової діяльності, виявлення резервів економії витрат виробництва та уникнення кризових явищ.

Відсутність надійних механізмів управління витратами спричиняє зрив планів, коливання масштабів ділової активності, призводить до помилкових конкурентних маневрів, що може супроводжуватися кризовими явищами.

Література

1. Лісовський І. В. Теоретичний базис управління витратами: інформаційний аспект. *Економіка. Менеджмент. Підприємництво*. 2014. № 26. С. 114-123.
2. Турило А. М., Кравчук Ю. Б., Турило А. А. Управління витратами підприємства. Київ : ЦУЛ, 2006. 120 с.
3. Амосов О. Ю., Діденко Н. В., Лебедева К. Ю. Розробка механізму антикризового менеджменту в контексті організаційних змін. *Економіка та держава*. 2015. № 5. С. 33-37.

БАЗОВІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ТА УПРАВЛІННЯ ДІЯЛЬНІСТЮ ТРАНСПОРТНОГО ПІДПРИЄМСТВА

*Півторак М.В., к.е.н., доцент,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України, м. Київ*

*Аганов А.В., здобувач
другого (магістерського) рівня вищої освіти
Національний університет біоресурсів і
природокористування України, м. Київ*

Розвиток суб'єктів підприємництва, які представлені і функціонують в економічній системі, пов'язаний з виробничо-господарською діяльністю. Ця діяльність є функцією взаємодії продуктивних сил та виробничих відносин.

Результативність виробничо-господарських взаємодій задовільняє головну мету підприємства – створення і реалізації на ринку товару, послуги для забезпечення отримання прибутку. Категорія економічних процесів, що співвідносяться з діяльністю підприємства, переважаючою мірою вважаються виробничо-господарськими. На наше переконання, загальнотеоретична модель визначення суті категорії виробничо-господарська діяльність включає в себе як матеріальну, так і нематеріальну складову функції підприємства, тобто будь-яку продуктивну дію зі створення благ. Завдяки цій діяльності відбувається розвиток підприємства, спрямований на задоволення потреб. Як зазначив один із основоположників теорії підприємництва Й. Шумпетер [207, с. 74], «...ми мусимо завжди починати із задоволення потреб, бо вони – кінцева мета усякого виробництва, й економічну ситуацію в будь-який момент слід тлумачити під таким кутом» [207, с. 74]. Отже, можна вважати вірною теоретичну концепцію загального розуміння суті і ролі виробничо-господарської діяльності у розвитку підприємства як функції із комбінування ресурсів для задоволення потреб в широкому визначенні цього завдання.

Теоретико-методична сутність виробничо-господарської діяльності і управління нею, функціонально пов'язана з ефективністю підприємства як суб'єкта ринку[1]. Ведучи мову про виробничо-господарську діяльність як процес, статутну функцію підприємства, не слід забувати про аспект ефективності. Ефективність виробничо-господарської діяльності підприємства – це сукупність визначників результатів технічного, виробничого, економічного плану, за допомогою яких управлінці, аналітики, власники підприємства, можуть судити про дієвість стратегії розвитку та перспективи бізнесу. Вона визначається на: макроекономічному рівні (за загальною сукупністю підприємств галузі); мезоекономічному (сукупність підприємств регіону); мікроекономічному (конкретні підприємства). На кожному з рівнів, оцінювання ефективності відповідає цільовим призначенням, але загалом є визначення пріоритетів в управлінні (на рівні підприємства) і у регулюванні (рівень держави, регіону, галузі). Загалом виробнича і господарська діяльності тісно пов'язані одна з одною і не можуть бути реалізовані відокремлено: ресурсне забезпечення діяльності підприємства, організація процесу виробництва продукції відповідно до спеціалізації, інфраструктурне забезпечення діяльності підприємства [4].

Підприємницька модель господарювання проходить становлення як схема практичної взаємодії різних суб'єктів, організаційно-управлінська система використання праці, капіталу, інших ресурсних активів, що відбувається під

дією управління (менеджменту). В умовах ринкової економіки підприємство потребує вирішення завдань управління на якісно новому рівні.

Необхідність оперативного реагування на кон'юнктуру ринку і змін в економіці вимагає перебудови внутрішньої мікроекономіки підприємства, вдосконалення управлінського обліку, оптимізації процесів управління. Система управління підприємством функціонує на основі встановлених документально правил і в тій чи іншій мірі реалізується через функції управління, до яких належать будь-які види управлінської діяльності (управління виробництвом, управління обліком, управління фінансами, управління внутрішніми службами, управління кадрами тощо). Йдеться про управління на всіх рівнях керуючої системи підприємства: керівників підприємства та їх заступників, начальників цехів, дільниць, бригадирів, завідувачі ферм та фахівців (економістів, технологів та ін.).

Управління виробничо-господарською діяльністю передбачає - здійснення численних робіт, що забезпечують реалізацію основних цілей підприємства. Сутність управління виробничо-господарської діяльності полягає в забезпеченні цілеспрямованого, планомірного впливу суб'єкта управління на об'єкт управління, здійснюваного різними методами по певній технології з метою підтримки системи в стійкій рівновазі або переведення її в новий діючий стан [2].

Загалом механізм управління транспортним підприємством, являє собою комплексну систему управління, складовими частинами є конкретні механізми управління – ринкові механізми, механізми державного регулювання та механізми виробничо-господарською діяльністю транспортних підприємств. Саме вони в сукупності здатні забезпечити ефективне та збалансоване функціонування єдиної системи управління. В сучасних умовах господарювання найбільш важливими механізмами управління виробничо-господарської діяльності транспортних підприємств, які повинні використовувати керівники є – механізми збуту, фінансовий механізм, механізм внутрішньогосподарського виробничого процесу, механізм кадрової мотивації, механізми контролю та забезпечувальні механізми. Встановлено, що основою функціонування механізмів управління виробничо-господарською діяльністю транспортних підприємств є узгоджена, цілеспрямована, взаємодоповнююча дія всіх його складових, особливо в нестійкому середовищі, а саме збоїв в постачанні, зміна ціни на сировину та матеріали, нестача власних фінансових ресурсів та кредиторська заборгованість, погані умови та застаріле обладнання. Всі ці кризові явища відображаються в подальшому на податкових надходженнях та добробуті працівників. У зв'язку з цим, нинішні умови господарювання потребують провадження у виробничо-господарську діяльність ефективних механізмів господарювання.

Виробничо-господарська діяльність є основний, пріоритетний щодо формування економічних результатів підприємства напрям взаємодії матеріальних ресурсів, праці і капіталу. За результатом здійснення виробничо-господарської діяльності, підприємства набувають спроможності забезпечити поступальний розвиток на ринку, отримувати доходи для покриття витрат і майбутніх вкладень у виробництво. В умовах ринку підприємство веде постійний пошук шляхів підвищення рівня своєї ефективності, конкурентоспроможності, одними із таких вважається галузева структура, спеціалізація, диверсифікація. Дані явища, поняття або ж категорії, що в дійсності є матеріалізованими організаційно-економічними чинниками результативності управління, мають пряме відношення до засад визначення суті

та характеристик виробничо-господарської діяльності, включаючи здійснення, управління та розвиток її на підприємствах. Слід зазначити, що галузева структура виробництва, спеціалізація і диверсифікація виступають організаційно-економічними чинниками формування результативності діяльності підприємства, тобто ефективності його розвитку та управління.

Вважаємо, що для аграрного підприємства, виробничо-господарська діяльність, яка становить основу підприємницької, здійснюється під впливом сезонності, важливо розвивати аспекти диверсифікації. У диверсифікації утверджується спроможність розвитку компенсаторного механізму, зокрема в частині покриття збитків від виробництва одних видів продукції, вищими доходами від реалізації інших. Саме такою є теоретична концепція, розуміння суті диверсифікації як концептуального напрямку, підходу до управління виробничо-господарською діяльністю підприємства. «Диверсифікація пов'язана із різноманітністю застосування продуктів, що випускаються компанією, і робить ефективним функціонування компанії в цілому, незалежною від життєвого циклу окремого продукту, вирішуючи не стільки завдання виживання компанії, скільки забезпечення стійкого поступального зростання. Якщо продукти компанії мають дуже вузьке застосування, то вона є спеціалізованою; якщо вони знаходять різноманітне застосування, то це – диверсифікована компанія [3]. Таким чином, диверсифікація – це процес, а також статус, стан – організаційні якості виробництва, які визначають диверсифікованість. Диверсифікація є широкоплановим управлінським способом підвищити ефективність виробничо-господарської діяльності і конкурентоспроможність підприємства на ринку.

Література

1. Кулаков В.І. Еволюція поглядів на управління виробничо-господарською діяльністю підприємства. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2011. №5. Т. 1. С. 212-216.
2. Мескон М. Х., Основы менеджмента: Пер. с англ./ М. Х. Мескон, М. Альберт, Ф. Хедоури. М. : Дело, 1998. 800 с.
3. Скоробогатов М.М., Куцербубова О.І. Диверсифікація як один із шляхів підвищення ефективності діяльності підприємств у сучасних умовах. *Економічний вісник Донбасу*. 2011. № 3. С. 18-21.
4. Чкан А.С. Сутність та механізми управління виробничо-господарською діяльністю малих формувань на селі. *Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки)* / За ред. М. Ф. Кропивка. Мелітополь : Вид-во Мелітопольська типографія “Люкс”, 2012. №1(17), Т. 2. С. 245– 252.
5. Шумпетер Й.А. Теорія економічного розвитку: Дослідження прибутків, капіталу, кредиту, відсотка та економічного циклу / Пер. з англ. В. Старка. Київ. Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2011. 242 с.

КОМУНІКАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ НА ТРАНСПОРТНОМУ ПІДПРИЄМСТВІ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Півторак М.В., к.е.н., доцент,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України, м. Київ
Вітюк В.А., здобувач
другого (магістерського) рівня вищої освіти
Національний університет біоресурсів і
природокористування України, м. Київ

В сучасному світі інформаційно-комунікативна сфера характеризується динамічним розвитком. Все більше підприємців бачать своє майбутнє в популяризації електронного бізнесу, який не може розвиватись без використання сучасних засобів комунікацій. Налагодження ефективного обміну інформацією в середині підприємства, між підприємством та зовнішнім середовищем є основою комунікативного менеджменту. Адже комунікація – це не лише спілкування, а безперервний обмін інформацією, знаннями, досвідом. За умови нестабільної економіки комунікація між споживачами та компаніями є їх стратегічним ресурсом.

Сучасні технології змінюють середовище діяльності підприємства й постає необхідність приймати нові виклики й рухатися в часі. Адже конкурентною перевагою на ринку є також і інноваційність інформаційного середовища. До основних проблем налагодження комунікацій в організації нині відносяться: – технічні проблеми, пов'язані з вибором засобів зв'язку; – об'ємність інформації; – неправильний вибір слів, повідомлення сформульовано не вірно; – слабка переконливість; – небажання впроваджувати інновації; – некомпетентність як відправника, так і одержувача повідомлення; – надзвичайна емоційність тощо.

Сьогодні в багатьох організаціях керівники усвідомили важливість інформації та зосереджують свою увагу на удосконаленні управління комунікаціями. Чим ефективніше налагоджений комунікативний менеджмент, тим якісніші управлінські рішення будуть прийняті.

Основною комунікативного менеджменту підприємства є становлення внутрішніх комунікативних систем та комунікацій із зовнішнім середовищем.

Формування комунікацій в середині організації включає в себе: – взаємовідносини між керівником і підлеглими не лише у процесі роботи, а й навчання, підготовка професійного персоналу, його мотивація, мобільність, рекрутинг (Human Relations); – наявність в штаті посади PR-менеджера; – обмін повідомленнями, ідеями, планами й рішеннями; – обмін інформацією з приводу реалізації завдань; – використання технологій комунікативного менеджменту в управлінні ризиками та міжнародній діяльності підприємства; – розвиток корпоративної культури підприємства.

Комунікації можуть відбуватися усно і письмово, за допомогою невербальних сигналів (міміки, жестів, положення тіла), електронних засобів зв'язку. Система внутрішньої комунікації формується із використанням різноманітних інструментів: особисті бесіди, різні види нарад, збори, поширення інформації на дошках оголошень, подарунки на свята та персональні події, соціальна допомога окремим співробітникам, дні відкритих дверей тощо.

Комунікація на підприємстві поділяється на формальну і неформальну.

Формальна комунікація – це офіційна інформація, що надходить від керівника до підлеглих та навпаки. Це її циклічний рух, на основі якого приймаються рішення. Вона буває горизонтальною (обмін інформацією між співробітниками на одному ж рівні ієрархії), вертикальною (зверху вниз і знизу вгору) і діагональною (інформація циркулює між співробітниками різних рівнів організації). Неформальна комунікація є доповненням до формальних каналів і також відіграє важливу роль. Це поширення інформації з неофіційних джерел у формі чуток, що не завжди свідчить про її достовірність. Але швидкість є набагато більшою, а новини, як правило, останніми.

Багато керівників роблять помилки, коли вважають, що підлеглим не варто доносити весь обсяг інформації про стан та перспективи розвитку

підприємства. Організація комунікацій не лише зверху вниз (від керівника до підлеглого), а й зворотній зв'язок сприяє відсутності формування авторитарної системи на підприємстві, втраті або викривленню інформації.

Хоча не всі менеджери приділяють достатньо уваги організації такого типу інформаційних потоків. Результати досліджень щодо ефективності комунікацій знизу вгору свідчать: керівники фірми отримують лише близько 10 % інформації, надісланої працівниками [1, с. 27].

Зовнішня комунікаційна система є більш складною. Це зв'язки з: партнерами по бізнесу, споживачами, конкурентами, операторами ринкової інфраструктури, інвесторами, аналітиками (фінансові зв'язки), зв'язки з громадськістю і органами влади.

У сучасному світі все більшого значення набувають комунікації, здійснювані за допомогою технічних засобів. При цьому формується нове інформаційне середовище, використовуються інноваційне програмне забезпечення, удосконалюються мови програмування. Електронна пошта, телекомунікаційні системи, управлінські інформаційні засоби (УІС) – це вимоги сьогодення. Так, за допомогою УІС спеціалісти можуть співпрацювати з іншими співробітниками в плані інформаційного обміну, вивчити наукові досягнення в галузі. Фахівці ІТ – технологій на підприємствах повинні постійно адаптуватися до мінливих стандартів роботи та вдосконалювати свої технічні навички [2].

В цілому побудова ефективної системи комунікацій та управління нею на підприємстві має включати: – обговорення та роз'яснення працівникам перспективних напрямів розвитку підприємства та його стратегічних цілей; – удосконалення збору пропозицій від співробітників на основі зворотного зв'язку; – забезпечення інформацією своєчасно; – впровадження інноваційних досягнень та навчання персоналу; – формування комунікативних стратегій розвитку підприємства; – підтримка зв'язку із зовнішнім оточенням організації; – розробка та удосконалення корпоративного сайту із постійним оновленням інформації; – налагодження зворотного зв'язку у спілкуванні з клієнтами.

Таким чином, динамічному розвитку підприємства, його адаптованості до умов господарювання сприяє ефективне управління комунікаціями. З цією метою керівникам і менеджерам необхідно здійснювати регулювання інформаційних потоків в середині організації, зрозуміти важливість донесення інформації, налагодити систему зворотного зв'язку.

Значну роль відіграє інноваційний розвиток через використання сучасних інформаційних технологій, що допоможе бути продуктивнішими та може бути однією із конкурентних переваг. Комунікативна політика підприємства має бути спрямована на усунення бар'єрів обміну інформацією, розвиток внутрішніх комунікацій та формування його зовнішніх комунікативних систем.

Література

1. Петькун С.М. Комунікація у процесі управління підприємством. *Економіка. Менеджмент. Бізнес*. 2016. № 3 (17). С. 24-31.
2. Якубенко І.М. Інноваційний прорив в управлінні підприємством. *Економіка. Менеджмент. Бізнес*. 2017. № 3 (21). С. 115-120.

СТАЛИЙ РОЗВИТОК ГОТЕЛЬНОГО БІЗНЕСУ

*Бобраніцька А.С., студентка 41-гр групи,
Уманський національний університет
садівництва, м. Умань*
*Науковий керівник – Малюга Л.М., к.е.н., доцент
Уманський національний університет
садівництва, м. Умань*

На сьогодні сталий туризм є основою для забезпечення оптимального використання ресурсів навколишнього середовища, підтримки соціально-культурних особливостей туристичних дестинацій та підтримання життєздатності багатьох економічних процесів. Сталий розвиток в туризмі передбачає також позитивний загальний баланс екологічних, соціально-культурних та економічних ефектів, у тому числі й позитивний вплив відвідувачів один на одного.

Крім того, розвиток сталого туризму має й загальний позитивний вплив, а саме сприяє продуктивному використанню земель, які не мають сільськогосподарського призначення, що дозволяє зберігати природну флору, сприяє зростанню самосвідомості серед місцевих жителів і дає можливість домагатися більш глибокого взаєморозуміння і тісних контактів між представниками різних культур, сприяє створенню рекреаційних об'єктів, якими можуть користуватись місцеві жителі, а також туристи [1].

Індустрія туризму поєднує в собі низку елементів, що мають на меті зробити подорожі комфортними та корисними. Одним із таких елементів є засоби розміщення. У сучасних умовах туристи стають все більш вибагливими клієнтами: вимагають не стільки місця, де можна було б поспати та поїсти, скільки комфортних умов та комплексу різноманітних, а іноді й унікальних, готельних послуг. Зважаючи на це і на зростаючу потребу збереження та відповідального ставлення до навколишнього середовища і ресурсів, готельні підприємства активно впроваджують у свою діяльність інноваційні технології обслуговування та надають гостям абсолютно нові та неочікувані для них послуги. Водночас готельні підприємства намагаються дбати про зменшення негативного впливу на навколишнє середовище від перебування туристів.

Інноваційна діяльність у готельному секторі спрямована на створення і впровадження нововведень. До інновацій тут можна віднести: використання передових інформаційних і телекомунікаційних технологій, вдосконалення технології надання готельних послуг, створення нових видів готельних послуг, моделей готельного бізнесу, формування стратегічних альянсів, впровадження сучасних форм управління підприємствами.

Сьогодні інновації в процесі виробництва товарів і послуг є обов'язковою умовою розвитку або навіть виживання підприємства в умовах жорсткої конкуренції. Інновації в готельному бізнесі приносять додаткові доходи, забезпечують конкурентні переваги на ринку, підвищують частку ринку, знижують витрати, вдосконалюють процес обслуговування, підвищують ефективність роботи окремих підрозділів та готелю в цілому.

Впровадження інновацій у готелях сприяє сталому розвитку. Оскільки екологічні проблеми поглиблюються, то нині набуває популярності практикування усього екологічного. Тому багато готелів - від більш бюджетних до більш розкішних - дотримуються екологічних або «зелених»

ініціатив. Зокрема, готелі ініціюють різноманітні програми для забезпечення сталого розвитку, що охоплюють ресурсні, маркетингові, організаційні та продуктові інновації.

Так, ресурсні інновації уособлюють впровадження енерго- та водозбереження. Готелі у всьому світі працюють над зменшенням споживання енергії. Задля цього встановлюються різноманітні енергоощадні котли, покращуються системи освітлення та автоматизується система енергозбереження. Що стосується водо-збереження, то більшість готелів продовжують впроваджувати енергоефективні технології, що зменшує витрати води і забруднення її різними хімічними препаратами. Наприклад, заміна полотенець за потреби, а не щодня. Так, витрачається менша кількість води на щоразове прання та зменшується кількість викидів хімікатів у довкілля.

Також важливою ініціативою є те, що багато готелів переходить зі звичних нам пластикових ключів, які виготовляються з небезпечного матеріалу на карткові, виготовлені з паперу, дерева та біопластику, які більш підходять для навколишнього середовища.

Маркетингові інновації пов'язані з появою повторного використання різноманітних відомих косметичних засобів для ванни. Найпершою компанією, що почала впроваджувати це, стала «RockResorts». Її ініціатива полягає в тому, що косметика виготовлена лише з натуральних компонентів та ефірних масел і упакована в контейнери для багаторазового використання.

Організаційні інновації пов'язані з розвитком готельного підприємства в системі та структурі управління. До них належать новітні методики навчання персоналу, зокрема працівників готелю усіх рівнів навчають відповідальному ставленню та ефективному використанню усіх видів ресурсів.

Щодо продуктових інновацій, то вони спрямовані на створення нових послуг та впровадження нових технологій обслуговування, наприклад, клінінгових (дозування миючих засобів, низькотемпературна побутова хімія), енергозберігаючих (автоматичні системи опалення, вентиляції та подачі води, оснащення номерів новітніми панелями Grow, повітряні генератори для вироблення електроенергії); екологічних (постільна білизна з антибактеріальними і бактерицидними властивостями, скло на вікнах з вторинної сировини, меблі повністю виготовлені з матеріалів вторинної переробки).

Отже, в умовах жорсткої конкуренції готельні господарства змушені шукати нові шляхи підвищення привабливості та доступності своїх послуг. Інновації виступають в якості стимулу для подальшого сталого розвитку готельного бізнесу, дають змогу підприємствам не тільки займати найвищі позиції у своїх ринкових сегментах, але й відповідати світовим стандартам готельного обслуговування [3].

Таким чином, на нинішньому етапі розвитку суспільства готельні підприємства стають невід'ємною частиною сталого туризму. Для вирішення проблем подальшого інноваційного шляху розвитку закладам розміщення необхідно розробити стратегію саме сталого розвитку, де були б визначені пріоритетні завдання та необхідні для їх реалізації механізми та інструментарій.

Подальше інноваційне зростання з урахуванням екологічних питань дозволить підняти конкурентоспроможність кожного готелю на ринку послуг гостинності.

Література

1. Ткаченко Т. І. Сталий розвиток туризму: теорія, методологія, реалії бізнесу:

монографія. К.: Видавництво КНТЕУ, 2009. 463 с.

2. Турпром - туристичний портал. URL: <http://www.tour.prom.ru/news/25488>.

3. Найбільш поширені та екологічні готельні ініціативи. URL: <https://www.thebalancesmb.com>.

РОЗВИТОК КЕЙТЕРИНГУ В РЕСТОРАННОМУ БІЗНЕСІ

*Большакова І.М., студентка 41-гр групи
Уманський національний університет*

садівництва, м. Умань

*Науковий керівник – Малюга Л.М., к.е.н., доцент,
Уманський національний університет*

садівництва, м. Умань

Серед національних секторів ресторанного господарства кейтеринг входить в десятку найбільш перспективних. В наш час, виїзне ресторанне обслуговування стає справжньою індустрією. Історія українського кейтерингу налічує більше десяти років і з кожним роком його популярність набирає обертів. Якщо раніше про виїзному ресторанному обслуговуванні знали лише професіонали ресторанного бізнесу, то сьогодні співробітники багатьох офісів на собі відчувають зручності і вигоди мобільних ресторанів.

Сьогодні кейтеринг позначає дещо більше, ніж просто влаштування виїзних пікніків. Зараз існує багато видів кейтерингу, місць для здійснення, концепцій, тематик тощо. Тобто до послуг кейтерингу можна віднести обслуговування у межах або поза межами ресторану, яке містить в собі всі складові сервісу, починаючи від культури обслуговування персоналу і сервіровки, закінчуючи приготуванням, оформленням, подачею страв, анімаційною програмою та вбранням персоналу.

Варто розглянути основні причини, за якими слід вибрати послуги кейтерингових компаній:

1. Головною перевагою святкування якоїсь події із залученням кейтерингової компанії є місце проведення. Адже замовники можуть обрати абсолютно будь-яку локацію, незалежно від того, морське узбережжя це, вершина гори або чиясь квартира. Робочий персонал не прив'язаний абсолютно ні до чого, що робить їх послуги просто незамінними.

2. Наступна характеристика, яка також є сильною перевагою це можливість обрати концепцію проведення урочистостей на свій смак. Це є дуже привабливим явищем, коли кейтерингові компанії адаптуються під великий спектр тематик та мають широкий асортимент посуду, скатертин, прикрас та навіть вбрання офіціантів у відповідності з темою свята. Особливо якщо планується святкувати дитячий день народження.

3. Зазвичай у ресторанах є тільки одна або дві певні кухні, та набір страв завжди закріплений та не підлягає змінам. А що робити, якщо батько дуже любить грузинську кухню, а мати жити не може без італійської, а дитина не любить нічого, крім бургерів та хот-догів? Задовольнити смаки кожного зможе тільки кейтеринг. Бо в асортименті страв багатьох компаній майже немає жодних обмежень. І вони в змозі приготувати страви з різних кухонь, у різній кількості.

4. Коли хтось збирається відвідати ресторан, наприклад, для романтичної вечери, людина вже на підсвідомому рівні починає переживати з приводу

вільних місць, броні, резерву і т.д. З кейтерингом скористатися послугами можна в будь-який час і без попередження за рік вперед. Можливо хоч за один день замовити святкування і ніхто вам не відмовить. Окрім цього, ніхто не буде вказувати на годинник і нав'язливо говорити, що ми зачинаємося через 10 хвилин. Ви маєте повне право святкувати хоч до ранку, якщо вас обслуговує кейтерингова компанія.

- Найцікавіша перевага кейтерингу - це можливість отримати окрім бездоганного сервісу та смачної їжі ще захопливі розваги. Сьогодні атракція під час надання кейтерингових послуг розвивається з шаленою швидкістю та щодня з'являються якісь нові винаходи, які використовують для привернення уваги та розваги клієнтів. Окрім того, що кейтеринг-компанії співпрацюють з аніматорськими агентствами, вони також можуть здійснювати свою власну атракцію для привернення уваги відвідувачів.

5. Одним з останніх плюсів кейтерингу є також необмежена кількість можливих гостей. Якщо ресторани обмежуються площею та кількістю посадкових місць, то про кейтеринг такого сказати не можна. Вони шукають приміщення та обладнання на таку кількість гостей, яку їм замовлено. Тому для молодят, які хочуть запросити на своє весілля усіх-усіх родичів і навіть тітку брата маминого кума, ця ознака може стати вирішальною.

Слід зазначити, що з 2015 року відбулася «уберізація» доставки їжі, що дозволяє американським споживачам замовляти їжу додому та отримувати її за максимально короткий час. Наприклад, у ресторану «Green Summit» у Нью-Йорку є фантомні ресторани - існуючі тільки в онлайн-форматі вісім брендів зі спеціалізованим меню, у кожного з яких є свій власний сайт, і дві кухні, що забезпечують їжею Манхеттен і частину Брукліна.

Електронні стартапи по всій країні збирають мережі домашніх кухарів, щоб готувати їжу і доставляти її до їдальні інших людей. Домашні кухарі розміщують он-лайн свої меню, а клієнти використовують різні додатки для пошуку, замовлення та оплати, після чого їжу доставляють за адресою, незважаючи на заборону продажу їжі домашніми кухнями.

У США, Новій Зеландії, Великій Британії тестують можливість доставки їжі до споживачів безпілотниками [3].

Таким чином, кейтерингові компанії більш орієнтовані на споживача та мають усі можливості зайняти досить значну частку ринку ресторанних послуг. Це можна пояснити також тим, що окрім організацію святкових подій, кейтерингові компанії також можуть постачати свою продукцію та обслуговування на різні види транспорту, бізнес-конференції, виставки, ярмарки тощо. Кейтеринг має усі можливості вийти за вузькі рамки ресторанної сфери. Саме тому я вважаю, що кейтеринг - це майбутнє ресторанної сфери, яке може у найкращому випадку навіть підняти економіку країни та вивести її на правильний напрям.

Література

1. Попович, А. Кейтеринг та його особливості. Інновації розвитку харчових технологій та індустрії гостинності в контексті сучасних тенденцій готельно-ресторанного бізнесу. Збірник тез доповідей I Всеукраїнської науковопрактичної конференції. Тернопіль ДВНЗ «Тернопільський коледж харчових технологій і торгівлі», 2020. С. 110-112

2. Івент-кейтерінг DZYGA. URL: <https://dzyga-catering.com.ua>.

3. Кононенко Т.П., Єфімова В.О. Сучасний кейтеринг та обладнання. Прогресивні техніка та технології харчових виробництв ресторанного господарства і торгівлі. ХДУХТ, 2006. Вип. 2(4). С. 264-270.

4. П'ятницька Г., Григоренко О. Глобальні тренди розвитку кейтерингу. Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. 2019. № 3. С. 51-68.

РОЗРОБКА СТРАТЕГІЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

*Веселова Д.С., студентка 41-м групи
Уманський національний університет
садівництва, м. Умань*

*Науковий керівник – Загороднюк О.В., к.е.н., доцент
Уманський національний університет
садівництва, м. Умань*

Виходячи із сучасного рівня економічного піднесення розвинутих держав світу, прослідковується важливість забезпечення продуктивної роботи підприємств та посилення їх конкурентоспроможності у галузі. Тому, необхідно виконувати аналіз основних чинників, котрі здійснюють вплив на господарську діяльність підприємства, а також, зважаючи на результати дослідження, формувати ефективні стратегії для максимізації результативності роботи підприємства. Одним з провідних показників ефективної роботи підприємства є його рентабельність, яка означає відносний показник прибутковості.

Якщо показники прибутковості є незадовільними, то після завершення їх дослідження, важливо сформулювати фактори вибору стратегії, які забезпечать збільшення рентабельності підприємства. Зважаючи на це, варто виконати розподіл на фактори внутрішнього та зовнішнього оточення.

У цілому розрізняють наступні групи чинників, які здійснюють вплив на вибір стратегії збільшення рентабельності господарюючого суб'єкта:

1. Внутрішні чинники:

- матеріально-технічні: здійснення удосконалення, а також переобладнання матеріально-технічного підґрунтя підприємства;
- організаційно-управлінські: складання принципів і підходів роботи та прогресу підприємства, інформаційне постачання для прийняття рішення;
- фінансові: грошове планування діяльності організації, оцінка та формування внутрішніх резервів підвищення прибутку, податкове рішення;
- кадрові чинники: покращення професійних знань робітників, модернізація умов праці.

2. Зовнішні чинники:

- ринкові: вдосконалення здатності до конкуренції;
- адміністративні чинники: правові акти, оподаткування, постанови і положення, які визначають діяльність, організацію і державний контроль тарифів і цін;
- зовнішньоекономічні: переформування тарифів і цін на продукцію та послуги в результаті інфляції [1].

Проаналізувавши фактори, котрі здійснюють вплив на розробку стратегії поліпшення рентабельності, можна сформулювати наступні складові, з яких має формуватися стратегія:

- оцінювання зовнішніх і внутрішніх ризиків, які позначаються на рівні економічної безпеки роботи підприємства;
- визначення, управління і дослідження чинниками, які посилюють або негативно впливають на витривалість та конкурентоспроможність підприємства;
- вивчення критеріїв і параметрів показників, котрі використовуються для аналізу економічно ефективної діяльності підприємства, які мають

інформаційний характер для задоволення інтересів власників та зацікавлених осіб у діяльності відповідного підприємства;

– врахувавши отримані дані, здійснювати розробку головних кроків економічної політики роботи підприємства, що охоплює процеси обліку, які впливають на стан економічної ефективності суб'єкта господарювання;

– обрати напрями діяльності підприємства відносно реалізації обраної стратегії [2].

Одними з перспективних стратегій можуть виступати наступні:

– стратегія агресивних дій – містить у собі переваги на конкурентних позиціях, закликає до максимізації зусиль на розвиток продажів, розширення збуту продукції та здійснення інвестицій, покращення використання виробничих можливостей та оновлення основних фондів, удосконалення продукції;

– конкурентна стратегія – у нестабільному ринковому середовищі, при використанні стратегії, підприємство отримує довгострокові конкурентні переваги та забезпечує стійке підвищення конкурентоспроможності;

– господарська стратегія (першого типу) – має за мету зменшення витрат виробництва, використовуючи власні технології, тим самим маючи доступ до дешевих ресурсів; за рахунок масштабності виробництва можливе підвищення ефективності діяльності підприємства [3].

Отже, розроблення стратегій і цілей підприємства дає можливість максимізувати прибуток з мінімальними витратами. Обираючи стратегії, важливо брати до уваги можливість підприємства на ринку у відповідний момент часу. Враховуючи досвід та практику ведення бізнесу, можна зробити висновок про те, що унікальної стратегії підвищення ефективної діяльності суб'єкта господарювання не існує. Високі показники роботи підприємства можливі тоді, коли об'єднано різні стратегічні підходи.

Література

1. Сидора Т. Ю. Критерії оцінювання ефективності діяльності підприємства. *Електронний журнал «Ефективна економіка»*. Дніпро. 2012. Вип. №7. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=1298> ;

2. Григораш О. В., Булигіна Д. О. Фактори підвищення ефективності діяльності підприємств. *Приазовський економічний вісник*. 2018. Вип. 6(11). С. 154-158.

3. Гринько Т.В., Гвініашвілі Т.З., Морока Д.М. Особливості та пріоритети інноваційного розвитку підприємницьких структур в сучасних мінливих умовах. *Економічний простір*, 2021. № 175. С. 52-58.

4. Гринько Т.В. Сутність, складові та особливості категорії «інноваційна активність підприємства». *Інвестиції: практика та досвід*, 2010. №8. Квітень. С. 30-32.

5. Гринько Т.В. Сутність та роль превентивного антикризового управління на промислових підприємствах. *Ефективна економіка*, 2014. № 5. URL: <http://www.m.nauka.com.ua/?op=1&j=efektyvna-ekonomika&s=ua&z=2981>

6. Бойчук Н. Я. Вплив стратегії розвитку на ефективність діяльності підприємства. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2016. Вир. 18, ч. 1. С. 66-70;

ОСНОВНІ СКЛАДОВІ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ СТІЙКОСТІ

*Веселова Д.С., студентка 41-м групи
Уманський національний університет
садівництва, м. Умань*

*Науковий керівник – Загороднюк О.В., к.е.н., доцент
Уманський національний університет
садівництва, м. Умань*

Економічна стійкість та розвиток кожного вітчизняного підприємства є запорукою забезпечення позитивних тенденцій розвитку суспільства та держави в цілому, забезпечення її економічного зростання, що обумовлює актуальність розв'язання даної проблеми. Забезпечення високого рівня ефективності управління економічною стійкістю підприємства залежить передусім від «комплексності і повноти його реалізації, організації узгодженості і взаємозв'язку між усіма елементами системи управління, адекватності використовуваних методів оцінювання рівня економічної стійкості та діагностики негативних впливів» [1, с. 68], а отже потребує розробки системи управління та механізмів, що забезпечують оцінку, аналіз, моніторинг, прогнозування та контроль.

Аналіз наукових джерел щодо існуючих механізмів управління свідчить, що умовно їх розділяють на три основні групи: за призначенням цілями та методами (фінансовий, економічний, організаційний, організаційно-економічний, господарський, адаптаційний, мотиваційний, інноваційний, інші); залежно від об'єкта, на який спрямовані управлінські дії (стратегією, персоналом, капіталом, конкурентоспроможністю, витратами, діяльністю, прибутком, інші) та за впливом на стан системи (забезпечення, стимулювання, формування, контролю, реалізації, розвитку, оптимізації, функціонування, інші) [2; 3]. Отже, задля забезпечення економічної стійкості підприємства доцільним є формування саме організаційно-економічного механізму.

Основна мета формування організаційно-економічного механізму забезпечення економічної стійкості підприємства – забезпечення необхідних організаційно-економічних умов для успішної реалізації мети забезпечення економічної стійкості в поточному та в майбутніх періодах.

Основними складовими організаційно-економічного механізму забезпечення економічної стійкості є:

1. Об'єкт – процес прояву несприятливих умов зовнішнього та внутрішнього середовища підприємства.

2. Суб'єкти – керівники підприємства, його власники, інші фізичні та юридичні особи, які виступають по відношенню до підприємства стейкхолдерами, зацікавленими в результатах його діяльності та економічній стійкості.

3. Предмет – фактори, що впливають на рівень економічної стійкості, їх дестабілізаційні прояви та негативні наслідки для підприємства.

4. Загальні та специфічні принципи:

– до загальних відносять принципи системності, комплексного характеру ухвалення управлінських рішень, гнучкості, науковості методів управління, оптимальності, узгодженості, обґрунтованості, ефективності, інноваційності;

– до специфічних принципів відносять принципи: інтегрованості у загальну систему управління підприємством; цілеспрямованості,

превентивності, високої динамічності, врахування економічних, фінансових, комерційних та інших ризиків в управлінні економічною стійкістю.

5. Функції організаційно-економічного механізму забезпечення економічної стійкості підприємства – організаційна, аналітична, планова, регулююча, контролююча.

6. Система забезпечення механізму, основними елементами якої є: нормативно-правове забезпечення, фінансове забезпечення, організаційне забезпечення, інформаційне забезпечення, забезпечення.

Отже, організаційно-економічний механізм забезпечення економічної стійкості відіграє значну роль в забезпеченні стратегічного розвитку підприємства. Формування пріоритетних стратегічних напрямів забезпечення економічної стійкості підприємства має здійснюватися на основі вибору варіантів використання обмежених ресурсів, які в перспективі сприятимуть скороченню втрат підприємства, зростанню його спроможності компенсувати негативні впливи факторів зовнішнього та внутрішнього середовища, реалізації стратегії стійкого розвитку.

Література

1. Бірбіренко С. С., Терешко Ю.В. Стратегічне управління як важливий аспект забезпечення економічної стійкості сучасного підприємства. *Приазовський економічний вісник*. 2021. Випуск 1(24). С.63 – 68.

2. Гринько Т.В., Тімар І.В. Теоретичні підходи до формування механізму управління іміджем підприємств сфери послуг. *Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії*. 2016. Вип. 6 (06). Ч. 1. С.85-90.

3. Гринько Т., Чіменова. Д. Закордонний досвід формування механізму управління розвитком комунальних підприємств. *Управління розвитком*. 2017. № 3-4(189-190). С. 55-61.

4. Гринько Т.В. Сутність та роль превентивного антикризового управління на промислових підприємствах. *Ефективна економіка*, 2014. № 5. URL: <http://www.m.nauka.com.ua/?op=1&j=efektyvna-ekonomika&s=ua&z=2981>

СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ ЯК ЕЛЕМЕНТ БІЗНЕС-ОРГАНІЗАЦІЇ

*Гончарук О.О., студентка 41-м групи
Уманський національний університет
садівництва, м. Умань*

*Науковий керівник – Загороднюк О.В., к.е.н., доцент
Уманський національний університет
садівництва, м. Умань*

Бізнес-організація є свідомо керованою системою, яка водночас здатна самостійно адаптуватися та розвиватися. Особливістю бізнес-організації є те, що вона завжди функціонує в умовах неповноти інформації щодо проблем, пов'язаних із її діяльністю. Тому апарат управління змушений виявляти й ідентифікувати проблеми нестійкості системи, визначати шляхи їх розв'язання.

Система управління персоналом є елементом бізнес-організації, обумовленим потребами і цілями основної діяльності, тому має бути побудована відповідно до загальної стратегії компанії. Для виконання такої умови застосовується системний підхід. Якщо не узгодити стратегію

управління персоналом із загально-корпоративною стратегією, це може призвести до непередбачуваних наслідків або, як мінімум, до поганої координації та менш ефективної роботи. Основна ідея системного підходу полягає в тому, що кожна змінна системи управління персоналом має бути розроблена та реалізована з повним знанням, розумінням та інтеграцією з різними іншими елементами. Наприклад, недосконала практика найму персоналу може погіршити морально-психологічний клімат і зіпсувати командну роботу в трудовому колективі, що призведе до зростання рівня плинності кадрів.

Принципи формування системи управління персоналом включають: узгодженість (з іншими ланками управління); стійкість; комфортність (для творчих процесів); оптимальні пропорції між вторинними інтрафункціями, спрямованими на організацію системи управління персоналом, та первинними інтрафункціями (власне функціями управління персоналом); потенціальні імітації для забезпечення безперервності управління внаслідок тимчасового вибуття окремих працівників; прозорість; ієрархічність; автономність; науковість; багатоаспектність; простота; прогресивність; комплексність; оперативність; економічність.

Так, проектування підсистеми відбору персоналу та його оцінки має спиратись на сучасні управлінські технології. Наявність у бізнес-організації арсеналу доступних складних методів відбору персоналу не є достатньою умовою якісного формування кадрового складу без наявності пулу справді кваліфікованих претендентів, з яких можна вибрати. Підсистема адаптації персоналу має забезпечити передачу організаційних цінностей та соціальних норм новим працівникам, враховувати їх індивідуальні очікування, які формують поведінку працівників та лояльність до компанії.

Проектування підсистеми винагородження персоналу полягає в узгодженні наявного в компанії арсеналу ресурсів та заходів стимулюючого характеру із мотиваційними профілями окремих категорій персоналу.

При проектуванні підсистеми кадрового діловодства необхідно керуватися принципами уніфікації документів, конфіденційності та доступності кадрової інформації (залежно від її виду), автоматизації документообігу. Основні функції підсистеми діловодства можна безперебійно реалізувати, в тому числі облік відпусток, робочого часу, стажу, підвищення кваліфікації, результатів атестації та поточного оцінювання тощо [1].

При проектуванні підсистеми розвитку персоналу необхідно створювати можливості для онлайн та офлайн навчання співробітників, за можливості відділивши власне процес навчання від адміністрування цього процесу, тобто звільнити викладачів навчальних центрів чи корпоративних університетів від рутинного планування та моніторингу навчального процесу, нагляду за електронною системою, через яку реалізується навчання. Розвиток персоналу є багатоаспектною задачею, що включає, окрім навчання, планування траєкторій індивідуальної кар'єри, мотивацію до саморозвитку, організовану ротацію персоналу [2].

Всі підсистеми управління персоналом мають тісний взаємний зв'язок між собою та іншими системами бізнес-організації (виробничою, фінансовою, маркетинговою та ін. системами). Так, наприклад, якщо бізнес-організація приймає стратегічне рішення конкурувати на ринку на основі підвищення якості вироблених товарів, то їй майже напевно потрібно буде використовувати для цього кілька механізмів. Зокрема, бізнес-організація буде потребувати кваліфікованих працівників, для чого необхідно буде підвищити кваліфікацію

наявних працівників або знайти нових працівників на ринку праці, найняти їх, адаптувати, закріпити на робочому місці підтримкою їх мотивів.

Отже, проектування системи управління персоналом передбачає визначення задач відповідного управлінського підрозділу, його місця в організаційній структурі бізнес-організації, визначення чисельності співробітників підрозділу та функціоналу кожного з них, технологій прийняття управлінських рішень щодо персоналу, принципів кадрової політики, методів збору та обробки кадрової інформації, вирішення питань щодо технічного оснащення підрозділу. Процес побудови системи управління персоналом також передбачає визначення взаємозв'язків зазначених компонентів цілісної системи між собою всередині системи, а також із зовнішнім середовищем. Фіксація результатів процедур проектування системи управління персоналом відбувається у документах – положеннях про організаційну структуру, про підрозділи та служби, які виконують функції управління персоналом, про управлінські процеси (адаптація, оцінка, винагородження персоналу тощо), а також відображається у посадових інструкціях.

Література

1. Huabo Xiao (2015). A Design of Personnel Management System Based on WEB. URL: <https://www.atlantis-press.com/proceedings/meici-15/25073>
2. Eni Kuswati (2020). Development of an E_Learning Management Model Based on Hybrid Learning. URL: <https://www.atlantis-press.com/proceedings/iset-20/125964442>

МЕТОДИ І ІНСТРУМЕНТИ КОМПЛІЄНС-ФУНКЦІЇ НА ПІДПРИЄМСТВІ І ЇХ ВПЛИВ НА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЙОГО ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

*Горбатюк М. І., аспірант 11-дфм групи
факультету менеджменту
Уманський національний університет
садівництва, м. Умань*
*Науковий керівник – Новак І.М., д.е.н, професор,
Уманський національний університет
садівництва, м. Умань*

На сьогодні комплаєнс-функція впевнено проникає в усі сфери економічної діяльності, що нагально потребує проведення відповідних наукових досліджень та практичних обґрунтувань. В сучасних умовах інформація і знання визначають економічну безпеку та конкурентоспроможність, як окремих підприємств, так і національних економік у цілому.

Практика лідерів економічного зростання на різних рівнях узагальнення (держави, галузі, окремої організації тощо) свідчить, що їх успіх значною мірою забезпечується цілеспрямованим управлінням продукуванням і використанням актуальних знань. Наявність ефективної системи управління економічною безпекою підприємства стає одним з головних факторів оперативної адаптації до змін умов господарювання, а відповідно і забезпечення високого рівня економічної безпеки в умовах нестаціонарного

розвитку сучасної економіки. Розглянемо з цих позицій методи і інструменти комплаєнс-функції на підприємстві і їх вплив на забезпечення його економічної безпеки.

В процесі розробки стійкої системи економічної безпеки підприємств необхідно враховувати вплив безлічі зовнішніх і внутрішніх факторів. Такими факторами можуть бути фінансові махінації, пов'язані з розкраданням і псуванням активів і зловживанням посадовими повноваженнями, конфлікт інтересів і корупція, шахрайські схеми з використанням інформаційних систем, в тому числі і кіберзлочини з використанням сучасних інформаційних технологій, технічних засобів і програмного забезпечення.

Правильна діагностика стійкості системи економічної безпеки та управління антикорупційними ризиками, систематизація загроз з боку інформаційного середовища і ризиків підприємницької діяльності є пріоритетними завданнями для забезпечення стабільного функціонування і розвитку підприємств.

Однією зі слабких сторін існуючих наукових підходів до визначення і систематизації механізмів і інструментів забезпечення економічної безпеки та управління антикорупційними ризиками підприємства є відсутність глибокого вивчення і використання передового зарубіжного досвіду в області практики створення і реалізації моделей і механізмів забезпечення економічної безпеки підприємства, спрямованих на зниження корпоративних ризиків. Запропоновані вітчизняними дослідниками механізми забезпечення економічної безпеки мають складну структуру і не враховують специфіку сфери діяльності підприємства і поточні зміни в нормативно-правовому регулюванні, особливо в умовах стрімкого переходу багатьох українських підприємств на принципи корпоративного управління, заснованого на зарубіжному досвіді, включаючи його розвиток і адаптацію до умовами діяльності українських підприємств, а також збільшеного впливу інформаційних технологій.

Під інструментами забезпечення економічної безпеки розуміється комплекс певних важелів і заходів, за допомогою яких забезпечується виконання поставлених цілей і завдань забезпечення економічної безпеки підприємства в умовах адаптації до сучасних техніко-економічним нововведень і використання передового зарубіжного досвіду.

Багато міжнародних та українських підприємств розробляють узагальнений алгоритм заходів і методів, нормований як стандарт, щодо попередження загроз і небезпек діяльності підприємства з метою досягнення дієвих результатів щодо виявлення маніпуляцій з фінансовою звітністю. Вдосконалені стандарти і процедури визначають вимоги до забезпечення економічної безпеки в системі управління і контролю, а також принципи організації та функціонування даної системи, включаючи правові, організаційні та технічні аспекти.

Застосування зарубіжного досвіду використання комплаєнс-функції для українських підприємств також може сприяти у визначенні ключових можливостей для створення і впровадження дієвого інструменту по боротьбі з корупцією в вигляді комплаєнс програми з метою виявлення та мінімізації негативних наслідків корупції. Крім того, міжнародні професійні комплаєнс-організації та комплаєнс-асоціації можуть бути використані в якості додаткових джерел інформації і ресурсів в питаннях боротьби з корупцією та шахрайством.

На наш погляд, одним із дієвих інструментів вдосконалення функції економічної безпеки і протидії корупції є комплексна антикорупційна перевірка на благонадійність контрагентів підприємств. Застосування цього інструменту змінить звичні методи ведення бізнесу, дозволить впровадити в систему контролю і управління антикорупційні директиви і положення на основі комплаєнс, адаптовані до української дійсності.

Сталий і динамічний розвиток підприємства, його ефективність і конкурентоспроможність тісно пов'язані з його економічною безпекою. Благополуччя фінансово-господарської діяльності суб'єктів господарювання знаходиться в залежності від поставлених перед ним стратегічних цілей і тактичних завдань. Комплаєнс-контроль, як засіб реалізації економічної безпеки підприємства, відіграє важливу роль в забезпеченні стабільної діяльності підприємства.

Література

1.Кравчук А.В., Перерва П.Г. Ефективність як економічна категорія. *Вісник Національного технічного університету "Харківський політехнічний інститут" (економічні науки)*. 2018. С. 137–143.

2. Череп А., Дергачова В. Вплив комплаєнс-факторів на рівень економічної безпеки підприємства. *Вісник Національного технічного університету "Харківський політехнічний інститут" (економічні науки)*, 2019. (23), С.101–105.

СУЧАСНІ МЕТОДИ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

*Горова І.С., студентка 41-м групи
Уманський національний університет
садівництва, м. Умань*

*Науковий керівник – Загороднюк О.В., к.е.н., доцент
Уманський національний університет
садівництва, м. Умань*

Сучасний етап, на якому знаходиться світова економіка, можна охарактеризувати як процес загальної глобалізації в умовах нестабільного зовнішнього середовища і посилення конкуренції. Перед кожним вітчизняним підприємством постає необхідність адаптації до жорстких умов господарювання, вивчення існуючих економічних процесів і підтримання (або досягнення) високого рівня показника конкурентоспроможності, порівняно з іншими підприємствами на ринку. Важливою умовою успішного господарювання є забезпечення ефективного управління як потенціалом підприємства, так і його персоналом [1]. Одним із найвагоміших інструментів, що впливає на формування конкурентоспроможності і досягнення фінансової незалежності підприємства, є правильно організований менеджмент персоналу. Вплив працівників на діяльність підприємств базується на двох аспектах:

1. Висока кваліфікація кадрів – це, перш за все, інтелектуальний капітал господарської установи. Якщо працівники володіють передовими знаннями, якщо в компанії організована оптимальна система мотивації праці, якщо персонал прагне вдосконалювати свої вміння, показник конкурентоспроможності зростає.

2. Навички і досвід працівників – дані фактори здійснюють вагомий вплив на зменшення рівня браку продукції, зниження її собівартості, використовуючи новітні стратегії просування товарів чи послуг.

На сьогоднішній день перед кадровими службами підприємств постає ряд проблем у сфері управління персоналом, таких як: визначення потреби компанії у трудових ресурсах, в залежності від діючої стратегії розвитку підприємства; формування резерву кадрів; оформлення оптимальних трудових договорів; оцінка результативності діяльності кожного працівника; навчання чи підвищення кваліфікації працівників; визначення доцільної основної заробітної плати і додаткових пільг, премій, бонусів з метою «закріплення» кадрів [2]. Також, кадрові служби займаються переведеннями персоналу в інші відділи, філіали, підвищенням або пониженням у посаді, звільненням працівників і допомогою в адаптації новим працівникам у колектив.

Ще однією проблемою, що потребує нагального вирішення, являється небажання роботодавців при виборі персоналу надавати перевагу молодим фахівцям, через відсутність або недостатність у них практичного досвіду роботи. Це пояснюється тим, що сучасна система вищої освіти «відірвана» від реальних умов господарювання. Також, виробнича або переддипломна практика є не більше ніж формальністю, що унеможлиблює оволодіння студентами певних практичних навичок [3]. Вирішення цього питання криється саме в ініціативі підприємств брати на роботу молодих недосвідчених фахівців і навчати їх, згідно до власних потреб компанії.

Існує важливий принцип, впроваджуючи який вдається сформувати сучасну й оптимальну систему управління персоналом. Мається на увазі принцип диференціації, за якого використовуються різноманітні підходи і стилі управління. Для кожної з груп працівників, або навіть до кожного працівника окремо, повинна застосовуватися особлива модель (технологія) управління персоналом. Можна виділити декілька сучасних методів розвитку персоналу, впроваджуючи які, управлінці можуть впливати на зростання компетентності працівників і підвищення ефективності роботи самого підприємства:

– тренінг – метод, що застосовується для розвитку професійних навичок невеликої групи працівників і розрахований на мінімальну кількість інформації та максимальну кількість вправ для засвоєння нових навичок;

– коучинг – це форма консультаційної підтримки, що сприяє пошуку свого професійного шляху. Надання знань і навичок не являється завданням коуча, адже його головна мета – допомога робітнику самостійно знайти свої сильні сторони і можливості;

– E-learning – метод дистанційного навчання (у вигляді відео уроків, електронних книг, онлайн-курсів), головною перевагою якого є масовий характер;

– кейс-стаді – короткострокове навчання менеджерів на основі віртуальних бізнес-ситуацій, опосередковане інтерактивними технологіями. Метою цього методу являється формування навичок аналізування інформації, її сортування, виявлення ключових проблем та вибір оптимального рішення [2].

Отже, кожне підприємство повинно формувати оптимальну для своєї діяльності і стратегії розвитку систему управління персоналом, орієнтуючись на новітні методи і технології, а також, на успішну світову практику в цій сфері.

Література

1. Кучинський В. А. Складові ефективного управління підприємством і його персоналом в умовах інноваційного розвитку. *Вісник Національного технічного*

університету "Харківський політехнічний інститут" (економічні науки): збірник наукових праць. 2018. № 20 (1296). С. 121–124.

2. Волянська-Савчук Л. В. Використання інноваційних персонал-технологій в управлінні персоналом на підприємствах. *Економіка і організація управління*. 2019. № 1 (33). С. 33–42. DOI: <https://doi.org/10.31558/2307-2318.2019.1.4>.

3. Гринько Т.В., Настиченко Ю.В. Теоретичні засади стратегічного управління людським капіталом підприємства. *Економічний простір*, 2021. № 176. С. 53-58.

4. Телишевська Л. І. Тенденції розвитку системи управління персоналом на підприємстві. *Економічний вісник Донбасу*. 2019. № 2 (56). С. 187–197.

5. Grynko, T., Hviniashvili, T. (2019) Innovative strategies of business entities staff management. Управління розвитком суб'єктів підприємництва в умовах викликів ХХІ століття: Колективна монографія: за заг. ред. Т.В. Гринько. Дніпро: Біла К.О., 2019. С. 174-203.

6. Hviniashvili T. The role of staff motivation in the conditions of reducing the economic security of business entities. *Журнал «Актуальные научные исследования в современном мире»*, Переяслав-Хмельницький, 2019. Вып. 10(54), Ч. 4. С. 157-159.

ГОЛОВНІ ПЕРЕДУМОВИ ВВЕДЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНИХ ЗМІН НА ПІДПРИЄМСТВІ

*Бурлакова В.В., студентка 41-м групи
Уманський національний університет
садівництва, м. Умань*

*Науковий керівник – Загороднюк О.В., к.е.н., доцент
Уманський національний університет
садівництва, м. Умань*

Під поняттям організаційних змін розуміють різні види змін, що відбуваються на певних рівнях організації підприємницької діяльності, наприклад: у виборі спеціалізації, перепрофілюванні підрозділів підприємства, виборі лідерів та їх заступників, модифікації в сфері управління виробництвом, персоналом, компанією. Перелічені структурні елементи на будь-яких стадіях існування можуть проявлятися як для зміни цілей, місії підприємства, так і для вирішення незначних індивідуальних проблем кожного працівника [1].

Управління змінами – це складний процес глибокого коригування напрямків діяльності підприємства, що втілюється завдяки змінам поведінки кожного працівника, від керівника до підлеглого. Управління змінами – важлива процедура, що найчастіше зумовлена невідповідністю між вимогами, як правильно керувати компанією та реальними результатами керівництва [2]. Слід зазначити, що індивідуальні зміни в кожному підрозділі, суттєво змінюють хід ситуації в інших та впливають на роботу всього підприємства.

Спираючись на досліджену інформацію про функціонування різних організацій, причинами змін в їх роботі є внутрішні чинники, такі як: підвищення кваліфікації персоналу, реструктуризація відділів, введення інноваційних технологій, позитивний або негативний зворотній зв'язок з клієнтами. Але внутрішні зміни не приходять самостійно без зовнішніх: політична ситуація, вплив місцевої або державної влади, законодавчі зміни, курси валют, конкурентне середовище.

Процес управління змінами будь-якого економічного середовища повинен втілюватися тільки після визнання змін необхідними на даний момент часу.

Цей момент є важливим, адже несвоєчасний початок змін на підприємстві може понести за собою велику кількість питань та складностей. Вчасна пертурбація відділу або компанії загалом показує, наскільки відповідальним є керівник, як швидко він реагує на напружену обстановку в трудовому колективі або слідкує за економічною ситуацією в країні.

Провідними цілями організаційних змін є не тільки модифікація вже існуючих напрямів діяльності, а й вибір нової мети підприємства. Це не вважається поганою звісткою, а може просто вказувати на те, що поставлені раніше цілі вже досягнуто. Головні завдання змін це:

- виявлення нових ринків збуту;
- введення нового виду управління;
- поєднання декількох підрозділів або підприємств в одне ціле;
- зміна стратегії підприємства;
- введення інновацій в системи управління, планування, аудиту;
- підвищення продуктивності підприємницької діяльності; - поглинання конкурентних підприємств тощо [3].

Під час втілення різноманітних змін відбуваються не тільки перетворення в кращу сторону, а може відбутися негативне явище – опір. Опір змінам – це будь-який негативний прояв дій, що заважає змінам втілюватися. Як правило, виникає через відсутність належного фінансування, невчасної діагностики існуючих проблем, незацікавленості персоналу в вирішенні питань. Головними ознаками опору є: сповільнення темпу розвитку, зростання витрат на проведення модифікацій, відтермінування необхідних дій, що сприяють змінам, намагання персоналу перекрити необхідні зміни другорядними завданнями[4].

Найважливішими шляхами протидії опору можуть бути:

- стимулювання працівників та залучення їх до процесу втілення змін;
- надання можливості працівникам застосовувати власні ідеї щодо перетворень;
- проведення навчання та розвитку навичок персоналу майбутнім змінам;
- введення штрафних санкцій при недотриманні домовленостей та небажанні підкорюватися змінам;
- оснащення інформацією щодо користі змін;
- розрахунок основного та страхового бюджетів для втілення модифікацій.

Отже, будь-які перетворення на підприємстві – це відповідальний крок назустріч змінам. Починаючи модифікувати підрозділи або підприємство в цілому, треба досконало володіти навичками управління. Всі діючі організаційні процеси мають змінюватися тільки під контролем досвідчених професіоналів, за умови залучення персоналу підприємства. Головною умовою введення змін є:

- достатнє фінансування процесів, обов'язкове виділення бюджетних коштів для них;
- упередженість в тому, що кількість матеріальних, трудових та фінансових ресурсів є достатньою;
- з боку зовнішнього середовища компанії немає суттєвого гніту та саботажу змінам;
- при виникненні опору є всі можливості його швидкого виявлення та протидії йому.

Література

1. Криниченко В. М. Економіка підприємства. *Збірник засобів діагностики. навч. посіб.* Харків: ІНЖЕК, 2013. 108 с.

2. Альпіна М. А. Корпоративна культура та управління змінами. Київ: Центр учбової літератури, 2006. 192 с.
3. Мазур Н. А., Семенець І.В. Управління змінами: *навч. посіб.* Кам'янець-Подільський: 2017. 165 с.
4. Гринько Т.В., Гвініашвілі Т.З. Методичний підхід до управління змінами в діяльності суб'єктів підприємництва. *Економіка розвитку*. Харків: 2017. №3(83). С. 59-66.
5. Гринько Т.В., Гужуман Л.А. Управління змінами як сучасна концепція розвитку компанії. *Економіка і менеджмент 2021: перспективи інтеграції та інноваційного розвитку: зб. наук. праць Міжнар. наук.-практ. конф.*, 8-9 квіт. 2021 р.: у 7 т. Дніпро: Видавець Біла К. О., 2021. Т. 6. С. 69-71
6. Гринько Т.В. Сутність, складові та особливості категорії «інноваційна активність підприємства». *Інвестиції: практика та досвід*, 2010. №8. Квітень. С. 30-32.
7. Гринько Т.В. Сутність та роль превентивного антикризового управління на промислових підприємствах. *Ефективна економіка*, 2014. № 5. URL: <http://www.m.nauka.com.ua/?op=1&j=efektyvna-ekonomika&s=ua&z=2981>

ВПЛИВ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ НА ЦИФРОВУ ТРАНСФОРМАЦІЮ БІЗНЕСУ

*Дмитрик І. О., аспірант 11-ДФМ групи
факультету менеджменту
Уманський національний університет
садівництва, м. Умань
Науковий керівник – Загороднюк О.В., к.е.н., доцент
Уманський національний університет
садівництва, м. Умань*

Світ стає більш діджиталізованим, автоматизованим і це потребує певного оновлення в управлінні. Підприємства трансформують стратегії ведення бізнесу та налагоджують інноваційні процеси за допомогою нових інформаційних технологій.

Менеджмент підприємств в умовах нового цифрового економічного устрою повинен активно реагувати на зміни, будувати стратегії з врахуванням прозорості та структурованості всіх бізнес-процесів, застосовувати ефективну систему управління знаннями та мотивацію персоналу, а також враховувати особливості управління підприємством в умовах діджиталізації [1].

Термін «діджиталізація» останніми роками став все частіше використовуватись у зв'язку з широким використанням цифрових технологій роботи з великими масивами даних, можливостями їх візуалізації, появою та розповсюдженням нових технічних засобів та програмних рішень [2].

Використання цифрових технологій значно сприяє розширенню можливостей проведення глибокого аналізу, оптимізації бізнес-процесів підприємства та підвищенню ефективності підприємницької діяльності.

На створенні нових технологій фокусують свою увагу start up спільнота та новатори-науковці, також безпосередніми користувачами технологій є держава та бізнес-індустрія. Основною метою використання діджитал-інструментів є спрощення управлінського процесу та досягнення максимальної ефективності через прийняття інформованих рішень.

Діджитал-трансформація – це впровадження сучасних технологій в бізнес-процеси підприємства. Мова йде про трансформацію технологій, даних, процесів та структури організацій. Даний підхід передбачає не тільки установку сучасного обладнання або програмного забезпечення, але й фундаментальні

зміни в підходах до управління, корпоративній структурі, зовнішніх комунікаціях. Це дає геометричний результат на всіх рівнях, підвищує продуктивність кожного співробітника та рівень задоволеності клієнтів, і лише тоді компанія набуває репутації прогресивної і надійної.

До завдань управління підприємством в умовах діджиталізації можна віднести наступні:

- зміна бізнес-процесів компанії на основі сучасних цифрових технологій;
- підтримка високого рівня знань менеджменту підприємств та фахівців в галузі сучасних технологій;
- підтримка високого ступеню готовності до змін та викликів зовнішнього середовища [3].

Зараз компанії шукають конкретні рішення цифрових технологій, що будуть сприяти працездатності, дозволять забезпечити широкомасштабне впровадження нових способів роботи, захистять їх системи від кібер-ризиків, посилять можливості в галузі цифрової комерції та маркетингу, а також дозволять підвищити автоматизацію операцій та ланцюгів поставок.

Діджиталізація охоплює інформаційні процеси різних типів в соціально-економічній та науковотехнічній галузі. На державному та корпоративному рівнях вже розробляють стратегії в основі, яких лежить масове впровадження інформаційних систем та технологій з метою підвищення ефективності всіх видів діяльності, покращення умов праці та якості життя населення [4].

Значення інформаційного забезпечення підвищується через постійне зростання обсягу інформації для прийняття управлінських рішень. З зв'язку з цим виникає потреба в постійному оновленні програмного забезпечення пошуку та обробки інформації, що вимагає інвестицій та додаткових навичок.

Впровадження інформаційних технологій сприяє вирішенню поточних цілей, які стоять перед управлінським апаратом підприємства, а саме:

- підвищення ефективності управління та обґрунтованості прийнятих рішень;
- скорочення термінів обробки інформації та проведення своєчасної та якісної діагностики господарської діяльності;
- забезпечення своєчасного прийняття та узгодження управлінських рішень на різних рівнях у сучасних нестабільних ринкових умовах;
- зростання продуктивності праці [5].

Для бізнес-процесів основним недоліком діджиталізації є відсутність єдиної платформи щодо управління підприємством, оскільки жодне рішення на ринку не закриває всіх аспектів виробничих процесів, дані зберігаються в різних системах та базах, наслідком чого є втрата ефективності та високі витрати на інтеграцію різних ІТ систем власними силами. Тим не менше процес поступово рухається вперед, накопичується певний досвід та проявляється позитивний ефект. Очікують від даного впровадження, в першу чергу, швидкий економічний ефект.

Цифровізація впливає на трудові відносини між роботодавцями та працівниками, радикально змінюючи організацію праці. Інновацією стає гнучкість у питаннях коли, де і як виконується завдання. Поступово змінюється регулювання робочого часу, яке прив'язане до місця виконання роботи. Гнучкий робочий графік, домашній офіс дає можливість покращити баланс між роботою та особистим життям, досягти більшої автономії та відповідальності. Негатив у тому, що це також впливає на дисципліну, розмиті рамки, зменшення доходів, соціального забезпечення. До того ж гнучкість вимагає контролю та обліку роботи, взаємної довіри та нових форм управління. Існує незначна

розбіжність у думках експертів щодо того, чи буде діджиталізація створювати чи знищувати робочі місця.

Отже, передумовами для успішної діджиталізації є збір і використання даних, налаштовані ланцюги створення вартості, цифрові інтерфейси взаємодії з клієнтами, протидія кіберзагрозам. Цифровізація істотно знижує бар'єри виходу на ринок, відкриває нові і потенційні ринки для компаній. Широке використання алгоритмів дозволяє онлайн-платформам обмінюватися товарами, послугами, робочою силою, дають змогу краще керувати активами та процесами. Будуть наростати тенденції «платформізації» та дематеріалізації активів, зниження транзакційних витрат, максимізації обсягів торгівлі та узгодження попиту та пропозиції.

На рівні управління запорукою успішної цифровізації підприємства – є розробка її стратегії. Керівництву компанії необхідно чітко усвідомлювати необхідність переходу на «цифровий шлях» та розуміти, які переваги будуть в результаті даного процесу. Впровадження в діяльність підприємства цифрових технологій дає низку переваг, а саме: підвищення гнучкості виробництва за рахунок активної зміни характеристик виробничого процесу та забезпечення інформаційної інтеграції. Цифрова трансформація дає якісне покращення бізнес-процесів підприємства за рахунок впровадження інновацій та адаптації бізнес-моделей до умов сучасної цифрової економіки. Але потрібно пам'ятати про те, що діджиталізація це незворотній процес, що вимагає серйозного та ґрунтовного підходу, та при її виконанні потрібно керуватись завчасно розробленою стратегією.

Література

1. McAfee, A., & Brynjolffson, E. Big data: the management revolution. Harvard Business Review. 2012. vol. 90. pp. 60–66.
2. Лутцева К. А. Вектор розвитку економічних відносин власності в умовах віртуалізації економіки. Соціально-економічні явища та процеси. 2011. № 11. С. 127–133.
3. Макарова М. В. Тенденції розвитку цифрової економіки : монографія. Полтава : РВВ ПУСКУ, 2004. 236 с.
4. George, G., Haas, M., & Pentland, A. From the editors – Big data and management. Academy of Management Journal. 2016. vol. 57. pp. 321–326.
5. Семилітко Д. Діджиталізація в дії: як цифрова трансформація бізнесу впливає на успіх компанії. Аудитор України. 2019. №5. С. 76–79

ДІДЖИТАЛІЗАЦІЯ ЯК ОСНОВА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ КОМПАНІЇ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

*Дмитрик І. О., аспірант 11-ДФМ групи
факультету менеджменту,
Уманський національний університет
садівництва, м. Умань
Науковий керівник – Загороднюк О.В., к.е.н., доцент
Уманський національний університет
садівництва, м. Умань*

Нові інформаційні технології все більше проникають в кожен сектор економіки і допомагають підприємцям ефективно вести свій бізнес, а покупцям отримувати якісні товари та послуги. В умовах бурхливого розвитку інформаційних технологій та глобалізаційних перетворень бізнес-середовище

зазнає динамічних змін. Діджиталізація виступає каталізатором інноваційного розвитку, технологічні зміни призвели до появи таких можливостей, як гнучкість, реактивність та індивідуалізація продукції, однак разом із тим з'явилися й нові перешкоди, такі як швидкі технологічні перетворення, високий рівень складності, зміна переваг клієнтів та вимог законодавства.

Цифровізація викликає структурні зміни в галузях та впливає на збільшення капіталізації підприємств. В умовах глобалізації економіки оцінка рівня капіталізації компанії набуває дедалі більшої ваги, що пояснюється необхідністю забезпечення виплат за інвестиційними зобов'язаннями і зростанням прибутковості для акціонерного капіталу. Цьому сприяє індикативна оцінка збільшення ринкової вартості акцій та облігацій компанії, що обертаються на фондовому ринку. Виходячи з того, що ціна акції відображає очікування інвестора щодо потенціалу розвитку окремої компанії та зростання прибутковості її вкладень, ринкова «капіталізація» свідчить про виробничі можливості компанії. Стійке зростання ринкової капіталізації та її максимізація – надзвичайно актуальна проблема ринкової економіки.

Процеси цифровізації та цифрової трансформації виступають рушійними силами збільшення вартості компанії і в сучасних умовах є драйверами, які стимулюють зміни в корпоративному секторі, основою яких є впровадження нових технологій, таких як аналіз великих даних, хмарні технології та інше. Основні функції сучасних інформаційних технологій управління підприємствами – збір, зберігання, пошук, систематизація та обробка необхідних даних для всіх сфер суспільного життя, вироблення нової інформації, рішення тих чи інших оптимізаційних задач [1].

Важливим аспектом проблеми є також те, що діджиталізація сприяє розширенню інформаційного простору, забезпечуючи тим самим зниження трансакційних витрат підприємства. Вона істотно прискорює і спрощує пошук інформації, взаємообмін нею і сприяє посиленню співпраці між компаніями, що позитивно впливає на методи операційної діяльності суб'єктів господарювання. Зміни в господарських процесах, переорієнтація виробництва зі створення матеріальних благ на надання послуг, глобалізація економіки відзначаються науковцями як найбільш фундаментальні ознаки розвитку нового типу суспільства в епоху становлення процесів інформатизації та діджиталізації [2].

Діджиталізація сприяє не лише розвитку підприємств, але й регіонального оточення, підвищує конкурентоспроможність як компанії, так і галузі, регіону та країни в цілому.

Незважаючи на сферу діяльності, з метою підвищення її ефективності, кожне підприємство вимушене рухатись неминучим напрямом діджиталізації, яка створює умови для набуття низки конкурентних переваг, зокрема:

- надання додаткової цінності товару через якісний сервіс;
- високий рівень зв'язку з цільовою аудиторією споживачів;
- підвищення іміджу компанії за допомогою швидкої комунікації з клієнтами;
- зниження ціни за допомогою автоматизації та оцифрування бізнес процесів;
- прозорість внутрішніх та зовнішніх процесів підприємства;
- підвищення лояльності клієнтів до компанії [3].

Інформаційні системи і технології дійсно перетворюються в ресурс, який може радикально вплинути на структуру підприємства, і є основним фактором, що визначає його конкурентоспроможність. Так, використовуючи нові технології доступу до інформації, її обробки і зберігання, компанії зможуть

працювати масштабніше й ефективніше, а також витримувати конкуренцію. Деякі дослідники виділяють три способи впливу цифровізації на зміну компаній та їхніх бізнес-моделей (БМ):

- оптимізація існуючих БМ (наприклад, оптимізація витрат);
- трансформація існуючих БМ (наприклад, реконфігурація існуючих моделей, розширення існуючого бізнесу);
- запровадження нових БМ (витіснення усталених учасників ринку, пропозиція нових продуктів/послуг).

За результатами останніх досліджень, проведених компанією Ernst & Young, цифровізація найбільше впливає на такі складові бізнес-моделі, як вартісна пропозиція, управління внутрішньою інфраструктурою та взаємовідносини з клієнтами. Переважно зміни у вигляді нових пропозицій (продуктів, послуг або пакетів рішень у формі хмарних обчислень або прогнозного обслуговування) є рушійними факторами модифікацій [4].

Таким чином, структура економіки в тій чи іншій мірі піддається впливу діджиталізації, яка стає важливою складовою сучасного етапу економічного розвитку. Разом з тим очевидно, що для світової економіки ключовим фактором стабільності та високої конкурентоспроможності в довгостроковій перспективі повинна виступати політика постійних нововведень і впровадження інновацій. Отже, процеси діджиталізації позитивно впливають на підвищення конкурентоспроможності підприємства, галузі, регіону, країни. Цифрові технології створюють значні переваги в діяльності компаній для покращення їх конкурентних позицій на ринку, а швидка зміна зовнішнього середовища змушує суб'єктів господарювання рішуче розвиватись в напрямку запровадження цифрових інновацій, забезпечуючи впевненість та стабільність у майбутньому. Саме цифрові інновації створюють можливість при звичаювання до змін з метою покращення ефективності бізнес-діяльності та підвищення конкурентоспроможності.

Література

1. Астраханцева І.А. Фінансове моделювання вартості підприємства в невизначених економічних умовах. Фундаментальні дослідження. 2011. № 4. С. 154-160.
2. Дубина М., Козлянченко О. Концептуальні аспекти дослідження сутності діджиталізації та її ролі в розвитку сучасного суспільства. Проблеми і перспективи економіки та управління. 2019. Вип. № 3 (19). С. 21-32.
3. Лігоненко Л., Хріпко А., Доманський А. Зміст та механізм формування стратегії діджиталізації в бізнес-організаціях. Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Серія: Економічні науки. 2018. Вип. № 22 (62), т. 2. С. 21-24.
4. Метляєва А. І. Що таке Digital Business та Digital Transformation? Сучасні інновації. 2017. №7 (21). С. 14-15.

ОСНОВНІ ЕЛЕМЕНТИ СИСТЕМИ САМОМЕНЕДЖМЕНТУ

*Мороз Р.В., аспірант 11-дфм групи
факультету менеджменту
Уманський національний університет
садівництва, м. Умань*

*Науковий керівник – Загороднюк О.В., к.е.н., доцент
Уманський національний університет
садівництва, м. Умань*

Самоменеджмент – це новий напрям у сучасному менеджменті, який виник у відповідь на зміни в управлінській ситуації: зростання масштабів, динамізм змін у підприємстві та бізнесі жадають від менеджерів освоєння нових підходів і навичок керування, боротьби з можливістю власного відставання, безперервності саморозвитку; невизначеність та напруженість у різних формах життєдіяльності організацій і пов'язаних із цим стресів потребують від менеджерів вміння керувати собою; перетворення творчого потенціалу працівника в коштовний капітал організації висуває вимогу зберігати та розвивати цей потенціал, у тім числі й самих працівників; традиційні школи вичерпали можливі методи керування, тому менеджери повинні опанувати сучасні управлінські способи переоцінки свого потенціалу та працювати над його розвитком.

Головне завдання самоменеджменту – забезпечити належну організаційну культуру та соціальну гармонію з боку не тільки керівника, менеджера, а й за участі кожного працівника організації. Ефективний самоменеджмент неможливий без прийняття на себе певних зобов'язань і відповідальності керівників, менеджерів, окремих працівників. І це робота насамперед в інтересах організації, а не своїх особистих.

Причини неефективного самоменеджменту керівників полягає у тому, що професійним менеджерам бракує чіткої і зрозумілої перспективи; менеджери не ідентифікують себе з тим, що робить їхня організація, не виявляють достатньої зацікавленості до своїх співробітників; вищі керівники та їхній апарат управління замкнулися на аналітичних питаннях, недооцінюють вплив зовнішнього середовища.

Самоменеджмент керівника з погляду управлінської ефективності можна розглядати як інтеграцію складових: бажання, цінностей, контексту та технологій. Це ті чинники, які варто враховувати під час визначення управлінської діяльності менеджера і його реалізації як керівника.

Ефективність самоменеджменту пов'язана з тим, наскільки менеджер враховує в своїй діяльності закони самоменеджменту, які визначають його дії, становлення, розвиток. Знання законів самоменеджменту, механізму їхньої дії, форми виявлення та використання в процесі життєдіяльності в конкретних умовах сприяють ефективному управлінню менеджером собою та підлеглими.

Дослідження менеджера згідно з головними вимогами передбачає визначення та перевірку відповідності менеджера головним якостям, які ставить до нього організація, дослідження рівня знань та умінь менеджера, отриманих впродовж своєї діяльності, сформованих компетенцій і здібностей менеджера.

Аналіз середовища діяльності менеджера передбачає вивчення сформованого в організації корпоративного клімату, культури, налаштованого стилю роботи. На підставі проведеного аналізу менеджер формує стратегію.

Складовими елементами самоменеджменту як системи є цілі, суб'єкти, методи, об'єкти, управлінські рішення, інформація та комунікації.

Головна ціль само менеджменту – ефективно та результативно виконання завдань у визначені терміни, які простежуються через розвиток особистості, формування свідомості успішного самокерування, безупинне навчання та вдосконалення, розкриття внутрішніх можливостей, максимальне використання.

Основним рушієм реалізації цілей є суб'єкт самоменеджменту, в ролі якого розглядають особистість, менеджера, який управляє власною діяльністю, роботою підрозділу й організації загалом.

Раціональність рішень, які ухвалюють у системі само менеджменту, залежить від менеджера як особистості.

Рішення в системі самоменеджменту ухвалюють, коли потрібно вирішити конкретні проблеми або реалізувати заходи, спрямовані на удосконалення суб'єкта самоменеджменту. Управлінські рішення ухвалюють опрацювавши інформацію із зовнішнього середовища, в якому працює менеджер і його внутрішніх можливостей, досвіду, знань, компетенції, якостей. Ця інформація дає змогу отримати нову інформацію про потенціал керівника, сучасні передові технології, методи самоменеджменту, закони та принципи.

Якщо керівники підприємств активізують заходи, спрямовані на використання самоменеджменту, то часто супроводжується конкретизацією або узагальненням певних об'єктів управління. Як об'єкти самоменеджменту варто розглядати: саморозвиток, самопізнання, самосвідомість, самодетермінацію, самовиховання, самоакцептацію, самовизначення, самоактуалізацію, самодисципліну, самотворення, самооздоровлення тощо.

Окремим елементом системи самоменеджменту є інформація та комунікації. Інформація в системі самоменеджменту – це дані про процеси і явища, методи і засоби, які характеризуються певними сутнісними ознаками і дають змогу ідентифікувати ці об'єкти, визначати їхні кількісні та якісні характеристики і дає змогу менеджерів здійснити ефективне управління самим собою та іншими. Визначення цілей у системі самоменеджменту і вибір способів їхнього досягнення є результатом перманентного акумулювання й обробки інформації, що отримує менеджер. Від її повноти, достовірності і своєчасності отримання залежить раціональність рішень, які ухвалює менеджер для досягнення власних цілей.

У системі самоменеджменту керівники визначають цілі, вибирають методи їхнього досягнення. Цей процес спрямований на досягнення цілей системи самоменеджменту і цілей менеджера.

Література

1. Лугова В.М., Голубев С.М. Основи самоменеджменту та лідерства: навчальний посібник. Харків: ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2019. 212 с.
2. Самоменеджмент : навчальний посібник / Г.З. Леськів, Г.Я. Левків, М.М. Бліхар, В.В. Гобела, О.П. Подра, Г.В. Коваль. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2021. 280 с.

ПРОЦЕС СТВОРЕННЯ ГОТЕЛЬНИХ МЕРЕЖ СВІТУ

*Моцьо Я.Г., студентка 41-гр групи,
Уманський національний університет
садівництва, м. Умань*
*Науковий керівник – Малюга Л.М., к.е.н., доцент,
Уманський національний університет
садівництва, м. Умань*

У Європі та США формувались різні підходи до розвитку готельних мереж. До першого етапу [1] можна віднести готельні мережі, які сформувалися з готельних закладів ХІХ ст. як результат розвитку залізничної інфраструктури. До другого етапу відносять створення та поширення готельних мереж у результаті зростання авіаційних перевозок у період після Другої світової війни. Найбільша експансія готельних мереж відбулася завдяки американським компаніям, що поширили свою присутність в Латинській Америці (як приклад Hilton Worldwide).

У третьому етапі розвитку готельних мереж ключове місце відноситься європейським представникам, зокрема французькій мережі «Accor». Характерною особливістю цього періоду розвитку готельних мереж є використання сегментації ринку. У цей період швидкими темпами поширюються спеціалізовані, так звані концептуальні готелі [2]. Одним із важливих трендів новітньої історії розвитку готельних мереж став прорив азіатських готельних мереж. В результаті чого утворився четвертий етап з новою картиною рейтингу світових готельних мереж. На 2017 р. за кількістю готелів три китайські компанії зайняли свої місця у рейтингу TOP-10, а саме «Shanghai Jin Jiang International Hotel Group Co» - 3 місце, «China Lodging Group» - 8 місце, «BTG Homeinns Hotels Group» - 9 [2].

Із 2000-х років отримали розвиток міжнародні готельні мережі п'ятого етапу, в основі формування яких лежать інновації, збільшення диверсифікація бізнесу, автоматизація обліку, навчання персоналу [3].

За даними досліджень [4] п'ять провідних готельних компаній (IHG, Marriott, Hilton, Wyndham і AccorHotels) складають приблизно 24% загального числа відкритих брендovаних номерів і 58% від загального розвитку системи постачання.

Розглянемо стислий нарис створення ключових готельних мереж.

Історія готельного бізнесу Hilton розпочалась у червні 1919р., коли Конрад Хілтон, у минулому невдалий банкір, відвідав техаське місто Сіско та придбав місцевий готель «Mobley», що знаходився не в кращому стані. Основні ідеї Конрада знайшли відгук у гостей і невдовзі він був у змозі докупити ще пансіон у Форт Ворті та два маленькі техаські готелі. До кінця 1923р. в Конрада Хілтона вже налічувалося 530 придбаних номерів. У 1925р. було відкрито перший власний готель «Dallas Hilton» в столиці Техасу.

До основних ноу-хау Конрада Хілтона відносять застосування у готельному бізнесі поняття «п'ятизіркового готелю», відкриття першого американського готелю за кордоном (у Пуерто-Рико), устаткування всіх готельних номерів телевізорами, запровадження послуги з прямого набору міжміських телефонних номерів з номеру, об'єднання готельного та грального бізнесу та приросту доходу через максимальне використання торгових точок.

Портфель компанії, що складається із 17 брендів, включає понад 5284 власних, керованих і таких, що працюють по франшизі готелів і таймшерів, які налічують понад 856115 номерів і розташовані в 105 країнах і регіонах світу.

Джон Вілард Маріот разом із дружиною Еліс у 1927 р. розпочав продаж пива в кіоску A&W Root Beer у Вашингтоні та запропонував у 1937 р. годувати пасажирів під час перельоту. 1957 р. Маріот відкрив перший готель Marriott.

У 1981 р. був відкритий сотий готель під назвою «Marriott», а у 2000 р. - двохтисячний. У середині 80-х років ХХ ст. компанія витратила на будівництво готелів щорічно понад 1 млрд. \$, до 1989 р. вона відкривала нові готелі щотижня, і вони відразу заповнювалися, тарифи на проживання зростали, ціни на акції «Marriott» стрімко збільшувалися. Упродовж 1980-х років доходи й активи компанії щорічно зростали на 20 %.

У 2015 році Marriott поглинула Starwood Hotels & Resorts. Американська мережа готелів Marriott входить до п'ятірки найбільших та найпотужніших готельних мереж світу. Мережа Marriott International налічує 6333 готелів, левова частка з яких належить до франшизних готелів, та оперує 30 брендами в 127 країнах і регіонах світу. Бренди Marriott розраховані на задоволення потреб гостей різних класів.

InterContinental Hotels and Resorts - міжнародна мережа готелів, що належить британській компанії InterContinental Hotels Group. До мережі відноситься 5348 готелів у 103 країнах світу.

Історія мережі почалася 1946 року, коли відкрився перший готель під маркою InterContinental у місті Белен у Бразилії. Готель був відкритий авіакомпанією Пен Американ під керівництвом Хуана Тріппа і призначався для розміщення членів екіпажів і пасажирів літаків компанії.

Кількість готелів мережі зростала по всьому світу з розширенням маршрутів авіакомпанії, і в 1973р. один із готелів був відкритий у США - для цього був узятий в оренду історичний готель Mark Hopkins Hotel у Каліфорнії.

1981 року мережа була продана компанії Grand Metropolitan, 1988 року перейшла до японської компанії Saison Group, а 1998 року до пивоварної компанії Bass Brewery, у 1988 р. InterContinental поглинула Holiday Inns.

У 2003 році Six Continents PLC виділила готельний бізнес в окрему компанію InterContinental Hotels Group, створивши в її складі мережі готелів InterContinental, Holiday Inn і Crowne Plaza.

Ассог за більше ніж 40 років своєї роботи задіяла 4283 готелів у 95 країнах світу. Обсяг продажів мережі склав у 2002 році 7,139 млрд. євро. Ассог - це готелі всіх категорій від 1 до 5 зірок, це друга за величиною світова мережа туристичних агентств, 3-я за величиною у Франції мережа казино.

Ассог є абсолютним лідером серед європейських компаній, що діють у готельному бізнесі. Однією з особливих характеристик Ассог є той факт, що вона працює в усіх сегментах готельного бізнесу.

У Європі перебуває 49 % усього номерного фонду Ассог, у США - 34%, 17 % - в інших регіонах планети. При цьому міжнародна експансія здійснюється в основному в економічному сегменті готелів, питома вага яких у загальному потенціалі групи становить 57 %.

Ключовим ринком для компанії була й залишається Європа, при цьому центральне місце в інтересах Ассог займали такі країни, як Іспанія, Польща, Німеччина, Великобританія та Італія [4].

Література

1. Безуглий І.В., Сіренко К. Ю. Методичні основи розробки типології готельних мереж. Приазовський економічний вісник. Запоріжжя, 2017. Вип. № 3 (08). С. 14-20.

2. Шикіна О.В., Фадєєва Г.І. Теоретичні основи діяльності концептуальних готелів та їх класифікація. Східна Європа: економіка, бізнес та управління. 2017. №6 (11). С. 207-214.
3. Литовка А.О. Класифікація інноваційної діяльності туристичного підприємства. Глобальні та національні проблеми економіки. Миколаїв, 2016. Випуск №14. С. 416-420.
4. Гончаренко Я. Є. Тенденції розвитку готельної індустрії Італії. Обліково-аналітичне забезпечення інноваційної трансформації економіки України : матеріали XII Всеукраїнської науково-практичної конференції. м. Одеса, 31 травня-1 червня, 2018. С. 202-205.

СТРАТЕГІЯ ПІДПРИЄМСТВА ЯК ОСНОВНА КОНЦЕПЦІЯ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

*Омельчук О.Ф., студент 41-м групи,
Уманський національний університет
садівництва, м. Умань*
*Науковий керівник – Загороднюк О.В., к.е.н., доцент
Уманський національний університет
садівництва, м. Умань*

Стратегія підприємства вважається однією з основних концепцій стратегічного управління. Різні вчені висунули кілька визначень терміну «стратегія». Стратегія трактується як певна ідея компанії, яка пов'язана з позицією компанії на зовнішніх ринках, як зараз, так і в майбутньому. Стратегія спрямована на досягнення основних довгострокових цілей компанії. Тому стратегія – це довгостроковий і чіткий напрямок розвитку підприємства, спрямований на закріплення його позицій, задоволення споживачів та реалізацію поставлених цілей. Він має на меті визначити, в якому напрямку буде розвиватися компанія, і погодитися з рішенням при виборі плану дій.

Кожна компанія повинна мати чіткі цілі, щоб забезпечити стабільну роботу в майбутньому. Це вимагає від менеджерів бачити сутність стратегії, застосування прийомів і методів стратегічного управління, а також формулювання стратегічних планів. Тому стратегію необхідно змінювати та адаптувати до умов зовнішнього та внутрішнього середовища, що постійно змінюються.

Стратегія компанії розглядається як регулярний план її потенційної поведінки на випадок неповної інформації про майбутній розвиток середовища та підприємництва, включаючи місію та довгострокові цілі, а також методи та правила прийняття рішень. Найбільш ефективно використовуйте стратегічні ресурси, переваги та захист від екологічних загроз для досягнення майбутньої прибутковості.

«Стратегія управління конкурентоспроможністю підприємства» – це план дій, заснований на принципі гнучкого пристосування до зовнішнього середовища, інновацій, системних і ситуаційних змін і спрямований на реалізацію довгострокової конкурентної переваги підприємств.

Важливою ознакою конкурентоспроможності підприємства є здатність пристосовуватися до змін навколишнього середовища. Підприємства повинні забезпечити набір швидко адаптованих знань, технологій, технологій,

організації і економічні характеристики, що визначають її успішне функціонування на ринку. Багато вчених вважають, що вирішальним компонентом конкурентоспроможності є конкурентоспроможність продукції – це вирішальний фактор її постачання. Поміж категоріями конкурентоспроможності продукції і підприємства існує взаємозв'язок і взаємозалежність.

Конкурентоспроможність продукції покладено в основу надійних конкурентних позицій любого виробника. Одночасно конкурентоспроможність продукції є необхідною, але недостатньою умовою конкурентоспроможності підприємства [5, с. 42].

Без конкурентів ми не можемо говорити про конкурентоспроможність, оскільки її головною ознакою є відносність, тому для створення персональних продуктів ми повинні дослідити конкурентне середовище, знайти переваги та недоліки, визначити, які конкурентні переваги ми маємо. На базі цього формуються основні подальші цілі та методи їх досягнення.

Важливу роль і розуміння стратегічного управління в процесі формування, як чинника підвищення конкурентоспроможності, відіграє концепція формування цієї системи. Найважливішими з них є:

- інформаційне зростання вивчає сильні та слабкі сторони, середовище та умови діяльності підприємств;
- посилення інноваційного процесу підприємства, генерації та швидкого розвитку нових ідей, які повинні посилити конкурентні позиції підприємства шляхом впровадження інноваційних методів і технологій;
- потрібно запровадити культуру управління високого рівня, зосереджену на запобіганні опору змінам та стимулюванню корпоративного розвитку, що, у свою чергу, має формувати поведінку співробітників, що сприяє досягненню корпоративних цілей;
- інтернаціоналізація бізнесу та зростання відносин з компаніями, які використовують системи стратегічного планування;
- необхідність створення чітких конкурентних переваг і підтримки цих переваг.

Тому основною метою управління стратегією корпоративної конкурентоспроможності є забезпечення ефективної діяльності та розвитку підприємств в умовах нестабільних і мінливих внутрішніх і зовнішніх факторів. Підвищення конкурентоспроможності пов'язане з формулюванням і вибором відповідних стратегій, а формулювання стратегій потребує постійного коригування та вдосконалення.

Діяльність, що залежить від кон'юнктури ринку, умов навколишнього середовища, рівня конкурентних переваг, методів конкуренції підприємств вибравши правильну конкурентну стратегію та модель поведінки. Таким чином, обґрунтовані підходи з приводу підвищення конкурентоспроможності повинні відтворювати послідовність і взаємозв'язок необхідних заходів, акцентуючи увагу на розумінні стратегічного управління з метою реалізації довгострокової конкурентної переваги підприємства.

Література

1. Касич А.О. Втілення концепції стратегічного управління в практику вітчизняних підприємств. *Бізнес-Інформ*. 2014. № 11. С. 290-294.
2. Міщенко А.П. Стратегічне управління: навч. посіб. Київ: Центр навчальної літератури, 2004. 336 с.
3. Гринько Т.В., Гвініашвілі Т.З., Спицька К.В. Formation of competitive strategy of the enterprise based on customer-oriented approach. *Бізнес-інформ*, 2021. № 11. С. 309–314

4. Grynko, T., Lisovets, A. Вплив пандемії COVID-19 на конкурентоспроможність підприємств. *IV International Scientific and Practical Conference Recent Scientific Investigation*, 11-12 of December, 2021, Oslo, Norway. С. 15-18.
5. Гвініашвілі Т.З., Буцак Ю.О. Науково-методичний підхід до оцінювання ефективності системи стратегічного планування на підприємствах металургійної галузі. *Управління розвитком*. ХНЕУ ім. С. Кузнеця. Харків: 2017. № 3-4. С. 62-67.
6. Гринько Т.В., Гвініашвілі Т.З., Морока Д.М. Особливості та пріоритети інноваційного розвитку підприємницьких структур в сучасних мінливих умовах. *Економічний простір*, 2021. № 175. С. 52-58.
7. Гринько Т.В. Сутність, складові та особливості категорії «інноваційна активність підприємства». *Інвестиції: практика та досвід*, 2010. №8. Квітень. С. 30-32.

ВПЛИВ ІНТЕР'ЄРУ ГОТЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ НА ЕФЕКТИВНІСТЬ ЇХ ДІЯЛЬНОСТІ

*Петренко Т.М., студентка 41-гр групи,
Уманський національний університет
садівництва, м. Умань*
*Науковий керівник – Малюга Л.М., к.е.н., доцент,
Уманський національний університет
садівництва, м. Умань*

Специфіка підприємств готельного господарства полягає у різноманітності функцій цих об'єктів, які є одночасно і житловими, і громадськими приміщеннями, що зумовлює особливості формування їх інтер'єру.

Інтер'єр готелів - це організація внутрішнього простору будівлі, що являє собою зорво обмежене, штучно створене середовище, яке забезпечує нормальні умови життєдіяльності людини. Саме інтер'єр як складне, багатопланове явище має великий естетичний та психофізичний вплив на людину, забезпечуючи комфортність її перебування в готелі.

Таким чином, сприятливі умови життєдіяльності людини в готелях забезпечуються завдяки створенню комфорту як у самому готелі, так і на території, що прилягає до нього. Загальний комфорт внутрішнього простору готелів є інтегральним поняттям. Він об'єднує екологічний, функціональний і естетичний комфорт середовища будь-якого приміщення готелю.

Специфіка готельного господарства та багатофункціональність приміщень, розташованих в одній будівлі, зумовлюють диференціацію меблів за такими ознаками:

- за призначенням: побутові (для відпочинку, сну, роботи за письмовим столом, прийому їжі, зберігання одягу); офісні; ресторани; спеціальні (обладнання бару, перукарні, довідкових служб, місць чергових адміністраторів);

- за характером конструктивної структури: стаціонарні, вбудовані, навісні; комбіновані; багатофункціональні, трансформовані [2].

Важливими елементами інтер'єру будь-якого засобу розміщення є озеленення, кольорова гама та освітлення.

Зараз найбільш розповсюдженими є три прийоми художньо-просторової організації інтер'єру готелів - стилі «ретро» (класичний), сучасний (модерн, зокрема хай-тек) та змішаний.

Світовий досвід провадження готельної діяльності свідчить, що в умовах сьогодення підприємства готельного господарства прагнуть удосконалювати

внутрішній простір приміщень у відповідності з новітніми технологічними та дизайнерськими розробками, на використання яких впливають тип та категорія засобів розміщення.

Так, наприклад, у готелях всіх категорій необхідно створити умови для забезпечення життя, здоров'я туристів, збереження їх майна та захисту навколишнього середовища. Планування інтер'єру будинків готелів підвищених категорій (4-5*) відбувається за єдиним дизайн-проектом. Усі елементи інтер'єру повинні мати вишуканий вигляд. Будівельні матеріали, меблі та устаткування номерів і громадських приміщень повинні бути високої якості. Інфраструктура таких готелів включає різноманітні приміщення для надання додаткових сервісів (конференц-зали, заклади харчування, басейни, сауни, масажні кабінети, тренажерні та фітнес-зали, спа-салони, перукарні та салони краси тощо), які також повинні бути обладнані сучасним устаткуванням, прикрашені картинами та килимами, мати зручне освітлення та озеленення [4].

У плані розвитку інтер'єрних рішень окремо виділяються концептуальні засоби розміщення, зокрема так звані «бутік-готелі», в яких відновлюється атмосфера причетності до певної епохи; підкреслюється унікальність та своєрідність внутрішнього оздоблення закладу, над проектом якого має працювати креативний дизайнер; створюються умови для формування розкішного та ексклюзивного інтер'єру, зазвичай оформленого в певному тематичному стилі та призначеного для обслуговування бізнес-еліти тощо.

Вимоги до інтер'єру готелів середніх категорій більш демократичні, що у більшості випадків проявляється в оздобленні підлоги та стін штучними матеріалами. Проте в інтер'єрі дво- та тризіркових готелів також мають бути декоративне озеленення та освітлювальні прилади; меблі та необхідне устаткування; оформлення приміщень декоративними елементами, картинами або іншими художніми творами, які гармонують із загальною обстановкою.

В організації інтер'єру готельних підприємств найважливіше значення належить кольоровим рішенням. Варто знати, що всі кольори поділяються на дві групи: ахроматичні (безколіорові - білі, сірі, чорні) й хроматичні (кольорові - червоні, помаранчеві, жовті, зелені, блакитні, сині, фіолетові кольори з усіма відтінками). При формуванні інтер'єру потрібно вміло використовувати основні властивості кольорів - психологічні (ті, що стимулюють, дезінтегрують, а також пастельні, статичні) та формоутворювальні (ті, що наближають, віддаляють, розширюють, звужують). Так, вибір кольорової гами для кожного приміщення готелю має відбуватися з урахуванням її психологічного впливу на людину. Для цього застосовуються такі прийоми:

- виступання одних та відступання інших кольорів;
- зорове об'єднання в одне ціле та роз'єднання приміщень на складові за допомогою кольорів;
- яскравість фону;
- спроможність кольорів ілюзорно змінювати істинні розміри предметів;
- розподіл на «тяжкі» та «легкі» кольори тощо.

Таким чином, формування інтер'єру приміщень підприємств готельного господарства є дуже відповідальним заходом, від якого залежать комфорт та затишок, приємна атмосфера та створення гарного настрою як у гостей, так і у обслуговуючого персонала.

Література

1. Роглев Х. Й. Основи готельного менеджменту: підручник. К.: Кондор, 2009. 408 с.

2. Галасюк С.С., Нездоймінов С. Г. Організація готельного господарства: навчально-практичний посібник. К.: ФОП Гуляєва В. М., 2019. 204 с.
3. Шикіна О.В., Фадєєва Г.І. Теоретичні основи діяльності концептуальних готелів та їх класифікація. Східна Європа: економіка, бізнес та управління. 2017. № 6 (11). С. 207-214.
4. Бойко М.Г., Гопкало Л.М. Організація готельного господарства: електронний підручник К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2015. 516 с.

ПЛАНУВАННЯ ТА РОЗВИТОК ОСБИСТОСТІ МЕНЕДЖЕРА

*Тімірова Є.С., студентка 41-м групи,
Уманський національний університет
садівництва, м. Умань*
*Науковий керівник – Загороднюк О.В., к.е.н., доцент
Уманський національний університет
садівництва, м. Умань*

Гармонійне планування та розвиток особистості вимагає зусиль не лише у сфері професійної діяльності менеджера, але й для досягнення бажаних результатів у громадській, сімейній та дозвіллевій сферах життя. Діяльність у будь-якій із згаданих сфер може стати найбільшою справою в житті людини та створювати матеріальні та нематеріальні споживчі цінності. Цінність продуктів людської діяльності в кожній із зазначених сфер напряду залежить від вроджених, генетично набутих талентів і набутої компетентності людини створювати продукт, очікуваний і потрібний навколишньому середовищу.

Важливою умовою розвитку менеджера, як особистості, раціонального використання потенціалу і робочого часу є персональне планування особистої ділової зайнятості, як частини розвитку професійної досконалості.

У особистому плані роботи менеджер визначає основні завдання розвитку самоменеджменту та побудови самоуправлінської організації шляхом розвитку ефективності своєї роботи та роботи своїх підлеглих. У плані особистої ділової зайнятості доцільно передбачити:

- завдання, поставлені до виконання перед організацією;
- питання, які у перспективі потребують негайного вирішення;
- посадових осіб, які уповноважені готувати необхідні інформаційні матеріали;
- точні терміни завершення виконання поставлених завдань.

Зміст завдань, які особисто вирішує керівник, порядок їх виконання, порядок координації та управління зусиллями розробляються індивідуально.

Формування такого плану не викликає труднощів. Головне – правильно вибрати форму особистої участі у вирішенні поточного завдання, організувати взаємодію окремих виконавців та їх взаємовідносини з іншими суб'єктами зовнішнього середовища.

У плані має бути чітко визначений час оформлення документів, прийом відвідувачів, перебування в структурних підрозділах, відвідування зборів акціонерів і трудових колективів, проведення зустрічей з підлеглими тощо. Розробка плану створює ритм ефективної роботи апарату управління, забезпечує черговість виконання завдань, дає можливість виділити час для творчої роботи, інноваційної діяльності, підвищення кваліфікації і саморозвитку в цілому. Планування роботи дозволяє менеджеру компетентно

та завчасно займатись постановкою і вирішенням стратегічних питань, забезпечувати продуктивність власної праці.

Відсутність у керівника особистого плану роботи створює нервову напруженість в колективі, погане вирішення поточного завдання, підвищення психологічної напруги, зниження ефективності колективної та індивідуальної роботи.

Персональний план роботи менеджера складають на терміни:

- довгострокові – плани на рік, квартал;
- середньострокові – плани на місяць;
- короткострокові – плани на тиждень, день.

У плані зазначають бажаний термін виконання роботи і час, необхідний для цього. Роботи, що менеджер виконує особисто, поділяють на періодичні, такі що постійно повторюються і такі, що виникають раптово.

Періодичні роботи повторюються щоденно, щотижнево, щомісячно у визначеному ритмі. Це такі види робіт:

- завдання, які передбачають роботу із документами;
- наради і збори;
- прийом спеціалістів і працівників організації особисто;
- вирішення виробничих питань.

Час на виконання періодичних робіт необхідно конкретно визначати і документовано фіксувати.

Роботи, що повторюються – це службові відрядження, навчання, наради, відвідування інших організацій... Витрати часу на їх виконання також планують точно.

Роботи, що виникають раптово, у плані передбачити неможливо. Тому необхідно передбачити резерв часу на їх виконання, а якщо його буде недостатньо, доцільно зменшити відведений ліміт часу на заплановані роботи, перенести їх виконання на інший період або доручити їх виконання іншому працівнику [1].

Планування особистої роботи не слід розглядати просто як складання списку завдань. Тут важливо визначити тривалість виконання, дату початку і закінчення роботи. При цьому необхідно враховувати всі майбутні види робіт, порівнювати необхідний для роботи час із плановим фондом часу в загальному бюджеті робочого часу.

Після складання плану необхідно проявити уміння і наполегливість у його виконанні, забезпечити необхідний контроль за виконанням планів іншими управлінськими ланками.

Контроль виконання особистого плану роботи і завдань виконавцями повинен бути регулярним і послідовним. Це дисциплінує самого менеджера і його підлеглих, сприяє ефективності використання робочого часу, підвищенню якості управління організацією.

Оперативна робота керівника планується протягом робочого тижня. Це план «на сьогодні» і «на завтра». Такий план містить «тематичний» перелік справ, які мають бути швидко вирішені у визначений термін. Для полегшення оперативного планування менеджер розробляє графіки робіт, визначає розпорядок робочого часу дня, тижня [2].

Отже, робочий план і графіки менеджера повинні відповідати плану і розкладу вищого керівництва і розглядатися як основа для розробки планів співробітниками нижчих рівнів управління або особистих планів підпорядкованого персоналу.

Література

1. Нетепчук В. В. Самоменеджмент: Навч. посібник. Рівне: НУВГП, 2013. 354 с.

2. Безкоштовна бібліотека підручників URL: <http://www.info-library.com.ua/books-text-5067.html>

3. Гоменюк М.О. Загороднюк О.В. Інструменти планування робочого часу менеджера. *Збірник наукових праць Уманського НУС*. 2022. № 100. Ч. 2. С. 412-420.

ОСНОВНІ РЕЗЕРВИ ЗНИЖЕННЯ СОБІВАРТОСТІ ПРОДУКЦІЇ

*Точініна О.В., студентка 41-м групи
Уманський національний університет
садівництва, м. Умань*

*Науковий керівник – Загороднюк О.В., к.е.н., доцент
Уманський національний університет
садівництва, м. Умань*

Досліджуючи управління витратами підприємства, можна виділити основні ідеї. Витрати можна систематизувати у групи.

Першопроходьцями цієї групи, ми можемо назвати науковців, які реалізують витрати через елементи управлінських дій.

Друга група – ототожнюється функціями управління витратами із класичними функціями управління. Подібний підхід спостерігається і в міркуваннях Козаченко Г.В. та ін.: виділяються класичні функції управління – «функції першого порядку», які розширюються функціями «другого порядку», притаманними саме системі управління витратами підприємства [1].

Крім того, таке розмаїття функцій СУВ свідчить про не розуміння авторами, що є функцією, а що завданням системи управління витратами підприємства. Такий висновок підтверджується і спробою узагальнення підходів щодо визначення завдань СУВ [1].

Жоден із підходів не може настільки чітко пояснити та описати цілісність системи управління бізнесом. Система управління витратами (CMS) є однією з підсистем системи управління бізнесом. Тому слід виділити функції та завдання СУВ.

Воно має здійснюватися у співпраці з функціями управління: функції та завдання управління компанією, функції та завдання позашляховика. Реалізація кожної функції управління включає процеси прийняття управлінських рішень на всіх рівнях управління.

Для більшості промислових підприємств основною системою управління є управління виробничим процесом та його витратами. Питання побудови оптимальної системи управління витратами є важливим практично для всіх систем управління.

Менеджерам потрібна інформація не тільки про витрати, а й про витрати (продукти, частини, послуги або підприємницьку діяльність), які повинні визначити витрати, пов'язані з виробництвом (продуктивністю).

Фінансові витрати – це фактична сума, витрачена на здобуття певної цілі, незалежно від джерела коштів. Зміст собівартості – видима вартість підприємства, що приносить економіку. вигоди. Сучасні погляди на ціннісні категорії дуже різноманітні.

Заробітна плата становить важливу частку в структурі витрат виробництва. Тому актуальним завданням є зниження трудомісткості продукції, підвищення

продуктивності праці, скорочення чисельності адміністративного персоналу. Зі зростанням продуктивності праці зменшуються витрати підприємства на одиницю продукції, а отже, зменшується частка заробітної плати в загальній структурі витрат. Вирішити ці завдання можна шляхом використання різноманітних методів, основними з яких є механізація та автоматизація виробництва, розробка та використання прогресивних високопродуктивних технологій, заміна та модернізація застарілого обладнання. Проте заходи щодо вдосконалення використовуваного обладнання та технологій не окупляться без покращення виробництва та праці [2].

Важливо підвищувати продуктивність праці шляхом її правильної організації, включаючи підготовку роботи, її повне завантаження, використання передового досвіду та прийомів тощо. Це означає необхідність впровадження ефективних систем внутрішньогосподарських зв'язків, які дозволять заощадити всі види ресурсів та підвищити якість продукції.

Основними резервами зниження собівартості продукції є [2]:

- збільшення обсягів виробництва;
- скорочення витрат на виробництво за рахунок підвищення рівня продуктивності праці,

- ощадливого використання сировини, матеріалів, палива, електроенергії;

- скорочення непродуктивних витрат і втрат від браку.

Функціональний аналіз витрат (FVA) є ефективним способом виявлення резервів зниження витрат виробництва. Це комплексний системний аналіз бізнесу, його складових (техніко-технологічні, маркетингові, фінансові, відділи збуту, функції управління) та оцінка економічної ефективності кожної з цих функцій для виявлення неефективних, нераціональних витрат, існуючих витрат. розроблення внутрішніх резервів і програм підвищення ефективності та прибутковості бізнесу.

Мета FVA – мінімізувати витрати на одиницю вигоди. Цей метод дає змогу знизити витрати виробництва за рахунок економії матеріальних і трудових ресурсів, більш ефективного використання основних фондів підприємства, технологічних змін у виробництві тощо [2].

Зменшення витрат на виробництво та транспортування також зменшує витрати виробництва. Розмір цих витрат на одиницю продукції залежить не тільки від обсягу продукції, а й від її абсолютної величини. Чим менша сума складських і накладних витрат у бізнесі в цілому, тим нижча вартість кожного товару, якщо всі інші фактори однакові.

Література

1. Мудра Т. М. Діагностика процесу управління витратами на засадах функціонального підходу: теоретичні аспекти та практичне застосування. URL: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/nie/2011_3/087-091.pdf.

2. Панасюк В. М. Витрати виробництва: управлінський аспект В. М. Панасюк. Тернопіль: Астон, 2015. 288 с.

3. Гринько Т.В., Тімар І.В. Теоретичні підходи до формування механізму управління іміджем підприємств сфери послуг. *Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії*. Запоріжжя: Видавничий дім «Гельветика», 2016. Випуск 6 (06). Частина 1. С. 85-90.

4. Гринько Т.В., Таранік А.А. Проблеми оптимізації експлуатаційних витрат в системі технічного обслуговування та ремонту промислових підприємств. *Збірник наукових праць Міжнародної науково-практичної конференції «Економіка і менеджмент 2017: перспективи інтеграції та інноваційного розвитку»*: у 11 т. (м. Дніпро, 23-24 березня 2017 р.). Дніпро: Біла К.О., 2017. Т. 5. С. 89-92.

ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДИК ПЛАНУВАННЯ В ОСОБИСТІЙ РОБОТІ МЕНЕДЖЕРА

*Унтіла О.І., студент 41-м групи
Уманський національний університет
садівництва, м. Умань*

*Науковий керівник – Загороднюк О.В., к.е.н., доцент
Уманський національний університет
садівництва, м. Умань*

Головне завдання планування – раціональне використання найціннішого людського ресурсу – часу.

Уважне спостереження за роботою менеджера дозволяє погодитися із ствердженням С.Н. Паркінсона про те, що для марної витрати часу меж практично немає. Нестача часу не дозволяє успішно справлятися з покладеними обов'язками, приводить до перенапруженості у процесі роботи. Слова “у нас немає часу”, часто повторювані деякими менеджерами, є яскравим показником недостатнього уміння управління своїм робочим часом і недостатньо ефективною організацією праці. Дослідження свідчать, що у зв'язку з невмінням правильно розподіляти час корисна зайнятість менеджерів не перевищує 70-80% [1].

Технологія упорядкування часу, спрямована на підвищення ефективності його використання називається тайм-менеджментом.

Вперше про тайм-менеджмент почали активно говорити тільки у 70-ті роки ХХ ст. із появою спеціалізованих курсів для бізнесменів і службовців, на яких навчали як правильно планувати свій час. Хоча, сама ідея ефективного керування часом з'явилася ще на перших етапах формування людського суспільства [2].

Правильне управління часом допомагає розвивати поведінку, орієнтовану на завдання, яка вимагає ефективною мобілізації ресурсів. Постійне накопичення завдань може призвести до постійного стресу та виснаження. З іншого боку, виконання завдань вчасно звільнить час для особистих потреб і принесе гармонію у ваше життя.

Сутність тайм-менеджменту полягає у якісному виконанні роботи та досягненні поставлених цілей у найкоротші терміни. О. С. Колесов та А. В. Вацьківська зазначають, що “тайм-менеджмент є сукупністю технологій планування роботи, які людина застосовує самостійно з метою підвищення ефективності використання свого робочого часу та задля підвищення контролю зростаючої кількості завдань; окрім цього, це і вміння ставити завдання та виконувати їх”. Деякою мірою тайм-менеджмент є стилем життя та філософією цінності часу у постійно мінливому світі та швидкому потоці інформації [2].

Щоб навчитися цінувати час, розуміти яким чином він витрачається кожна людина повинна вести його точний облік. У цьому може допомогти інвентаризація та аналіз тимчасових витрат за різними методами.

Один із способів зробити це – за допомогою персональної картки часу, де ви будете свій день і розбиваєте його на етапи. Зліва записується код і тип операції (одна комірка - 30 хвилин).

Автори цього методу пропонують наприкінці першого тижня кожному типу завдання присвоїти унікальний код, щоб позначити його. Таку ж роботу потрібно скласти в один код, при цьому кількість має бути 15-20.

Суть хронометражу ABC полягає в тому, щоб приділяти особливу увагу критичним завданням та виділяти якнайменше часу на запис і аналіз непродуктивних завдань.

Основні чотири принципи представленої методики:

1. Концентрація уваги на головних завданнях або парадокс самоврядування.

2. Простота і гнучкість ведення форми обліку часу.

3. Вимірність і наочність результатів діяльності.

4. Корисна повнота інформації [3].

Фотографії робочого тижня чітко показують, скільки часу ви витрачаєте та на що, і оцінюють наявні показники, чи є вони найкращими для ефективної роботи.

Суть представленої методики полягає в наступному: необхідно вести щоденні записи абсолютно всіх справ за тиждень з докладним описом робочого дня, із зазначенням початку і завершення будь-якого виду діяльності. Потім після збору необхідної інформації приступають до її аналізу: групують виконані дії і привласнюють їм певні коди. Треба відзначити, що класифікувати справи можна таким чином: за виконуваними функціями (контакти з клієнтами - дзвінки (З), переговори (Пр), листи (Л)); за ефективністю витраченого часу (робочий час (Роб), паузи і перерви (Пер), неробочі розмови (Роз), відпочинок (В)); витрачений час також ділиться за пріоритетами: витрачений на головні завдання (1), на поточну роботу (2) і не важливу (3) [3].

Ще один спосіб обчислення витрат часу - журнал часу, який ділить день тижня на періоди по 15 хвилин. Наприкінці кожної години слід записувати виконані завдання, які раніше були віднесені до певного виду діяльності. Цей щоденник ведеться протягом кількох тижнів і фіксує хід робочого часу, уникаючи оцінки та аналізу ситуації. Потім, в кінці спостереження, всі отримані дані будуть проаналізовані. Після проведення аналізу стає зрозуміло, скільки часу витрачається на вирішення основних завдань, а скільки – на вирішення другорядних, які види діяльності займають найбільше часу в день і чи є можливість їх скоротити.

Також цікавим методом є щоденний аналіз часових бар'єрів. До них включають: телефонні розмови, невміння слухати, колеги, які відволікають колег, проблеми з комп'ютерними технологіями, чаювання та перекури, бюрократія, погане організаційне планування, бажання зробити все й одразу тощо, – все це може заважати вашій зазвичай ефективній роботі.

Для боротьби з ними необхідно проводити щоденний аналіз, а саме перераховувати перешкоди, при цьому зазначаючи, скільки часу вони відняли у Вас. В стовпець «зовнішні причини» заносяться об'єктивні, не залежні від дій причини виникнення перешкоди - описуються розгорнуто і максимально точно, наприклад, якщо це відвідувач, то вказати хто саме (П.І.Б.), з якого питання. Потім необхідно оцінити важливість перешкод за певний час [3].

Час – один із найцінніших ресурсів, він невідновлюваний, обмежений і належить кожному в рівній мірі. Щоб підвищити особисту ефективність, ви повинні пройти всі кроки встановленого механізму управління часом.

Досить важко простежити основні етапи тайм-менеджменту, проте, механізм управління часом повинен включати чотири основних послідовних блоків, а саме: особистий аналіз, smart-планування, дисципліну та боротьбу з поглиначами часу. Кожен блок передбачає використання різних інструментів та методів тайм-менеджменту [2].

Для аналізу свого робочого часу можна обрати будь-який з методів що перераховані вище, або ж ті які не увійшли до цього списку, адже їх є багато і кожен може обрати який йому до вподоби. Але який би з методів не застосовував менеджер усі вони спрямовані на економію та ефективність використання його робочого часу.

Література

1. Планування особистої роботи менеджера URL: bingj.com
2. Ізюмцева Н. В., Чхайло А. А., Свєргун О. А. Тайм-менеджмент – як один із методів управління часом у банківській установі. *Соціальна економіка*. 2018. Вип. 56. С. 130–136.
3. Конспект лекцій з самоменеджменту URL: http://dipplus.com.ua/metodichn-vkazvki/news_post/konspekt-lektsiy-z-distsiplini-samomenedzhment

ВИКОРИСТАННЯ ТІМБІЛДІНГУ З МЕТОЮ УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ ПІДПРИЄМСТВА

*Цвіліховський А.О., студент 41-м групи
Уманський національний університет*

садівництва, м. Умань

*Науковий керівник – Загороднюк О.В., к.е.н., доцент
Уманський національний університет*

садівництва, м. Умань

Людина була і залишається основним ресурсом будь-якого бізнесу. Завданням кожного керівника є використовувати цей ресурс максимально ефективно. Але людина – це складна система, до якої потрібно шукати комплексний та комбінований підхід. Для побудови продуктивного та згуртованого колективу треба враховувати можливості і потенціал кожного робітника та вміти розвивати ці якості. Для цього й був створений тимбілдінг.

В умовах сьогодення для досягнення високого рівня конкурентоспроможності компанії та її прибутковості в цілому все більше керівників починають застосовувати інноваційні методи кадрового підбору майбутніх працівників та організації їх командної роботи для досягнення високого рівня трудового потенціалу підприємства.

Позитивні результати суб'єкта господарювання не можуть бути отримані за рахунок продуктивної та задовільної роботи лише одного або декількох працівників. До такого результату діяльності можна прийти за допомогою злагодженості та згуртованості колективної трудової діяльності на підприємстві, яка направлена на досягнення поставлених цілей. Саме для цього доцільно застосовувати тимбілдінг при командоутворенні та при подальшій діяльності колективу суб'єкта господарювання [1, с. 132].

Тімбілдінг – це комплекс заходів, спрямований на створення у робочому колективі певної атмосфери, яка мотивує його учасників йти до певної мети згуртовано та цілеспрямовано.

Тімбілдінг позитивно впливає на формування та налагодження взаємозв'язків у команді, організацію ефективної взаємодії між усіма учасниками трудового колективу, що в свою чергу підвищує продуктивність праці робітників підприємства.

Однією з найбільш важливих функцій тімбілдингу є пошук шляхів злагодженої роботи серед учасників колективу, між якими можуть виникнути конфліктні ситуації. Це стає особливо важливим на етапі формування майбутнього колективу підприємства.

В першу чергу тімбілдінг повинен стати важливою частиною навчання топ-менеджерів, тому що саме вони формують основні принципи і правила командування на суб'єкті господарювання, яким вони керують. Після цього стає не менш важливим правильне застосування методів тімбілдингу у вже сформованому колективі задля досягнення його злагодженості та продуктивності.

Позитивними наслідками застосування тімбілдингу в організації є [3, с. 15]:

- ігровий формат взаємодії між робітниками допоможе розслабитися, зняти напругу, помітити щось цікаве в інших членах колективу;
- під час тімбілдингу колеги можуть ближче познайомляться один з одним; у неформальному становищі, наприклад, менеджери, маркетологи, економісти та бухгалтерія зможуть стати єдиною командою, залученою до заходу; а якщо в компанії є новачки, то вони легше увіллються у колектив;
- співробітники отримають можливість прокачати свої навички спілкування, адже саме на спілкуванні будується лівова частка роботи будь-якого підприємства;
- у тімбілдингу важлива кожна людина, тому його активне застосування серед усіх членів колективу дає можливість кожному проявити себе, розкрити свої таланти та здібності.

В умовах сьогодення тімбілдінг актуальний як для малого і середнього, так і для великого бізнесу, який має всесвітній масштаб. Тому виникло так багато різновидів тімбілдингу: спортивний, творчий, історичний, психологічний тощо [2, с. 219].

При застосуванні у колективі спортивного виду тімбілдингу проводяться різноманітні спортивні ігри та заходи, які сприяють згуртуванню колективу та розвиненню навичок злагодженої і послідовної командної роботи.

Творчий тімбілдінг ставить перед собою мету розвинення творчих навичок учасників трудового колективу задля розвитку креативного мислення та генерації ідей, які можуть стати каталізатором покращення результатів діяльності підприємства в цілому [5, с. 153].

Відтворення подій з минулого є методом історичного тімбілдингу, який також дуже ефективно розвиває у працівників суб'єкта господарювання вміння працювати у команді та злагоджено передавати інформацію від однієї ланки робочого колективу іншій.

Психологічний вид тімбілдингу є одним з найефективніших з-поміж інших видів, тому що спонукає його учасників до активного аналізу себе та інших співробітників, вдало розвиває навички комунікації та допомагає досягти більш згуртованого колективу на підприємстві.

Кожен вид тімбілдингу надзвичайно важливий, оскільки будь-яка загальна діяльність команди, яка не пов'язана безпосередньо з роботою, якнайкраще

впливає на взаємовідносини між її підрозділами. Максимально позитивного та задовільного результату можна досягти за допомогою комбінації різних видів тимблдингу [4, с. 91].

Тому, на основі вищезазначеного, можна стверджувати, що тимблдинг є одним із найефективніших методів управління людськими ресурсами. Він дозволяє об'єднати працівників підприємства в єдину систему – команду – для побудови ефективних і продуктивних відносин всередині організації та успішної діяльності кожного її члена. Тому в умовах сьогодення для досягнення високої якості командоутворення на підприємстві, доцільно активно використовувати тимблдинг.

На жаль, у нашій країні тимблдинг знаходиться не на такому високому та розвиненому рівні, як закордоном. Дуже часто робітники українських підприємств тренінги командоутворення сприймають як щось нудне та нецікаве. Тому, для їх активного заохочення до участі у тимблдингових заходах слід спочатку провести роз'яснювальні бесіди на предмет того, які зміни планується впроваджувати та з якою метою, щоб максимально зменшити супротив до змін у колективі. І вже після цього можна розпочинати активно застосовувати методи тимблдингу для покращення якості командоутворення на підприємстві.

Література

1. Виноградова О.В., Євтушенко Н.О. Групова динаміка і комунікації. навч. посіб. Київ, 2018. С. 223.
2. Климчук А. О., Михайлов А. М. Мотивація та стимулювання персоналу в ефективному управлінні підприємством та підвищенні інноваційної діяльності. *Маркетинг і менеджмент інновацій*. 2018. Випуск 1. С. 218-229.
3. Романовський О.Г., Шаполова В.В. Психологія тимблдингу: навч. посіб. Харків, 2017. С. 92.
4. Сергеева Т. В., Дорін Фестеу, Гейл Роунтрі. Лідерство і командна робота: навч. посіб. Харків, 2017. С. 124.
5. Ярмолук Д. І., Хлуп'янець Д. І. Тимблдинг як один із ефективних методів управління персоналом. *Приазовський економічний вісник*. 2020. Випуск 3(20). С. 152-156.
6. Гринько Т.В., Настиченко Ю.В. Теоретичні засади стратегічного управління людським капіталом підприємства. *Економічний простір*, 2021. № 176. С. 53-58.
7. Гринько Т.В., Гвініашвілі Т.З. Ефективні комунікації як фактор забезпечення розвитку сучасного підприємства. Теорія та практика управління суб'єктами підприємництва: колективна монографія: за заг. ред. Т.В. Гринько. Дніпро: Біла К.О., 2020. С. 60-84.
8. Grynko, T., Hviniashvili, T. (2019) Innovative strategies of business entities staff management. *Управління розвитком суб'єктів підприємництва в умовах викликів XXI століття*: колективна монографія: за заг. ред. Т.В. Гринько. Дніпро: Біла К.О., 2019. С. 174-203.
9. Hviniashvili T. The role of staff motivation in the conditions of reducing the economic security of business entities. *Журнал «Актуальные научные исследования в современном мире»*, Переяслав-Хмельницький, 2019. Вып. 10(54), Ч. 4. С. 157-159.

ХАРАКТЕРНІ ОСОБЛИВОСТІ ТРЕС-МЕНЕДЖМЕНТУ НА ПІДПРИЄМСТВІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

*Цвіліховський А.О., студент 41-м групи
Уманський національний університет
садівництва, м. Умань*

*Науковий керівник – Загороднюк О.В., к.е.н., доцент
Уманський національний університет
садівництва, м. Умань*

Підприємства постійно перебувають під впливом стресорів – негативних чинників впливу, що зумовлюють небажані відхилення у діяльності підприємств, порушують заплановану траєкторію розвитку, перешкоджають прогресивним перетворенням. Усе це формує кардинально нові вимоги до систем менеджменту підприємств, які мають бути націлені на належне реагування, підтримання економічної безпеки, підвищення ринкової та фінансово-економічної стійкості тощо. Насамперед йдеться про формування на підприємствах ефективних систем стрес-менеджменту, основною метою яких є ліквідація, усунення та протидія екстремальним відхиленням у діяльності з метою стабілізації стану підприємств та забезпечення їхнього повноцінного функціонування і розвитку. Таким чином, виникає необхідність у виокремленні характерних особливостей стрес-менеджменту у сучасних умовах.

Результати вивчення теорії та практики свідчать, що стрес-менеджмент є відокремленим різновидом менеджменту підприємства у розрізі конкретних функцій, який націлений на прогнозування, подолання та запобігання стресфакторам та наслідкам їхнього впливу. Для розуміння змістового та функціонального наповнення стрес-менеджменту важливо виокремити його характерні особливості, врахування яких дасть змогу на підприємствах якісно та ефективно усувати та запобігати стресорам.

Виконані дослідження дають змогу ідентифікувати найбільш яскраві та репрезентативні особливості стрес-менеджменту на підприємствах в сучасних умовах:

1. Націленість на відстежування, ідентифікування, запобігання та подолання стресорів внутрішнього і зовнішнього середовища. Йдеться насамперед про попередній, поточний та ретроспективний моніторинг особистісних, родинних, організаційних та позаорганізаційних стрес-факторів, які можуть чинити чи вже чинять істотний негативний вплив на діяльність підприємства загалом, його підрозділів та окремих працівників. Тобто первинним завданням є контрольованість стресорів, розуміння ситуації, усвідомлення негативних наслідків. В сучасних умовах менеджерам підприємств необхідно володіти оперативною, повною і достовірною інформацією про існуючі та потенційні загрози для прийняття ефективних управлінських рішень. Варто зазначити, що стресори здатні істотно загальмувати діяльність будь-якого підприємства, зумовити критичні негативні наслідки та сприяти його подальшому банкрутству і ліквідації. Таким чином, ключовим завданням менеджерів інституційного рівня є спроможність діяти відповідно до будь-яких негативних впливів, явищ та ситуацій, що створює передумови для їх подолання та протидії.

2. Спрямованість на усунення істотних негативних відхилень у діяльності підприємства, його підсистем, підрозділів тощо. Стреси у 99% випадків викликають негативні наслідки незалежно від рівня їхнього формування, тобто вони практично завжди зумовлюють небажані відхилення,

порушення планових та очікуваних показників діяльності, відхилення підприємства від запланованої траєкторії розвитку. При цьому стрес-менеджмент передбачає реагування на суттєві негативні відхилення, тобто подолання так званих дистресів. Суттєві відхилення є відчутними у діяльності підприємства і потребують належного управлінського реагування на різних рівнях. Особливо це стосується екстремальних та критичних відхилень, які здатні кардинально негативно відобразитись на подальшій діяльності підприємства і потребують комплексного усунення, ліквідації чи переходу підприємств до радикально інших видів, напрямів та стратегій діяльності на ринку.

3. Формування управлінської готовності до песимістичних сценаріїв розвитку. Сучасні системи менеджменту ґрунтуються на багатоальтернативності стратегій, рішень, заходів, варіантів розвитку, взаємодій тощо. В таких умовах завжди пропрацьовуються різноформатні сценарії розвитку ситуацій з урахуванням оптимістичного, нейтрального та песимістичного варіантів. Стрес-менеджмент націлений на управління саме песимістичними сценаріями з урахуванням потенційних загроз, перебігу негативних тенденцій, небажаних наслідків.

4. Націленість на підвищення економічної захищеності підприємства.

Таким чином, йдеться насамперед про функціональне призначення стрес-менеджменту підвищити рівень економічної безпеки підприємства, що дасть змогу менше залежати від стрес-факторів, більш якісно їм протидіяти та долати наслідки із менш істотними втратами.

Література

1. Гончар М.Ф. Метод оцінювання впливу систем стрес-менеджменту на результуючі показники діяльності підприємств. *Причорноморські економічні студії*. 2018. С.66-71.

ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТНИХ ПЕРЕВАГ САДІВНИЧИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ

*Длугоборська Л.В., викладач
Уманський національний університет
садівництва, м. Умань*

В умовах жорсткого конкурентного середовища, яке останні роки формується під впливом політичних змін, гостро постає проблема зміцнення ринкових позицій підприємства. Конкурентні переваги садівничих підприємств та стратегія їх досягнення - це система, наділена певними індивідуальними цінностями, що дає підприємству перевагу над вітчизняними та зарубіжними конкурентами.

Майкл Портер сформулював твердження про існування двох основних видів конкурентних переваг – нижчих витрат і диференціації товарів. Останню розглядають як спроможність запропонувати покупцеві унікальну і більшу цінність у вигляді нового товару, особливих його споживчих характеристик [1].

У цінності товару є два виміри: економічна значимість - ціна кращого з доступних покупцеві альтернативних товарів (ціна байдужості) збільшена на цінність для покупця тих властивостей даного товару, які відсутні у кращої

альтернативи, і психологічна значимість - задоволення, яке отримує від покупки.

Сила конкурентних переваг залежить від їх виду та на скільки вони органічно будуть вбудовані в систему менеджменту підприємства.

До різновидів конкурентних переваг підприємства належать: якість продукції, вартість продукції, диверсифікація виробництва, концентрація виробництва, кваліфікація персоналу, переважне право [1].

Продукція садівничих підприємств реалізується за цінами, що їх визначають роздрібні покупці, переробні підприємства та зовнішній ринок. Історично склалося, що у процесі її реалізації мало задіяні такі чинники, як бренд, ексклюзивна цінність. Тому особливого значення в галузі набувала конкурентна перевага, втілена у нижчих витратах: нижчій виробничій собівартості одиниці продукції, оптимальних накладних витратах. Унікальна цінність зустрічається не у всьому асортименті продукції садівництва, і коло виробників, які могли б орієнтуватися на неї як на конкурентну перевагу, обмежене.

Диференціація товарів у галузі наявна через варіацію якості продукції. Привабливіший продукт як вид конкурентної переваги відображається у вищій його якості, а індикатором наявності цієї переваги є вища ціна реалізації.

У зв'язку з високою конкуренцією на світовому ринку українським садівникам необхідно розробити інноваційні технології та організації виробництва і збуту продукції, які забезпечили б швидку окупність затрат, високу продуктивність праці, низьку собівартість продукції та, відповідно, високоефективний розвиток перспективної галузі. Зараз Україна посідає п'яте місце в Європі за рівнем виробництва плодоовочевої та ягідної продукції та є одинадцятою з 45 країн Європи за органічним землеробством. У 2021 році обсяг імпорту органічних фруктів становив 20,1 тис. тонн, що становить 10,6 % частки загального імпорту ЄС. На внутрішньому ринку органічної продукції України у 2021 році реалізовано 9780 тонн, сукупний обсяг органічного виробництва оцінювався на рівні 33 млн. дол. США. Тому вирощування органічної продукції можна віднести до переліку конкурентних переваг садівничих підприємств України.

Для прикладу, за даними Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН у світі кількість країн-виробників яблук перевищує 90, хоча обсяги виробництва у деяких з них зовсім малі. Провідним світовим виробником яблук є Китай. За даними Міністерства землі та природних ресурсів Китаю, не менше 20% земель КНР забруднені пестицидами та хімічними добривами, а світу потрібні екологічно – чисті продукти харчування.

Перенасиченість європейського ринку змушує садівничі господарства ідентифікувати незаповнені світові ринкові ніші, виявляти періоди дефіциту за окремими видами продукції. Обсяг світового ринку ягід складає близько 1,2 мільйона тонн (0,1% світового ринку фруктів). Цей ринок розвивається надзвичайно динамічно. За даними Rabobank, якщо раніше йшлося про щорічне зростання споживання ягід на 4-5%, то сьогоднішні дослідження демонструють цифру в 7% зростання щороку. Головною рушійною силою такого росту популярності ягід є зміна харчових звичок. Здоровий спосіб життя, здоровий раціон (зокрема «суперфуд») — це сучасні тренди. Прикладом ягідного «суперфуду» є чорниця та журавлина, споживання яких дуже швидко зростає в світі.

Диверсифікація - як вид конкурентної переваги. Філософія здоров'я, пропагує вживання смузі, фрешів, малокалорійних продуктів, які починають

виготовляти відомі бренди; спостерігається все більша відмова від споживання цукру. Тенденція дотримання здорового способу життя вимагає високих стандартів якості продукції. Цьому сприяють вибагливий покупець та глобальна конкуренція на плодово-ягідному ринку.

Формування стійких конкурентних переваг садівничих підприємств України потребує певного часу. Зусилля суб'єктів господарювання, які не забезпечили позитивного економічного ефекту в поточному році, можуть бути елементом конкурентної стратегії, що виявиться у перспективі [2]. Це вимагає продовження дослідження особливостей формування конкурентних переваг садівничих підприємств.

Література

1. Портер М. Стратегія конкуренції. Пер. з англ. А. Олійник, Р. Скільський. Київ. Основи. 1997. 390 с.

2. Яців І. Б., Яців С. Ф. Особливості формування конкурентних переваг сільськогосподарських підприємств. *Економічний аналіз: зб. наук. праць Тернопільський національний економічний університет*. Тернопіль: Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету «Економічна думка», 2018. Том 28. № 1. С. 278-285.

АНАЛІЗ ЛІКВІДНОСТІ ТА ПЛАТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

*Чаванець М.І., студент групи ФН-21-1-вс,
спеціальності «Фінанси, банківська справа та страхування»,
Білоцерківський інститут економіки та управління
Університету «Україна», м. Біла Церква*

Ліквідність і платоспроможність є одними із ключових ознак фінансового стану підприємства. Їх особлива роль проявляється в умовах функціонування ринкової економіки. Адже стабільна і ефективна діяльність підприємства, його конкурентоспроможність на ринках товарів і капіталу, спроможність розвиватися й пристосовуватися до мінливих умов оточуючого середовища значною мірою залежить від здатності виконувати боргові зобов'язання перед партнерами по бізнесу, державою, працівниками тощо. Іноді поняття "ліквідності" та "платоспроможності" ототожнюються, проте між ними існує суттєва різниця [1, с. 258]. Поняття платоспроможності – більш містке. Поліпшення платоспроможності підприємства нерозривно пов'язано з політикою управління оборотним капіталом, яка націлена на мінімізацію фінансових зобов'язань [2, с. 280]. Інакше кажучи, прибуток – довгострокова мета підприємства, але в короткостроковому плані навіть прибуткове підприємство може збанкрутіти внаслідок відсутності грошових коштів.

Підсумовуючи все вищезазначене можна стверджувати, що ліквідність це мобільність активів, їх спроможність (у разі потреби і за короткий проміжок часу) перетворюватися з натурально - речовинної форми в грошову. Платоспроможність підприємства - це його можливість і здатність своєчасно й повністю виконувати свої фінансові зобов'язання перед внутрішніми та зовнішніми партнерами, а також державою.

Розрізняють ліквідність активів, ліквідність балансу і ліквідність підприємства [3, с. 120].

Ліквідність активу – здатність активу перетворюватися в грошові кошти. Ступінь ліквідності визначається тривалістю часового періоду, впродовж якого ця трансформація може бути здійснена. Чим коротший період, тим вища ліквідність цього виду активів.

Ліквідність балансу виражається в ступені покриття боргових зобов'язань підприємства його активами, строк перетворення яких у грошову готівку відповідає строку погашення платіжних зобов'язань. Ліквідність балансу досягається встановленням рівності між зобов'язаннями підприємства та його активами.

Ліквідність підприємства це мобільність підприємства, його спроможність (при виникненні будь - яких обставин) за рахунок внутрішніх і зовнішніх джерел оперативно вишукувати резерви платіжних коштів, необхідних для погашення боргів, і постійно, на будь-який момент часу, підтримувати рівновагу між обсягами і строками перетворення активів у грошові кошти та обсягами і строками погашення зобов'язань.

Тобто це здатність покривати зобов'язання активами, строк перетворення яких у грошову форму відповідає строку погашення зобов'язань. Ліквідність означає безумовну платоспроможність підприємства і передбачає постійну тотожність між його активами та зобов'язаннями одночасно за загальною сумою, термінами перетворення активів у гроші та термінами погашення зобов'язань.

Беручи до уваги все вищенаведене слід зазначити, що для того щоб забезпечити оптимальні показники ліквідності підприємства та на цій основі забезпечити його платоспроможність, необхідно здійснювати постійний моніторинг основних напрямків фінансово - господарської діяльності підприємства, слідкувати за співвідношенням засобів які є в наявності у підприємства та його поточними і перспективними зобов'язаннями. Крім того важливе значення має дослідження та характеристика статей балансу, що характеризують платіжні засоби та зобов'язання суб'єкта господарювання, а також оцінка фінансових результатів, що дасть змогу здійснити прогнозування надходжень грошових коштів.

Одночасно слід проводити пошук внутрішніх резервів зростання ліквідності та платоспроможності підприємства. В першу чергу сюди слід віднести економію наявних ресурсів, оптимізація структури капіталу, комплекс заходів з підвищення якості створеної продукції.

Література

1. Бойко І.А. Дослідження методів оцінювання фінансових. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2015. №8. С. 322 - 327
2. Волкова Н.А. Економічний аналіз: навч. посібник. Одеса: ОНЕУ, ротاپронт. 2015. 310с.
3. Дорошенко А.П. Оцінка ліквідності та платоспроможності в контексті діагностики загального фінансового стану підприємства. *Ефективна економіка*. 2013. № 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2013_2_37 (дата звернення 12.12.2022)

СЕКЦІЯ
«СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ, СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ ТА
СОЦІОКУЛЬТУРНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА»

ОСОБИСТІСНА АВТОНОМНІСТЬ ЯК УМОВА ЖИТТЄСТІЙКОСТІ

*Хомчук О. П., к.псих.н., старший викладач,
Білоцерківський національний аграрний
університет, м. Біла Церква*

Розглядаючи життєстійкість як складний багатовимірний феномен, що є відображенням здатності людини реалізовувати свій потенціал незалежно від обставин життєдіяльності, дослідники вказують на значущість психологічних умов у її розвитку на різних вікових етапах. Здатність до вільного самовираження, потреба у позитивній свободі та внутрішня відповідальність перед собою та іншими, які Б. С. Братусь [2] відносить до умов нормального розвитку, є також і підґрунтям формування життєстійкості особистості.

Життєстійкість є базовою особистісною характеристикою, що визначає вплив стресогенних факторів на соматичне і психічне здоров'я та успішність діяльності. Відношення людини до змін, до власних внутрішніх ресурсів, оцінка нею можливості впливати на життєву ситуацію дозволяє визначити її здатність до подолання як з повсякденними труднощами, так і з стрімкими змінами дійсності. Основними компонентами життєстійкості дослідники вважають залученість, контроль і прийняття ризику.

Перший компонент – залученість – є прагненням людини брати участь у подіях, що відбуваються. Такі люди отримують задоволення від своєї діяльності, займають активну творчу позицію, знаходять у повсякденних справах багато цінного і цікавого, що дозволяє їм успішно долати актуальні та потенційні стреси. І навпаки, люди з низькою залученістю, схильні до пригніченості і самотності, відчувають, що життя йде повз них.

Другий компонент життєстійкості – контроль – розглядається як відчуття влади над своїм життям, самостійність, незалежність у здійсненні життєвих виборів, автономне прийняття важливих рішень. Протилежний стан до контролю – переживання безпорадності. Людина переконана, що від неї нічого не залежить, все вирішують інші люди та обставини.

Третій компонент – прийняття ризику. Це переконання людини в тому, що все, що з нею відбувається, сприяє її розвитку і що з будь-якої негативної події можна винести корисний досвід. У людей з високим прийняттям ризику послаблене прагнення до повсякденного комфорту і безпеки, а схильність до дій, всупереч труднощів, більш виражена. Навіть за відсутності явного успіху, вони сприймають свій досвід як позитивний, корисний [1].

А. Маслоу [3] вказує, що більш високу стійкість до несприятливих життєвих обставин, потрясінь та небажаних змін забезпечує особистісна автономність. Незалежність в переконаннях, моральних принципах, цілісне самоприйняття та конструктивне ставлення до невдач є основою можливості самореалізації, збереження позитивного балансу особистості у складних умовах існування. Відкритість до змін, пізнання себе та інших дають можливість до формування широкого кола міжособистісних стосунків та творчому пристосуванню до умов соціального середовища. Д. А. Цирінг [4], досліджуючи життєстійкість підлітків,

визначив симптомокомплекс «самотійність», який характеризується вираженою вольовою активністю, оптимістичним світосприйняттям, організованістю, ініціативністю та стійкістю. Автономна особистість визначається Т. В. Яцюк [5], як здатна здійснювати самокерівництво і самоконтроль над подіями свого життя та відігравати активну роль у його формуванні, що проявляється у вміннях особистості відстоювати власні права, гідно існувати, впливати на своє життя.

Отже, розвиток автономності є значущою умовою формування досвіду впливу на ситуацію, усвідомлення можливості змінювати її, наскільки це можливо, контролювати певні її аспекти. Автономність є передумовою розвитку активної життєвої позиції, яка є складовою життєстійкості особистості.

Література

1. Александрова Л. А. К концепции жизнестойкости в психологии. *Сибирская психология сегодня*. Кемерово: Кузбассвуиздат, 2004. Вып.2. С.82 – 83.
2. Братусь Б.С. Психологическое и нравственное пространство нормы. *Журнал практикующего психолога*. Вып. 3. Киев. 1997. С. 6 – 15.
3. Маслоу А. Мотивация и личность. 3-е изд. Санкт-Петербург: Питер, 2012. 352с.
4. Циринг Д. А. Исследование жизнестойкости у беспомощных и самостоятельных подростков. *Вестник ТГУ : Психология и педагогика*. 2009. № 323. С. 336–342.
5. Яцюк М.В. Психологічний аналіз феномену автономності особистості. *Наука і навчальний процес: Науково-методичний збірник*. Вінниця: ВСЕІ Університету «Україна» №3, 2007. С. 77–80.

НАДАННЯ ПЕРШОЇ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ДОПОМОГИ ПІД ЧАС ВІЙНИ

*Трофименко Н.Є., старший викладач,
Білоцерківський інститут економіки та управління
Університету «Україна», м. Біла Церква*

Проблема першої психологічної допомоги людям, що постраждали внаслідок військової агресії, кризових травмівних обставин, є гостро актуальною для сучасного українського суспільства.

Як наголошує Олег Романчук, війна, чи не найбільший кошмар, який можуть створити люди, увійшла в наше життя, сколихнувши усі його сфери. І усі ми досвідчуємо, що війна, має великий вплив на психологічне життя людини. Ми знаємо з даних досліджень і досвіду, що бути учасником, чи то навіть свідком жахів війни, може призвести до того, що оті жахіття залишають свої невидимі рани на психічному стані людини, зокрема, у формі посттравматичного стресового розладу. Втім ми знаємо також, – знову ж таки, як і з досліджень, так і з досвіду, що війна, як і будь-яка інша кризова подія, може мобілізувати наші внутрішні зовнішні ресурси, щоб захистити нас, і щоб дати силу захистити інших, вона може сприяти внутрішньому зростанню людини і єдності громади – як будь-яка криза, вона може мати різні наслідки – і великою мірою ці наслідки залежатимуть від того, що ми можемо протиставити їй, тобто наші психологічні, соціальні, духовні ресурси. Тож зараз усім нам час оті ресурси збирати, творити, ділитися ними – щоби справитися з травмою війни...[1].

Чимало людей відчувають останнім часом зростання неспокою, тривоги, невпевненості в завтрашньому дні, підвищення загального напруження, зменшення працездатності. У багатьох зростає відчуття безпорадності, незахищеності, посилюється байдужість до всього, що цікавило раніше. Щоденні тривожні новини з фронту, невпинне зростання з кожним днем кількості вбитих і поранених призводять до поступової втрати почуття стабільності, прогнозованості життя. Від психологів у цій непростій ситуації очікується оперативна, кваліфікована й адресна допомога різним категоріям населення [3].

Психологи зараз стикаються з новими викликами у сучасних реаліях. Якщо раніше потреба в екстреній психологічній допомозі постраждалим від надзвичайних ситуацій повністю закривалася спеціально навченими кризовими фахівцями, то сьогодні, в сучасних умовах, допомога психолога потрібна все більшій кількості людей, дітей та підлітків.

Перша психологічна допомога рекомендована багатьма міжнародними та національними експертними групами, зокрема такими, як Міжвідомчий постійний комітет (IASC) і проект «Сфера» (Sphere). Перша психологічна допомога є альтернативою психологічному дебрифінгу. У 2009 році Група з розробки посібників Програми mhGAP Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ) провела оцінку наукової обґрунтованості першої психологічної допомоги та психологічного дебрифінгу. Група дійшла висновку, що людям у стані тяжкого дистресу внаслідок травматичної події, пережитої нещодавно, слід надавати ППД, а не проводити із ними психологічний дебрифінг [2].

Кожна людина має власні сильні сторони та здібності, які допомагають їй долати життєві труднощі. Однак у кризових ситуаціях деякі люди є особливо вразливими, а отже, їм може знадобитись додаткова допомога. Зокрема, це стосується людей, які належать до груп ризику або потребують додаткової підтримки через свій вік (діти, люди похилого віку), через обмежені психічні чи фізичні можливості тощо.

За визначеннями проекту «Сфера» (2011) та МПК (2007), перша психологічна допомога (ППД) описує гуманні, підтримуючі заходи реагування на страждання особи, яка може потребувати підтримки. ППД включає такі елементи:

- ненав'язливе надання практичної допомоги та підтримки;
- оцінювання потреб і проблем;
- надання допомоги в задоволенні базових потреб (наприклад, їжа, вода, інформація);
- слухання людей, не примушуючи їх говорити;
- розрада та заспокоєння людей;
- надання допомоги в отриманні інформації, встановленні зв'язку зі службами та структурами соціальної підтримки;
- захист людей від подальшої шкоди.

Психологам потрібно опиратися на такі основні принципи у наданні допомоги:

- *Перший принцип* – «Дивитися» – проаналізувати стан безпеки, виявляти осіб з очевидними нагальними базовими потребами, виявляти осіб у стані дистресу.
- *Другий принцип* – «Слухати» – звернутися до осіб, яким може бути потрібна підтримка, розпитати про потреби та занепокоєння особи, вислухати людей і допомогти їм заспокоїтися.
- *Третій принцип* – «Направляти» – допомогти людям задовольнити базові потреби та отримати доступ до послуг, допомогти людям впоратися з

проблемами, надати інформацію, допомогти людям зв'язатися з їхніми близькими та отримати соціальну підтримку [2].

Перша психологічна допомога – це доказовий модульний підхід для допомоги дітям, підліткам, дорослим та сім'ям із безпосередніми наслідками від катастрофи чи тероризму. Перша психологічна допомога розроблена для того, щоб зменшити первинний дистрес, який спричинений травматичними подіями, і сприяти коротко- та довготерміновим стратегіям функціонування і коупінгу. Принципи й техніки першої психологічної допомоги задовольняють чотири основні стандарти:

1. Відповідність науковим дослідженням щодо ризику та стійкості після травми.

2. Придатність та практичність у польових умовах.

3. Відповідність рівням розвитку впродовж життя.

4. Культурна поінформованість та гнучка подача.

Перша психологічна допомога не вважає, що усі потерпілі мають суттєві проблеми із психічним здоров'ям чи довготривалі труднощі відновленні. Навпаки, вона ґрунтується на розумінні того, що потерпілі від лиха, чи люди, які бачили ці події, переживатимуть широкий спектр ранніх реакцій (до прикладу, фізичних, психологічних, поведінкових, духовних). Деякі з цих реакцій можуть спричинити достатньо дистресу (*негативний стрес, який приводить до хвороб*), щоб суперечити з адаптивними захисними стратегіями, і у відновленні від наслідків лиха таких людей можуть підтримати співчутливі та дбайливі працівники.

Що не повинні робити фахівці, які надають першу психологічну допомогу?

– Не робити припущень, що могли пережити чи через що пройшли потерпілі;

– Не думати, що кожний, хто пережив катастрофу, буде травмованим;

– Не патологізувати. Більшість очікуваних реакцій зрозумілі та відомі, зважаючи на те, що людям довелося пережити у зв'язку з катастрофою. Не маркувати реакції як «симптоми» та не розмовляйте термінами «діагнози», «стани», «патології»;

– Не заговорювати потерпілих й надмірно не опікуватися ними, щоб їх заспокоїти, не зосереджуватися на його/її безпорадності, слабкості, помилках чи неспроможності. Натомість сфокусуватися на тому, що людина зробила ефективного, чи такого, що за потреби могло б посприяти в допомозі іншим, і під час катастрофи, і в теперішніх умовах;

– Не думати, що усі потерпілі хочуть і потребують розмовляти з вами. Часто підтримкою і заспокоєнням є просто фізична присутність, що допомагає потерпілим відчувати себе у безпеці та зарадити собі;

– Не влаштовувати «допиту», ставлячи запитання про деталі того, що трапилось;

– Не спекулювати, ймовірно, неточною інформацією або ж непропонувати її. Якщо ви не можете відповісти на запитання потерпілого, зробіть все можливе, щоб дізнатись цю інформацію [1].

Таким чином, психічне (ментальне) здоров'я особистості – це стан благополуччя, в якому кожна людина реалізує свій потенціал, здатний справлятися зі звичайними життєвими стресами, може продуктивно та плідно працювати і робити свій внесок в розвиток суспільства, тому завдання фахівців, які надають першу психологічну допомогу полягає в тому, щоб віднайти ефективні методи як для дітей, підлітків так і для дорослих у ситуаціях

переживання ними гострих стресових ситуацій. І це є необхідним і особливо актуальним в нашому непростому часовому вимірі.

Література

1. Комісія УГКЦ у справах душпастирства охорони здоров'я. Перша психологічна допомога. Львів : Друкарські куншти, 2015. 184 с.
2. Перша психологічна допомога : посібник для працівників на місцях. Київ : Унів. Вид-во ПУЛЬСАРИ, 2017. 64 с
3. Способи підвищення соціально-адаптивних можливостей людини в умовах переживання наслідків травматичних подій : методичні рекомендації / Національна академія педагогічних наук України, Інститут соціальної та політичної психології ; за наук. ред. Т. М. Титаренко. Кропивницький : Імекс-ЛТД, 2017. 80 с.

ВІКТИМОЛОГІЧНА ПРОФІЛАКТИКА ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ ОСОБИ У ЗАРУБІЖНИХ ДЕРЖАВАХ

*Новак Я.В., к.ю.н., доцент
Білоцерківський інститут економіки та управління
Університету «Україна», м. Біла Церква*

Існує гостра необхідність проведення віктимологічних досліджень, присвячених найбільш актуальним напрямкам протидії організованій злочинності, тероризму, екстремізму, корупції, комп'ютерній злочинності, наркобізнесу та ін.

Об'єктом дослідження віктимології є жертва злочину, проте слід відрізнити поняття «потерпілий від злочину», «потерпілий від злочину» та «жертва злочину».

Перший термін характерний для кримінального та кримінально-процесуального права та означає особу, якій безпосередньо завдано шкоди злочинном. Потерпілий від злочину – це кримінально-правова категорія, яка позначає осіб, на чії законні інтереси, права, життя чи здоров'я спрямоване злочинне посягання.

Під терміном «жертва» у п. 1 Декларації основних принципів правосуддя для жертв злочину та зловживання владою (далі – Декларація) розуміються особи, яким індивідуально чи колективно була заподіяна шкода, включаючи тілесні ушкодження чи моральні збитки, емоційні страждання, матеріальні збитки або суттєві обмеження їх основних прав внаслідок дії чи бездіяльності, що порушує національні кримінальні закони [1, с. 1].

Зазначена Декларація встановлює такі основні напрями реабілітації жертв злочинів: 1) інтеграція до національних законодавства міжнародних стандартів державної підтримки постраждалих від злочинів; 2) кримінально-правова реституція жертв злочинів, їх сімей або осіб, які перебувають на утриманні у зазначених осіб; 3) використання компенсацій постраждалим від злочинів; 4) надання жертвам злочинів необхідної матеріальної, психологічної та соціальної допомоги.

Слід констатувати, що чинне законодавство не містить норм, які закріплюють методіку реабілітації жертв та запобігання злочинам. При цьому за кордоном вже накопичено значний досвід щодо запобігання злочинам шляхом зниження віктимності суспільства в цілому та окремих громадян зокрема.

Віктимологічна профілактика – це специфічна діяльність соціальних інститутів, спрямована на виявлення, усунення або нейтралізацію факторів, обставин, ситуацій, що формують віктимну поведінку та що зумовлюють скоєння злочинів, виявлення груп ризику та конкретних осіб з підвищеним ступенем віктимності з метою відновлення або активізації їх захисних властивостей. також розробка чи вдосконалення вже існуючих спеціальних засобів захисту громадян і конкретних осіб від злочинів.

Наприклад, у кримінальному праві Великобританії відсутній поділ злочинів на категорії, більше, злочинні діяння, що посягають на безпеку життя та здоров'я людини, визначаються окремими нормативними актами (судовими рішеннями, статутами).

Відповідальність за злочини проти життя передбачена законами про вбивство 1957 і 1965 рр., законом про дітовбивство 1938 р. У 1964 р. уряд Великобританії приступив до реалізації Схеми компенсації шкоди, заподіяної злочином, а в 1971 р. був відкритий перший притулок для жертв (Chiswick Women's Aid) [2, с. 17].

Починаючи з 70-х років. ХХ ст. в Англії здійснюється експериментальна підтримка свідків, потерпілих та їхніх сімей у судових процесах. Результатом цього експерименту стало створення в 1988 р. в Англії та Уельсі Служби свідків – організації з підтримки громадян, які дають свідчення у кримінальних судах, що здійснює практичну допомогу та моральну підтримку на безоплатній основі.

У Північній Ірландії діє аналогічний орган – допомога жертвам злочинів. 22 лютого 1990 р., у Міжнародний день захисту жертв злочинів, було прийнято Хартію жертв злочинів (Charter of Victims Rights), яка закріпила фундаментальні становища, у яких будується вся віктимологічна політика Великобританії.

У 2003 р. англійський уряд розробив концепцію «Новий курс для потерпілих та свідків злочинів», яка закріплює пріоритет інтересів та потреб особистості (особистість – це не засіб задоволення інтересів системи).

У 2006 р. в англійській судовій системі було виділено спеціалізовані суди з домашнього насильства, які об'єднали сили поліції, прокуратури, місцевої влади.

Інформаційне забезпечення свідків та потерпілих набуло розвитку у 2011 р. у вигляді особливої онлайн-системи, яка дозволила встановити зв'язок між суб'єктами запобіжної діяльності та поліцією.

Слід звернути увагу на фінансову підтримку жертв злочинів, яку надають як держава, так і місцева влада та приватні компанії. При цьому держава та місцеві органи влади зобов'язані надавати матеріальну допомогу жертвам злочинів у певних випадках (наприклад, Міністерство юстиції займається компенсацією шкоди жертвам убивств – родичам потерпілого).

З цією метою створюються спеціалізовані фонди, які формуються з допомогою скарбниці і зборів із злочинців. В даний час Міністерство внутрішніх справ Великобританії проводить активну роботу з інституціоналізації процесів девіктимізації міських спільнот, створюючи різні агенції, організації громадян, контактні групи, координуючи діяльність органів місцевого самоврядування, приватних компаній, пов'язану із безпекою громадян [3, с. 393].

Слід зазначити, що громадськість бере активну участь у віктимологічній профілактиці. У 1996 р., наприклад, було сформовано Робочу групу безпеки спільноти Асоціації місцевої влади (Local Authority Association's Community Safety Working Party). У 1996 р. ця група запропонувала розширене визначення поняття «безпека спільноти»: «Поняття безпеки спільноти фундує концепцію дії на основі принципів соціальності спільноти, щоб припиняти та виправляти

причини та наслідки злочину, його загрози та іншої, пов'язаної з цим антигромадської поведінки.

Мета полягає в тому, щоб забезпечити реальне зниження злочинності загалом та можливих злочинів у місцевих громадах. Загальний підхід базується на формуванні товариств та спеціальних агентств віктимологічної допомоги населенню для того, щоб виробляти та здійснювати заходи в межах місцевих спільнот із профілактики злочинів» [4]

Громадські організації мають низку переваг перед органами влади: індивідуальний підхід до кожного потерпілого від злочину; розробка найбільш актуальних та ефективних рекомендацій співгромадянам; більш широкі можливості у ресоціалізації жертв злочинів (відповідно, їх девіктимізації) [4, с. 57].

Однак вони не мають тих повноважень та ресурсів, які є у органів влади. Система залучення населення до запобігання злочинам в Англії передбачає участь громадян у проведенні профілактичних заходів, зокрема, патрулюванні разом із поліцейськими особливо небезпечних районів, а також видання та активне розповсюдження брошур на тему самозахисту. У школах як факультатив проводять курси ознайомлення з віктимологією. Більше того, Міністерство житлового будівництва виділяє мешканцям криміногенних районів Лондона кошти на обладнання житла системою сигналізації [5, с. 23].

«Віктимологічний вплив не потребує значних матеріальних витрат, він спирається на природний людський інстинкт самозбереження і властивий людям в прагненні до самозахисту.

Тому доцільно, враховуючи розглянутий досвід зарубіжних держав, доручити віктимологічну профілактику органам місцевого самоврядування, тому що подібна діяльність потребує публічності, дотримання індивідуальних та культурних особливостей населення, наявності можливості надання жертвам злочинів необхідної підтримки при реабілітації від насильницьких посягань у соці. Водночас вона має здійснюватися у комплексній взаємодії з поліцією, федеральними органами влади та представниками громадськості.

Література

1. Декларація основних принципів правосуддя для жертв злочинів та зловживання владою: резолюція 40/34 Генеральної Асамблеї ООН от 29 лист. 1985 р.
2. Murray C. The Emerging British Underclass. L., 1990.
3. URL: <https://www.victimsservices.justice.nsw.gov>.
4. The Local Solution. Current Practice. L., 1997.
5. Whitmore K. Participation of the public in the prevention of crime in cities // Prevention of crime and a decrease in safety in cities: proc. of Intern. sci.-pract. conf., 1999.

МЕТОДОЛОГІЧНИЙ ПЛЮРАЛІЗМ У ВИЗНАЧЕННІ СУТНОСТІ МЕХАНІЗМУ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

*Сидоренко В.В., к.ю.н., доцент
Білоцерківський інститут економіки та управління
Університету «Україна», м. Біла Церква*

Різноманітність підходів до визначення змісту та сутності механізму правового регулювання дозволяє відобразити всю багатоманітність підходів до розумінні цього явища, а також суспільних процесів, що впорядковуються та організовуються з його допомогою. Така складна юридична конструкція як

механізм правового регулювання вимагає визначення основ методологічного аналізу для її належного розуміння та визначення основних проблем наукового дослідження на перспективу.

Як слушно, зазначають С. Гусарєв та О. Тихомиров, «... будь-яка діяльність, що відбувається в соціальному середовищі та має певну спрямованість, повинна розглядатися не тільки з точки зору її змістовності або середовища, в якому здійснюється, а ще й з інших боків - наскільки це може її охарактеризувати як соціальне явище та визначити практичну цінність для певної групи суб'єктів або суспільства в цілому» [3, с. 47].

Необхідність застосування різноманітних методологічних підходів до з'ясування сутності та змісту явища, що досліджується пояснюється розширенням можливостей раціонального пізнання, використанням різних інтерпретацій досліджуваного явища та приведення його до уніфікованої моделі розуміння і в кінцевому результаті дозволяє оптимізувати та належним чином систематизувати отриманні результати.

Як зауважує, М. Кельман, «... сучасна наука у викладеному підході може розглядатися як діяльність із виробництва і організації об'єктивного, достовірного, перевіреного, обґрунтованого тощо знання, що історично виникає у конкретній соціокультурній ситуації, розробляє власні методи і засоби. У цьому розумінні наукою визнається не будь-яка раціонально організована пізнавальна діяльність, а лише та, що здійснюється за певними правилами, засобами і методами, котрі дозволяють характеризувати вироблені знання як об'єктивні, достовірні, такі що підлягають перевірці, обґрунтуванню тощо» [4, с.11].

Традиційно основоположне значення для з'ясування сутності механізму правового регулювання мають формально-юридичні методи наукового пізнання. Вони дозволяють забезпечити логічність побудови теоретичної конструкції, привести її у відповідність до правил лексико-граматичного аналізу та викладу отриманих результатів, усувають можливі суперечності між структурними компонентами та підвищують здатність механізму правового регулювання до дієвого впорядкування суспільних відносин, шляхом органічного впровадження даного явища в об'єктивно існуючу систему інших морально-правових явищ, що складаються в суспільстві шляхом налагодження їхньої дієвої взаємодії.

Системно-структурний, елементно-структурний, структурно-функціональний, структурно-логічний методи та метод класифікації, дозволяють, відповідно, визначити структуру та характер зв'язку між елементами механізму правового регулювання як цілого, особливості його функціональної динаміки як цілісного комплексного утворення з узгодженням усіх елементів і частин, завдяки чому вдалося сформулювати поняття залежностей дієвості механізму правового регулювання, визначити ефективний критерій класифікації залежностей дієвості.

Методи аналізу та синтезу дозволяють уточнити нормативно-правовий статус суб'єктів механізму правового регулювання, розкрити форми та процедури їх діяльності, виявити залежність механізму правового регулювання від належного чи неналежного виконання ними своїх функцій.

Основним серед сукупності спеціально-юридичних методів є формально-догматичний, який дозволяє забезпечити логічність побудови теоретичної конструкції механізму правового регулювання, аналізу чинного в Україні законодавства в сфері правового регулювання і практики його застосування публічною адміністрацією.

В зв'язку з тим, що механізм правового регулювання найчастіше розглядається як певна сукупність або система взаємопов'язаних елементів, заслуговує на увагу і системний підхід до розуміння його змісту. Системний

підхід дозволяє розглядати механізм правового регулювання через призму поєднання та співвідношення предметів та проблематики загальнотеоретичної юридичної науки та галузевих юридичних наук [1, с. 29]. Саме застосування системного підходу дозволяє визначити чіткі параметри досліджуваного явища, відслідковувати кількісно-якісні зв'язки всередині існуючої системи, дає можливість використовувати спеціально математичні методи та будувати оптимальні теоретичні моделі, що полегшують адаптацію застосування механізму правового регулювання в якості регулятивної конструкції визначеного кола суспільних відносин.

Використання соціологічного методу дослідження є однією з найважливіших передумов визначення сутності механізму правового регулювання, як елемента системи соціального управління, завдяки якій здійснюється цілеспрямоване впорядкування суспільних відносин. У зв'язку з цим особливої актуальності набуває питання про використання соціологічних методів для з'ясування дієвості механізму правового регулювання, як в юридичному аспекті (відповідність поведінки людей правовим нормам цієї поведінки), так і в соціальному (досягнення соціальних результатів, які не належать безпосередньо до сфери правового регулювання). Досягнення такої дієвості неможливе без використання соціологічного методу дослідження при формуванні та функціонування механізму правового регулювання.

Інструментальний підхід до розуміння механізму правового регулювання дозволяє розглядати його як комплексний юридичний засіб, інструмент спеціально-юридичної дії на суспільні відносини. Створює можливість отримання певної сукупності знань про якісні властивості досліджуваного об'єкту, яку слід брати до уваги, приступаючи до аналізу механізму правового регулювання.

Розгляд механізму правового регулювання з позицій екзистенціалізму дозволяє розширити межі його розуміння за рахунок врахування суб'єктивних факторів його сприйняття суспільством та окремими індивідами, що обґрунтовує застосування переважно правових засобів при його запровадженні для регулювання конкретних суспільних відносин. Як зазначає, В. Графський, - «... аксіологічний підхід до визначення сутності механізму правового регулювання дозволяє нам розглядати явище, як сукупність визначених цінностей, які в свою чергу є пріоритетними по відношенню до формальної структури, правил та процедур, а також безпосередньо визначають ступінь його дієвості в процесі впорядкування поведінки учасників суспільних відносин» [2, с. 221].

Необхідною умовою для визначення об'єктивного змісту механізму правового регулювання є звернення до уявлень, що формуються й іншими науками. Особливу значущість для формування поняття механізму правового регулювання має міждисциплінарний рівень дослідження на основі методів синергетики, семіотики та формалістики.

Таким чином, необхідність використання різноманітних методів та підходів до наукового пізнання змісту та сутності поняття «механізм правового регулювання» обумовлена: по-перше, його складністю та особливим призначенням для належного функціонування правової системи; по-друге, необхідністю з'ясування змісту даної юридичної категорії на основі поєднання якнайбільшої кількості різноманітних способів методологічного аналізу; по-третє, особливою важливістю правильної організації методологічних засад отримання та обґрунтування отриманих наукових результатів з метою підвищення їх практичної цінності; по-четверте, необхідністю вироблення оптимальних шляхів подолання існуючих перешкод на шляху побудови дієвої

моделі впорядкування суспільних відносин; по-п'яте, необхідністю комплексного розуміння процесів впливу правових засобів на учасників суспільних відносин, з врахуванням об'єктивних та суб'єктивних залежностей, що власне і визначають функціонування механізму правового регулювання; по-шосте, у вивченні механізму правового регулювання в динаміці та вирішенні багатьох проблем, що виникають в процесі його функціонування і мають пряме відношення до вирішення питання належного впорядкування суспільних відносин.

Література

1. Алексеев С. С. Право и правовая система. *Правоведение*. 1980. № 1. С. 27-34.
2. Графский, В. Г. Право. Свобода. Демократия. *Вопросы философии*. 1990. № 6. С. 219-231.
3. Гусарев С. Д., Тихомиров О. Д. Юридична деонтологія. Основи юридичної діяльності : навч. посіб. Київ : Знання, 2010. 495 с.
4. Кельман М. С. Розуміння методології правознавства в юридичній літературі. *Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності*. 2009. № 2. С. 3-12.

ЗАСТОСУВАННЯ ВІДЕОФІЛЬМІВ ДУХОВНОГО ЗМІСТУ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ПРАВОСЛАВНИХ ЦІННОСТЕЙ ЗАСУДЖЕНИХ

*Пахомов І.В., старший викладач,
Академія Державної пенітенціарної
служби, м. Чернігів*

Корекція специфічних ознак засуджених рецидивістів в процесі ресоціалізації потребує застосування духовно орієнтованих методів та підходів, яким приділяється недостатньо уваги в системі загальноприйнятих методів ресоціалізації. За допомогою їх засуджені можуть навчитися більш адекватному реагуванню на життєві ситуації, що поступово закріпиться у нових соціально прийнятних установках, відбудеться формування нових соціально корисних цінностей, особистісних рис, зацікавлень у процесі самореалізації через самовдосконалення, позитивне спілкування, працю, творчість, релігійну діяльність тощо.

Особливу увагу нашого дослідження спрямовано на застосування програми ресоціалізації засуджених рецидивістів Білоцерківської виправної колонії (№35) «Православні цінності», метою якої є формування у них зрілої морально-етичної свідомості, каяття у скоєному злочині. Засудженому надається можливість відвідувати богослужіння та інші релігійні заходи, які проводять священнослужителі; брати участь у заходах пізнавальної спрямованості, навчатись у школі духовної просвіти; здійснювати перегляд кіно-, відеофільмів та телевізійних передач, прослуховувати радіопередачі релігійного характеру; ознайомлюватися з релігійною пресою (передплачувати відповідні періодичні видання); відвідувати бібліотеку для читання духовної літератури; брати участь у заходах добровільного благоустрою культових приміщень та прилеглих до них територій; займатися художньо-прикладною та літературною творчістю.

Дослідження низки авторів (Ю. Бойко-Бузиль та інші [1,2]) свідчать, що засуджені, як є членами православної общини, краще адаптуються до умов позбавлення волі, характеризуються просоціальною спрямованістю, мають адекватну самооцінку, керуються насамперед православними цінностями.

Метою нашого дослідження був аналіз ефективності православних відеофільмів в процесі формування православних цінностей засуджених, які є членами православної общини Білоцерківської виправної колонії (№ 35).

Дослідження проводилося серед активних членів православної общини установи, які погодилися на участь у корекційній програмі (експериментальна група). В якості контрольної групи виступали інші члени православної общини установи, які не брали у ній участь. Кількість досліджуваних експериментальної групи дорівнювала 53 особи, контрольної групи – 50 осіб. Соціально-психологічні особливості досліджуваних засуджених опубліковані нами раніше (Ю. Бойко-Бузиль та інші [1]).

Мета корекційної програми полягала у формуванні православних цінностей засуджених у формі духовно-орієнтованого тренінгу із застосуванням низки інтерактивних методів: рольова гра, розгляд практичних ситуацій, робота в групах, дискусія, перегляд та обговорення відео тощо.

Перед початком корекційної програми засудженим експериментальної та контрольної груп пропонували назвати необмежену кількість православних цінностей. Названі ними цінності схожі: теологічні (Бог, Царство Небесне), антропологічні (душа, людина), еклезіологічні (Церква, богослужіння, Біблія, духовенство, святі), аскетичні (віра, надія, любов, смирення, молитва, піст, милосердя, послух, сумління, страх Божий, терпіння та праця) та соціальні (родина). В процесі реалізації корекційної програми кожній з цих цінностей присвячувалося окреме заняття, на якому демонструвалися та обговорювалися православні художні та документальні відеофільми.

З метою оцінки ефективності програми до та після її проведення у засуджених експериментальної та контрольної груп за допомогою анкетування визначали деякі показники релігійної соціалізації (частота відвідування Храму, молитви, сповіді та причастя, читання духовної літератури, плани щодо членства у православної общині на волі).

Анкетування показало, що після перегляду православних художніх та документальних фільмів збільшилася частота відвідування засудженими експериментальної групи Храму, молитви, сповіді та причастя, читання духовної літератури. Відбулися зміни у кількості православних цінностей, які назвали засуджені експериментальної групи, чого не відбулося у засуджених контрольної групи. Більшість засуджених експериментальної групи зазначили, що перегляд православних фільмів: надав їм нові знання про Православну Церкву, зміцнив їх віру, покращив стосунки з іншими засудженими, адміністрацією та рідними, мотивував до більш інтенсивного релігійного життя, сприяв змістовному проведенню дозвілля. Нажаль, православних художніх та документальних фільмів українського виробництва небагато, а використовувати відеофільми російського та білоруського виробництва некоректно в умовах війни.

На наш погляд, найкращими православними відеофільмами вітчизняного виробництва, які можна використовувати на заняттях «Віра як православна цінність», є: художні фільми «Преподобний Агапіт Печерський» (Україна, 2010 рік) та «Старець Паїсій і я, що стоїть догори ногами» (Україна, 2012 рік), які розповідають про життя давніх та сучасних святих; а також документальні фільми «Здравствуй, брате, Христос воскрес» (Україна, 2020 рік) та «Верую» (Латвія, 2015 рік), які розповідають про чудо віри.

Також багато православних відеофільмів можна використовувати на заняттях «Каяття як православна цінність»: художні фільми «Заповідь» (Україна, 2013 рік), «Ікона» (Грузія, 2012 рік), «Очарованный странник» (СРСР, 1990 рік) та «Письма отцу Якову» (Фінляндія, 2009 рік).

Декілька православних документальних відеофільмів доцільно обговорити із засудженими при проведенні занять на тему «Любов як православна цінність»: «Апостол і євангеліст Іоанн Богослов» (Україна, 2007 рік) та «Найдушка. О жизни прошлой и любви» (Україна, 2021 рік).

Важливою православною цінністю є милосердя, тому для її формування у засуджених доцільно показати та обговорити з ними наступні православні відеофільми: художній «Мальчики» (СРСР, 1990 рік) та документальні «Покровитель Середземномор'я» та «Рятівник із Мір Лікійських» (Україна, 2010 рік).

Немаловажною православною цінністю є мужність, для формування якої із засудженими варто подивитися та обговорити наступні відеофільми: художній «Излечить стах» (Україна, 2013 рік) та документальні «Георгий Победоносец» (Грузія, 2015 рік), «Праведник» (Україна, 2015 рік), «Первоверховні апостоли Петро і Павло» (Україна, 2016 рік), «Ангел пустелі» (Україна, 2020 рік), «Святитель Лука Кримський» (Україна, 2016 рік) та «Я полюбив страждання» (Україна, 2013 рік).

Мудрість також є важливою православною цінністю, яка наочно показується у документальному фільмі «Діадема старца» (Грузія, 2014 рік).

Засуджені з великим інтересом дивляться і обговорюють художній фільм «Влад і Варвара» (Україна, 2015 рік), а також документальний фільм «Дума про маму» (Україна, 2021 рік).

Найбільш незрозуміла для засуджених православна цінність – смирення. Тому їм корисно переглянути і обговорити документальний фільм «Человек Божий» (Греція, 2021 рік).

Головна мета християнина – спасіння душі, тому засудженим цікаво подумати над художнім фільмом «Вихід є» (Україна-Німеччина, 2013 рік).

Особливо подобаються засудженим наступні фільми про святих: «Святитель Іосаф Білгородський» (Україна, 2018 рік), «Святитель Іоанн» (Україна, 2021 рік), «Старець Іоанн Жуковський» (Україна, 2020 рік), «Життя Святих» (Україна, 2006 рік), «Община матушки Іустинії» (Україна, 2015 рік), «Святитель Іоанн Шанхайський» (Україна, 2016 рік), «Тисяча років на Афоні» (Україна, 2016 рік).

Також засудженим корисно подивитися та обговорити художній фільм «Легенда про ікону» (Японія, 1992 рік).

Про ченців створено багато документальних фільмів, які доцільно переглянути засудженим: «Форпост» (Україна, 2013 рік), «Лавра небесна» (Україна, 2014 рік), «Клятва преподобного Іова» (Україна, 2018 рік), «Іоанн Затворник Святогірський» (Україна, 2018 рік), «Князь-інок Микола Святоша» (Україна, 2016 рік), «Монахи гори Афон» (Франція, 1953 рік), а також «Монах і біс» (Україна, 2016 рік).

Таким чином, після перегляду православних художніх та документальних фільмів збільшилася частота відвідування засудженими Храму, молитви, сповіді та причастя, читання духовної літератури, чого не відбулося у засуджених контрольної групи, які не брали участі у програмі. Також після перегляду православних художніх та документальних фільмів засуджені назвали значно більше православних цінностей, ніж до нього, що свідчить про їх ефективність у напрямку їх формування. Тому режисерам України доцільно створювати більше православних фільмів: як документальних, так і художніх.

Література

1. Бойко-Бузиль Ю. Ю., Супрун М. О., Пахомов І. В. Соціально-психологічний аналіз православної общини засуджених. *Духовність особистості : методологія, теорія і*

практика: збірник наукових праць. Вип. 1 (100). Сєверодонецьк : вид-во СНУ ім. В. Даля, 2021. С. 34-46.

2. Бойко-Бузиль Ю. Ю., Супрун М. О., Пахомов І. В. Результати впровадження психокорекційної програми формування православних цінностей засуджених рецидивістів. *Духовність особистості : методологія, теорія і практика: збірник наукових праць*. Вип. 3 (102). Сєверодонецьк: вид-во СНУ ім. В. Даля, 2021. С. 40-52.

ПОЛІТИЧНА ТА ЕТНІЧНА НАЦІЯ: АНАЛІЗ ДЕФІНІЦІЙ

*Мельник Л.М., к.політ.н., доцент,
Білоцерківський національний аграрний
Університет, м. Біла Церква*

Поняття «політична нація» та «етнічна нація» є поширеним предметом для дослідження у філософсько-політологічних наукових працях. Проте, незважаючи на це, все ж нема чіткої дефініції. Почнемо зі з'ясування поняття «нація». Так, у енциклопедії сучасної України нація визначена як спільність людей, об'єднаних, незалежно від їхнього етнічного походження, політичними інтересами, усвідомленням своєї спільності на певній території (землі) з певною державною організацією (суверенітетом), єдиним громадянством, юридичними правами та обов'язками. Цій спільності характерна низка специфічних, притаманних саме їй ознак, а її члени виявляють почуття солідарності між собою [9]. У працях видатного українського мислителя Д. Донцова нація визначається як «скупчення мільйонів воля довкола спільного ідеалу... ідеалу панування певної етнічної групи над територією, яку вона одержала в спадщину по батьках і яку хоче передати своїм дітям» [2, с. 210], «те, що протиставляє себе географічно, історично і політично своїм сусідам» [3, с. 161], та як «група людей різних клас і національного походження, що замешкують спільну територію, зв'язаних спільними історичними традиціями» [4, с. 208]. Цікавим є визначення нації, як: «Історична соціоетнічна, політична, духовна спільнота людей з певною психологією, самосвідомістю, спільними територією, культурою, мовою, економічним життям; 2) сукупність громадян однієї держави» [8]. І.О. Кресіна під нацією розуміє спільність «людей незалежно від їхнього етнічного походження, об'єднаних політичними інтересами, усвідомленням своєї спільності на певній території (землі) з певною державною організацією (суверенітетом), єдиним громадянством, юридичними правами та обов'язками, культурою і традиціями» [6, с. 105]. Виходячи із визначень, у науковій літературі сформовано два розуміння нації: нація як етнічна спільнота, що поєднує в собі психологічні, культурологічні, історико-економічні антропологічні ознаки та нація як політична спільнота, яка об'єднує всіх громадян певної держави незалежно від їхніх культурних, мовних, етнічних ознак і соціального походження.

Якщо характеризувати поняття етнос (етнічна нація), то як і у вітчизняній так і в іноземній науковій практиці етнос фактично ототожнюється із поняттям «народ». Дефініція «етнос» (ethnos) має античне коріння і дослівно перекладається «негрек», «чужинець». Відомий німецький соціолог М. Вебер у праці «Економіка та суспільство: Очерк інтерпретативної соціології» до ознак етносу відносив схожість фізичного типу, подібність звичаїв [1]. Погодимося із В. Євтухом, який під етносом розуміє термін, що відтворює якісні характеристики людини або групи людей, пов'язані з їхнім етнічним походженням і які

виявляються у побуті, культурі, поведінці, й загалом у ментальності, підтверджуючи це походження та вирізняючи їх з-поміж інших [5, с. 104].

Націю як соціо-політичний феномен (політична нація) одним із перших європейських філософів-політологів почав розглядати вітчизняний мислитель В. Липинський. Мислитель вважав головним у формуванні нації відчуття людиною «територіального патріотизму» й солідарності з усіма постійними громадянами країни. У вступному слові до «Листів до братів-хліборобів» В. Липинський писав: «Нація для нас, — це всі мешканці даної Землі і всі громадяни даної Держави, а не «пролетаріят» і не мова, віра, плем'я» [7, с. 211]. Мислитель вважає, що любов до рідного краю, патріотизм – це і є головна ознака спільності, що називається у сучасному розумінню політичною нацією. Територія нації, на переконання В. Липинського, має окреслюватися етатистським принципом. «Патріотизм, у В. Липинського, - це свідомість своєї території, а не сама територія – лежить в основі буття і могутності держав» [7].

Таким чином, ознаки, які варто віднести до поняття етнічна нація (етнос) - це спільне походження, територія, релігія, культура, мова, расовий тип, психічний склад, світогляд, ментальність, культура тощо. Тобто генетичний фактор. А от політична нація - це спільнота громадян даної країни, які незалежно від етнічного походження визнають цю країну своєю, визнають її кордони, поважають закон.

Література

1. М. Вебер у праці «Економіка та суспільство: Очерк інтерпретативної соціології». URL: <https://mwwg-digital.badw.de/wirtschaft-und-gesellschaft/1>
2. Донцов Д. Націоналізм / Д. Донцов. Київ: ФОП Стебеляк, 2011. 256 с.
3. Донцов Д. Наша політична думка і стрілецьтво. *Календар "Червоної калини" на 1923 р.* Львів, 1922. с. 161
4. Донцов Д. Підстави нашої політики. Нью-Йорк, 1957. 220 с.
5. Євтух В. Б. Етнічність: енциклопедичний довідник; Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова, К.: Фенікс, 2012. 396 с.
6. Кресіна І. О. Нація. Юридична енциклопедія: [в 6-ти т.] / ред. кол.: Ю. С. Шемчушенко [та ін.]. Т. 4.: Н-П. К.: Укр. енцикл., 2002. 720 с.
7. Липинський В. Листи до братів-хліборобів: про ідею і організацію українського монархізму. *Липинський В. Повне зібрання творів, архів, студії* / за заг. ред. Я. Пеленського. Т. 6. К. І. К., Філадельфія, 1995. 472 с.
8. Політологія: навчальний посібник (для студентів усіх форм навчання) / Л. М. Мельник, І. А. Дужа, І. М. Грек. Біла Церква: БНАУ, 2022. 494 с.
9. Енциклопедія сучасної України: Електронний ресурс. URL: https://esu.com.ua/search_articles.php?id=71029

СУТНІСТЬ ФУНДАМЕНТАЛЬНИХ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ ОСОБИСТОСТІ

*Марчук В.В., к.пед.н., доцент,
Білоцерківський національний аграрний
університет, м. Біла Церква
Хом'як О.А., к. сільськогосподарських н., доцент
Білоцерківський національний аграрний
університет, м. Біла Церква*

Важливість ціннісних орієнтацій як якості, утворення, властивості особистості зумовлена тим, що вони виявляються в усіх сферах життєдіяльності, постають критерієм оцінювання взаємодії з іншими членами соціуму, соціально

зумовлені як характером суспільних відносин, так і місцем індивіда у системі цих відносин. Ціннісні орієнтації виникають тоді, коли поведінка людини має суспільне значення і регулюється прийнятими соціальними нормами. Однак регулювати поведінку людини можливо і необхідно лише тоді, коли вона володіє певною свободою дій, що передбачає здатність обирати власну лінію поведінки, самостійно визначати спрямованість своїх вчинків [2, с.18].

Фундаментальні ціннісні орієнтації студента – це стійка диспозиційна стратегія соціальної поведінки особистості, що базується на переконанні в об'єктивній необхідності відносин взаємної залежності членів суспільства і проявляється у свідомому настановленні на активне освоєння потенційних ролей, активне виконання актуальних соціальних ролей на основі співвідношення своїх дій і їх наслідків з термінальними цінностями суспільства і нормами, а також в готовності відповідати за отриманий результат [3].

Доволі ґрунтовне визначення сутності ціннісних орієнтацій подає Е. Рудковський. На його погляд, у найбільш загальному розумінні ціннісні орієнтації слід розглядати як один із проявів зв'язку та взаємної залежності особистості та суспільства, як співвідношення, що виявляється у мірі відповідності суб'єктивної, людської активності характеру суспільних вимог, а також у певному оцінюванні цієї активності та застосуванні санкцій з боку суспільства. Суб'єктом формування ціннісних орієнтацій може бути окрема особистість, колектив, соціальна група – будь-яка соціальна спільнота, яка володіє єдністю діяльності та організації. [4, с. 5]. При цьому стверджується, що ціннісні орієнтації є віддзеркаленням всієї багатоманітності соціальних відносин та узагальненим уособленням всіх видів людської діяльності. Ці відносини створюють якісно нову цілісність, яка не може розглядатися ані як одна з них, ані як проста сума цих відносин. Співвідношення між фундаментальними ціннісними орієнтаціями та іншими видами ціннісних орієнтацій можна уявити як діалектичний зв'язок загального та окремого. Загальне існує в окремому та через окреме, але водночас не вичерпується окремим. Тобто фундаментальні ціннісні орієнтації – це підґрунтя всіх видів ціннісних орієнтацій; вони охоплюють ті спільні, найбільш значущі в соціальному плані аспекти і характеристики, які властиві окремим її видам. Специфіка конкретних видів ціннісних орієнтацій зумовлена природою тих суспільних відносин, всередині яких вони виникають і існують у своїй якісній визначеності. Різні види ціннісних орієнтацій постають під час структурного аналізу цінностей як елемента системи [4, с.5].

Ціннісні орієнтації поділяється на негативні (ретроспективні) – за вже здійснені в минулому протиправні дії та позитивні (активні) – ціннісні орієнтації за майбутні дії. Позитивні ціннісні орієнтації характеризуються корисною поведінкою суб'єктів суспільних відносин, що реалізуються шляхом виконання ними обов'язків, які приписуються соціальними нормами. Іншими словами, йдеться про соціально необхідний спосіб дій суб'єкта, тобто такий, за якого „не лише конкретні приписи (заборони, обов'язки або повноваження), а й більш загальні цілі, встановлені соціальними нормами, запроваджуються з максимальною адекватністю” [5, с.106]. Негативні ціннісні орієнтації породжуються асоціальною поведінкою, що виявляється через порушення приписів соціальних норм, відмовою від виконання обов'язків, встановлених цими нормами, деструктивність між особистісних відносин і руйнування механізму, що регулює їх функціонування. Негативні ціннісні орієнтації обов'язково породжують нові (вторинні) правові відносини, в межах яких на правопорушника покладається обов'язок мінімізувати негативні наслідки своєї поведінки. Її своєрідність полягає в тому, що вона залучається в механізм

регулювання суспільних відносин у зв'язку з фактами порушення встановлених правил поведінки або, якщо мати на увазі її попереджувальну, профілактичну роль, з можливістю такого порушення [5, с. 107].

У своїй внутрішній сутності фундаментальні ціннісні орієнтації характеризують соціально-типовість особистості, тобто її здатність дотримуватися у своїй поведінці ідіяльності загальноприйнятих у даному суспільстві соціальних норм та вміти об'єктивувати власні дії. Вони впливають на свідомість ідії людини, на переконання, вимагають напруження волі, активізують емоційну сферу особистості, спонукають її до пізнавальної, трудової, суспільно-активності [1].

Вивчаючи особливості формування ціннісних орієнтацій студентів, В. Андрущенко та Ю. Замошкін пропонують розрізняти в її структурі такі взаємопов'язані компоненти: когнітивний (система засвоєних особистістю знань про ціннісні орієнтації, сутність прав та обов'язків, про норми і правила поведінки людини в соціумі, способи регулювання відносин між індивідом та суспільством); мотиваційний (мотиви формування ціннісних орієнтацій, моральні орієнтації у реалізації відповідальних вчинків, прагнення свідомо регулювати свою діяльність у соціально-професійній спільноті); діяльнісний (готовність особистості здійснювати свідомий вибір певної лінії поведінки, ухвалювати рішення, оцінювати їх наслідки, визначати необхідні обмеження в поведінці на засадах сформованого світогляду та розвинутої самосвідомості) [2, с. 34]. За кожним з названих компонентів закріплено відповідні функції, а саме: когнітивний компонент – сенсотворна функція (ціннісні настановлення та орієнтації); мотиваційний компонент – нормативно-регулююча функція (особистісне ставлення до відповідальності, прийняття її); діяльнісний компонент – перетворююча функція (перетворення наявних знань у переконання, систему поглядів на навколишній світ, саму себе та своє місце в цьому світі, відповідальний характер дій) [2, с. 35].

Література

1. Безпрозванна А. Формування соціальної відповідальності у студентів вищих навчальних закладів. URL: http://library.udpu.org.ua/library_files/stud_konferenzia/2012_1/visnuk_7.pdf (дата звернення: 13.12.2022).
2. Кавалеров А. А. Ціннісні орієнтації особистості у духовній культурі. Автореф. дис. канд. філос. наук: 09.00.03 / Південноукраїнський держ. пед. ун-т ім. К.Д.Ушинського. 1996. 18 с.
3. Карпенко З. С. Аксіопсихологія особистості. Психолого-педагогічний журнал Гуадеамус. 2008. № 13. С.120–131.
4. Рудковский Э. И. Ответственность как философская категория. URL: <http://lib.vsu.by/xmlui/bitstream/handle/123456789/5217/t10pub127.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (дата звернення: 13.12.2022).
5. Тюрина В. А. Ценностные ориентации: учеб. пособие. К.: ООО «Международное финансовое агентство», 1998. 30 с.

МОРАЛЬНИЙ ВИБІР ОСОБИСТОСТІ : ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПОНЯТТЯ

*Молокова Н.О., викладач-методист
КЗ КОР «Білоцерківський гуманітарно-педагогічний
фаховий коледж», м. Біла Церква*

У житті людини моральні цінності відіграють дуже важливу роль. Це пояснюється тим, що моральний вибір, твердість моральних позицій особистості, здатність самотійно прийняти моральне рішення передбачають наявність загальної основи для самоствердження людини як творчої особистості.

Актуальність цієї проблеми та її своєрідне бачення в філософії Григорія Сковороди, стали вирішальною спонукуючою у виборі теми статті «Моральний вибір особистості: теоретичний аналіз поняття»»

Моральний вибір – волевиявлення суб'єкта на основі надання переваги певній системі морально-значущих цінностей: самотійно прийняте моральне рішення, що реалізується в цілісній лінії поведінки чи окремих вчинках [3].

Моральний вибір вивчається багатьма українськими та зарубіжними ученими-етиками.

За філософією І. Канта під час вибору людина використовує закон морального обов'язку, що споконвічно започаткований у людській природі та залишається незмінним в усіх суспільствах і за усіх епох. Г. Гегель вважав, що кожна людина наділена широкою свободою вибору у багатоманітній діяльності на основі різних мотивів.

Соціум ставить людину перед вибором – залишитися собою або ж перебувати у згоді з іншими і втратити самого себе, відмовитися від своєї свободи і індивідуальності. Людина здійснює вибір до своїх переконань та ідеалів, зважаючи при цьому на загальноприйняті норми [2].

Моральний вибір є предметом дослідження в екзистенційній філософії. Проаналізований С. К'єркегором та Ж.-П. Сартром «вибір себе» поєднує утвердження особистісної унікальності з визнанням цілісної відповідальності «я» за всю повноту присутності у світі [3].

І. Савицька на основі власних філософських досліджень приходять до висновку, що здатність до вибору – це підкорення людини інстинктам або здатність йти за межі природного і соціального світу. Вибір є ілюстратором свободи людини [6].

У сучасній комунікативній філософії та етиці гостро постала проблема поєднання морального вибору із дискусією стосовно його принципівих засад. Ще давньогрецький філософ Аристотель, вказуючи на те, що у практичному житті все може бути «і так, і інакше», наголошував на потребу в особливій чесноті людини – розсудливості, яка і визначає її правильне рішення.

У 19-20-у століттях тривалий час волюнтариська складова вибору домінувала над раціональною. Відповідно до філософії волюнтаризму воля є головним принципом моральності, яким наділена людина. Тому вона може робити моральний вибір та поводитися незалежно від будь-яких зовнішніх регламентацій, керуючись лише рішенням власної волі. Таке філософське бачення розділяли А. Шопенгауер, Ф. Ніцше. Парадокс волюнтаризму полягає у тому, що абсолютизуючи волю, він тим самим ускладнює можливість вийти за її межі та зробити власний вибір. У своєю чергу, фаталізм, вбачає у кожній події й кожному людському вчинку прояв невідвратної долі, що виключає будь-який вибір і випадковість [4].

Отже, у моралі відповідальність за вибір покладена не десь зовні людини, а всередині неї. Складність вибору зумовлена навіть не страхом відповідальності за вчинок, а страхом скоїти зло і пережити пекельні муки совісті за нього. Необхідною передумовою морального вибору є свобода, що містить у собі величезну моральну відповідальність суб'єкта.

У філософській спадщині Г. С. Сковороди, видатного українського філософа, ми можемо знайти мудрі поради для формування вміння здійснювати моральний вибір особистістю у різноманітних життєвих ситуаціях. Ми обрали для розгляду два аспекти – самопізнання і самовдосконалення.

Самопізнання – основний принцип розвитку, основа буття людини. Ідеї самопізнання Г. Сковорода відводив особливе місце у власних філософських роздумах. Однією з умов морального вибору є варіативність поведінки, тобто наявність діапазону об'єктивних можливостей порівнювати та надавати перевагу певним вчинкам, а також свідомо визначати сенс свого життя, тобто мати суб'єктивну здатність вибирати. Для цього: *«Пізнай себе!»*, *«Шукай себе всередині себе!»* Цей заклик для Сковороди, як і для Піфагора й Сократа, означав – пізнати себе як моральну й суспільну особу. Пізнати себе – це передусім пізнати свою природу (власну сутність), збагнути вроджену життєву програму своєї душі (власну долю). Український філософ розробив концепцію троїстого самопізнання, тобто пізнання себе як особи (*individuum*), як громадянина (*in statu*) та як власне людини (*in genere*). Отже, через себе – пізнати свій народ, досягнути земну Природу й усвідомити своє місце в Природі, Kulturі, Світі та власною волею здійснити життєву програму своєї душі.

Самопізнання надає особистості підґрунтя, для розуміння власних можливостей та прагнень з метою порівняння з бажаним рівнем, самооцінки та визначення мети саморозвитку. «Нам не добре від того, що ми знаємо багато зайвого, а не знаємо найпотрібнішого: самих себе. Не знаємо того, хто живе в нас. Якби ми знали та пам'ятали те, що живе в кожному з нас, то життя наше було б зовсім інше» [5]. Тільки пізнавши себе, зрозумівши власні потреби і визначившись зі своїми бажаннями людина самостійно може вирішити, що для неї першочергове, а що не має значення.

Самопізнання філософ пов'язував зі самовдосконалення особистості: прагнення до злагодженості особистих рис характеру; досягнення порозуміння із самим собою. А також у своїй теорії про три світи відобразив шлях досягнення гармонії з навколишнім світом; контролювання своїх потреб та розвиток здатності робити моральний вибір. Самовдосконалення здійснюється завдяки прагненню кожної людини до досконалості, наближення до істинного ідеалу з метою набуття відповідних чеснот або їх удосконалення. Самовдосконалення є універсальним засобом розв'язання суперечності між бажаним і наявним, ідеальним і реальним.

Широкий діапазон думок-настанов для самопізнання, самоудосконалення, самовиховання, з метою формування вміння морального вибору дії, можуть листи Г. Сковороди до учня й однодумця М. Ковалинського. Ось деякі з них:

– читати якісну літературу: «Уже давно повинен говорити з тобою не я, а Плутарх. Настав вуха!» (лист 1762 р.) [7, с. 36];

– шукати справжніх друзів: «Бо як гниле дерево не склеюється з іншим гнилим деревом, так і між негідними людьми не виникає дружби»; «О найдорожчий! Уникай товариства поганих людей! Уникай їх! Тікай далеко!» (лист 1763 р.) [7, с. 83-84];

– навчатися щодня: «Немає години, не придатної для занять корисними науками, і хто помірно, але повсякчас вивчає предмети... тому навчання – не труд, а втіха» (лист 1762 р.) [7, с. 20];

– виховувати в собі високі моральні якості: «Якщо вогонь у твоїх грудях справжній і ширий, то згорить усе, що в них земного, щоб ти коли-небудь став чистим серцем і побачив Бога» (лист 1762 р.) [там само, с. 47]; «Заглуши й приборкай пристрасті твоєї душі й уже тепер звикай панувати над ними» (лист 1763 р.) [7, с. 86].

Дія людини є моральною, коли вона базується на виборі протистояння добра і зла. Її визначення як моральної передбачає свободу, її здатності обирати. Лише вільна людина може приймати рішення, бо в неї «совість як чистий криштал», лише суверенна держава вирішує який шлях розвитку обрати, лише в демократичному суспільстві є можливість свідомо робити моральний вибір. Тоталітаризм не передбачає цього, людина переконана, що її особиста воля недоторканна, хоча усі поняття: ідеал, прагнення, світогляд їй насаджуються іншими.

Тому, на думку філософа, найвища цінність для людини – це свобода.

Що є свобода? Добро в ній яке?

Кажуть, неначе воно золотє?

Ні ж бо, не злотне: зрівнявши все злото,

Проти свободи воно лиш болото [1].

Свобода – це все, це те, до чого варто прагнути.

Проаналізувавши лише деякі сторони морально-етичних поглядів видатного українського мислителя XVIII століття Григорія Сковороди, їхній вплив на моральний вибір особистості можна з упевненістю визнавати, що його спадщина вельми актуальна. Отже, пізнаючи її, сучасники зуміють віднайти відповіді на будь-які питання, що повстають у реаліях України нині. Його вчення є взірцевим для багатьох поколінь, оскільки саме його матеріальний і тлінний світ так і не зміг спіймати.

Література

1. Григорій Сковорода De Libertate («Про свободу») URL:<https://dityinfo.com/grigorii-skovoroda/grigorii-skovoroda-de-libertate.html>
2. Зарудний Є. О. Філософія: навч. посібник для студентів вищих навч. закладів. Київ. Когдор, 2007. 200 с.
3. Малахов В. А. Моральний вибір. Енциклопедія Сучасної України: енциклопедія [електронна версія ред.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк та ін.; НАН України, НТШ. Київ: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2019. Т. 21. URL:<https://esu.com.ua/article-69221>
4. Малахов В. Етика. Курс лекцій: навч. посібник. Київ: Либідь, 2001. 384 с.
5. Попович М. В. Григорій Сковорода: філософія свободи. Київ: Майстерня Білецьких, 2007. 256 с.
6. Савицька І. М. Свобода як звільнена свідомість: історико-філософський дискурс. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Теорія культури і філософія науки*, 2013. № 1057. вип. 49(1). С. 67-71. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhITK_2013_1057_49
7. Сковорода Г. Листи до Михайла Ковалінського / упорядкування, передмова, примітки й коментарі проф. Л. Ушкалова. Харків, 2012. 184 с.

ПРОБЛЕМА ВІЙНИ В ПРАВОСЛАВ'І

*Грек І.М., асистент
Білоцерківський національний аграрний
університет м. Біла Церква*

Інтерес до проблеми війни значно зріс у наукових колах в останні десятиліття, а з повномасштабним вторгненням російської федерації до України привернув увагу багатьох науковців різних галузей.

Проблема війни присутня як в ранньому християнстві так і в сучасному Вселенському православ'ї. У Християнстві вироблено дві позиції щодо погляду на війну. З одного боку заповідь «не вбий», яка з погляду проблеми війни є однією з найскладніших для тлумачення Заповідей Божих. Відомо, що Бог Творець життя. Він єдиний має виняткове право давати та забирати життя у всього існуючого. А заповідь про недопустимість убивства ще раз підкреслює цей очевидний факт. Проте, завжди знаходяться винятки. Так, винятком, щодо Божої заповіді «Не вбий» – це убивство під час війни, захищаючи свою країну. Друга позиція – це концепція «справедливої війни». Згадана теорія справедливої війни оформилася в рамках середньовічної католицької теології до XIII століття в працях Августина Блаженного і Фоми Аквінського, хоча витоки її сягають ще Аристотеля і Цицерона. У Августина Аврелія з ідеєю війни пов'язано Божий задум – формування Граду Божого (civitas Dei) і знищення чи захист від граду Диявола (civitas Diaboli). Тобто, за ідеями мислителя причини війни таяться у людських гріхах і пороках і у випадку несправедливої перемоги зростає нещастя, в той час, як справедлива перемога – це не що інше як дар Божий і благо. справедливість розуміється як подолання пороків суспільного буття, війна, таким чином, сприяє «очищенню» людської історії. Тобто, основою його концепції є мета – Град Божий, а не засіб – війна (як один із засобів). Августин Блаженний водночас вказує на те, що війна повинна бути справедливою та категорично відкидає несправедливі війни. На думку мислителя «справедлива війна» (Jus in Bello) лише тоді коли вона має оборонний характер [1].

У православних церквах філософія війни опирається на принципах закладених у Святому Писанні. Зазначимо, що Спаситель ніде в Євангелії не говорить про війну, він наказує апостолові Петру сховати меч, бо «Хто візьме меч, від меча і загинуть» (Мф. 26, 52). Проте, історія доводить, що церкви по-різному реалізують їх у церковній політиці.

Так, у РПЦ теорія «справедливої війни» знайшла своє специфічне втілення у агресивній стратегії «русского міра». «Виходячи зі соціальної доктрини РПЦ, Церква реанімує дорадянську практику взаємин між церквою і державою за зразком візантійської традиції, набуваючи ознак «державної церкви», що відіграє важливу роль у внутрішній і зовнішній політиці російської федерації» [3]. Тобто, РПЦ – це, по суті, політичний інститут та опора режиму Путіна.

У зверненні до українського народу, даному 24 лютого 2022 року митрополит Київський і всієї України Єпіфаній наголосив: «Ті, хто розпочав і веде агресивну війну проти України, повинні знати, що за законом Божим та за законами людськими вони – вбивці та злочинці. І за їхній злочин вони дадуть відповідь перед Всевишнім та перед людством, не уникнувши осуду та покарання... Українці – миролюбний, але сильний духом і вірою народ. Ми віримо: насилля і зброя, які беззаконно спрямовуються нині проти нас, обернуться гнівом Божим і мечем проти агресора. Бо всі злочинні наміри відомі Богові, як сказано: «Задумуйте задуми, але вони руйнуються; говоріть слово, але

воно не збудеться: бо з нами Бог!» Нехай справдяться на підпалювачах війни та нападниках слова Спасителя: «Всі, хто візьме меч, від меча і загинуть» [2]. Сьогодні в нашій країні оборонну функцію виконують силові структури України, з метою захисту життя, звільнення своєї землі (з огляду православ'я, відповідно до умов справедливої війни), яку загарбала росія, виправдовуючись ідеологією «русского міра».

Отже, православна Церква завжди чітко розрізняла людей, що перебувають на полі бою. Напад та військова агресія немає не може мати жодного морального виправдання, а ті люди, які ціною власного життя зі зброєю в руках захищають свою землю це – справжні Герої, а їхній подвиг праведний не лише серед власного народу, але й у Божих очах.

Література

1. Августин Про Град Божий. [Електронний ресурс]. Режим доступу: [https://ru.wikisource.org/wiki/%D0%9E_%D0%B3%D1%80%D0%B0%D0%B4%D0%B5%D0%91%D0%BE%D0%B6%D1%8C%D0%B5%D0%BC_\(%D0%90%D0%B2%D0%B3%D1%83%D1%81%D1%82%D0%B8%D0%BD\)/2](https://ru.wikisource.org/wiki/%D0%9E_%D0%B3%D1%80%D0%B0%D0%B4%D0%B5%D0%91%D0%BE%D0%B6%D1%8C%D0%B5%D0%BC_(%D0%90%D0%B2%D0%B3%D1%83%D1%81%D1%82%D0%B8%D0%BD)/2)
2. Епіфаній Митрополит Епіфаній закликав українців згуртуватися та не панікувати. Укрінформ. 24 лютого 2022 року. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-uarazom/3411548-mitropolit-epifanij-zaklikav-ukrainciv-zgurtuvatisa-ta-ne-panikuvati.html>
3. Мельник Л. М. «Русский мир» як спосіб модернізації соціальної доктрини РПЦ (2000-2016) [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://rep.btsau.edu.ua/bitstream/BNANU/4573/1/%c2%abRusskyi_myr%c2%bb_yak_spo.pdf

ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНИХ АМЕРИКАНСЬКО-ЄГИПЕТСЬКИХ ВІДНОСИН У СФЕРІ БЕЗПЕКИ

*Дужа І.А., к.політ.н., доцент,
Білоцерківський національний аграрний
Університет, м. Біла Церква
Мельник Л.М., к.політ.н., доцент,
Білоцерківський національний аграрний
Університет, м. Біла Церква*

Особливою державою на Близькому Сході є Арабська Республіка Єгипет, оскільки, від її зовнішньої політики залежить мир, стабільність та баланс сил у регіоні. Сполучені Штати та Єгипет встановили дипломатичні відносини в 1922 році в листі президента Воррена Г. Гардінга королю Ахмеду Фуаду, і протягом останнього століття це глибоке партнерство виявилось гнучким до змін обставин, оскільки Єгипет прагне побудувати стабільне та процвітаюче майбутнє, яке просуває основні права та основні свободи всіх громадян

Сполучені Штати підтримують Єгипет у регіональній безпеці, зміцненні економічної стійкості, розвитку зв'язків між людьми, подоланні кліматичної кризи, зміцненні оборонного партнерства та розвитку демократії.

Країни тісно співпрацюють з метою деескалації конфліктів і сприяння сталому миру, в тому числі шляхом підтримки посередництва ООН для якнайшвидшого проведення виборів у Лівії та відновлення цивільного переходу в Судані через Рамкову політичну угоду. Сполучені Штати та Єгипет поділяють

непохитну прихильність досягненню шляхом переговорів дводержавного рішення як єдиного шляху до тривалого вирішення ізраїльсько-палестинського конфлікту та рівних заходів безпеки, процвітання та гідності для ізраїльтян і палестинців. Спираючись на трансформаційний мир між Єгиптом та Ізраїлем, співробітництво цих країн спрямоване на сприяння подальшої регіональної співпраці, зокрема через процес Форуму в Негеві. Більше того, Америка підтримує дипломатичні зв'язки із Суданом і Ефіопією, щоб просунути швидке дипломатичне рішення щодо Великої ефіопської дамби Відродження, яка б захищала інтереси трьох сторін.

Єгипет та Америка мають зміцнюють економічну співпрацю на вигоді як для американського так і для єгипетського народів, у тому числі шляхом розширення торгівлі, збільшення інвестицій у приватний сектор та співпраці у сфері екологічно чистої енергії та технологій. Сполучені Штати інвестували 600 мільйонів доларів США в оцифровку телекомунікаційного сектора Єгипту, а Єгипет імпортував 5,9 мільярда доларів США зі Сполучених Штатів для будівництва, розширення та модернізації єгипетської інфраструктури для задоволення потреб зростаючого населення. Оскільки Єгипет продовжує протистояти глобальним наслідкам агресії Росії проти України та, як наслідок, відсутності продовольчої безпеки, Сполучені Штати високо оцінюють Єгипет за укладення угоди з Міжнародним валютним фондом 16 грудня 2022 року, яка має вирішальне значення для стабілізації його економіки та проведення життєво важливих реформ. Тому ці країни взяли на себе зобов'язання створити Спільну економічну комісію, яка сприятиме подальшому зміцненню співпраці з усіх економічних і комерційних питань.

Єгипет є цінним партнером США в операціях з боротьби з тероризмом, торгівлею людьми та регіональної безпеки, які зміцнюють безпеку як США, так і Єгипту. Оборонне партнерство, яке триває десятиліття, є опорою регіональної стабільності. З 1978 року Сполучені Штати надали понад 50 мільярдів доларів військової допомоги, що сприяло розвитку можливостей Єгипту захищати та захищати свої сухопутні та морські кордони та протистояти терористичній загрозі, що розвивається, зокрема на Синайському півострові.

Отже, сучасні американсько-єгипетські відносини спрямовані на зміцнення регіональної безпеки, зміцненні економічної стійкості, розвитку зв'язків між людьми, зміцненні оборонного партнерства та розвитку демократії ОАЄ.

ЗМІСТ

ПЛЕНАРНЕ ЗАСІДАННЯ

<i>Цвид-Гром О.П.</i> ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ ОСВІТИ У ВИЩІЙ ШКОЛІ: ВИКЛИКИ СЬОГОДЕННЯ.....	3
<i>Романченко І.Г.</i> ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ЗАСТОСУВАННЯ GR-ТЕХНОЛОГІЇ В ОСВІТІ.....	4
<i>Коваль В.С.</i> ЖИТТЄЗДАТНІСТЬ ТА ПСИХОЛОГІЧНА СТІЙКІСТЬ ПІДЛІТКІВ В УМОВАХ ВІЙНИ.....	6
<i>Товт І.С.</i> СУРЖИК ЯК ПРОБЛЕМА СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ.....	8

СЕКЦІЯ “РОЗВИТОК СУЧАСНОЇ ОСВІТИ: ПРОБЛЕМИ, РЕЗУЛЬТАТИ, ПЕРСПЕКТИВИ”

<i>Семенова Т.М.</i> ПАРТНЕРСТВО ЗАКЛАДУ ОСВІТИ І СІМ'Ї - КЛЮЧОВИЙ КОМПОНЕНТ ЕФЕКТИВНОСТІ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ.....	11
<i>Панченко Т. Л., Панченко М. Г.</i> ГРОМАДЯНСЬКА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ОСОБИСТОСТІ: ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ АСПЕКТ.....	17
<i>Добренька Н.В.</i> ОСВІТА В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ : ВИРІШЕННЯ АКТУАЛЬНИХ ПРОБЛЕМ.....	20
<i>Пасічник Н.С.</i> ІНКЛЮЗИВНА ОСВІТА В ЗВО В УМОВАХ ВІЙНИ.....	22
<i>Карпов Г.П.</i> ПРОФЕСІЙНИЙ САМОРОЗВИТОК СУЧАСНОГО ПЕДАГОГІЧНОГО ПРАЦІВНИКА У СИСТЕМІ ВІДКРИТОЇ ОСВІТИ.....	25
<i>Резнік В.Г., Носенко М.М.</i> НАВЧАЛЬНІ СТРАТЕГІЇ ФОРМУВАННЯ ЛЕКСИЧНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ СТУДЕНТІВ-ФІЛОЛОГІВ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ ЯК ДРУГОЇ ІНОЗЕМНОЇ.....	27
<i>Плівачук К.В.</i> ВИХОВАННЯ ПАТРІОТИЗМУ В СУЧАСНОЇ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ.....	29
<i>Сидоренко Ю.В.</i> ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ІНТЕРАКТИВНОГО НАВЧАННЯ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ	34

Рейда О.А
НАУКОВО-ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ
СУЧАСНОЇ СИСТЕМИ ОСВІТИ В УМОВАХ ВІЙНИ39

Карпов Г.П.
ОРГАНІЗАЦІЙНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ПОЗИТИВНОЇ МОТИВАЦІЇ ДО
ЗАНЯТЬ ФІЗИЧНОЮ КУЛЬТУРОЮ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ ЗАКЛАДІВ
ПРОФЕСІЙНОЇ (ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ) ОСВІТИ.....40

Дем'янчук Ю.В., Дем'янчук А.В., Завертальюк І.С., Іванова Д.М., Халаняк Т.В.
ПРАВОВІ КОЛІЗІЇ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ
У ПРОЦЕСІ МОДЕРНІЗАЦІЇ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ОСВІТНЬОЇ
ДИСЦИПЛІНИ ПРАВОЗНАВСТВО».....43

СЕКЦІЯ
«АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ БІБЛІОТЕКОЗНАВСТВА,
ДОКУМЕНТОЗНАВСТВА ТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ»

Безугла Ж.С.
HR МЕНЕДЖМЕНТ ЯК СУЧАСНИЙ НАПРЯМ ДІЯЛЬНОСТІ
ІНФОРМАЦІЙНИХ УСТАНОВ.....46

Прокопенко Л. С.
БІБЛІОТЕЧНІ РЕСУРСИ ПЕРІОДИЧНИХ ВИДАНЬ – ДЛЯ ОСВІТИ І НАУКИ
(ЗА МАТЕРІАЛАМИ ДОСЛІДЖЕНЬ ПУБЛІЧНИХ
БІБЛІОТЕК).....48

Єрмакіна Н.В.
ЕЛЕКТРОННА ЧИ ТРАДИЦІЙНА КНИГА?.....50

Нелипа Г.П.
ОСОБОВА КОЛЕКЦІЯ СТ. СІРОПОЛКА У ФОНДАХ НАЦІОНАЛЬНОЇ
БІБЛІОТЕКИ УКРАЇНИ ІМЕНІ ЯРОСЛАВА МУДРОГО.....52

Швачка Т. О.
ПРОЄКТНА ДІЯЛЬНІСТЬ ПУБЛІЧНИХ БІБЛІОТЕК ЯК ЕФЕКТИВНИЙ
НАПРЯМ ПРОМОЦІЇ ЧИТАННЯ.....55

Шаройкіна І.В.
БІБЛІОТЕРАПІЯ У СУЧАСНИХ УКРАЇНСЬКИХ РЕАЛІЯХ.....58

Горобей І.В.
СУТНІСТЬ ПОНЯТТЯ «ЦИФРОВЕ СУСПІЛЬСТВО».....59

Затишна І.В.
ДЕРЖАВНА ІНФОРМАЦІЙНА ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ
СЬОГОДЕННЯ.....61

СЕКЦІЯ
«АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЕКОНОМІКИ, ПІДПРИЄМНИЦТВА,
ФІНАНСІВ ТА СТРАХУВАННЯ»

<i>Бойко С.В.</i> РИЗИКОВИЙ АСПЕКТ ПЛАНУВАННЯ ПОДАТКОВИХ ПЕРЕВІРОК ПІДПРИЄМСТВ.....	64
<i>Хахула Л.П., Хахула Б.В.</i> АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СПІЛЬНОГО ЛІДЕРСТВА В ОРГАНІЗАЦІЇ.....	66
<i>Хахула Б.В.</i> ІННОВАЦІЇ ТА УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНИМ РОЗВИТКОМ ГОСПОДАРЮЮЧИХ СУБ'ЄКТІВ.....	69
<i>Хахула В.С.</i> РОЛЬ АГРАРІЇВ ТА ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА У ЗМІЦНЕННІ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ.....	72
<i>Самойленко Л.Я.</i> ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІКИ В ДІЯЛЬНОСТІ ГОСПОДАРЮЮЧИХ СУБ'ЄКТІВ УКРАЇНИ.....	75
<i>Півторак М.В., Оверченко П.А.</i> МЕНЕДЖМЕНТ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ.....	77
<i>Півторак М.В., Овсянніков О.О.</i> ФОРМУВАННЯ НАПРЯМІВ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ.....	79
<i>Півторак М.В., Ткач С.О.</i> ЗАГРОЗИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ.....	82
<i>Півторак М.В., Дяченко Є.М.</i> МЕХАНІЗМ АНТИКРИЗОВОГО УПРАВЛІННЯ НА ТРАНСПОРТНОМУ ПІДПРИЄМСТВІ.....	85
<i>Півторак М.В., Жутник І.В.</i> ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ.....	86
<i>Півторак М.В., Кравцов А.М.</i> ПРИНЦИПИ УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ В КОНТЕКСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ТРАНСПОРТНОГО ПІДПРИЄМСТВА.....	88
<i>Півторак М.В., Агапов А.В.</i> БАЗОВІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ТА УПРАВЛІННЯ ДІЯЛЬНІСТЮ ТРАНСПОРТНОГО ПІДПРИЄМСТВА.....	90
<i>Півторак М.В., Вітюк В.А.</i> КОМУНІКАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ НА ТРАНСПОРТНОМУ ПІДПРИЄМСТВІ.....	92
<i>Бобраніцька А.С.</i> СТАЛІЙ РОЗВИТОК ГОТЕЛЬНОГО БІЗНЕСУ.....	95
<i>Большакова І.М.</i> РОЗВИТОК КЕЙТЕРИНГУ В РЕСТОРАННОМУ БІЗНЕСІ.....	97

<i>Веселова Д.С.</i> РОЗРОБКА СТРАТЕГІЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА.....	99
<i>Веселова Д.С.</i> ОСНОВНІ СКЛАДОВІ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ СТІЙКОСТІ.....	101
<i>Гончарук О.О.</i> СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ ЯК ЕЛЕМЕНТ БІЗНЕС-ОРГАНІЗАЦІЇ.....	102
<i>Горбатюк М. І.</i> МЕТОДИ І ІНСТРУМЕНТИ КОМПЛІАЄНС-ФУНКЦІЇ НА ПІДПРИЄМСТВІ І ЇХ ВПЛИВ НА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЙОГО ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ.....	104
<i>Горова І.С.</i> СУЧАСНІ МЕТОДИ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ.....	106
<i>Бурлакова В.В.</i> ГОЛОВНІ ПЕРЕДУМОВИ ВВЕДЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНИХ ЗМІН НА ПІДПРИЄМСТВІ.....	108
<i>Дмитрик І. О.</i> ВПЛИВ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ НА ЦИФРОВУ ТРАНСФОРМАЦІЮ БІЗНЕСУ.....	110
<i>Дмитрик І. О.</i> ДІДЖИТАЛІЗАЦІЯ ЯК ОСНОВА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ КОМПАНІЇ В СУЧАСНИХ УМОВАХ.....	112
<i>Мороз Р.В.</i> ОСНОВНІ ЕЛЕМЕНТИ СИСТЕМИ САМОМЕНЕДЖМЕНТУ.....	115
<i>Моцьо Я.Г.</i> ПРОЦЕС СТВОРЕННЯ ГОТЕЛЬНИХ МЕРЕЖ СВІТУ.....	117
<i>Омельчук О.Ф.</i> СТРАТЕГІЯ ПІДПРИЄМСТВА ЯК ОСНОВНА КОНЦЕПЦІЯ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ.....	119
<i>Петренко Т.М.</i> ВПЛИВ ІНТЕР'ЄРУ ГОТЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ НА ЕФЕКТИВНІСТЬ ЇХ ДІЯЛЬНОСТІ.....	121
<i>Тімірова Є.С.</i> ПЛАНУВАННЯ ТА РОЗВИТОК ОСБИСТОСТІ МЕНЕДЖЕРА.....	123
<i>Точініна О.В.</i> ОСНОВНІ РЕЗЕРВИ ЗНИЖЕННЯ СОБІВАРТОСТІ ПРОДУКЦІЇ.....	125
<i>Унтіла О.І.</i> ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДИК ПЛАНУВАННЯ В ОСОБИСТІЙ РОБОТІ МЕНЕДЖЕРА.....	127

Цвіліховський А.О.
ВИКОРИСТАННЯ ТІМБЛДІНГУ З МЕТОЮ УДОСКОНАЛЕННЯ
УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ ПІДПРИЄМСТВА.....129

Цвіліховський А.О.
ХАРАКТЕРНІ ОСОБЛИВОСТІ ТРЕС-МЕНЕДЖМЕНТУ
НА ПІДПРИЄМСТВІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ.....132

Длугоборська Л.В.
ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТНИХ ПЕРЕВАГ САДІВНИЧИХ ПІДПРИЄМСТВ
УКРАЇНИ.....133

Чаванець М.І.
АНАЛІЗ ЛІКВІДНОСТІ ТА ПЛАТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА.....135

СЕКЦІЯ
«СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ, СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ ТА
СОЦІОКУЛЬТУРНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА»

Хомчук О. П.
ОСОБИСТІСНА АВТОНОМНІСТЬ ЯК УМОВА ЖИТТЄСТІЙКОСТІ.....137

Трофименко Н.Є
НАДАННЯ ПЕРШОЇ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ДОПОМОГИ ПІД ЧАС ВІЙНИ.....138

Новак Я.В.
ВІКТИМОЛОГІЧНА ПРОФІЛАКТИКА ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ ОСОБИ У
ЗАРУБІЖНИХ ДЕРЖАВАХ.....141

Сидоренко В.В.
МЕТОДОЛОГІЧНИЙ ПЛЮРАЛІЗМ У ВИЗНАЧЕННІ СУТНОСТІ МЕХАНІЗМУ
ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ.....143

Пахомов І.В.
ЗАСТОСУВАННЯ ВІДЕОФІЛЬМІВ ДУХОВНОГО ЗМІСТУ ДЛЯ
ФОРМУВАННЯ ПРАВОСЛАВНИХ ЦІННОСТЕЙ ЗАСУДЖЕНИХ.....146

Мельник Л.М.
ПОЛІТИЧНА ТА ЕТНІЧНА НАЦІЯ: АНАЛІЗ ДЕФІНІЦІЙ.....149

Марчук В.В., Хом'як О.А.
СУТНІСТЬ ФУНДАМЕНТАЛЬНИХ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ
ОСОБИСТОСТІ.....150

Молокова Н.О.
МОРАЛЬНИЙ ВИБІР ОСОБИСТОСТІ : ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ
ПОНЯТТЯ.....153

Грек І.М.
ПРОБЛЕМА ВІЙНИ В ПРАВОСЛАВ'І.....156

Дужа І.А., Мельник Л.М.
ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНИХ АМЕРИКАНСЬКО-ЄГИПЕТСЬКИХ
ВІДНОСИН У СФЕРІ БЕЗПЕКИ.....157

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

Тези доповідей

Всеукраїнської науково-практичної конференції

«Суспільство, наука, освіта: актуальні дослідження, теорія та практика»

Видавництво
Білоцерківського інституту економіки та управління
вищого навчального закладу
„Відкритий міжнародний університет розвитку
людини „Україна”
Україна, 09100, м. Біла Церква,
Героїв Крут, 2-й пров., 42
т./ факс (0456) 39-66-80